

THE
SCHOOL
OF
HARVARD
BUSINESS
SCHOOL

BALTHAZA-

RIS AYALÆ, I. C. ET
EXERCITVS REGII APVD
BELGAS SUPREMI IVRIDICI,

DE IVRE ET OFFICIIS BEL-
LICIS ET DISCIPLINA MILITARI,
LIBRI III.

*Non in multitudine exercitus victoria belli;
sed de calo fortitudo est. 1. Mach. 3.*

K.
501. a. 5
2

D V A C I,

Ex officina Ioannis Bogardi Typogr.
jurati, sub Bibliis aureis, anno

M. 10. LXXXII.

BALTHAZA.
RISAYLA ETC ET
EXERCITAS REONI APUD
BECOVIS SABREMI IAVADICP
DEIARE ET OFFICIIIS BEL
TICIS ET DISCIPLINA MILITARIA
FIDRI III

D A C I
Ex officinae Joannis Bogisti Tabagi
Intra libris scriptis amicis sumo
M. 15. MXXXI

SERENISSI-

MO PARMÆ ET PLA-
CENTIÆ PRINCIPI,
ALEXANDRO FARNESTIO,
Regis apud Belgas Præfecto, & Im-
peratori felicissimo, BALTHAZAR
AYALA I.C. S.

Dicitur i qui de republ. scri-
psere, Princeps se-
renissime, ad reipub.
salutem & conser-
uationem præcipue
spectare censem, ut
actiones nostras, iu-
ra, & leges, ad vete-
rum mores, & instituta maiorum sapientia
revoceamus. rem publ. enim, ut picturam egregiam,
sed evanescensem vetustatem, si eam coloribus
iisdem, quibus fuerat, renouare neglexerimus,
nec formam, nec extremalineamenta seruare:
& ut in corporibus humanis, sic quoque in
republ.

EPISTOLA

repub. quotidie aggregatur aliquid, quod cura-
 tione indiget: & senescentibus legibus matu-
 rescunt vitia, quae rem pub. haud diu stare per-
 mittunt. unde Enny versum, quo dixit,
 Morib⁹ antiquis res stat Romana, virisq;,
 vel breuitate, vel veritate, tanquam ex oraculo
 in suis de rep.
 libr is. effatum censet Cicero. Nam neque viri, in-
 quid, nisi ita morata ciuitas fuisset, neq; mores,
 nisi i⁹ viri præfuisserent, aut fundare, aut tam
 diu tenere potuissent tantam, & iam iuste la-
 tegi imperantem rem pub. Itaque & mos ipse
 patrius præstantes viros adhibebat, & vete-
 rum morem, ac morum instituta retinebant
 excellentes viri: quaratione Romana respubl.
 & creuit, & stetit. Imperium enim, ut inquit
 Sallustius, his artibus facile retinetur, quibus
 initio partum est. verū, ubi pro labore, des-
 dia, pro continentia, & aequitate, libido, atque
 superbia inuasere, fortuna simul cum moribus
 immutatur. quod & Apollo oraculo suo signi-
 ficasse videtur, quo, consultus quando tandem
 malorum, & seditionum, quibus Gracia mi-
 serè affligebat, finis esset, respondit, tum
 demum calamitatem Gracia & cessaturam, cùm
 ipsius aram, quæ apud Delios erat cubica, du-
 plicassent. quod Graci facile arbitrati, cùm al-
 teram tantam molem, quanta prior erat, adie-
 cissent, neque tamen malum leniri sentirent;
 & non

DEDICATORIA.

& non satis rite oraculo satisfactum ex eadem deo intelligerent, tandem edocti a Platone, & alius philosophis, cognoverunt non molem moli, ex oraculo Apollinis aquandam esse; sed Analogiam cum Analogia, & rationem cum ratione componendam. atque ita sapientium virorum prudentia, & consilio, ad veterū normam, institutāque maiorum rebus constitutis, omnibusq; suo loco repositis, malum mitescere, & pristina felicitas redire cœpit. Hinc quoq; Horatius percipiens, quantum calamitatus in- Carmin. I. 3.
ode 6. uexisset contempta religio, ad Romanos scribit, his versibus:

Delicta maiorum, immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædeisque labenteis deorum, &
Foeda nigro simulacra fumo.

& quæ sequuntur. quibus ostendit, quantum degenerauerint Romani a suis maioribus, ob violatam religionem, & neglectum veterum morem. Et huius rei preclarum exemplum nobis exhibit Romana historia, ut dilucide proponeat Liuius, qui corruptis Romanorum moribus, lib. 3. neglecta deorum religione, & iure gentium violato, urbem captam & panè deletam a Gallis refert: quæ rursum Camilli virtute liberata, cultu diuino restituto, legibus institutisq; maiorum renocatis, de violatoribus iuris gentium

EPISTOLA

Supplicio sumpto, mirum in modum creuit, &
tandem totius orbis imperium adepta est: ut
merito dici possit, urbem Romanā multo ante
perituram fuisse, nisi periusset: aut saltē nūn-
quam ad tantum fastigium peruenturam. Cu-
ius exemplo Sereniss. Princeps, speramus fore,
ut ina præclaravirtute, & mirain rebus ge-
rēdis dexteritate & prouidētia, veri Dei cultu
restaurato, & Maiestate Regis, quæ diuino &
humano iure illi debetur, reparata, diuinorum
humanarumq; rerum perturbatio in Belgium
innecta, diuini numinis auxilio, sedari & tolli
aliquando possit, & totum Belgium pristinæ
felicitati reddi. de quo dici potest, id quod sacræ
Iudith cap. 5 literæ de Israëlitis habent: Vbi cunque ingressi,,
sunt, sine arcu & sagitta, & absque scuto &
gladio, Deus eorum pugnauit pro eis, & vicit:,,
& non fuit, qui insultaret populo isti: nisi,,
quando recepit aculum Domini Dei sui. Quo-,,
tiescunque autem præter ipsum Deum suum,,
alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in,,
gladium, & in opprobrium. Porro cum in ci-,,
uili & togata societate, leges constitutionesq;,,,
sapienter renouari, & ad veterum instituta rese-
cari expediat, (qua de causa etiam veteres illi
Romani censores creauere, qui censendis ci-
uium moribus, qui facile negligentia corrum-
puntur, antiquum decus, & morum integrita-
tem re-

DEDICATORIA.

zem retinebant:) tum profectò omnium maxi-
mò in bello id fieri conuenit, eo quòd aspero &
abscissō castigationis genere, disciplina milita-
ris indiget. Quia, ut inquit Val. Max. vires
armis constant, quæ ubi semel a recto itinere
desciuerunt, oppressura sunt, nisi opprimantur.
Et certè tantum in disciplina militari positum
est, ut ea sola retenta vel neglecta, maxima clā-
des illatæ vel acceptæ, plurimi exercitus cæsi vel
seruati, amplissimadeinde imperia parta vel
collapsa sint: ut in huius operis progressu latius
ostendemus. Ceterum cùm belli gloria longè
maxima apud Romanos fuerit, qui suum con-
ditorisq; sui parentem Martem ferebant, ad
eamq; sola disciplina militari (quod præcipuum
decus & stabilimentum Romani imperij vocat
Valer. Max.) peruererint, eademq; labente pau-
latim magis ac magis præcipites iuerint, donec
tandem una cum virtute maiorum, & impe-
rium & gloriam amitterent: operæ preclum me
facturum existimauī, si per quos viros, quibus
artibus, quo genere discipline, tantam in rebus
bellicis gloriam meruerint (quatenus studio
iuris & historiarum lectione consequi potui)
proponerem. Ex quibus certè liquebit, eadē
ingenia hominum, quæ nunc sunt, & olim
fuisse: eosdem quoque casus & eventus rerum,
qui indies contingunt, & olim euenisse. unde

EPISTOLA

non difficile erit ei, qui antiqua diligenter expenderit, & perpenso iudicio examinauerit, e retroactis (quod propriè sapientis viri officium est) praesentia iudicare, futura prospicere, & ex veterum exemplis propter casuum similitudinem, conuenientia remedia malis adhibere: quibus neglectis, in eundem lapidem sapientis impingimus. Neque enim, ut Aristides dicebat, in bello tam armis res magna geruntur, quam prudentia & consilio. Itaque Xerxes, cuius exercitū & terra, & mare vix capere posserat, unius Themistoclis industria superatus fuit. & Romanis, neque multitudo, neque vires maiores, quam amplissimis regnis, & ferociissimis Barbaris fuerunt: sed principes eos fecerit severitas institutorum, & ordo militiae. Vnde Agamemnon non optabat, ut Aiacis similes haberet decem; sed ut Nestor & Ulyssis: quorum consilio & prudentia non dubitabant quin breui Troia peritura esset. & Sallustius dicit quidem magnum inter mortales certamen fuisse scribit, vine corporis, an virtute animi, res magis militaris procederet: sed postea periculo atque negotiis compertum esse, in bello plurimum ingenium posse. Lucullum verà
 Academus quest. Scribit Cicero, cum esset Roma ad Mithridaticum bellum profectus, rei militaris planè rudiis, legendis rebus gestis, industria & ingenio, tantum

DEDICATORIA.

tantum imperatorem in omni genere belli existisse, ut confessione & iudicio Mithridatis, regis post Alexandrum maximi omnibus, quos ipse legisset, ducibus preferretur. Quare prudenter Alphonsus Aragonum rex, rogatus plus ne armis, an libris deberet, respondit. Ex libris arma, & armorū iura se dedicisse; aperte professus, se doctrinæ omnia debere. Quo spectat quod Iustinian. imperator ait, militarem rem in l. 1. C. de tam legibus in tuto collocatam esse, quam leges armorum praesidio seruat as, & horum alterum alterius auxilio semper equuisse. Nam si recte indicare volumus, non magis leges sine armis, quam arma sine legibus & disciplina, rem publica vicunque florentissimam ullo modo tueri possunt. Que cum ita sint, Sereniss. Princeps, hunc qualemunque laborem meum T. Cels. non ingratum fore confido; munus certè exiguum, & splendori tuo indignum: sed ad presentem rerum statum, nisi fallor opportunum. in quo recensendo, graues fortasse nimium, & seueros censores monitos velim, eius quod Q. Fabius Max. Q. Fabio Max. filio consuli dicebat, aliter in medio ardore belli, aliter in pace tranquilla arbitrandum esse. multa enim, que in pacis otio vindex disciplina persequitur, inter turbas & gladios veniam merentur. T. vero Cel. Sereniss. Princeps, hoc quicquid est
ā s vel stu-

Iustin. cod.
confir.

P R A E F A T I O

vel studij vel laboris, dedicaui: tum quod mea
interesse putarem, eam non ignorare quid age-
rem, & qua studia tractarem, dum a publicis
functionibus vacarem: tum quod militaria
haec nemini magis conuenire arbitrarer, quam
ribit tanto Imperatori, & disciplinae militaris
amantissimo. Cuius actiones Deus optimus
maximus dirigat, eundemque nobis quam
dintissime seruet in columnem. E castris
ante Tornacum, pridie Kal. No-
uemb. 1581.

P R A E F A T I O D E I V R E
B E L L I.

Vlchrè a Pyndaro pleriq;
dictum existimāt, bellum
tyrannum esse, & legem
omnium reginam. nihil
enim legibus, quæ diuini-
tus nobis datæ sunt, tam contrarium,
quam vi agere; quod proprium est bel-
luarum. & quemadmodum aquilæ vn-
guis acumen, & leoni dentium asperi-
tas: sic homini rationem (quam rectè I.
C. animam legis esse voluerunt) datam
esse: qua sola contédere & se tueri debet.
Vnde quamvis rem pub. sine iusticia geri
non

DE IURE BELLI.

non posse, nihilq; tam inimicum quam iniusticiam ciuitati, a Lælio (quem Cicero de repub. disputantem contra Philum inducit) abudè satis disceptatum sit: tamen bellum sine iniuria gerinō posse, adhuc hodie multorū mentibus insedit. tot enim mala, tam magna, tam horrēda, tam sæua, ex bellis, etiam quæ iusta dicuntur, & quidem necessariò oriri: ut qui illa omnia ad iusticiæ normam redigere conetur, nihil aliud agat, quam si cum ratione insaniat. Etenim prorsus inutilem esse iusticiam: & id ius esse in bello, quod ei, qui plus potest, vtile est: & pro iure vires esse: hoc potissimum argumento probare nitebātur veteres, iniustum scilicet esse, & contra naturam, ut homines hominibus dominantibus seruant: quod belli iure inductum fuit: quam tamen iniusticiam nisi sequatur imperiosa ciuitas, cuius magna est respi: non eam posse prouinciis imperare. Sed certè tollenda est hæc opinio, sunt enim & belli, sicut & pacis iura: & in eos, qui equum pati non possunt, nec ratione cohiberi, vis haud iniusta est. Iniquitas enim partis aduersæ, ut inquit D. Augustinus, iusta bella ingerit gerenda sapiēti,
Doup
imo

*de cīvit. Dei
lib. 19. cap. 7.*

P R A E F A T I O

imo necessaria. Itaque Dauid vir Deo
 acceptissimus, aliiq; viri sanctissimi, bella
 c.noli.23.g.1 gesserunt³. & Deus ipse præcepit Israëli-
 tis, ut Amorræis, aliisque populis bella
 inferrent. Dolebit ergo sapiens, iusti
 belli sibi extitisse necessitatem: suscipiet
 Distr.2. tamen, communi reipub. utilitati consu-
 lens potius quam priuatorum: ne cōtra
 præceptum illud Platonis, dum partem
 aliquam reipub. tueri vult, totum corpus
 deserat. Nec protinus iniustum censem-
 dum est, quod iusto bello victi, in serui-
 tatem olim redigerentur: imo id instissi-
 mum esse, ex eo defendi potest, quod rei-
 pub. conueniat, ut puniantur ij, qui iniu-
 stum bellum gerunt. sed & quod talibus
 hominibus sit utilis seruitus, dici potest:
 quia scilicet improbis aufertur iniuriarū
 licētia, & domiti se melius habituri sunt,
 quam indomiti se habuerūt. quales Asiacē
 incolas esse, Agesilaus dicere solet, bonos
 Plus. in apop. scilicet, si seruirēt, malos, si libertate frue-
 rentur. Quæ ratio ut firmaretur, Lælius
 apud Ciceronem de republ. disputans,
 subdidit veluti a natura sumptū nobile
 exemplum, & dixit: Cur igitur deus ho-
 mini, animus corpori imperat, ratio libi-
 dini, ceterisque vitiosis animi partibus.
omni quod

quod D. Augustino mirè probatur. Sed & ex præcepto Dei Moyses, Madianitis prælio victis, prædam omnem tam hominem, quām pecorū inter suos diuisit. & Apostolus monet seruos, ut obediant dominis suis, & ex animo seruant. Recta itaq; ratio natura sapiētibus insita, coēr- cendam humanam improbitatem, bello, captiuitate, & seruitute suasit. de quo a- lio loco plura dicemus. Porrò eadem ratio iusticiæ, quæ bellis gerendis nor- mam præscribit, dat etiam suas leges mi- litibus & exercitui, quibus disciplina mi- litaris stabilitur: qua semel polluta, vt Papyrij dictatoris verba apud Liuiū re- feram; & non miles cēturionis, non cen- turio tribuni, non tribunus legati, non legatus consulis, non magister equitum, dictatoris pareat imperio: nō edicta im- peratoris obseruentur; sine commeatu vagi milites, in pacato, in hostico errent, immemores sacramenti, licentia sola se- vbi velint exauctorent: infrequentia de- serantur signa: neque conueniatur ad e- dictum, nec discernatur interdiu, nocte; æquo, iniquo loco; iniussu imperatoris pugnant, & nō signa, non ordines ser- uent, latrocinij modo cæca & fortuita,

*de ciuit. Dei
lib. 19. cap. 7.*

nro. 31.

ad Ephes. 6.

pro

P R E P A T I O D E I V R E B E L L I .

pro solenni & sacra militia erit. Ut enim
in fidibus & cantu , ex distinctis sonis, &
dissimillimarū vocum moderatione, cō-
cors tamen concentus efficitur & con-
gruens : sic ex summis, & mediis, & infi-
mis interiectis ordinibus , moderatum
ratione & disciplina exercitū (quod de
ciuitate dicebat Scipio, quem Cicero de
republ. disputantem inducit) consensu
dissimillimorum concinere dicendū est.
& quæ harmonia a Musicis dicitur in cā-
tu , ea est in exercitu concordia, arctissi-
mum & optimū disciplinæ militaris vi-
culum : quæ certè sine iusticia esse non
potest: quæ ad quamcunque rem geren-
dam est necessaria: & cuius, vt ait Cicero,
tanta vis est, vt nec illi quidem, qui male-
ficio & scelere pascūtur , possint sine vlla
particula iusticiæ viuere. Et hæc quidem
dixisse sufficiat, vt huius operis rationem
redderemus, & iis satisfaceremus, qui iu-
ra belli (quibus reip. salus continetur)
tanquam naturæ & paci euangelicæ
contraria, damnare sunt
ausi.

L I B R I

LIBRI PRIMI CAPITA.

- D E ratione belli indicendi , aliisque cærimoniis bellis-
cis , quæ antiquo iure feciali proditæ fuere , Cap. 1.
De bello iusto , & iustis belli causis . Cap. 2.
De duello seu singulari certamine . Cap. 3.
De pignerationibus , quas vulgo represalias vocat . Cap. 4.
De bello captis , & iure postliminij . Cap. 5.
De fide hosti seruanda . Cap. 6.
De foederibus & induciis . Cap. 7.
De insidiis & fraude hostili . Cap. 8.
De iure legatorum . Cap. 9.

Libri secundi capitæ.

- D E officiis bellicis . Cap. 1.
De imperatore vel duce exercitus . Cap. 2.
Vnum non plures exercitui præfici debere , & cum po-
testate libera : eundemque continuum : nec eum quem
prius offendieris ignominiaue affeceris . Cap. 3.
Vtrum lenitate & benevolentia , an vero seueritate & fa-
uitia plus proficiet imperator . Cap. 4.
Temporum rationem præcipue in bello habendā . Cap. 5.
Contentiosas & luntas de rebus bellicis deliberationes ad-
modum noxias esse , præsertim ybi factō magis quam
consulto opus est . Cap. 6.
Dum res adhuc sunt integræ , ne minimum quidem regi
vel reip. de maiestate sua concedendum esse : & errare
eos qui arrogantiam hostium ; modestia & patientia
vinci posse existimant . Cap. 7.
An præstet bellum domi excipere , an vero in hostilem a-
grum inferre . Cap. 8.
An præstet initio prælii magno clamore & cōcitato cursu
in hostes pergere , an vero loco manere & hostium im-
petum excipere . Cap. 9.
Non esse consilij inuicem infensos ciuilibus dissentioni-
bus hostes sola discordia fretum inuadere . Cap. 10.
Necessitatem pugnandi magno studio imponendam esse
militibus & hostibus remittendam . Cap. 11.
In victoria potissimum de pace cogitandum . Cap. 12.
Deuictis hostibus , qua potissimum ratione perpetua pace
quieti obtineri possunt . Cap. 13.

Libri

INDEX CAPITVM.

Libri tertij capita.

- D**e disciplina militari. **Cap. 1.**
De officio legati, tribuni, & aliorum qui militibus
præfunt. **Cap. 2.**
De metatoribus, siue mensoribus. **Cap. 3.**
De militibus, & qui militare possunt. **Cap. 4.**
De sacramento militari. **Cap. 5.**
De missione. **Cap. 6.**
De priuilegiis militum. **Cap. 7.**
De iudiciis militaribus. **Cap. 8.**
De pœnis militum. **Cap. 9.**
De contumacibus & ducum dicto non parentibus, eosque
non protegentibus. **Cap. 10.**
De emansoribus. **Cap. 11.**
De desertoribus. **Cap. 12.**
De transfugis & proditoribus. **Cap. 13.**
De seditiolis. **Cap. 14.**
De iis qui in acie loco cedunt aut vici sed edunt. **Cap. 15.**
De iis qui arma alienant, vel amittunt. **Cap. 16.**
De iis qui excubias deserunt, vel minus recte agunt. **Cap. 17.**
De eo qui arcem, vel oppidum, cuius præsidio impositus
est, amittit, vel hostibus dedit. **Cap. 18.**
De furtis & aliis quibusdam delictis militaribus. **Cap. 19.**
De præmiis militum. **Cap. 20.**

Tres hi libri utiles sunt ad conservandam hoc tempore ca-
lamitoso disciplinam militarem, nec habent aliquid quod
fides Catholica contrarietur. Sic censeo 16. Nouemb. 1581.

Mathias Lambrecht faciæ Theol.
Licent. & Regius in alma vniuers.
Duacen. Catechismi professor.

DE IV:

DE IVRE ET
OFFICIIS BELLICIS,
ET DISCIPLINA MILITARI,
LIBER PRIMVS.

DE RATIONE BELLI INDICENDI,
ALIIS QVE CÆRIMONIIS BELLICIS,
quæ antiquo iure faciali prodicæ fuerunt.

- 1 *Ius faciale.*
- 2 *Collegium facialium.*
- 3 *Officium facialium.*
- 4 *Clarigatio.*
- 5 *Paterpatratus.*
- 6 *Tybarenorum fides.*
- 7 *Verba iuris facialis.*
- 8 *In iussu populi fædus iniri non poterat.*
- 9 *Sp. Postumus hostibus deditus.*
- 10 *Deditio nis formula.*
- 11 *Mancinus Numantinis deditus.*

CAPUT PRIMUM.

OMANOS belli, sicut & pa-
cis iura perpenso iudicio
semper æstimasse, ex eo-
rū historiis licet cognos-
cere: ita ut mirum videri
non debeat, tam felices eis semper con-
tigisse bellorū exitus: quippe qui arma

A nunquam

DE IVRE ET OFF. BELL.

nunquam nisi iustis de causis sumpse-

^a Antiquitat. ^b Roma. lib. 2. rint, vt refert Dionysius Halicarnass.^a

vsque adeò vt cùm legati Campanorū (quos Samnites aduerso prælio frege-
rant, & ad petendum Romæ auxilium coegerant) in senatum introducti, mul-
tis verbis docuissent, quām vtilis foret
Rom. rebus Cāpanæ societatis accessio,
petentes amicitiam in perpetuū, in præ-
sens auxilium : nihil tamen aliud impe-
trarunt à senatu, qui non temerè se bel-
lis alienis immiscere volebat, quām vt
legati mitterentur ad Samnites, precatū
ne qua vis Campanis fieret. ad quē prin-
ceps legationis à Cāpanis missus, quē-
admodum in mādatis acceperat. Quan-
doquidem, inquit, nostra tueri aduersus
vim atque iniuriam iusta vi non vultis,
vestra certè defendetis. itaq; populum
Campanum, vrbēque Capuam, agros,
diuina, humanaque omnia in vestram
P. C. populiique Rom. ditionem dedi-
mus. quicquid deinde patiemur dediti-
tij vestri passuri. Tum in senatu iam fi-
des agi visa, vt refert Liuius, ^b deditos nō
prodi, bellumque aduersus Samnites
susceptū est, quod sine iusto titulo, Ro-
mani à Campanis in se nunquam ver-
tissent.

^b lib. 7.

tissent. Similiter priusquam tertium & ultimum bellum Punicū susciperetur, diu multumque tāta res agitata est; atq; inter M. Porcium Catonem, & Scipionem Nasicam senatus principes (quorū altersapientissimus vir in ciuitate habebatur, alter optimus vir etiam à senatu iudicatus erat) variis sententiis certatū. Cato suadebat vt bellum indiceretur Carthaginiēsibus, qui exercitum specie contra Massanissam regem; reipsa, cōtra Romanos cōparatum in finibus habebant, Nasica cōtradicente, ex cuius sententia legatos mitti Carthaginem placuit, qui specularentur quid agerent, castigato eorum senatu, quod contra fœdus exercitum, & nauales materias haberent. Sed Gisgo Amilcaris filius, homo seditiosus, ita senatum bellum aduersus Romanos suadendo concitauit, vt legati fuga sibi consulere coacti sint. cumque tunc Cato non diutius bellum differendum censeret, Nasica nondum iustum sibi bellandi causam videri, & nihil temerē faciendum dicebat. sed Catonis sententia peruicit, & cum Carthaginiensibus, quod contra fœdus nauies haberent, & extra fines exercitum

DE IVRE ET OFF. BELL.

eduxissent, quodque Massanissæ socios
a Flor. lib. 49 arma intulissent, bellum gestum^a. Ac
belli quidem æquitas, vt inquit Cice-
b offc. lib. 1. ro^b, sanctissimè^c faciali populi Roma-
ni iure perscripta erat. ex quo intel-
ligi potest, nullum bellum fuisse iu-
stum, nisi quod aut rebus repetitis ge-
raretur, aut denūciatum antè esset, aut
indictum. quod ius Ancus Martius rex,
ab antiqua gente Æquicolis descripsit. a
quo bellicæ cærimoniæ, vt non gererē-
tur solùm, sed etiam indicarentur bella
aliquo ritu, primùm Romanis, vti Li-
uius^c testatur, sunt proditæ: licet alij hoc
Numæ Pompilio tribuant, a quo septi-
ma sacrarum legum parte, collegium
facialium^d institutum fuisse allerunt^d. 2
Officium^e verò facialiū (cuius summa
semper apud Romanos fuit auctoritas) 3
in summa erat: dare operam ne Romani
vlli foederatæ ciuitati, iniustum bellum
inferrēt; & de bellis, foederibus, pactio-
nibus, & iniuriis, sociis, aliisque confoe-
deratis gentibus illatis cognoscere. quod
si qua prior, contra foederis cōditiones,
aliquid commisisset, legatos mittere, &
verbis primùm ius suum repetere, & res
sibi dari clara voce poscere (quaæ clari-
-LXVII- s A gatio

d Dionysius
Halicar. ann.
tsquit. Rom.
lib. 2.

4 gatio * dicta) his verbis : Iouem ego te-
 „ stem facio, si ego impiè iniusteque illas
 „ res dedier populo Romano, mihique
 „ exposco, tunc patriæ compotem nun-
 „ quam finas esse. Quòd si dignaretur
 facere postulata, renūciata prius socie-
 tate & amicitia (si qua fortè erat) pōst
 triginta demum dies, qui solēnes fuēre,
 bellum indicere, captaq;, & hostili mo-
 do deuastata, belli iure repetere. Fecia-
 libus certè prohibentibus, aut non pro-
 bantibus, neque consuli, neque senatu,
 neq; populo, arma in hostes sumere li-
 cebat. Maximus ḥ verò erat inter fecia-
 les, quem Patrem patratum appellabāt.
 is autem erat, qui liberos haberet, viuo.
 adhuc patre suo ^a, quē facialis, verbena
 caput & frontem cingens, indicēdi bel-
 li, aut percutiendi foederis, principem
 faciebat. Cæterum sciendum est non
 fuisse necesse, ipsi regi, cum quo fortè
 belligerandum erat, bellum indici, sed
 satis erat, ad præsidium aliquod nun-
 ciare, ut faciales consulti, primùm cùm
 Philippo, & iterum cùm Antiocho bel-
 lum indicendum esset, decreuere. Bel-
 lo autem legitimè indicto, sublatis cō-
 mertiis, militi arma capere, & copias

^a Plut. in
quest. Romæ.

DE IVRE ET OFF. BELL.

cogere licebat, ad hostesducere, excursions facere, prædas agere, fines populari, eosque ferro, igniq; deuastare, frumenta succidere, ædificia incendere, atque omnia hostiliter agere. Tybarenos * tamē adeo iustos fuisse memoriæ pro- 6 ditum est, vt non prius cum hoste congrederentur, quām diem, locum, & de certādi horam, ex fide per feciales hosti denunciarent. quod & à veteribus illis Romanis, nōnunquam factum fuisse legimus. Formula m verò, & ritum belli

^a Lib. I. Et antiquissimum refert Liuius ^a.

Gell. lib. 16. Feciales itaque, si qui illatam cōtra fœ-

cap. 4. Et causam eorum

Dion. Halic. cognoscebant, & cōperto crimine, son-

car. Ant. Ro. mta, lib. 2. tes comprehensos lœsis dedebant. iudi-

cabant item de legatorum iniuriis, qui iure gentium sancti fuere: atque ita, si à quouis populo, aut natione violati fo- rent, vt hi qui iura gentium temerè vio- lassent, dederentur, per feciales caueba-

^b In l. vlt. D. tur. idq; etiam iure nostrō cautum est ^b.

delegationib. Dabant quoque operam feciales, vt ser-

uarentur cōditiones fœderis, pacem fa- ciebant, & si parum legitimè facta vide- batur, irritam reddebant. Non aliter ta- men foedera cum sociis, aut hostibus

sancire,

Sancire, aut pactiones concipere poterant, quām si cōsulis, aut prætoris auctoritate, intercedente S. C. iussuq; populi, permisum foret. denique si quid imperatores, vel duces contra iuris iurandi religionem peccassent, feciales cognoscebant, atque expiabant. Verba autem iuris fecialis hæc erant: Belli, pacis, fœderum, indutiarum, oratorum, feciales iudices sunt^a. Et quidem auctores fœderis, minus rite initi, per ipso's feciales hostibus dedebatur, vt hac ratione, populous religione solueretur. In iussu vero populi & citra Senatus auctoritatē, nihil sanciri poterat, quod populum teneret, & sine fecialibus, cærimoniaque alia solemni, fœdus fieri non poterat. Vnde T. Veturius, & Sp. Postumius confitit^b quia, cūm malè pugnatum apud Caudiū esset, legionibus Romanis subiugum missis, pacem cum Samnitibus in iussu populi, senatusque fecerant, vñā cum T. Numicio & Q. ēmilio Trib. pleb. quod eorū quoq; auctoritate pax Caudina facta erat, dediti sunt hostibus, vt pax Samnitum repudiaretur. atque huius deditio[n]is ipse Postumius, qui dedebatur, suasor & auctor fuit^b.

a Cicer. lib. 2.
 de legib.

DE IURE ET OFF. BELL.

Cuius verba, ut refert Liuius, hæc fuit : Dedamur per feciales, nudi vincitique, exoluamus religione populum, si qua obligauimus : ne quid diuini, humanive obstet, quo minus iustū piumque de integro ineatur bellum. Deditioonis verò per feciales factæ formula hæc fuit *: Quandoquidem hice homines iniussu populi Romani, quiritum foedus iustum iri spopōderunt, atque ob eam rem noxam nocuerunt : ob eam rē, quò populus Romanus scelere impiο sit solutus, hosce homines vobis deo. Similiter multis annis post * C. Mancinus Numantinis, quibuscum iniussu populi & citra senatus auctoritatem foedus fecerat, deditus est ^b.

a Cicero of-
fic. lib. 3.
Flor. lib. 2.
cap. 18.

DE BELLŌ IVSTO ET IVSTIS

BELLI CAVSIS.

1. *Conseruanda iura belli.*
2. *Duo genera decertandi.*
3. *Bella suscipienda, ut in pace vinatur.*
4. *Ex bellis etiam iustis multa mala oriri.*
5. *Bellum honestum turpi paci præferendam.*
6. *Iusta bella iare Gentium, Canonum, & diuino permissa.*

In

- 7 In iusto bello requiritur auctoritas Principis.
 8 Apud Romanos belli pacisq; arbitrium
penes populum fuit.
 9 Quandoque iniussu principis bellum geri
posse.
 10 In paenam rebellionis ipso iure inciditur.
 11 Iusta belli causa.
 12 Rebellio.
 13 Iniuria facta principi, ceseatur facta Deo,
 14 Aliud rebellis; aliud hostis.
 15 Iura belli an conueniant rebellibus.
 16 Civilis dissentio.
 17 Lex Solonis.
 18 In bello non semper tutu non alteri parte
se adiungere.
 19 Media via periculosa.
 20 Principis auctoritas semper sequenda contra rebelles.
 21 Nulla iusta causa rebellandi.
 22 Quid respub. vel patria.
 23 Rebellio grauiissimum crimen.
 24 Tyrannus occidi potest.
 25 Legitimus princeps tyrannus dici non potest.
 26 Lex Regia.
 27 Pontifex ex causa potest regem regno pri-
uare.

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 28 Bellum aduersus infideles an, & quatenus iustum.
29 Imperator non est totius mundi dominus.
30 Hereticis iustum bellum infertur.
31 Militi non nocet iniusta belli causa.
32 Militi Christiano sub imperatore pagano permisum militare.
33 Quatenus regi infideli parendum.
34 Iustum bellum etiam sine iusta causa.
35 An utrumque bellum dici possit iustum.
36 Pecunia nervus belli.
37 Cuius impensis bellum geri debeat.
38 Traianus fiscum lienii comparabat.
39 Mos Gallorum.
40 Damna in bello accepta an resarciri debant.

CAPUT SECUNDUM.

IN repub. bene constituta maximè conservanda * esse iura belli docet Cicer. ^a in quo & suscipiendo, & gerendo, & deponendo ius ut plurimum valet & fides^b. quò spectat illa, quæ de iure faciali diximus. Nam cùm sint duo * genera decertandi, ut idem ait: vnum per discep- tationem, alterum per vim: cumq; illud proprium sit hominis, hoc belluarum; configiendum est ad posterius, si vt nō licet

^a offic. lib. I.

^b Cicer. lib. 2 de legibus.

licet superiore. Quod etiā indicasse vi-
dentur poëtæ, cùm Chironem centau-
rum (cuius superiorem partē hominis,
inferiorem verò equi formā referre fin-
gunt) Achillis pædagogum cōstitutum
tradunt: vt ostenderent, bonum princi-
pem non solūm prudentia & consilio,
aliisque animi dotibus præditum, sed
etiam viribus, & armis instructum esse
debere. in eos enim qui æquum pati nō
possunt, neq; ratione cohiberi, vis haud
iniusta est. Sed vt Scipio dicere solet,
imperator itidē vt medicus, ad malum
curandum vltimo demum loco ferrum
adhibere debet ^a. Quare suscipienda ^{* a Plut. in A-}
quidem bella sunt, ob eam causam vt si-
ne iniuria in pace viuatur, & ita vt nihil
aliud nisi pax quæsita videatur ^b. Quò ^{b c. vol. 23.}
spectat memorabilis illa Martiani Cæ- ^{quest. 1.}
saris sententia: Donec liceret in pace vi-
uere, nō debere principē arma sumere:
cùm tot tantaque mala ex bellis ^{*}, etiam
quæ iusta dicuntur, oriantur. quorum
malorum, vt exclamat D. Augustinus ^c,
multas & multiplices clades, diras &
duras necessitates, si, vt dignū est, eloqui
velim, quanquam nequaquam sicut res
postulat, possim; quis erit prolixè dispu-
tationis

^{c de ciuit. Dei}
^{lib. 19. cap. 7}

DE IURE ET OFF. BELL.

rationis modus? Sed sapiens, inquiunt,
iusta bella gesturus est: quasi nō, si se ho-
minem meminit, multo magis dolebit
iustorum necessitates sibi exstissee bel-
lorum. quia nisi iusta essent, gerenda nō
essent, ac per hoc sapienti nulla bella es-
sent. iniquitas enim partis aduersæ iusta
bella ingerit gerenda sapienti, imo & ne-
cessaria, quæ iniquitas homini utique
dolēda, quia hominum est, et si nulla ex
ea bellandi necessitas nasceretur. Hæc i-
taque mala tam magna, tam horrenda,
tam saeuia quisquis cum dolore conside-
rat, miseriam necesse est fateatur. quis-
quis autem vel patitur ea sine animi do-
lore, vel cogitat, multo ubique miseriū
ideo se putat beatum, quia & humanū
perdit sensum: hęc ille. Sunt enim, vt in-
quit Liuius, quædā belli iura, quæ vt fa-
cere, ita pati fas est: vt sata exuri, dirui
tecta, prædas hominum pecorumq; agi:
quæ certè misera, licet non semper indi-
gna, patienti sunt. Paci itaque, quę nihil
sit habitura insidiarū, aut turpitudinis,
vt ait Cicero^a, semper erit cōsulendum.
b Philipp. 13 Ceterum, quāuis, vt idem ait^b, dulce sit
nomen pacis, & ipsa res tum iucunda,
tum salutaris. nam neq; priuatos focos,
neque

neque publicas leges, neque libertatis iura chara habere potest, quē discordiae, quem cædes ciuium, quem bellum publicum delectat: bellum tamen * honestū, ex Demosthenis sententia, turpi paci semper est præferendum. Et quidem iusta * bella sunt iure gentium indicta ^a: & tum iure canonum ^b: tum etiam iure diuino permissa ^c. nā & Deus ipse præcepit Israelitis, vt Amorræis, aliisq; populis bellum inferrent ^d. ynde D. August. ^e Noli, inquit, existimare neminem Deo placere, qui armis bellicis ministrat. nam Dauid Deo acceptissimus, & Centurio ille, cuius fides diuino testimonio extollitur, & alij sancti viri operam militiae dederunt. Ut autem bellum dicatur iustum, debet imprimis * auctoritate, & mandato summi principis, penes quem est belli pacis q; arbitrium, in- dici, & suscipi ^f. Nam ad priuatum non spectat bellum mouere, cum ius suū in iudicio persequi possit & debeat. violat enim ius principis, qui sine iuris auctoritate, manu regia ius sibi dicit ^g. Sed nec vlli, inscio, & inconsulto principe, quorumlibet armorum mouendorum copia tribuitur ^h. Et lege Iulia maiesta-

^a L. ex hoc iure. ff. de iust. & iur.
^b c. iustū. c. Dominus. 23 quæst. 2. Inno. in c. olim. de restit. spol.
^c c. nisi bella. c. noli. c. militare. 23. q. 1. c. notandum. 23. quæst. 2.
^d Denter. 2.
^e epist. 1. ad Bonifac.

tis te-

^f c. quid culpat. 23. q. 1. D. Augustini lib. 22. contraria Faust. ca. 74. g L. ex stat. D. de eo quod met. caus. h l. 2. m. C. ut arm. vi- sus insc. prin- cip sit inter- dict. lib. 11.

DE IVRE ET OFF. BELL.

tis tenetur, qui iniussu principis bellum gesserit, delectumve habuerit, aut exercitum comparauerit^a. Itaque Cato censet, reuocandum exercitum, & Cæsarem hostibus dedendum, quod iniussu populi bellum in Gallia gereret^b.

a E.3. D. ad
legem Iul.
maiest.

b Plutar. in
Cat. Uticens.
& Int. Cesar

Apud Romanos^{*} enim penes populum, cuius erat summum imperium, belli pacisque arbitriū fuit, ut ex multis Liuij locis satiis constat. Itaque patres decreuere, in-

c Liinius l.4.

quit Liuius^c, ut tribuni militum de bello indicendo Vejetibus, primo quoque die ad populum ferrent. item Prænestinis ex S. C. populi iussu, bellum indictum

d Liinius lib.
16.

est^d: & ex auctoritate patrum populus Palæopolitanis bellum fieri iussit: item

e Liinius lib.
18.

Vestinis^e, & Æquis^f. Vnde cum popu-

f Liinius lib.
19.

lus omne imperium in se, potestatemque, principi lege Regia contulerit^g, hoc belli, pacisq; arbitrium est apud solum principem: quod ita penes ipsum residet, & maiestati principis cohæret, ut ab

h Latè Bo-
din. de repub.
lib. I. ca. vlt.

eo diuelli non possit^h. & hoc ius reges semper habuisse, indicat quoque histo-

i Reg. I. c. 8.

ria sacraⁱ. Nonnunquam tamen^x, ut puta ex magna & necessaria causa, & si princeps sit absens, sitque periculum in mora, etiam iniussu principis bellum geri poterit:

terit^a: præsertim ex causa defensionis,
quæ iure naturæ cuilibet conceditur^b.
Quo casu non solum licebit propellere
iniuriam, sed etiam vlcisci^c, & hostes se-
dibus suis pellere, si aliter ab iis tuti esse
non possumus, neque enim dicēdus est
quis moderamen inculpatae tutelæ ex-
cedere, qui id facit, sine quo periculum
euitare non potest: ut multis ostendit
Marian. Socin.^d Nepos, qui existimat
istud bellum dici iustum, etiā quoad ef-
fectum, & iuri belli locum esse (effectus
enim ex causis colligitur^e.) ideoq; capta
in hoc bello, fieri capientium: & hæc
multò magis obtainere, si cū rebellibus
ressit: quorum conatus non solum qui-
libet potest, sed etiam tenetur cohibere,
nō exspectato iussu principis, si sit peri-
culum in mora. Si enim is, qui non pro-
pellit à socio iniuriam, cùm potest, tam
est in vitio, quām is qui facit^f: quid de
iniuria, quæ principi fit, dicendum est?
præsertim^g cùm ij, qui quid contra prin-
cipis maiestatē, & reipub. quietem ma-
chinantur, ipso iure in poenam rebellio-
nis incidat^g, & quasi hostes occidi pos-
sint^h, vel captiui haberiⁱ: vnde multò
magis bona eorum capientium fient^k.

estque *In*conf. 137**

*l. si aliis. §.
bellissimè. in
fine. D. quod
vi aut clām.
L. generalis.
C. de decurio.
lib. 10. L. aīs
prætor. §. sī
debitorem. D.
qua in fraud.
credit.*

*b L. vt vim.
D. de iust. &
iur. l. i. quād.
lic. vn. sin.
ind. sē ven.
Clem. Paſto-
ralis. in fine.
de re ind.*

*c c. Dominas
23. q. 2.
d Conf. 68.
tomo 3.*

*e l. 2. §. vlt.
& l. sequ. D.
de donatio.*

*f c. nō in infi-
rēda 23. q. 3.
g ex. qui sine
rebell.*

*h L. 3. §. vlt.
D. ad l. Cor-
nel. de fisc. L.
proditores. D.
de remilitar.*

*i L. transfu-
gam. D. de
acq. rep. dom.
k Gloss. ex.
qui sunt re-
bell. & ibi
Bart. & Cura-*

lun. conf. 137

DE IURE ET OFF. BELL.

estque inter cetera, quæ in Romana historia inuenire licet, præclarum in hanc sententiam exemplum de L. Pinario, Ænnæ in Sicilia præfecto præsidij: qui cum ciuium rebellionem, & defectionem ad Carthaginenses præsentiret, & liberum nō esset legatos ad Cōsulem Marcellum, quāuis haud procul esset, mittere, ex improviso magna cæde facta, ciues omnes opprescit. quo facinore Ænna retenta est, eiusque factum Marcellus non improbavit, & prædam Ænnēsum militibus concessit. Itaque Cicero laudat factum Octauij Cæsaris, qui non exspectato senatus decreto, bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus, ut ille ait, nondum venerat; belli autem gerendi tempus si prætermisisset, videbat repub. oppressa, nihil decerni posse. & senatus quoque bellum priuato consilio à Cæsare suscepit, auctoritate publica comprobavit. Sic quoq; Scipio Nasica maximam laudem meruit, qui priuata auctoritate, se omnibus bonis ducem præbens, Tib. Gracchū cum scelerata factione opprescit. Necesse est enim, ut inquit Cicero, in tanta perturbatione rerum, temporibus

a *Livius lib. 34.*

b *Cic. Phil. 3*

c *Cic. Phil. 5*

d *Val. Max. lib. 3. cap. 2.*

Appian. de bell. civil. lib. 1.

bus potius parere, quām moribus. & vt idem ait, semper in pace, consuetudini; in bello, vtilitatiparendum est. in quam sententiā alio loco plura à nobis dicentur^a. Prēterea bellū non nisi ex iusta & necessaria causa gerēdum est ^a: & abesse debet omnis nocendi cupiditas, vlcis-^{q[uod] u. 1.}
cendi crudelitas, & dominandi libido ^b. b c. quid cul-
quò spectant illa quæ iure feziali apud patitur. 23. q. 2.
Romanos fuēre prodita. Nēque solū peceat, qui ex iniusta causa bellum gerit: sed etiam opinione humana passim receptum est, eum fere semper succumbere. Nam, vt inquit Propertius,
Frangit, & attollit vires in milite causa.

Quæ nisi iusta subest, excutit arma pudor.

Iustæ verò belli causæ præcipuae sunt
ii hæ: Defensio proprij imperij, persona-
rum, amicorum, sociorum, & rerum ^c. ad defensionem enim ipsa lex naturalis
etiam priuatis auctoritatē præstat ^d. Iu-
stum ergo bellum, vt C. Pontius Sam-
nitium dux dicebat, quibus necessariū,
& pia arma, quibus nulla nisi in armis
spes relinquitur. Subest quoque iusta
belli causa, cùm geritur ad recuperan-
das res, quæ per vim & iniustè ab hosti-
bus detinentur ^e: vel vt iniuriæ, vel dani-

c. i. iustum.
23. quest. 2.
c. fortitudo.
cam duob. se-
quen. 23. c. o-
lum. et ibi In-
no. de restitu-
spol.

d l. ut vim.
D. de iust. &
iur. l. furem.
D. ad l. Cor-
nel. de fica. l.
itaque. D. ad
l. Aquil.
e c. iustum.
23. quest. 2.
D. Augustin.
quest. o. 14.
per 10 sue b. 2.

DE IURE ET OFF. BELL.

illati auctores dedantur ad supplicium,
si fortè non publico, sed priuato cōfilio
iniuria illata fuerit^a. quod etiā iure fe-
ciali cautum fuisse superius ostēdimus.

a c. 1. de in-
iur. n 6. cap.
Dominus. 23
quest. 2

Itaque Dauid, mortuo Saule, bellum
gessit cum Isboseth, filio Saulis, qui oc-
cupare nitebatur regnum Israēl, quod
Dominus per Samuelem prophetā tra-
diderat Dauidi ^b. & Romulus Albanis
bellū intulit, quod dictator eorū Clui-
lius, nollet res raptas restituere, neque

b Reg. 2. c. 2
c Dionys.
Halic. lib. 3.

raptores tradere^c. Est præterea iusta bel-
li causa, vindicta iniuriæ iniquissimè il-
latæ ^d. Sic legimus Dauidem regem in-
tulisse bellum regi Ammonitarum, pro-
pter derisos legatos suos^e. Et quidem
e Reg. 2. cap.
20. cū duob.
sequ.

ratione iniurię illatæ, diceture etiam bel-
lum iustum, si quis prohibeatur transire
per alicuius prouinciam. modò trāsitus
innoxius futurus sit : qui iure humanæ
societatis patere debet^f. Itaque Israēlite
bellū intulerunt regibus Amorreorum,
propter non concessum transitū inno-
xiū, in terrā ipsiā Deo permīssam^g.
Iustissimam * deniq; belli causam habet ¹²
princeps, qui armis persequitur rebel-
les, & ab imperio deficientes^h. grauis e-
nim iniuria infertur Deo, & principi,

f c. vlt. 23
queſt. 2.

g Num. 2.
h c. auctorit-
atē. 15. q. 6.
cap. scire vot.
23. queſt. 8. fac.
i. amissione.
§. qui defi-
ciunt. D. de
capit. minuit,

cūm

cum eius imperio subditi resistunt, non
est enim potestas, nisi a Deo : & qui re-
sistit potestati, ut inquit Paulus^a, Dei
ordinationi resistit : & iniuria * facta
principi, cēsetur facta Deo: qui Samue-
li, a quo populus alium regem petebat,
dixit : Non te abiecerunt, sed me, ne re-
gnem super eos ^b. Dauid autem bellum
gessit cum Seba filio Bochri, qui popu-
lum sollicitauit, ut a Dauide ad ipsum
13 deficeret ^c. Sed cum rebellis* propriè
hostis dici non possit , (nam aliud est
hostis, aliud rebellis^d) verius est, ut si cū
subditis rebellibus armis certetur, non
tam dicamus esse bellum, quām execu-
tionem iurisdictionis, & persecutionem
rebellium^e. Vnde etiam non erit opus
auctoritate summi principis, sed sufficiet
eius qui iurisdictionē habet ^f. Hinc iura
14 belli *, captiuitatis, & postliminij, quæ
hostibus tantūm cōueniunt ^g, non pos-
serebellibus cōuenire, consequēs vide-
tur : sicut nec piratis & latronibus (qui
hostium numero non cōtinentur) con-
ueniūt ^h. quod ita intelligi debet, ut ipsi
iure belli agere non possint : ideoq; do-
minium rerū captarum non acquirūt ⁱ,
quod hostibus tātūm tributum est ^k. in mmq;

<sup>a ad Roman.
cap. 13.</sup>

^{b Reg. 1.c. 8.}

^{c Reg. 2. c.}

^{20.}
<sup>d ex. qui sunt
rebellen. l. ho-
stes. D. d. ca-
ptiu. l. ho-
stes.
D. de verbos.
significat.</sup>

<sup>e LXXX. m.c.
olim. 1. de re-
stitut. spoliat.
fac. l. qui re-
stituere. D. de
rei vendic.</sup>

^{f d. l. qui re-}

^{stituere.}

<sup>g l. post im-
mis. et stat. sit.
D. de captiu.</sup>

<sup>h D. l. ho-
stes.</sup>

<sup>i L. post lim-
nium. q. a pi-</sup>

^{ratis. D. de}

^{captiu. L. a}

^{latronib. D.}

^{de testam. L.}

^{hostes.}

^{k D. l. postli-}

^{to.}

DE IURE ET OFF. BELL.

ipsos verò iure belli s̄euire, multoq̄ue
magis quām in hostes, licet: sunt enim
odio digni maiore, & nō debet esse me-
lioris cōditionis rebellis & latro, quām
^{a Argumēto} legitimus & iustus hostis^a. Quò specta-
re videtur quod ^bCicero sentit, non esse
mittendos legatos ad Antonium, nec
^b Philipp. 5. verbis rogandum, sed cogendum armis
esse recedere ab obsidione Mutinæ, co-
loniæ populi Rom. & oppugnatione
Bruti imperatoris, consulis designati, &
ciuiis optimi. non enim cum Annibale
rem esse hoste reipub. ad quem senatus
olim legatos miserat, vt à Sagunto rece-
deret; sed cum ciue. Neque interesse di-
cebat, vtrūm vrbem Romanā Antonius
oppugnaret; an coloniam populi Rom.
præsidij causa collocatam. & alibi idem
Cicero ad Plancum scribens^c dicit, cum
epist. 6. lib. 10. Antonianis, à quibus Brutus Mutinæ
obsidebatur, pacem fieri nō debere: vo-
cans eos foedissimos latrones, qui auc
armis positis pacē petere deberent: aut,
si pugnantes eam postularent, victoria
pacem, non pactione pariendam esse.
Prætereacum à parte principis sunt om-
nia illa, quæ ad iustum bellum sunt ne-
cessaria; nempe belli gerēdi ius, & iusta
belli

belli causa; à parte verò rebellium, neq;
 belli gerēdi ius, quod soli principi com-
 petit, vt superius ostēdimus, neque iusta
 belli causa: cūm nulla sit causa rebellan-
 di, vt mox dicemus: sequitur bellum,
 quod cum rebellibus princeps gerit, iu-
 stissimum esse: ideoque iuri belli locum
 esse contra rebelles, qui tanquam hostes
 occidi possunt^a, vel capti serui haberi^b,
 vnde etiam multò magis bona eorum
 prædæ cedent^c. effectus enim ex causis
 colligitur^d. Quod ita verum puto, si h. Stes. D. de
 auspiciis summi principis bellum gera-
 tur, alioqui verò, quamvis defensio cui-
 libet permissa sit, & quisque iurisdictio-
 nem suam exercere possit, tamen iura
 belli non aliter locum habebunt, quām
 si auctoritate, & nomine summi princi-
 pis bellum geratur^e. alias enim bellum
 dici non potest. Bellum verò quod re-
 belles gerunt, iniustissimum esse cōstat^f:
 ideoque iure belli agere non possunt, &
 capti ab ipsis non fiunt serui^g. nam ces-
 sante, de ap-
 pellat. L. adi-
 gere. D. de
 iur. patro.
 B. 3. stium

a l. 3. §. vle.
 D. adl. Cor.
 desic. labro-
 distores. D. de
 re militar.
 b l. transfu-
 gam. D. de
 acq. rer. dem.
 c Gl. ff. &
 Bart. ex. quā
 sunt rebel.
 Curt. Inn.
 conf. 137.
 d l. 2. § vlt.
 cum l. seq. D.
 de don.
 e Bart. in l.
 captiu. Inno-
 in c. olim. I.
 de restit. spot.
 in c. sicut &
 infra de iure.
 iura.
 f d. l. posili-
 minum §. &
 piratis. D. de
 captiu. d. l. &
 latronibus.
 D. de testam.
 g c. cum ces-
 sante, de ap-
 pellat. L. adi-
 gere. D. de
 iur. patro.
 h l. doct. C.
 de per. et com.
 rei vend.
 i in l. si quis
 ingenuam §.
 in ciuibibus.
 D. de captiu.

DE IVRE ET OFF. BELL.

stium non esse : eorū scilicet, inter quos iura captiuitatis & postliminij vigent: ideoque captos hinc inde non fieri seruos, & quod cōstitutionibus regni Hispaniæ, in ciuilibus dissentionibus cap-

<sup>a Reg.lib.16
¶.26.par.2.</sup> ta iubētur cum septuplo restitui ^a. Nam hæc locum habent, cùm ciues inter se se dissentunt, & tumultuantur : non autē cùm quid contra maiestatem imperij machinātur, & in exitium reipub. contendunt ^b. tunc enim hostium numero haberi incipiunt ^c. Itaque Vlpianus vsus est vocabulo partis. partes autem dici ait Cicero ^d, cùm scissa in duas partes repub. ciues inter se contendunt; quæ etiam factiones dicuntur à Cæsare ^e. bellum verò, quod Antonius inferret reipub. non partiū certamen, sed defectio nem à populo Romano vocari debere. Hinc quoq; Cicero ^f dissentit à Cæsare, qui propter legem Semproniam, quæ iniussu populi de capite ciuis Rom. iudicari vetebat, non cœsebat mortis pœnam irrogandam Cethego & Lentulo, catilinariæ coniurationis sociis, ad quæ docet Cicero legem Semproniam, quæ de ciuibus Romanis cōstituta est, ad eos, qui essent reipub. hostes, qui certè ciues esse

esse nullo modo possent, nō pertinere. Sic certè bello cum Latinis, Campanis, Fidenatibus, Hernicis, Æquis, Hetruscis, aliisque populi Romani sociis, quos subditos, non participes imperij, fuisse satis cōstat ex Liuio^a, Appian.^b & Dionys.^c Hal.^e deficiētibus, & rebellātibus, legiūnus vīctos oīa hostilia passos fuisse, & capta præde cessisse, atq; captos in seruitutē redactos: imo multò durius cum iis actū fuisse, quām cum aliis hostib; censem̄bant enim maximē ita rebellantes in officio posse contineri, si id actum es- set, ne possent rebellare. quamdiu enim malis relinquētur malefaciēdi facul- tas, ad fore & voluntatem. Atque ita Ca- pua, quæ per deditiōnem populi Rom. facta fuerat^d, cūm ad Poēnos defecisset, expugnata à Romanis, lxx. pondo auri, & argenti tria millia ex præda ad quæ- stores delata sunt, lxx. principes senatus interfecti: trecenti ferme nobiles Cam- panī in carcerem conditi, variis casibus interierunt: multitudo alia Campano- rum venundata: ager omnis & tecta pu- blica populi Romani facta sunt^e. Simi- liter cum Fidenatibus, quæ erat colonia populi Romani, rebellantibus actum^f.

^a lib. 2. & 8^b de bell. ci-^c msl. lib. 1.^c lib. 3. & 4

DE IURE ET OFF. BELLE.

Ænna quoque, in Sicilia, ut superius di-
ximus, quæ præsidio Romanorum te-
nebatur, cùm ad defectionem spectaret,

a Linius lib. cum magna cæde ciuium direpta fuit a.
24.

codem modo postquam Gallia in pro-
uinciam esset redacta, cum Gallis rebel-
libus actum fuisse passim inuenias apud

Cæsarem. Porro in dissentionibus, ci-
uilibus non inutilis futura videtur lex

Solonis: quæ, inter alias antiquissimas,
Athenis axibus ligneis incisa erat: qua

cauit, ut qui exorta seditione populari,
& scissa in duas partes ciuitate, neutri se

adiunxit, hic domo, patria, fortunisq;
careret, exul, extorrisq; esset. Quod &

Phauorinus philosophus inter fratres
quoq; & amicos dissidentes fieri opor-
tere censuit: ut vtriusque partis amici,

si ad concordiam componēdam parum
auctoritatis habuerint, tum alter in al-
teram partem discedat, & hac ratione

viam sibi ad vtriusque concordiam mu-
niantb. Equidem hanc legē hisce nostris

temporibus utilissimam fore censeo, ad
hoc, ut exorta aliqua factione malorū,
protinus omnes boni communibus vi-

ribus eos opprimant, neque se vnā cum
repub. opprimi patiātur: ut, prohdolor!

cum

b Cell lib. 2,
cap. 2.

cum magno reipubl. Christianæ detri-
mento, & huius Belgij euersione passim
fieri videmus. dum enim boni nimia sua
modestia, & patientia, malis conatibus
seditionis orum ciuium concededo, se pa-
cem habituros confidunt, durissimum
sibi seruitutis iugum injiciunt: quod po-
stea frustra excutere conantur. & fit, vt
cum bonorum iacturam aut vitæ peri-
culum pro republ. adire recusant, neces-
sariò cum republ. pereant. omne enim
malum nascens, vt inquit Cic. facile op-
primitur, inueteratum fit plerumque
robustius. Neque etiam * semper tutis-
simum erit, quod plerique arbitrantur,
non interponere se bello, sed spectatore
belli, fortunarumque alienarum, euen-
tum sine ullo discrimine rerum suarum
operiri, quod legati Antiochi & Æto-
lorum, qui Romanos Græcia expellere
conabantur, Achæis amicis Romanorū
persuadere nitebantur, petentes ut fal-
tem neutri partis eadiungerent. nam ad
ea T. Quintius Proconsul, nihil tam a-
lienum à rebus Achæorum esse ostédit:
quippe, siue gratia, siue dignitate, præ-
mium victoris futuros a. Aristenus quo-
que prætor Achæorum, cum Romani

a Linus lib.

DE IURE ET OFF. BELL.

primum eorum amicitiam expeterent,
& Philippus saltē ne armis intressent,
postularet, oratione ad suos habita
stendit, Romanos aut socios habendos,
^a *Linius l. 32* aut hostes; medium * viam nullam esse ^{a:} 19
quæ, ut Pontius Samius dicebat, neque
amicos parat, neque inimicos tollit. Ita
que Portius Cato, summus vir, Pōpeio
& Cæsare inter se contendentibus, quā
uis a factionum auctoribus multis in re
bus causa reipub. dissentiret, & neutrius
mentem planè probaret; tamen bello
exorto non sibi quiescendum existima
uit, sed eas partes secutus est, quæ plus
æquitatis habere viderentur, Bruto etiā
dehortante, cui prudenter respondet:

Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur,
Sed quo fata vocant, virtus secura sequetur.
Et cetera, quæ carmine prosequitur Lu
canus ^b. Sed hæc deliberatio, utrius par
tes æquiores sint, in democracia vel ari
stocracia, scisso imperio, quod pluribus
commune est, admitti potest, in monar
chia verò, optimus & prudentissimus
quisque, principis *, apud quem summa 20
imperij est, auctoritatem sequetur, cōtra
seditiosos & turbulentos ciues, & subdi
tos. postquam enim visum est reipub
mūnīq per

- pervnum consuli^a: cui lege regia popu-
lus omne imperium in se, potestatemq;
concessit^b, quique est communis om-
nium parens^c: & cui diuina lege obe-
dire iubemur^d: eum, non secus ac pa-
triam, defendere & tueri quilibet debet.
Et quidem, ut inquit Cicero, nulla iusta
21 * causa videri potest aduersus patriam
arma capiendi. & Plato nefas esse duxit,
vivti contra patrem vel matrem, omniū
verò maximè contra patriam. Nulla au-
tem tanta impietas, nullum tantum sce-
lus, quod sit parricidio vindicandum^e.
Parricidā verò patriæ vocat Cicero An-
tonium; quòd reipub. bellum inferret:
cuius certè salus præferri debet saluti
22 patris^f. Rempub. voco*: in quo sanctis-
simū nomen patriæ cōtineri dixit Cor-
nificius^g; non solum ipsum, quod ab-
surdum esset, nam omne solū viro forti
patria est: sed vt Cicero interpretatur,
cōtum ciuium iuris consensu, & utili-
taris communione sociatum. Quòd spe-
ctat quod Césorinus apud Appianum^h h In bello
legatis Carthaginensium respōdit: ci-
uitatem Carthaginensium, quam Ro-
mani promiserant liberam fore, non in
mūris & ædificiis consistere: quæ delere
vellent.

a L. 2. §. mō-
uissime. D. de
orig. iur.

b L. 1. D. de
constit. princ.
c Authors.
neq; vir quod
ex donat. in
fine.

d Paul. ad
Roma. 13.

e Quintil. de-
cla. 286.

f L. minime
D. de religio.
& sumptib.
funer. L. ve-
luti. D. de
iust. & iur.
g ad Heren.
lib. 4.

h In bello
pms.

DE IVRE ET OFF. BELL.

vellet. Factionem vero optimatum, & seditionem, & conspirationem populi remp. dici non posse, idem Cicero assertit. iniustus enim populus, quem tyranum vocat, non potest rempub. constitutere. Nam ut modò diximus, qui hostili animo aduersus rempub. vel principem est animatus, cùm natura sit ciuis, voluntate fit hostis, diciturq; perduel-

a in l. vlt. D. lis a: quo nomine hostes appellari solent b. Et quidem hæc duo, princeps & respub. ita connexa sunt & copulata, vt illius hostis nemo esse possit, quin etiā sit huius, & e conuerso c. Pro patria verà mori, & ei nos totos dēdere, & in ea nostra omnia ponere, & quasi nos consecrare debemus, vt inquit Cicet. d &c, vt idem ait, laudandus est, qui mortem operatur pro repub. quique docet chariore esse patriam nobis, quam nosmet ipsos. Omnia itaque quæ agimus, non ad nostram utilitatem & commodum, sed ad patriæ & principis salutem conferre debemus. quo nomine Demarathus Lacedemonius, Aristides, Phorion & Themistocles Athenienses, Tarquinius Collatinus, Camillus & Rutilius Romani, maximam laudē meruerunt: qui omnes iniurias

merell.

iniurias à patria illatas, æquissimo ani-
mo tulerūt, & nullam vindictam, quam-
uis nō deesset facultas, moliti sunt. quin
Themistocles, sumpto veneno, mori
maluit, quām Perisarum regi, a quo ma-
gnis honoribus & præmiis erat affectus,
operam suam ad bellum patriæ, licet in-
gratæ, inferēdum præstare. & Camillus,
vir optimus, & de patria optimè meri-
tus, in exilium actus, patriæ in extre-
mo periculo, immemor iniuriæ, opem tulit,
eamque hostibus expulsis, restaurauit.

²³ Inobedientia* autem subditorum, & re-
bellio in principem, grauissimum crimē
habetur, & hæresi comparatur ^a; & ino-
bediens dicitur infidelis ^b. Quomodo
enim, inquit D. Hieronymus, fidelis esse
poterit, in substantia Dei, qui carna-
li Domino fidem adhibere non potuit ^c.
ideoque ob quantumuis grauia onera a
rege subditis imposita, non licet rebel-
lare. nam melius est omnia mala pati,
quām malo consentire ^d. & quamuis o-
nus a superiore impositum sit difficile,
nihilominus tamen ferēdum est, & pia
deuotione tolerandum ^e, propter ho-
num obedientię. generale enim pactum
est societatis humanæ, obtemperare re-

^a c. sciendam.
8. qu. 1. c. sa-
papa. 40. dī-
stinet.

^b c. nullus.
38. dīst.

^c c. si apud.

23. quest. 5.

^d c. ita nec.
32. quest. 5.
cap. Lotha-
rius. 31. qu. 2.

^e c. in memo-
riam. 19. dīst.

gibus

DE IVRE ET OFF. BELL.

@ e. que con-
tra. dist. 8.

gibus suis ^a. Quare quamuis Roboam,
filius & successor Salomonis, nollet vel
minimum Israēlitis, de iugo durissimo
ipsis imposito per Salomonē, minuere:
sed diceret, quod graui iugo, a patre im-
posito, grauius superadderet: ideoque
decem tribus Israēl scissæ a tribu Iudæ
b 3. Reg. 12. & Beniamin, relicto rege suo; Hieroboā
fecissent regem ^b, non tamen ex eo extra
culpam fuerūt. nam indignatus est Do-
minus omni semini Israēl, & demoliuit
eos, & dedit eos in direptionem, donec
abijceret eos a facie sua. quia scilicet ab
vnitate dissipati, alterum sibi regem cō-
stituissent ^c.

e Cypr. lib. 1
epist. 6. c. de-
mique. 7. qn. 1
d Hier. 39.

e Daniel. 3.

f Daniel. 2.

Similiter quamuis Nabu-
chodonosor rex esset infidelis, & pluri-
ma mala faceret ^d, & statuam suam aureā
adorari præciperet, & eos, qui non ado-
rassent, mitti in fornacē ignis ardente:
tamen dixit ei Daniel: Tu rex regū es, &
Dñs cæli regnum, & fortitudinē & im-
periū dedit tibi . & Dominus per pro-
phetam Hieremiā ait: Dedi omnes ter-
ras istas in manu Nabuchodonosor re-
gis Babilonis, serui mei: insuper & be-
stias a gradi dedit illi, & seruient illi omnes
gentes, & filio eius, & filio filij eius: do-
nec veniat tempus terre eius, & ipsius, &
seruient

11118

„ seruient ei gétes multe, & reges magni^a. a Hiero. 27.
 „ Et propheta Baruch: Orate, inquit, pro
 „ vita Nabuchodonosor regis, & pro vita
 „ Balthazaris filij eius, vt fint dies eorum
 „ sicut dies cæli super terrā^b. & Ezechiel
 propheta grauiter inuehitur in Sede-
 chiam regem Iudæ, accusans eius perfidi-
 diam, & rebellionem cōtra regem suum
 Nabuchodonosor^c. Sed & Dauid rex ^{c 2. Para. 26}
 Hebræorū diuina auctoritate designa-
 tus, tamen Saulem (qui per legem diui-
 nam regno erat priuatus) regnante &
 illi infensum, semper est honore regio
 prosecutus; & cùm posset eundē, in spe-
 luncam, in qua latebat, ingressum, solū
 paruo negotio obtruncare, noluit, ne-
 gans se extēsurum manum in christum
 Domini^d. iussit quoque Dauid occidi
 illum, qui nūtiabat se occidisse Saulem,
 inquiens: Quare non timuisti mittere
 manum tuam in christū Domini^e? Re- ^{e Reg. 2.c. 1}
 ges ergo & principes, si boni sunt, tan-
 quam à Deo missi ad vindictam malo-
 rum, laudem verò bonorum, vt inquit
 Petrus^f, summa pietate coli debent; sin ^{f Epist. L.c. 2}
 mali, patiēter tolerari. principum enim
 & regum peccata ferenda sunt, & ad Dei
 iudicium reijcienda, cui placet interdū
 popu-

DE IURE ET OFF. BELL.

populos, ob ipsorum peccata, iniquitate principum affligi, nam, ut est in sacris literis^a, Deus regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi^b. nulla autem potestas nisi a Deo, ut Paulus testatur^c, qui nos principibus obedire iubet^d, & Petrus, etiam dyscolis dominis, nos parere vult^e. & idem docet honorados esse reges: cum tamen tunc nullus adhuc rex Christi fidem accepisset, sed omnes essent infideles, & in Christianis persequendis crudelissimi (neque enim Neronis & Domitiani, & aliorum crudelitatem tot scriptorū literis celebratam, quisquam ignorat) iisdem tamen Christiani ex praecepto Dei obediebat, quatenus nihil precipiteretur, quod Deum offenderet: cui sciebant magis obedendum, quam hominibus^f. Ex his certe* liquet, quod quamvis tyrannum, qui per vim & illegitimè principatum occupavit, si tyrannis aliter tolli non possit, occidere cuilibet licitum sit: & per legem Valeriam, sacrum esset cum bonis caput eius, qui consilia regni occupandi iniisset^g: illum tamen, qui iure successoris, electionisve princeps est, quamvis inique & crudeliter agat, priuato non licere

Auctor. 1.

g Plut. in vita P. Valerij.
P. Dion.
Hal. lib. 5.

Dicitur

licere

licere occidere, neque populo eum reij-
 cere, vel ab eo deficere a. idque concilio
 Constantiensi b decisum est: quo etiam
 hæretici declarantur contrariæ sententiæ
 assertores c. legitimus * enim princeps,
 quamvis crudelis & iniquus, tyrannus
 dicit non potest. cumque lege regia, imo
 ex ordinatione Dei, omne imperium &
 potestas principi in populū sit collata;
 illum iudicare populus non poterit. nō
 enim potest inferior iudicio superiorē
 ligare d. Quò spectat quod propheta
 ait e: Nunquid gloriabitur securis cōtra
 eum, qui fecat in ea? aut exaltabitur ser-
 ra cōtra eum, qui trahit eam? ex quibus
 luce clarius esse Nicolaus Papa rescrip-
 fit, non posse quemquam, qui minoris
 auctoritatis est, eum qui maioris pote-
 statis est, iudiciis suis addicere, aut pro-
 priis definitionibus subiugare f. Itaque f in d, e, in-
 rectè M. Aurelius Imperator populo ferior.
 magistratum, magistratui regem, regi
 vero Deum iudicem constitutum dixit.
 Et quidem si princeps, qui potestatem a
 Deo habet, indicta causa, neminem pu-
 nire aut condēnare potest g: qua aucto-
 ritate subditi, qui nullā potestatem ac-
 ceperunt, principem, cuius in potestate

a Felin. in co-

cūm nobis.

ex. de pre-

script. Brin-

in reper. in

verbo Tyrā-

nus. Domini,

a Soto de iust.

& iur. lib. 5.

qu. 1. art. 8.

b seß. 15.

c Alphon. de

Cast contra

here. in ver-

bo Tyrannus;

d c. inferior.

21. dist. 1. nā

magistratus.

D. de recep.

arb.

e Esai. 10.

g Clement.

pastoralis de-

censib. & re

judic.

C

& im-

DE IVRE ET OFF. BELL.

& imperio sunt, & cui obedire iubetur,
suo arbitrio expellere, aut reiwcere pote-
runt? cum ne tyrannus quidē, lege So-
lonis, indicta causa occidi posset: & cum
iuri naturali repugnet, vt inferior ha-
beat imperium in superiore, & vt idē
sit accusator & iudex. Graibus ergo
poenis coērcetur, ex primo capite legis
Iuliæ, non solum qui principē occidit,
sed etiam cuius operā, dolo malo, consi-
lium occidendi initum fuerit, vel quid
a l. i. D. ad contra maiestatem imperij machinatū.
Iul. maiest. Sed & si quamcunque infamiam, quæ-
L. quisquis eod. tit. cunque pericula, mortem denique, si res
ita postular, pro salute principis, & pa-
triæ subire, iura diuina, & humana eo-
gunt, quæ iusta rebellandi causa esse po-
test? Quemadmodum enim videmus in
corporē humano, omnia mēbra capiti,
tanquā parti nobiliōri, obedire, qualia-
cunque tādem præcipiat, & pro eius sa-
lute nullum rēcusare periculū: sic quo-
que subditi, qui sunt mēbra reipub. sa-
lutem principis, qui reipubl. caput est,
proprio commodo præferre debent. &
huius quoque sententiæ assertores fuere,
qui inter Hebræos præcipui habitu sunt,
Esse vocati, id est executores legis diui-
næ: qui

næ : qui reges & principes, qualescunq;
tandē sint, subditis inuiolabiles esse de-
bere, dixerunt , tanquam a Deo missos.
Neque quemquam mouerit exemplum
Tarquinij Superbi , qui regno pulsus
est, propter sua scelera : tum quia nō rex,
sed verè tyrannus fuit : (non enim legi-
timè, sed per vim, nefario scelere, occiso
Tullio socero suo , regnū adeptus est ^a.)
tum etiam quia, vt I.C. ait, nō quid Ro-
mæ fiat ; sed quid legitimè fieri debeat,
spectandum est ^b. errant enim, vt inquit
Cicero , qui quod exemplo fit, id etiam
iure fieri putat. Et hæc quidem ita pro-
cedunt , si summum imperium sit apud
vnūm principem ; sin verò sit apud po-
pulum, vel optimates, certè hoc casu si-
ne dubio licebit cum tyrāno iure agere,
si tempora permittat; sin minus, licebit
eum vi opprimere, & quavis ratione ty-
rannūm ē medio tollere. Itaque senatus
priorē viam secutus est in Nerone tol-
lendo: posteriorem in Maximino. Sciē-
dum est enim Imperatores Romanos
non habuisse summum imperium, quā-
uis plerique id sibi tyrannicē usurpaue-
rint ^c. id que indicant hæc Suetonij ver-
ba in Caligula; Parū absuit,inquit,quin

a Dion. Hal.
lib. 4.
b. L. sed licet.
D. de off.
pres.

c Appienus
in proœmio l.
1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

speciem principatus in regnum cōuerteret. non enim erant imperatores aliud quām principes, imperium verò erat apud populum ^a. Reges verò imperio abutentes *poterit summus Pontifex, variis modis coērcere, & cōpellere ut administrēt iusticiam ^b. gerit enim vices Dei in terris, a quo vtrumque gladium accepit, spiritualem & temporalem, ad reipub. Christianæ quietem, & conseruationem ^c. Itaque Nicolaus Papa Lotharium reprehendit propter sua peccata ^d. & Gelazius Anastasio minabatur ^e. Innocentius eius nominis primus, Arcadium Imperatorem, eò quod sanctum Ioannem Chrysostomū e sede sua pelli permiserat, excommunicauit ^f. Sed & si Reip. Christianæ omnino conueniat, non solum coērcere poterit, sed etiam destituere. quemadmodum Deus (cuius vicarius est Pontifex) Saulem regno priuauit, & Dauidem in locū eius surrogauit ^g. sicque Zacharias Pontifex, Childericum eius nominis tertium Francorum regem destituit, & Francos iuris iurandi religione exsoluit ^h. Innocētius quartus, Fredericum II. Imperatorem, propter sua sclera primū excommunicauit,

^a Bodin. de rep. lib. I. c. 8.

^b c. admini-
stratores. 23.
q. 5.

^c c. nouit. de
iudic. c. vna
sanctam. ex.
de maio. et o-
bed.
^d in c. scelus.
^e quæst. 1.
^f in c. alius.
^g quæst. 6.
^h c. duo sunt.
dist. 96.

^g i. Reg. c. 6.

^h e. alius. 15
quæst. 6.

27

nicauit, & cùm nihil proficeret, indignū imperio iudicauit, & subditos a vinculo sacramenti liberauit^a. & idem Innocētius, Lusitaniæ regi, propter suam negligentiam, fratrem ipsius Comitē Benoniensem, collegam dedit^b. Hanc verò potestatem populo tribuere, vt nōnulli voluerunt^c, non solum absurdum est, & iniquum, sed etiam ad reipub. euersiōnem spectat, non enim rex, si aliquantulum contra voluntatem populi imperat, protinus iniquus, & tyrannus dicendus est. nam ista ratione nulli sint reges. Ac Moyses ipse iustissimus, & sapiētissimus princeps, idem tyrannus iudicaretur: quòd omnia fere iuberet, ac prohiberet contra populi voluntatem. Sed nec monarchia, vel regia potestas dicenda est, cùm arbitrio populi respub. gubernatur a rege: quoniam status reipub. pendet a populo. quo nihil stultius, nihil intemperantius, & cùm in bonos exarserit, nihil furiosius. Multitudinis namque, vt rectè Liuius, ea est natura, vt humiliter seruiat, aut superbè dominetur, & Xenophon, idem imperator bonus ac Philosophus, popularem potentiam virtibus inimicam esse testatur: nec aliter

a cap. ad Aposolica. de sent. et re iud. in 6.

b c. grādi. de supplend. negligēt. pralat. lib. 6.

c Fer. Vazq. illust. quest. lib. 1.c. 5. nr. 10. Hotom. in Fräcogallia. Girard. de Bernard. in hist. Franc. t. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

stabiliri posse, quām bonis omnibus e-
iectis, quod Seneca paucis verbis com-
plexus est: Quis enim, inquit, placere
potest populo, cui placet virtus? Sic cer-
tè legimus, apud Athenienses & Roma-
nos, longè præstantissimos ciues, & de
repobl. optimè meritos ostracismo, exi-
lio, morte, per inuidiam, iniustè a stulta
& ingrata plebecula multatos fuisse.
Præclarè autem Anacharsis Scytha, A-
theniensium rempub. breui perituram
prædixit: quòd sapientes in ea consul-
tarent, stulti verò iudicarent, videbat e-
nim senatum, reipub, cōsilia, quibus ni-
hils sanctius esse debet, à populo petere:
id est a stulto & insano, prudentiam. Ne-
que verò tam absurdum erat, quamuis
absurdissimum, omnes omnium opes,
quām summum imperium inter ciues
ēquare: quòd, ut rectè Bodinus^a, opibus
quisque frui potest; imperādi verò pru-
dentia paucissimis est a natura tributa.
Et quidem si metuendus est tyrannus,
multò magis metuenda est tyrannorum
multitudo. Qui autem populare impe-
rium Ro. laudant, non satis illorum hi-
storias legisse evidentur, neq; perpendisse
calamitates tot seditionum, secessionū,

*a in method.
hist. cap. 6.*

-ides

conten-

contentionum, & bellorum ciuilium,
quæ rem pub. toties afflixerunt. quorū
omnium certè, cōmunio imperij, quod
ex æquo partiri difficile est, causa fuit.
sed de his pluribus agere instituti nostri
28 ratio non permittit. Vt ergo iustas^{*} belli
causas prosequamur, bellū aduersus in-
fideles, ex eo solum quòd infideles sunt,
ne quidem auctoritate imperatoris, vel
summi Pontificis, indici potest^a. infide-
litas enim nō priuat infideles dominio
quod habent iure gentium, nam non fi-
delibus tantūm rerū dominia, sed omni
rationabili creaturæ data sunt. Domini
enim est terra, & plenitudo eius, orbis
terrarum, & vniuersi qui habitat in eo^b.
& Dominus solem suū oriri fecit super
bonos & malos^c. Itaque quamuis Na-
buchodonosor esset infidelis, tamen do-
minus dedit illi regnum & imperiū, vt
modo diximus. & hæc sententia plerisq;
probatur, vt ostēdit Couarruiias^d. Sed
nec ex eo capite bellum dicetur iustum
cum infidelibus, quòd puta imperatori
29 * tanquam totius mundi domino parere
recusent, ex receptissima interpretū sen-
tentia^e. nam communem hanc opinio-
nem falsam esse, & imperatorem nō esse

a l. Christiani-
niū. C. de pa-
ga. & sacr. et
temp. eor. c.
dispar. 23.
quest. 8.

b Genes. c. 1.
c Matt. 5. in
fin. & c. 6. in
princ.
d in c. pecca-
tū. de reg. iur.
in 6. 2. par.
relect. 6. 9.
e in l. bene a
Lenone. C. de
quadr. pre-
script. in l. de-
precatio. D.
ad leg. Rhod.
de tact. in l.
cunctos popu-
los. C. de sum-
ma Trinit. &
fide Cath. in
l. hostes. D. de
captiuitate.

DE IURE ET OFF. BELL.

totius mundi dominum, a viris doctissi-

a Card. Alb. mis apertè ostensum est **a**: quos refert &

Fulg. Alc. sequitur Couer. **b** & Ferd. Vazq. **c** Vnde

Chas. Domin. ex hac causa non poterit imperator iu-

a Sato et alii. stum bellū inferre infidelibus, qui eius

b in d. l. pec- imperio subditi non sunt. siquidem ne-

catur. d. §. 9 lust. l. 1. c. 20 mo punire potest eum, quem nō habet

c quest. ul- & seq. in sua potestate **d**. Nec itē ex auctoritate

d L. vlt. D. de iuris omn. summi Pont. poterit dici, istud bellum

iud. c. vlt. de constitut. in 6 iustum. nam is in infideles iurisdictionē

l. 1. et toto tit. non habet, nec temporalem, nec spiritualē:

C. vbi de cri- nisi quatenus ea necessaria est ad

min. agi o- Christianæ reipub. quietem & utilitatē.

por. & ad ecclesiam non pertinet, punire in-

fideles, qui nunquā Christi fidem suscep-

e cap. 5. perunt, secundū illud Pauli ad Corint. **e**

Quid mihi de his qui foris sunt, iudica-

re? Vbi Thomas dicit, prælatos ecclesiæ accepisse potestatem tantū in eos, qui

se fidei Christianæ semel subiecerunt.

vnde hæreticis *****, qui a fide Christiana 30

defecerūt, iustum bellum infertur. Qua-

f 1.2. de iust. de re pulchrè Alphon. a Cast. **f** Conten-

her. pan. g. c. dispar. 23 ditur verò iusto bello cum infidelibus,

g. 1. Inno. &
DD. in cap. ex causis, ex quibus cum aliis quibuscū-

quod super. que bellum gerere licet **g**. tum etiam ex

bis de voto, eo quod forte fidem Christianam blas-

Thom. 22. g. phemiis, prauisque persuasionibus im-

20. art. 8. pediant,

pediant, atque item legis euangelicæ liberam prædicationem : quia fit iniuria Christianis, qui habent ius prædicandi euangelij, per vniuersum orbem. Et hæc quidem iustæ belli gerendi causæ, per pœso iudicio principibus ac regibus (penes quos est belli auctoritas atque consilium^{a)}) sunt æstimandæ: qui si forte humana cupiditate bellum gerant *, non nocebit militibus, qui obedire debent principi. Itaq; inquit D. Augustinus^b;

„ Vir iustus, si forte sub rege homine etiā „ sacrilego militet, rectè potest illo iubēte „ bellare, ciuicæ pacis ordinem seruās. cui „ quod iubetur, vel non esse contra Dei „ preceptum certum est, vel vtrum sit, cer- „ tum non est: vt fortasse reum regem fa- „ ciat iniquitas imperandi; innocentem „ autem militem ostendat ordo seruiēdi.

32 Vnde & Christiano * militi etiam sub imperatore pagano militare permissum est. nam & Iulianum Cæsarem apostata milites Christianos habuisse legimus: quibus cùm diceret, Producite aciē pro reipub. defensione, obediebāt: cùm autem diceret, producite aciē in Christianos, agnoscebant imperatorem cæli ^{c)}. e. Iulianus quos cùm idē imperator donatiuo dato ^{11. quest. 3.}

<sup>a) c. quid cul-
patur. 23. q. 1</sup>

<sup>b) lib. 22. cō-
tra Faust. Man. c. 75. de
e. quid culpa-
tur.</sup>

C; ad sa-

DE IVRE ET OFF. BELLE.

ad sacrificia deorum gētilium pellicere tentasset, donatiuo imperatori reddito, christianismū liberrimē professos; cum martyrij desiderio, exauctoratos fuisse

a Socors. l. 5.
c. 17. Cassio.
lib. 6. tripart.
hist. c. 30. Ni-
ceph. lib. 10.
cap. 23.

relium Antoninum, Christianorū, qui sub ipso merebant, precibus (quibus sibi pluuiam, hostibus fulmina a Deo impe- trarunt) bellum Marcomanicum, Sar- matis, Vandalis, Quadis deuictis, con- fecisse b.

b Paul. Oro-
fi. lib. 7. c. 15.
Euseb. lib. 5.
eccl. histor. c.
5. Niceph. 1. 4
c. 12.

Ex quibus docemur sub impe- ratore pagano, veletiam hæretico, sub- ditis licere militare, nisi liquidò constet bellum iniustum esse. nam Deo magis

c Act. 1. cap.
vlt. 15. q. 6.
d c. Iulia.
rus.

seruiendum, quàm hominibus c. Quā- uis enim etiam infideli regi *, & iniquo parendū esse doceamur d: tamen habet

d Pet. 1. c. 2.

hæc obedientia suos limites, vnde licet filiis Israël præceptum esset a Deo, vt o- bedirent regi Nabuchodonosor; tamen cùm idem rex iussisset, vt statuam suam auream adorarent (quod præceptum fi- nes excedebat potestatis regie) tum po- tius habuerunt, qui optimi erant inter filios Israël, in fornacem ardentem con- ijci, quàm ei præcepto regis obedire. quorum voluntatē sic Deus approba- uit, vt illælos ab igne conseruauerit e.

Quò

e Dan. 2.

Quò spectat quod Christus ait in euā-
geliō a: Reddite quæ Cēsarī sunt, Cēsa- a Matth. ax.
ri; & quæ Dei, Deo. quod & Paulus A-
postolus b planissimè expressit, cùm ait, b ad Rom. 13
Reddite omnib. debita, cui tributum,
tributum; cui vētigal, vētigal; cui ti-
morem, timorem; cui honorem, hono-
rem. Ex superioribus quoque colligere
licet, quòd quæ hactenus de iustis bellī
causis dicta sunt, magis ad eūquum & bo-
num, & viri boni officium, quām ad iu-
ris effectus referri debent. cùm enim
summis tantum principibus, qui supe-
riorem non habent, belli gerendi ius sit,
de æquitate causæ disceptare non con-
uenit. hinc certo modo iustum * po-
terit dici bellum, et si non ex iusta causa
geratur, iusti enim variæ sunt significa-
tiones: vt annotauit Budæus c. neque
semper æquitatem, & iusticiā designat,
sed aliquando etiam plenitudinē quan-
dam significat, quo sensu dicuntur iuste-
nuptiæ d, iustum matrimonium e, iusta
ætas f, iusta persona litem instituendi g,
iustus filius h, iusta libertas i: eoqué sen-
su iustum prælium dixit Liuius k. simili-
ter iustum bellum dicitur, quod publicè
legitimeque geritur ab iis, qui bellige-
randi

c l. 3. D. pro
socio.

d iust. de
nupt. in prim.
in l. nuptiæ. l.

& nihil. D. da
ritu nuptiar.

e In l. Clau-
dius. D. de his
quib. ut in-
dig. l. I. D.

unde vir &
uxo. Quintil.

l. 5. cap. 10.

f In l. 2. §. I.

D. de vaca-
mun. L. ait
Diuis. D. de

iure fisc.

g In l. in u-
niverſis. C.

qui das tutor.
vel curat. pos.

h In l. 2. D.

de adopt.

i Cicer. in
Topic. l. I. D.

si quis test.

lib. L. genera-
liter. D. quies-

a quib. ma-
nu.

k lib. 49.

DE IURE ET OFF. BELL.

a in l. hostes. randi ius habent . Itaque Vlpianus ^{2:}
D. de captiu. Hostes, inquit, sunt, quibus publicè po-
pulus Roma. bellum decreuit , vel ipsi
populo Roma. ceteri verò latrunculi,
vel prædones appellantur. Et Pompo-
b L. hostes. D. nius ^{b:} Hostes, dicit, sunt, qui nobis, aut
de verb. signo. quibus publicè nos bellū decreuimus:
ceteri verò latronēs, aut prædones sunt.
D. Vnde hoc bello, licet non ex iusta causa
geratur, iura belli, captiuitatis & postli-
minij, quæ hostibus cōueniunt, locū ha-
bebūt. quod ex eo satis probatur, quod
cūm Romani nō nisi iustis ex causis bel-
lum mouerent, quod iure faciali diligē-
c Dion. Hal. ter cautum erat ^{c:} tamen hostes eorum,
bō. 2. qui iustum bellum causam habere non po-
tuerunt, quæ vtrinque iusta esse non po-
test, capta hoc bello etiam iure Romanorū
sibi acquirebant , & captos in-
d l. postlimi- seruitutem redigebant ^d. idque verū est,
nij. D. deca- etiam si liquidò constaret de iniuritate
ptiu. hostiū. quod Paulus I. C. satis indicat ^e,
e d. l. postli- mny. in prin. cūm ait: Naturali æquitate inductū esse,
ut qui per iniuriam ab extraneis detine-
batur, is ubi in fines suos rediisset, pristi-
num ius suū reciperet: iure scilicet post-
liminij. Ex quibus apparet, captum ab
hostibus etiam ex iusta causa bellum
geren-

gerentibus, fieri seruum; nam alioquin non esset opus fictionibus postliminij: sicut nec opus est, cum quis a latronibus captus fuit, cum non fuerit seruus^a.

Sufficit itaque, quod ad effectus iuris, & ut iura belli locum habeant, attinet, bellum geri ab iis, qui hostium numero sunt definiti, & belligerādi ius habent^b.

Quo sensu videtur defendi posse Alciati opinio^c, & Fulgosij^d: qui vtrinque iustum^{*} bellum esse posse asserunt, contra receptam interpretum sententiam; quae si ad iustum bellum causam referatur, æquissima est, cum enim hostes contrarij sibi sint, contraria iura necesse est habent: & una eademque belli causa hinc inde iusta esse nō potest. Ceterum cum

pecuniam^{*} neruum belli esse plerique existiment (quò spectat illud T. Quintij Flaminij, qui Philippomeni Achæorum prætori, multis equitibus, ac grauis armaturæ militibus instructo, pecunie autem inopi, illudens manus eum dicebat habere & crura, sed ventre carere. nam & corporis eo habitu prætor erat^e.)

quæri solet, cuius impensis^{*} bellum geri debeat, vtrum principis, an populi.

Et quidem si Princeps redditus regales

^a L. qui a latronibus. D. de testam. L. postliminij. S. a piratis. I. hostes. D. de capti. & post reuer.

^b Fulg. & Iaso. in l. ex hoc iure. D. de iust. & iur. Petrus An. chorar. in regul. Peccatum col. 13. vers. Tertiò quero. Aretinus in l. qui a latroni. D. de testam. Albericus de Rosa in l. cū Etos populos, col. 6. C. de summis. Trin. Abb. in c. fine, de iure. ran. quos allegat et sequitur Natura cōsil. 284.

^c In 2. pao. rad. c. v. ^d In d. l. in hoc iure. ^e Plus. in 4. popl.

habeat

DE IVRE ET OFF. BELI.

habeat a ciuibus assignatos, certe ipsius
principis impensis bellum geri debere
plerique existimant a. quod maximam
rationem habet. omnes enim omnino
principatus, regna, imperia ob publicā
ipsorum ciuium vtilitatem, non ob eo-
rum qui reipub. præsunt commoda, in-
ducta esse, communi, frequentissimaque
philosophorum, & legumlatorum sen-
tentia proditum est. Itaque Cicero b:
Omnino, inquit, qui reipubl. præsunt
duo Platonis præcepta teneant. vnum,
vt vtilitatem ciuiū sic tueantur, vt quic-
quid agant, ad eam referant oblii com-
modorum suorum. alterum, vt totum
corpus reipubl. curent, ne cùm partem
aliquam tuerentur, reliquas deserant. vt
enim tutela, sic procuratio reipubl. ad v-
tilitatem eorum, qui commissi sunt, nō
ad eorum quibus commissa est, gerenda
est. Quam sententiam latè prosequitur
Ferdinand. Vazq. Si verò princeps idoneos
reditus nō habet, totius regni im-
pensis bellum geri debet d. Neque hic
certus tributi modus præscribi potest.
nam vt Cleobulus belli dux, sociis Athe-
nienium in bello cōtra Philippum cer-
tam tributi summam definiri postulan-
tibus,

a Angel. in l.
turres. per illū
text. C. deo-
per. public.
Iason. in l. di-
uinitio. S. in-
pendia, & ibi
Zasius, D.
sol. matri.
Guil. de Cib.
ne. Bald. &
Cyn. in l. ne-
minem. C. de
sacros. eccl.
b offic. lib. I.

c quest. il-
lust. cap. 1. et
sequ.
d Bald. in l.
si aliquā D.
de offic. pro-
cons. Boerius
in tract. de
west. cla.

tibus, respondit, bellum finiri non potest: & huc facit, quod ex sententia Catonis, in republ. bene constituta debet esse domi industria, erarium opulētum, tenues res priuatæ: qui corruptissimis moribus vitium contrarium posuit, publicè egestatem, priuatim opulentiam, vnde luxu & desidia ciuitas facilè corruptitur, vt ex Sallustio refert & probat D. August.^b Meminisse tamen debent principes, modestissimi illius responsi Tiberij Cæsar is, qui thesaurariis onerandas tributo prouincias dicentibus, respondit, boni pastoris esse, tōdere pecus, & non deglubere. Memorabilis quoque est Traiani^{*} sententia: qui corruptus ab vxore Pōpeia Plotina, quod calumniis suorum procuratorum prouinciæ diuexarētur, detestari cœpit improbas exactiones, & insigni v�us est similitudine, fiscum appellans lienem. sicut enim, crescente in corporibus nostris liene, artus reliqui tabescunt: ita turgente principis fisco, marcescunt cetera reipub. membra, & grauiter ægrotant^c. Ex superioribus deducitur, ciuem non teneri propriis sumptibus principem ad bellum sequi: sed stipedium illi

a Plat. in ead.
ta Demost.

b decimat. Deo
lib. 5. cap. 12.

c See. Ant.
Vic. in Indis.

a prin-

DE IURE ET OFF. BELL.

a Are. in §.

præindiciales.

inst. de a-

ctionab. Bare.

in l. Menn. §

1. per illu. tex.

D. de ann. le-

gat. Oldra.

confil. 234.

Cas. in cōfuet.

Borgun. tit. de

iust. §. 4. Boe

rius decif. 303

b Reg. l. 3. let

5. tit. 19. par.

2.

c Cesar de

bello gall. l. 5

d Argumento

l suo victu.

D. de oper. lib.

Specul. in Tit.

de feu. §. quo.

niam ver. 12

Bald. in c. 1.

quibus mod.

feud. amit.

Ludou. Rom.

in l. recusare.

§. si quis alio,

col. 1. et 2. D.

ad S.C. Treb.

e Argu. l. 1. et

ibi Angel. D.

ad l. Rhodiā,

de iact.

f Argu. l. 2. §

si conservatus.

D. ad l. Rhod.

de iact.

g Reg. l. 4.

tit. 25. par. 3.

a principe vel repub. constitui debere^a.

Si tamen maxima vrgeat necessitas, vt-

pote pro defensione regis, vel reipubl.

omnes tenentur ad hoc bellum concur-

rere, cuiuscunque sexus, vel conditionis

sint, grauibusque poenis ex constitutio-

nibus regni Hispaniæ afficiuntur, qui

hoc bellum detrectauerint^b. Quò spe-

ctat, quòd more Gallorum*, initiū bel-

lorum erat armatum conciliū indicere,

quò lege communi omnes puberes ar-

mati conuenire consueuerant: & qui

ex his nouissimus conuenisset, in con-

spectu multitudinis omnibus cruciati-

bus affectus, necabatur^c. Vasallus quo-

que feudarius tenetur dominum suū

in bello iusto, etiam propriis sumptibus

iuuare^d. Sed an dāna*, in quæ quis belli

causa forte incidit, resarciri debeat, que-

ri potest. Et certè, si quis pro defensione

reipub. sine stipendio ad bellum iuerit,

videtur damnum illi ex hac causa illatū

meritò repēdi debere^e. at militi qui sti-

pendium meretur, non refunduntur

damna bello accepta^f: nisi quòd ex con-

stitutionibus regni Hispaniæ ex præda

forte facta istiusmodi dāna resarciri so-

leant^g. Et quidem ad iniustum bellum

VOCAT

vocatus, neque ad stipendia, neque ad
damna resarcienda actionē habet. nam
ex causa turpi nulla datur actio.^a

*a l. generali-
ter, & l. seq.
D. de verbo,
oblig. L. si re-
munerandi. §
rei turpis. D.
mādat. Inno.
in c. sicut, &
infra de ure-
rand.*

DE DVELLO SEV SINGVLARI CERTAMINE.

- 1 *Duellum quare prohibitum.*
- 2 *Duellum ex causalē famae illicitum.*
- 3 *Duelli usus antiquissimus in Hispania.*
- 4 *Duellum fuit in usu apud quosdam po-
pulos.*
- 5 *Consuetudo duelli non valeat.*
- 6 *Consuetudo duelli aliena a Græcorum &
Romanor. institutis.*
- 7 *Duellum cum hoste licitum.*
- 8 *David singulari pugna prostravit Go-
liath.*
- 9 *Singulare certamen magni momenti in
bello.*
- 10 *Duello nonnūquam belli finis impositus.*
- 11 *Depugna Horatiorum cum Curiatijs.*
- 12 *Non esse tutum belli euentum duello re-
dimere.*
- 13 *Dē Metio Suffetio.*

CAP. TERTIVM.

DVelli usum ut detestabilem, & fa-
bricante diabolo inductū, summa-
ratione sacri canones, & concilia patrū,

Dvariis

DE IVRE ET OFF. BELL.

variis censuris & poenis , tam in eos qui decertant, quam eos, quorum auctoritate, & consilio, atque etiam præsentia istiusmodi certamina ineuntur, statutis exterminandum & abolendum esse censuerunt

a e monoma- runt ^a. quod scilicet ^{*} hoc genere certa-

chiam. 2. q. 4.

c. 1. et t. 10 tit.

de purg. vul.

& tit. de cler.

in duel. p. g. et

cocul. Triden.

sess. 19.

b L. exstat. cat ^b. ideo enim latæ sunt leges, & creati-

D. quod met. magistratus , ut licitum ab illico discer-

caus.

c l. i. D. de

iust. & iur.

d c. signifi- gnantes occubuerent ^d. præterea quod

cantibus. de

purg. vul.

e d. c. mono- que fit , duellum initur ^e. denique cum

machiam. c.

porro. de cle.

in duel. pug.

ad manifestationem veritatis, ut plerunque

homicidiū diuino & humano iure prohibetur, duellum, per quod plerunque

ad homicidium deuenitur , esse prohibitum etiam dicendum est. cum enim a-

liquid prohibetur , prohibitum etiam censetur omne id , per quod deueni-

tur.

2 tura. Sunt tamen* qui existimēt, ex causa
lēsē famē hoc genus pugnæ inīri posse:
Quia, inquiūt, crudelis est, qui negligit
famam suam^b, fama enim cōmodo præ-
ferenda est^c, & vitæ æquiparatur d. sed
eorum sententiam non probō. idcirco
enim, vt inquit Imperator^e, iudiciorum
vigor, iurisque publici tutela est in me-
dio cōstituta, ne quisquam sibi ipsi per-
mittere valeat vltionem. & non potest
dici honoris sui prodigus, vel negligēs,
qui suam, suorūm ue in iuriā auctori-

3 tate iudicis persequitur. Porrò constat*
hoc genus pugnæ, tam ad ostentationē
virtutis, quām ad cōtrouerſias deciden-
das, antiquissimum fuisse, præsertim in
Hispania. nam cūm Scipio Carthaginē
nouam, ad vota soluenda diis, munusq;
gladiatorum, quod mortis causa patris,
patruique parauerat, rediisset, spectacu-
lū, inquit Liuius^f, fuit non ex eo genere
hominum, ex quo lanistis comparare
mos est, seruorum delectu ac libertorū,
qui venalem sanguinem habent: volun-
taria omnis & gratuita opera pugnan-
tium fuit. nam alij missi a regulis sunt, ad
specimen insitæ genti virtutis ostentan-
dum: alij, ipsi professi se pugnaturos in

a Argumento
l. oratio. D. de
spons.

b Bald. in c.
I. col. 5. de
pace tenend.
Cagn. Decius
Curt. sen.
Curt. inn. &
alij, quos re-
fert Ferdinā.
Vāzq. quest.
illust. ib. 1.c.

49.
c l. Iulianus.
D. si quis u-
mis cau. test.
d l. iusta cat-
sa. D. de ma-
nu. vind.
e in l. nullus.
C. de lude.

f lib. 8.

DE IURE ET OFF. BELL.

gratiam ducis : alios æmulatio ad certamen, ut prouocarent, prouocatiq; haud abnuerent, traxit: quidā quas disceptando controversias finire nequierāt , aut noluerant, pacti inter se, ut victorem res sequeretur, ferro decreuerunt . nec obscuri generis homines, sed clari, illustres, que Corbis & Orsua patrueles fratres, de principatu ciuitatis, quā Ibē vocant, ambigentes, ferro se decertatos professi sunt. Corbis maior etate erat. Orsuae pater princeps proximè fuerat, a fratre maiore post mortē eius principatu accepto. cūm verbis Scipio disceptare vellet, ac sedare iras , negatum id ambo dicere communibus cognatis , nec alium deorum hominūm ue, quā Martem se iudicem habituros : robore maior ; minor flore ætatis, ferox. mortem in certamine, quā alter alterius imperio subijceretur, præoptantes. Cūm ab tanta rabie dirimi nequirent, insigne spectaculū exercitui præbuere , documentumque, quantū cupiditas imperij malum inter mortales esset. Maior vīsu armorum, & astu facilē stolidas vires minoris superauit. haec tenus Liuius. Et hēc quidem decertandi ratio *, etiam posterioribus té- 4 poribus,

poribus, ad lites dirimendas, certis casibus, & legibus apud Hispanos (quāuis eandem iniquissimā scirent^a) permitta fuit^b. Apud Longobardos quoq;^c, moribus receptum fuit, vt quoties coram iudice defectus quispiam esset, aliquid que ad plenam intentionis fidem iudici faciendam deesset, duello certis casibus controuersia definiretur^d. Constituit & Fredericus Ænobarbus imperator, vt aliquando duello res decideretur^e. Neq;^f a Longobardorum legibus Gallorum consuetudo multūm dissidet, vt liquet ex eorum legibus, quas Salicas vocant. & exstat apud eos quoque hæc Philippi constitutio: Si quis occulti criminis, capitalisque reus sit, atque ita de eo constet, vt quæstioni subjici possit; condemnari non possit: is, arbitratu accusatoris, duello experiatur. cuius constitutionis meminit Ioann. Faber^g: eamque refert Guido Papæ^h: qui adducit quoque, & interpretatur aliam quandam constitutionem imperialem de modo duelli, & qua ratione indici debeatⁱ. Solet quoq;^j hæc consuetudo duelli admodum frequens esse in Italia, præfertim pro conservatione honoris^k. Vnde multi hanc

^a Reg. lib. 8.

tit. 14. par. 3.

^b Tit. 4. de las lides par.

7.

^c in ll. long.

tit. qual. quis

se defen. deb.

et tit. depurg.

rei, & tit. de

hom. lib. hom.

^d c. i. de pa-

cetenen. §. si

quis hominē,

& § si mil'es.

in vīb. feed-

e in §. per

cotrarium. in-

stit. de hered.

que ab intes.

f decis. 617.

^g Decis. 191^h Deci. con-

ci. 97. Curt.

Inn. conc. 173

Curt. sent. in

repetitio . l.

admoned. D.

de iure iuran.

Cagnol. et a-

lij quos refero

Ferd. Vazq.

quest. illust.

li. i. cap. 40.

DE IVRE ET OFF. BELL.

rem anxiè tractauerunt. vtpote quibus de causis duellum inire liceat : vter prouocatoris, vel prouocati vices sustineat: qui ad duellum admittantur: quādo detrectari duellum possit : quando optionem , quem vulgo championem vocant, dare concessum sit: de electione armorū & loci : de iuramento calumniæ a pugnantibus præstando:& sic de ceteris cōtrouersiis, quæ in hoc genere pugnē incidere solent. Non ignorauerunt tamen viri doctissimi hanc consuetudinē, quip-

a l. 2. C. que
sit long. tem.
confuse. L. non
dubium. C. de
legibus.
b e. nonit. de
iud. c. 1 & 2.
de nouis oper.
nunc.

c l. mulier. §.
1. D. de cond.
iust l. qui ha-
bebant. D. de
manu. testa.
Alexan. con-
cil. 107. col. 6

pe iuri contrariam, non *valere ^a: præser- 5
tim cùm expressè iure canonico sit pro-
hibita, cui standum est in utroque foro,
cùm agitur de peccato ^b. sed quia de fa-
cto seruari solet, perinde de huiusmodi
corruptela disputauere, atque si valeret:
quia quæ facto fiunt, quādoque ad cau-
sam iuris trahuntur ^c. Et quidem con-
suetudo ista*, inter ciues, socios & com- 6
militones singulari pugna cōtrouersias
decidendi, non solum a Christianis in-
stitutis abhorret: sed etiam plurimū
abfuit a veteri tum Gr̄ecorum, tum Ro-
manorum disciplina; qui turpissimum
censebant, belli socios, quos oportet o-
pe mutua causam communē defendere,
stulta,

stulta, ut s^epe fit, ac perniciosa ambitio-
 ne, pugnare, aut velle suas priuatas con-
 trouersias ferro potius dirimi, quām
 communibus legibus diiudicari. quod
 a ratione admodum alienum est. nōn
 secūs quām si duo Philosophi, aut Iure-
 consulti inter se, vter doctior sit, gladiis
 decentent. Neque enim de omnibus in-
 iusticiæ generibus vllū turpius aut ma-
 ius esse potest, quām vt imbecillis ac te-
 nuis, accepta iniuria, sit infamia dignus,
 nisi cum aduersario, quātumcunque vi-
 ribus præstet, armis decertauerit, ac vitā
 periculis obiecerit: præsertim cūm na-
 tura sic cōparatum sit, vt qui minimum
 rationis, plurimum roboris habeant, vt
 de Scythis refert Bodinus^a. Qua certè
 ratione etiam fortissimi viri, si cum bel-
 luis, quæ robore præstant, conferantur,
 iure infames sint. prius itaq; omnia ex-
 periri, quām armis decertare sapientem
 decet. Ceterum qui hoc genus^{*} pugnæ
 non causa vindictæ, aut priuati odij, sed
 pro bono publico subeunt, extra culpā
 sunt: cūm etiam laudem mereanturb.^b
 Itaque si quis iussu, vel saltem consensu
 ducis (cūm alioqui extra ordinem pug-
 nare non liceat) cum hoste publico, fin-

^a in metha.
hist. c. 5.

^b t. 1. §. quis
operas. D. de
postu. Hiero.
Cagnol. in t.
favorabilio-
res. D. de reg.
iur.

D 4 gulari

DE IVRE ET OFF. BELL.

gulari certamine congregiatur, non solum non peccat in leges, & statuta Pontificum, sed exemplo Torquati, Coruinij, Marcelli, Scipionis, Æmiliani & aliorum, maximam inde gloriam referre debet. eadem enim ratio quæ bellum iustum admittit: in quo pro patriæ, vel ecclesiæ defensione mori glorioſiſſimum

a c. omni ti-
more. 23. q. 8
c. omniū. 23.
q. 5. Reg. hif.
lib. 3. tit. 25.
par. 20.

est^a: hęc quoque certamina licita esse o-
ſtendit, nam cum hoste pugnare vtcun-
que in bello, nō est tentare Deum, quod
lex diuina vetat, nec hostem tollere, est

b c. miles. c.
homicidii. 23.
quest. 50.

homicidium patrare, naturæ lege pro-
hibitum, sed officio fungi boni militis^b.

Vnde non minus * licuit Dauidi Phili- 8
stēum Goliath singulari pugna proster-
nere, quām si hoc idem conferto mul-
c Reg. 1.c. 17 torum prælio fecisset^c. Et certè hæ pu-
gnæ *, non parum ſæpe ad totius bellie e- 9
uentum faciunt. Itaque Liuius ^d de pu-
gna illa Torquati cum Gallo tractans:
Tanti, inquit, eadimicatio ad vniuersi
bellie euentum momentifuit, vt Gallo-
rum exercitus relicti trepidè castris, in
Tiburtem agrum, mox in Campaniam
trāfierit. Similiter bello sociali, cùm in-
gens Gallus ex Gallicis auxiliis, quæ L.
Cluentius cum Sylla decertaturus af-
sumpse,

sumpserat, procurrens, inuitasset ad singulare certamen, ex Romanis aliquem, & eum parue staturae Numida confecisset: territi Galli confessim terga verterunt: iamque turbata acie, nec alij Cluētiani perstiterunt, sed Nolam perfuge-
 io runt trepidè^a. Committuntur quoque nonnunquam istiusmodi certamina, a summis principibus: vel ab uno, aut pluribus hinc inde a principibus pari numero electis, quorum euentus bello finem imponat. quod olim à Tullo Hostilio Romanorum rege, & Metio Suffetio rege Albanorum factum fuisse legimus. quum enim pari robore frequētibus præliis vtrumq; comminuerentur, misso in compedium bello, ut inquit L:

ⁱⁱ Florus^b, Horatiis^c, Curiatiisque, trigesimis hinc atque inde fratribus, vtriusque fata commissa sunt, solemniprius foedere inter vtrumque regem, & vtrumque populū percusso, & legibus dictis, quibus victi victoribus dederentur^c.

Quod genus pugnæ non quidem illicitum esse céleo: nam & D. Thomas^d, ex æquans duellum iudicio sortis, illicitum quidem esse dicit, si fiat ad probationē, vel reuelationem rei occultæ: nō autem

D 5 si fiat

^a Appian. de bell. ciuil. l. I.

^b lib. I. c. 3.

^c Linius l. I.

^d 2. 2. quest. 95. art. 8.

DE IURE ET OFF. BELL.

si fiat ad diuisionem rerum, vel controuersiæ definitionem: quale fuit certamē Dauidis cum Philistæo, quod approbatum fuit Deo . quod equidem admitto inter summos principes: veleorum auctoritate, qui belli gerendi ius habent, vt scilicet bellorum calamitates vitetur. Quo casu etiam a Romanis pōtificibus nonnunquam duellum cōcessum fuisse legimus. itaque Carolus Andegauensis, & Petrus Tarragonensis, cùm de Sicilia diu bellum gessissent, auctoritate Martini pontif. singulari certamine cōtrouersiam finire decreuerunt^a. Sed hāc

a Vide Froſſard. lib. 1.
rationē controuersias decidendi * (cūm 12
valdē temerarium sit, summam rerum
periculo vnius, aut alterius cōmittere)
non omnino tutam, neque etiam sem-
per bello finē imponere existimo. quod
euentus pugnæ trigeminorum satis o-
stendit, nam Metius Suffetius *, fortunā 13
& euentum totius belli, & virtutem sui
exercitus fortunæ aut virtuti Cuiatio-
rum committendo, regnum & libertatē
tam propriam, quam suorum, pro qua
tuenda multis annis contenderant, mo-
mento amisit; & Romanis fortunæ arbi-
trio (cui temerè se subiecerant) victori-
bus,

bus, non omnino tuta victoria fuit. nam quamuis Metius Suffetius vicit, protinus se suaque omnia submitteret Romanis: postea tamē in expeditione Venientana, exspectata occasione, suæ temeritatis poenitens, Romanum exercitum prodere conatus est^a. Quare ubi de omnium salute & libertate, vel de tota possessione agitur, non nisi totis viribus contendendum est. alias enim non solum vicitus temeritatem suam incusabit, sed nec vicitor omnino securus erit. eius enim animus, ut inquit Liuius, in perpetuum vincitur, cui confessio expressa sit, se neq; arte, neque casu, sed totis viribus cominus collatis, iusto ac pio bello superatum esse. Neque credi potest, ullum populum aut hominem denique (ut senatus Romanorum in causa Priuernatum sensit) in ea conditione, cuius eum poeniteat, diutius quam necesse sit māsurum^b.

a Liuius li. 1

b Liuius li. 8.

DE PIGNERATIONIBVS, QVAS REPRESALIAS VOCANT.

- 1 Pignerandi potestas antiquissima cōsuetudine permis̄a.
- 2 Pignerationes quomodo hodie permis̄ae.

3 Con-

DE IURE ET OFF. BELL.

- 3 Consuetudo pignerādi a iure probata sit.
4 Nonnunquam ex causa etiam sine culpa
quem puniri.
5 Etiam sine culpa potest quis affici pœna
bonorum; non etiam pœna corporali.
6 Pignerationes ad offensionem personarū
innocentium illicet.
7 D. Ambrosius Theodosium imper. incre-
puit.
8 Ex qua causa sit conditā l. vindicari, C.
bet de pœn.
9 In pignerationibus innocentes ex accidēti
occidi possunt.
10 Pignerationes non alio modo licite quam
quo bellum.

CAP. QVARTVM.

Pignerandi potestatem*, quam Græci
Androlepsiam vocant, antiquissima
consuetudine permissam fuisse constat.
moris enim fuit antiquissimi, ut qui ho-
micium perpetrassent, si cùm in ex-
ternam urbem profugissent, ad pœnam
expōsciti non dederentur iis, ad quos
facinus admissum pertinebat, ipsis ut
permitteretur pignerandi potestas. sic
enim sanctū fuisse legitimus: si quis vio-
lenta morte obierit, pro hoc gentilibus

& co-

„ & cognatis Androlepsiæ suntō , quoad
„ iudicium cedis , pœnasque subierint , vel
„ necis auctores dediderint . androlepsia
„ verò ad tres usque , nec eo amplius esto .
Quæ verba referuntur a Demosthene
in oratione in Aristogitonem , qui istic
defendit , causæ fortasse inseruiens , An-
drolepsiam lege esse permissam , non cō-
tra profugū suscipientes , sed contra eos
deum , apud quos cædes facta fuisset .
Iulius verò Pollux eam permissam fuis-
se scribit , etiam contra eos , qui homici-
dam profugum suscepissent , nec eum
petentibus dedidissent , nec ad criminis
pœnam , nec ad vindictam : nec ipsi iustè
punirent : ut annotauit Budæus . Ad
2 hunc sanè modum * pignerationes hæ ,
quas represalias vocant , hodie permit-
tuntur , ut si qua ex gente latrones , aut
piratæ , vel quicunque alij homicidia , a-
liāue scelera perpetrauerint , iniuriam
damnūm ue intulerint : nec eam passi
potuerint obtinere ab iis , quibus scele-
rum auctores subiiciuntur , vel qui eos
susceperint , ut iidem dedantur , vel pœ-
nas luant , tunc liceat vti pignerationi-
bus . Sed vtrūm hæc consuetudo * iure
defendi possit , controuersum est : præ-
fertim

DE IVRE ET OFF. BELL.

a c. *Iudei. c.* sertim ex eo, quod iniquum sit, & aiu-
lam itaque. *Iam* itaque. *sticia alienū, ob alterius culpam & cri-*
1. quest. 4.l. *men innocentis poenam infligi a. nam*
crimen. D. de *pœn. Aug. 9.* *pœna sequitur criminis auctore^b.* *Scri-*
8. super Iosue. *ptum est, insontem & iustum non occi-*
bl. Iancimus. *desc. &, anima quæ peccauerit, ipsa mo-*
C. de pœn. c. 2. *rietur. filius non portabit iniquitatem*
de constitut. *bis que si. a* *patris, & pater non portabit iniquitatē*
c. que sunt. de *ma. par. cap.* *filiij. iusticia iusti super eum erit, & im-*
Romana, m *pietas impij super eum ^d.* *&, non occi-*
fi. de sent. ex- *dentur patres pro filiis, nec filij pro pa-*
communicat. *lege 12. tabu.* *rentibus; sed unusquisque pro peccato*
C. de leg. here. *e Exod. 23.* *suo morietur ^e.* *Nihilominus tamen,*
d Ezech. 18. *quandoque ex causa ^f, etiam si culpa ab-*
e Deut. c. 24. *fit, quem puniri posse constat ^f.* *Quò*
f c. quoniam 4 *spectat lex illa Exodi g: Si animal homi-*
frequenter. §. *nē occiderit, lapidibus obruatur, quod*
si verò, ut live *& lege Draconis, legislatoris Atheniēsis*
non cōteat. c. *cautum fuit. Similiter pecus licet ratio-*
renouantes, et *ne careat, & a culpa immune sit, cū ipsa*
ibi gloss. 22. *fœmina, quæ se ei commiscuit, suspendi*
dist. cap. anti- *iubetur ^h. ne tali flagitio contaminatum*
quo. de premil. *indignam refricet facti memoriā ⁱ.* *Præ-*
c. vergētis. c. *terea puer natus Dauidi ex illicito coi-*
nec huiusmo- *tu, ob parentis crimen a Deo extinctus*
di, de heret. *est ^k. & infantes Sodomæ absq; vlo pro-*
glos. in c. 2. de *prio peccato, simul cū adultis peccato-*
constit. & est *ribus igne consumpti sunt ^l.* *vnde Deus*
elegas text. in *ipse*
c. eccl. 1. q. 4
g cap. 21.
h Lew. c. 20.
i c. mulier. 15
quest. 1.
k Reg. 2. c. 12
l Genes. c. 19

ipse ait : Ego sum Deus zelotes, visitans
iniquitatē patrū in filios, vsq; ad tertiam
& quartā generationē^a. Quæ quidē di-
uina iudicia quāuis hominibus imitari
non liceat , nisi quatenus ex manifestis
causis procedūt; ideoq; nulla lege^{*}, qua-
cunque ex causa , quis debeat corporali
pœna affici ob alterius crimen^b: (qua
de causa etiā iniquè ab Arcadio & Ho-
norio impp.^c dictum censet Couarru-
uias^d, ex imperatoria lenitate, & indul-
gentia se vitam concedere filiis eorum,
qui crimen læsæ maiestatis commiserat:
cū nullo iure illis vitam adimere pos-
sent) tamen ex causis, & propter reipub.
vtilitatem ; quoq; magis homines a de-
lictis compescantur, humana lex poterit
pœna pecuniaria , publicatione bono-
rum, vel simili, punire etiā illos, qui non
deliquerunt : & ita passim legibus & ca-
nonibus statutum est: præsertim in filiis
& nepotibus eorum , qui crimen læsæ
maiestatis diuinæ vel humanæ commi-
serunt : qui afficiuntur infamia , & ple-
ctuntur publicatione bonorum^e. quod
præclarè legibus comparatum esse dicit
Cicero^f; vt charitas liberorum amicio-
res parentes redderet reipub. quam sen-
tentiam

a Exod. c. 20

b August. q. 8

Super Iosue.

Thom. Card.

et alij relat. a

Couarruvia.

variar. reso-

lut. lib. 2. c. 8.

c in l. quis-

quis. C. ad l.

Iul. maiest.

d variar. re-

solut. lib. 2. c. 8

e d. l. quis quis

cum similib.

f in epist. ad

Brutum.

DE IURE ET OFF. BELI.

a variar. re-
sol. lib. 2. c. 8.

b q. 10. super

Iofue, c. Do-
minus, 23. q. 2

c. 1. de iureiu.

in 6. & ibi

Anch. Dom.

et Franc. Iac.

de Camb. &

Bart. in trac.

de represa.

Sal. in authē.

omnino. C. de

act. & oblig.

Inno. in c. o.

lvin, de rest t.

Spoliat. Iacob.

de Bellou. in

auth. vt non

fiant pign.

c 10. Papon.

in arrest. lib. 5.

tit. 3. nu. 2.

d l. liber ho-

mo. D. ad l.

Aquil. c. con-

tingit. de sent.

excom. Gloss.

insig. in cap.

cum homo.

23. quest. 5.

e Gloss. ele-

gans, in Rub.

C. de decret.

decu. lib. 10.

quā glossam

tentiam ex D. Augustino & aliis, latè
prosequitur & discutit Couarruiias a.
Ex quibus, nifallor, manifestum est *,
pignerationes istas licitas quidē esse (vt
communi omnium cōfensu deducitur
ex D. Augustino ^b), sed non quoad of-
fensionem personarum innocētium, &
qui nullam illati damni culpam contra-
ixerunt ; verū bonorum tantum c.

Quemadmodum enim quis solo con-
fensu se potest subijcere damno bono-
rum, non autem membrorum, vel cor-
poris ^d: sic quoque lege vel statuto, cui
vnusquisque cōsentire præsumitur, po-
test quis ex causa, licet sine culpa, affici
poena pecuniaria, nō etiam corporali e.

Quare iustissimè D. Ambrosius * Theo-
dosium imperatorem increpuit, quòd
milite quodam in tumultu occiso, iussit
populum, vt quisque obuius esset, cædi.
potuit enim imperator militis occiso-
res capite punire: iniquè verò, etiam ex
causa seditionis, innocentes occidi iuf-
sit f. pro quo delicto culpam cum lacry-
mis professus imperator, publicam pœ-
nitent-

passim sequuntur interpp. & commendat Bald. in l. un. C. ne filius
pro pat. Alex. in l. sape, num. 10. D. de re iud. Ange. & Iaf. in §.
actiones. nu. 68. insti. de actio.

f c. cū apud Thessalonicā, 11. q. 3. D. Aug. de ciuit. Dei l. 5. c. 26.

nitentiam in totius conspectu ecclesiæ
 8 egit: & lege cauit*, vt si princeps ex ira-
 cūdia quem seuerius puniri iubeat: sen-
 tentia ad triginta dies suspēdatur a. Ce-
 9 terum quemadmodum in bello * non
 licet ex professo innocētes occidere, fe-
 minas scilicet, nec infantes: (licet tamē
 ex accidenti, si puta oppidum machinis,
 vel tormentis bellicis concutiatur, cūm
 aliter bellum geri non possit.) sic quoq;
 in hisce pignerationibus, quamuis in-
 noxij offendī non possint, sed tantūm
 bona eorum capere liceat: permittit ta-
 men conditio rei, vt ex accidenti occi-
 dantur: siquidem aliter pignerationes
 istæ exerceri non possunt. Sciendū verò
 10 *pignerationesistas non alio modo esse
 licitas, quām quo bellū iure diuino, na-
 turali & ciuili licitum cenfetur. vnde
 omnino requiritur auctoritas summi
 Principis, qui belli indicēdi ius habet b.
 a iudice autem concedi non possunt, &
 inter ciues locum non habent c. quam-
 uis olim apud Atheniēses priuato con-
 filio androlepsiā exercere liceret; multa
 tamen constituta non iure ea vtenti, vt
 ex Polluce annotauit Bud*. Itaque &
 hodie iusta causa subesse debet. Nempe,

E quod

a in l. vindicta. C. de pœn. d. cap. Cum apud Thessalonicam.

b c. Dominus noster. 23. quest. 2.

c Aut he. ut null. iud. lic. § quoniam, & Au. he. ut nō fia. pign.

d in l. aut fa. Etia. §. euens. tus. D. de pœ.

DE IVRE ET OFF. BELL.

quod ille populus, contra quem pignerationes istae concedūtur, vindicare neglexerit, quod a suis improbè factū est. alioqui verò, si iusta & vera causa desit, concessio pignerandi nullius erit momentia.

DE BELLO CAPTIS ET IVRE
POST LIMINII.

- 1 Justo bello capti fiunt capientium.
- 2 Alciati opinio reprobata, qui dicit omnia bella hodie esse ciuilia.
- 3 Differentia inter res mobiles & immobiles bello captas.
- 4 Præda omnis arbitrio ducis est, non militum.
- 5 Imperatores prædam nonnunquam in ærarium inferre soliti.
- 6 Nonnunquam militibus diuidere.
- 7 Præde pars debetur etiā iis, qui non fuerunt in prælio.
- 8 Præda militibus nonnunquam edici solet, & eorum arbitrio permitti.
- 9 Principi & duci debetur sua portio ex præda.
- 10 Romani partem præde diis vovere soliti.
- 11 Non nisi deuictis hostibus & signodata, ad prædam discurrendum.

- 12 In diuisione præda fraudem committens
puniendus.
- 13 Fugienti in bello non debetur pars prædae.
- 14 Iubendi sunt milites prædam vendere,
ne impedimentis grauentur.
- 15 Res sacrae non cedunt prædae.
- 16 Natura ne, an instituto hominum serui-
tus sit inducta.
- 17 Seruitus non tollit libertatem natura-
tem.
- 18 Nullavis quæ facti est, seruitutem indu-
cit, quæ iuris est.
- 19 Capti hodie inter Christianos non fiunt
serui, nisi militent infidelibus.
- 20 In bello captus, & ad suos reuersus pri-
stinam libertatem recipit.
- 21 Nisi iurauerit se redditurum ad hostes.
- 22 Transfuga non habet postliminium, nisi
sit servus.
- 23 Qui se hostibus dedunt, non habent ius
postliminij, licet armis victi sint.
- 24 Controuersia inter veteres in causa Mā-
cini.
- 25 In bello etiam mulieres capi possunt &
pueri.
- 26 Iusto bello captus, tenetur ad precium re-
demptionis, quod promisit.
- 27 Captivi cuius sint.

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 28 Priuata auctoritate non licet captiuum occidere.
- 29 Precium conuentionis, de quo conuenit, non debet augeri.
- 30 Qui pro captiuo soluit precium redemtionis, quæ remedia habeat.
- 31 Redemptio captiuorum fauorabilis.
- 32 Negligens redimere captiuum.
- 33 Agri redeunt postliminio.
- 34 Quæ præterea redeant postliminio.
- 35 Res semel ab hostibus captæ, & abiisde recuperatae, an sint restituenda priori Domino.
- 36 Res quæ sunt hostium, non sunt in commercio, nisi sint eius generis, quæ postliminio redire possunt.
- 37 Præda quando sit facta hostium.
- 38 Capta a piratis non sunt eorum: ideoque recuperata, priori domino restituenda sunt:
- 39 Licet aliud constitutionibus regni Hispanie statutum sit.
- 40 Res furtiuabello capta, an priori domino restituindebeat.
- 41 Res incorporales, an bello capi possint.
- 42 Quæstio inter Thebanos & Thessalos.
- 43 Vniuersitas non perit, quamdiu unus superest.

CAP.

Primum iusticiæ munus est, vt inquit Cicero^a, vt ne cui quis noceat, nisi la- cessitus iniuria. quæ causa est etiam iusti belli fundamentum, vt superius latè o- stendimus^b. Quam Ciceronis senten- tiam quamvis refutet Lactantius^c; vt c lib.6.c.18. quæ duorum verborum adiectione cor- rupta sit: nō enim addi debuisse, nisi la- cessitus iniuria: Socratem secutus: qui dicebat vltionem esse iniustum, eo quod malum inferre iniustum sit: summū ta- men principem, qui non ex animi mor- bo, sed ex amore iusti, vt hostiū impro- bitatem coērceat, & suos defendat, ac- ceptam iniuriam bello vindicat, extra culpam esse omnino dicendum est. non enim est iniuria, vt inquit Seneca, pati quod prior feceris. Vnde dominiū* eo- rum, quæ iusto bello capimus, in nos transfertur: estque hic iustus modus ac- quirendi dominij^d. quod & Cicero in- dicat, cùm ait: Sunt autem priuata nulla natura; sed aut veteri occupatione, vt qui quondam in vacua venerunt: aut vi- ctoria, vt qui bello potiti sunt; aut lege, aut pactione, conditione, forte^e: idque iure gentium inductum est f, & iure di-

d §. Item ea que ab hostiis institutis de rer. diuisis.

e offic. lib. I.

f l. ex hoc iu- re. D. de iust.

& iur. c. ius- ris gentium.

DE IURE ET OFF. BELLE.

^{a Reg. 1. c. 30} uino ^a, canonico ^b, & ciuili comproba-
^{b d. c. iuris-} tum ^c. Cuius iuris æquitas, non tam ad
genium, &c.
sus militare. satisfaciendum ei qui iniuriam accepit,
dist. 1. & c.
dicat. 23. q. 5
c. sicut & in-
fra de iure iuri.
c d. §. nem
aque ab ho-
ibus. l. si
ciato ^{*} assentior ^d, qui bello inter Chri-
stianos capta, non fieri capientium, hoc
naturalem. §
vlt. l. trans-
fugam. D. de
acq. rer. dom.
d in l. hostes.
D. de verbis.
signif.
e l. in orbe.
D. de statu
homini.
f c. ad men-
sam. 11. q. 3.
g l. si quis in-
genuum. §. in
ciuibus. D.
de captiis.
h i. suarà de
bello iusto.
cap. 2.

rum, qui iniusta bella gerunt, spectare
videtur: ut ex D. Augustino in prefatio-
ne huius operis dictum est. Neque Al-
bus. l. si
ciato ^{*} assentior ^d, qui bello inter Chri-
stianos capta, non fieri capientium, hoc
naturalem. §
argumento probare conatur: quod sci-
licet omnes, qui in orbe Romano erat,
Antonini constitutione ciues Romani
effecti sint ^e. vnde hodie omnes Chri-
stianos, populum Romanum esse, &
Christi lege fratres ^f: ideoque que inter
eos mouentur bella, plus quam ciuilia
esse: & per consequens, ius belli, quo ca-
pta fiunt capientium, inter Christianos,
locum non habere ^g. Quod si verum es-
set, nullum iustum bellum inter Christia-
nos esse posset, quod falsum esse, ex iis
que alio loco diximus ^h, satis constat. vnde
& capta hoc bello fient capientium.
nisi quod antiquissima consuetudine in-
troductum est inter Christianos, vt capti
vtcunque iusto bello, libertatem non a-
mitterent. de quo mox dicemus. Neque
ciuile bellum dici potest, quod inter duos
summos

summos principes, aut populos liberos geritur. non enim sunt ciues, qui non iisdem imperiis, ac iussis tenentur^a. sed et si cum subditis, & ciuibus rebellibus sit bellum, non protinus cessabunt iura belli, quibus dominiū eorū, quæ ab hostibus capimus, nobis acquirimus. nam qui hostili animo contra imperij maiestatem quid machinatur, ex ciue fit hostis^b. Itaq; multis rationibus docet Cicero, iustū esse bellū q; inferretur Antonio, hosti reipub. iniustū verò quod ipse Antonius gerebat: ideoq; iura belli, quæ hostibus tantū conueniunt, ipsi non conuenire^c. qua de re alibi latius tractauimus^d: quæ hoc referri possunt. Porrò illud quidē verum^e est, dominium rerū iusto bello captarū, in victorē trāsferri: sed distinctione facta inter res mobiles, & immobiles. immobilia enim, vt pote agri, publicātūre. quāuis olim nō semel agros bello captos, militibus ob bene nauatā operā diuisos fuisse legitimus^f. id que a Romulo institutū fuit^g. Alexāder autē Seuerus agros captos ab hostibus, limitaneis ducibus, ac militibus donauit: ita ut eorū essent, si heredes quoque militarēt, neq; ad priuatos trāferrentur:

a Latē Bodin. in metho. histor. cap. 6.

b l. nihil interēst. l. post-liminium. §. transfuge. D. de capti. l. amissione. §. qui deficiunt. D. de capit. minut. c Philipp. 8. d 3. de bello iusto. cap. 2.

e l. si capti-
uus. §. e. pul-
sis. D. de capa-
f l. in agris.
D. de acq. rer.
domin. l. item
si ruerberatū.
§. Item si. D.
de rei vend.
g Dion. Ha-
lic. ant. Rom.
lib. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

attentius illos militaturos existimans, si
a AELIUS sua iura defenderent^a. Sed cùm hi agri
LÄPR. IN VITA non militibus, sed principi acquirantur,
ALEX. SEUER. solius principis arbitrio, quid de iis fieri
placet, relinquetur. ex constitutionibus
quoque regni Hispaniæ, non solum a-
gri, sed etiam naues bellicæ, bello forte
nauali captæ, regi acquiruntur^b.

b REG. I. 19. Quod verò ad reliquam prædam rerum mobi-
tit. 26. par. 2 lium attinet, nec ea quidem militibus
acquiri solebat, & ne dux quidem ullum
ius in eam habebat: sed quæstoris erat
eam vendere, & pecuniam in ærarium
referre. quod lege cautum fuisse tradit
e lib. 7. Dion. Halc. & hac potissimum de cau-
sa Marcium Coriolanum, quod præda
ex Volscis militi diuisa, hanc legem vio-
lasset, a populo condemnatum fuisse.
eoq; spectat, quod D. Ambrosius dicit,
disciplinam militare docere, ut regi ser-
uentur omnia, exéplo Abrahæ, qui ces-

d cap. dicat. fit omnem prædam regi Sodomorum^d.
23. quest. 5. Postea tamen apud Romanos, prædam
et si quis pro omnem arbitrio ducis fuisse, certū est^e. 4
rid. p. 1. C. idque ex aliquot Liuij locis apertè satis
de donatio. liquet. Itaque refert, cùm Phocenses,
2. 44 portis apertis, paci ne quid hostiliter
paterentur, se Romanis dedidissent, &
nihilo-

nihilominus milites ad diripiendam vr-
bem discurrerent, L.Æmilius restitisse,
& reuocasse milites, dicendo, captas, nō
deditas vrbes diripi: & in his tamen ar-
bitrium esse imperatoris, nō militum^a. a Liuius l.37
& alibi idem Liuius dicit, Camillū Ve-
ios obsidētem, cùm iam in manibus vi-
deret victoriam, vrbem opulentissimam
capi, tantumque prædæ fore, quantum
nō omnibus in vnum collatis ante bel-
lis fuisset: ne quam inde aut militum
iram, ex malignitate prædæ partitæ: aut
inuidiam apud patres, ex prodigalargi-
tione caperet: quid de præda fieri place-
ret, ad senatum reieciſſe^b. Solent autem
b Liuius l.5.
5 imperatores^c nonnunquam prædam to-
tam, vel partem eius in ærariū per quæ-
stores referre^c. Itaq; L. Furrius prætor
c Cicer. epist.
de Gallis triumphans, trecenta viginti^d.
millia æris in ærariū tulit: argenti clxx.
millia pondo^d. Ingentem quoque vim
auri & argenti M. Heluius & Q. Minu-
cius ex præda Hispaniæ in ærarium tu-
lerunt: & T. Quintius Philippo deui-
cto^e: & longè maximā L.Æmilius Pau-
lus, deucto Perseo^f. & Camillo duce,
fusis Faliscis, castris eorum captis, præda
omnis ad quæstores redacta est, cum ma-

DE IVRE ET OFF. BELL.

gna militum ira : sed seueritate imperij
victi, eadēm virtutem & oderant, & mi-
rabantur, vt inquit Liuius ^a. apud quem
passim inuenias plurimū auri & argenti
ex præda hostium in ærarium relatum
fuisse. Nonnunquam imperatores ^b ven-
dere prædam , & militibus diuidere so-
lent, donatis ante alios iis, quorū virtus
in bello maximè eniteret: habita quoq;
ratione dignitatis cuiusque , & ordinis.
Sic Iulius Cesar in Gallia militibus, pro
labore & toleratia (qui brumalibus die-
bus , itineribus difficillimis , frigoribus
intolerandis, studiosissimè permanserat
in labore) ducenos festertios: centurio-
nibus duo millia nummūm , prædæ no-

^b A Hyr. de
bel. Gall. l. 8. mine condonanda pollicitus est ^b. & ex
præda, quam L. Æmilius Paulus Perseo

^c Liuius l. 45. victo fecerat , pediti in singulos centeni
dati: duplex centurioni, triplex equiti ^c.

M. Valerius Coruinus Samnitibus præ-
lio victis , & C. Iunius Bouiano capto,

^d Liuius l. 7. prædam omnem militi dederunt ^d. & se-
natus prædam Epiri ciuitatum , quæ ad
Persea defecerant, exercitui dedit. Itaq;
signo ad diripiendas vrbes dato , tanta
præda fuit, inquit Liuius ^e, vt in equité
cccc. denarij , peditibus duceni diuide-
rentur.

^e lib. 45.

rentur. & hæc prædæ diuisio, etiam iure
probata videtur^a. Ex sacris quoq; literis
constat, Dominum præcepisse Moysi, vt
ipse & Eleazar tollerent vniuersam prædā,
factam ex Madianitis, quos Israëlitæ de-
uicerant, & ex æquo eam diuiderent in-
ter eos, qui pugnauerant: & ut quinqua-
gesima pars daretur Leuitis, qui excu-
babat in tabernaculis Domini^b. & Da-
uid, Amalæchitis prælio victis, collegit
omnem prædam; cumq; illi, qui in præ-
lio fuerant, peterent sibi tantum diuidi,
nec quicquam dari iis, qui cum illis non
fuerant: dixit David*, æquam partem
habituros, qui descendissent in prælium,
& qui remansissent ad sarcinas. quod
deinceps pro lege seruatum fuit in Is-
rael^c. idque etiam constitutionibus re-
gni Hispaniæ decisum est^d. Quò spectat,
quòd C. Fabius Ambustus tribunus mi-
litum, cùm ad Auxur oppugnandum
accessisset, collegis suis, Cn. Corne-
lio Cocco, & Valerio Potito, cum par-
te exercitus ad deuastandos fines, vt
distinerent Volscos, profectis, capta
vrbe a præda militem continuit, do-
nec collegæ cum suis exercitibus veni-
rent: ab illis quoque captum Auxur

dicti-

a c. ius militare. diss. 1. l.
si quis pro redemptio. C. da donatio. Bar-
to. in l. si quid bello. D. de captiua. Hisp. reg. lib. 1. 17.
19. & 20. tit. 26. par. 2.
b Num. 31.

c Reg. I. c. 30
d Reg. I. 25.
tit. 26. par. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

dicitatis esse, qui ceteros Volscos a præsidio eius loci auertissent^a. Solent denique imperatores * ad excitandos militū animos, nonnunquam totam prædam militibus ante cōfictum edicere, & pati habere quod cuique sors belli dedisset. vti de præda Veiorum decreuit senatus, ex sententia P. Licinij, gratius id fore dicentis, lætiusque, quod quisque sua manu ex hoste captum, domum retulisset, quam si multiplex, alterius arbitrio acciperet: quamuis refragante App. Claudio, qui largitionem nouam, prodigam,

b *Livius l.5*, inæqualem, inconsultam arguebat ^b. & hæc quidem quoad illa, que in conflictu & prælio acquiruntur. alioqui verò res hostiles, quæ citra certamen ad quem-

cunque perueniunt, sunt eius qui prius possessionem nactus est^c. Ceterum etiā

gā. D. de acq. præda militibus concessa, principi * ni-
rer. dom. L. I. hilominus sua portio debetur ^d: quæ ex

in prin. D. de acqui. poss. constitutionibus regni Hispa. est quin-
tare. dist. 1.

d c. ius mil. e Reg. lib. 40. ta pars prædæ: quandoq; tertia f: quan-

tit. 26. par. 2. doque dimidia g. duci quoq; exercitus,

f Reg. l. 20. ex iisdem constitutionibus, debetur se-
d. tit.

g l. 19. tit. 26 p. 2. ptima pars prædæ, quandoque decima h. Sed & si fortè bello nauali, rex suppedit-

h Reg. l. 14. dict. iii. tet naues cum armamentis, & præbeat anno-

annonam, & stipendia militibus ac nau-
tis : ex iisdem constitutionibus, præda
omnis, non ducis vel præfecti, sed regis,
cui acquiritur, arbitrio est. nec quicquā
milites vel nautæ ex ea accipient, nisi
quid ex liberalitate sua rex illis conces-
serit^a. alias verò regi sua portione præ-
stata, reliquum præfектus maris inter mi-
lites, ac nautas diuidere potest, ex quo

a Reg. 29. 2.

septima pars præfecto maris debetur^b.

b Reg. 1. 30.

dicit ut.

10 Solent * præterea Romani, vt victoria
potirentur, partem prædæ diis suis vo-
uere. itaque Camillus, cùm ad delēdam
urbem Veios pergeret, decimam partē
prædæ Pythico Apollini vouit^c. Neque

c Liua 1. 53

11 omittendum est disciplina militari * se-
uerissimè fuisse cautum, vt non nisi de-
uictis hostibus, castris eorū captis, arce
vel oppido omnino in potestatem re-
dactis, ad prædam discurrere liceret : &
ne tum quidē, nisi ab imperatore signo
dato, vt maximè ante conflictum prædā
omnem militibus edixisset: ne scilicet a-
uiditate prædæ, vt plerunque solet, ho-
stis è manibus elabatur, aut prælium re-
stauret: vt Samnitibus accidit: qui cùm
in noctem æquo Marte cum Romanis
pugnassent, tādem auiditate prædæ, im-

petum

DE IVRE ET OFF. BELL.

petum in impedimenta Romanorum
(quæ procul ab armatis sine præsidio,
sine munimento stabant) facientes,
a Marco Fabio magistro equitum, ius-
su Cornelij Arinnæ dictatoris dissipati,
impeditique miserè cæsi sunt, &

a L. 1.3. victoriam Romanis tradiderunt^a. præ-
terea ita ferme euenit, vti App. Clau-
dius dicebat, vt segnior sit prædator,
vt quisque laboris periculi que præci-
puam petere partem solet. Itaque Veis
captis, quorum prædam senatus mi-
liti concederat, non tamen nisi per-
missu Camilli dictatoris, ad prædam

b. L. 1.5. discurrere licuit^b. sicut nec ad præ-
dam Epiri ciuitatum, quæ ad Persea
defecerant, a senatu exercitui datam,
c. L. 1.45 nisi signo ad diripiendas vrbes dato^c.

Carthagine quoque noua expugnata,
arce demum dedita, signo dato, victo-
res ad prædam versi sunt^d. Atque ita
recte constitutionibus regni Hispaniæ
sancitum est, vt si quis nondum de-
uictis hostibus prædæ incumbat, par-
tem prædæ amittat, & duplum eius
quod prædatus fuerit, præster, & in
deteriorem militiam detur. Et qui-
dem si prædantium culpa, hostes præ-

lium

lium restituerint, & vicerint, aut regem occiderint, non secūs quām si ipsi id admisissent, puniuntur^a. Ille quoque qui in diuisione prædæ * fraudem committit, poena dupli, & amissione partis prædæ, iisdem constitutonibus plectitur^b. Qui verò prædam ab hostibus captam surripuit, lege peculatus teneri, & in quadruplum dannari Modestinus respondit^c. Sed nec

illis*, qui in acie fugerint, aut ignauit & se recordes fuerint, debetur pars prædæ.

Bald. in l. si quis pro redempt. C. de donat. L. omne delictum. §. qui prior. D. de re milit. reg. Hisp. li. I. & 20. tit. 26. par. 2.

Itaque L. Quintius Cincinnatus dictator, cùm Lucium Minucium Consulem, & eius exercitum ab obsidione æquorum liberasset, castris hostium captis, plenis omnium rerum, prædam omnem suo tantum militi dedit, consularem exercitum, ipsumque consulem increpans: Carebis, inquit, parte prædæ miles, ex eo hoste, cui prope prædæ fuisti: & tu L. Minuci, donec consularem animum habere incipias, legatus his legionibus præteris^d. Sed

& cùm nihil magis exercitum grauet*, neque

^a Reg. l. 2. 3.
^C 19. tit. 26
par. 2.

^b Reg. lib. 8.
tit. 28. par. 2

^c in l. 1. par.
D. Ad l. 1. Ins.
pecul.

^d Limi. l. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

neque corruptat, quam impedimentorum multitudo, disciplinæ militari maximè conueniens erit, iubere milites prædam omnem vendere, exemplo P. Decij: qui expugnatis aliquot oppidis in Samnio, prædam omnē milites quam primum vendere coëgit, ne impedimentis grauibus oneraret agmen^a. Sciéduum verò est res sacras^b prædæ non cedere. 15 cùm enim nullius sint hostiles, quæ sole in præda sunt, dici non possunt. quod enim diuini iuris est, ut inquit imperator,

b S. nullius.
inst. de rer.
diu. L. I. D.
derer. dimisio.
nullius in bonis est^b, & hominum potestati non sunt subiecta. qui itaque hu-
iusmodi quid rapuerit, sacrilegij poena,
ex lege Iulia, pro qualitate personæ, &

c l. sacrilegij.
D. ad l. Iul.
pecul.
rei conditione punietur^c. Itaque Scipio, diruta Carthagine, & præda militi concessa, cùm multis præmiis & donis afficeret milites; eorum qui fanum Apollinis spoliarant & violarant, rationē non habuit^d. Sed an sacrilegium committat, qui rem priuatam in ædem sacrā depositam surripuit, olim cōtrouersum

e Quint. Inst.
orat. l. 7 c. 4.
Cicer. de in-
uen. lib. 2.
f l. Divi. D.
ad l. Iul. pec.
fuit^e. Sed Antoninus & Seuerus actionem furti, non sacrilegij dari rescripserunt^f. ideoque hanc rem prædæ cedere dicendum est. Cicero tamen in suis le-
gibus,

gibus a, inter rem sacram, & sacro com- a lib. 2. de le^o
 mendatam non distinguit, quod & ca- gibus.
 nones nostri sequuntur^b. Quod ut verū b. in c. quis-
 sit inter ciues, hoc tamen nostro casu nō quis. 17. q. 4.
 puto procedere; quia res sacro commē-
 data, certè sacra dici non potest, quæ in
 nullius bonis est c. cùm itaq; sit res pri- c d. §. nullius
 uati, & in alicuius bonis sit, & hostilis,
 eam prædæ cedere existimo. vt enim res
 prædæ sit, sufficit eam hostilem esse d. d l. naturale.
 Porrò quod dicimus iusto bello capta infine. l. trāf-
 fieri capientium: nō solūm in rebus, sed fugam. D. d.
 etiam personis liberis, iure gentium & acq. rer. dom.
 ciuili receptum fuit: vt mancipia fierent e l. hostes. &
 capientium, & ex personis res, quæ sunt eoto tit. D. de
 in dominio e. vnde seruitus orta^f. Inter captius.
 16 Philosophos verò quæri solet*, natura f l. ex hoc in-
 ne an instituto hominum, hæc persona- re. D. de ius^t.
 rum diuisio, in liberos & seruos primū & iur. §. ius
 in mores perducta sit: & Aristoteles autem gentiū.
 naturalem ait g: Iureconsulti verò, contra inst. de iure
 naturam seruitutem inductam, iure gé- natur. cap. ius
 tum esse affirmant^h: iure enim naturali, gentiū. dist. 1.
 omnes homines ab initio liberos nasci, c. i. dist. 7.
 & natura omnes æquales esse i. quod e- g. in Polit. lib.
 tiam Cicer. probat k. Nihil enim vinum i. c. i.
 vni tam simile, inquit, tam par, quam in- h. §. seruitus.
 ter nos met ipsos sumus. Id tamen scr- inst. de sur.
 pulo person. §. ius
 autem gentiū.
 inst. de iur.
 natur.
 i l. quod atti- net. D. de reg.
 iur.
 k. deleg. lib. II

DE IURE ET OFF. BELL.

pulo non caret, cum iura naturalia sint
immutabilia, & iure gentium tolli non
possint^a. iniustum quoque videtur, & a
natura abhorrere, ut homines homini-
bus seruiat, quamuis id fieri reipub. for-
tasse expediat. quo potissimum argumen-
to, veteres quidam olim defendere co-
nati sunt, id quod vulgo ferebatur, rem-
publicam sine iniusticia stare, augeri que
non posse: quorum disputationem sus-
cipientem Philum inducit Cicer.^b cui
tamen optimè ibidem satisfecit Lælius,
ut in præfatione huius operis diximus:
vbi ostendimus, non esse iniustum, vt
bello victi fiāt serui. quibus adde, vt no-
dum hūc dissoluamus, quod libertas sit
quidem iuris naturalis, eò scilicet quod
ante constitutionem iuris gentium, om-
nes liberi nascebantur^c, & omnes ho-
mines pares, & æquales habebantur^d:
non autem, quod ius naturale ea de re
aliquid præceperit, aut seruitutem pro-
hibuerit^e. Ius verò gentium, quod na-
turali ratione constitutum est^f, bella &
seruitutes induxit^g. Recta enim ratio
naturalis, qua nihil diuinius est, quoque
præstamus bellis, hominum crescente
militia, coercendam humanam impro-
bitatem

a §. sed na-
turalia. inst.
de iure natur.

b in libris de
repub.

c l. manumis-
stiones. D. de
iust. & iur.
d l. quod at-
tinet. D. de
reg. iur.

e Thom. 1.2
qu. 94. art. 5.
Prep. in c. ius
gentium. dist. 1
fl. 3. l. natu-
ralem. l. adeo.
D. de acq. re-
dem.

g §. ius autē
gentium. inst.
de iur. natur.

L. ex hoc iure.
D. de iust. &
iur.

bitatem bello, captiuitate, & seruitute
suisit^a. Similiter cùm iure naturali, pri-
mo illo, & aureo, vt ethnici vocabant,
seculo, communia essent omnia, neque
cuiusquam quicquam proprium: poste-
rioribus tamē seculis, quòd communio
rerum viciatæ naturæ non conueniret,
ius gentium ex naturali ratione, domi-
nia, eorūque distinctiones constituit^b.
Rerum itaque omnium communio, æ-
qualitas hominum, & omnium vnà li-
bertas, integræ olim nature, & primæ rei-
pub. Platonis magis, quàm ferreo sæcu-
lo conuenit: ideoque iure gentium non
probantur. Quamvis itaq; seruitus iure
naturali, quo iure omnes homines li-
beri erant, & pares, & æquales habeban-
tur^c, fuerit incognita: potuit tamē iure
gentium constitui seruitus, vtque capti-
iusto bello fierent serui: præsertim cum
id reipub. conueniat, ad coercēdos eos,
qui iniusta bella gerūt. Vnde eadem ra-
tio, quæ bella permittit, etiam seruitutē
constitui suisit. suntque in hanc senten-
tiā præclara D. Augustini verba^d, cùm
„ ait: Conditio seruitutis iure intelligitur
„ imposita peccatori. nomen itaque istud
„ culpa meruit, non natura. & deinde sub-

^a c. Sexto die.
25. distinet.

^b l. ex hoc in-
re. D. de iust. & iur.

^c l. manufi-
siones. D. de
iust. & iur.
L. quod atti-
net. D. de reg.
iur.

^d de ciuit. Des
lib. 19. c. 15.

DE IVRE ET OFF. BELL.

dit: Nullus autem natura, in qua prius
Deus hominem condidit, seruus est ho-
minis, vel peccati: verum pœnalis serui-
tus ex lege ordinatur: quæ naturalē or-
dinem conseruari iubet, perturbari ve-
tit. quia si contra illam legem non esset
factū, nihil esset pœnali seruitute coer-
cendum. Itaque Apostolus seruos mo-
net subditos dominis suis esse debere, &

a Ad Ephes. 6
ad Tim. 1. c. 6

ad Titum c. 2

ad Collos. c. 3

b Genes. c. 9.

c Ad Gal. 5.

ad Ephes. cap.

vlt. ad Coloss.

cap. 4.

d l. cùm pro-

ponas. C. de

hered. inst. t.

e l. manumis-

siones. D. de

iust. & iur.

f. ius autem

gentium. inst.

de iur. nat. l.

quidam. D. de

pæn.

g l. postlimi-

nium. g. a pi-

ratus. l. hostes.

D. de captiu.

l. 1. in præ. D.

de leg. 3. l. qui

D. de testam.

latronibus.

ex animo seruire a. & propter peccatum,

Chanaan seruus pronunciatus est a Noe

patre, vt seruiret fratribus suis b. Suadet

tamen idem Apostolus, vt Domini ali-

quid de iure suo remittant: & in quibus-

dam pares omnes esse dicit c. Sciendum

autem est * hanc seruitutem personarum 17

tollere quidem libertatem; sed non illa

naturalem, quæ in faciendo consistit.

nā seruus, vt maximè dominus iubeat,

potest nolle adire hereditatem d: sed il-

lam, quæ ad iuris effectus est comparata,

& iure gentium inuenta e. Sed nec vlla

vis *, quæ facti est, seruitutē inducit, quæ 18

iuris est. nam non nisi iusto bello capti,

fiunt serui: nō etiam capti a latronibus,

vel predonibus, & iis, qui iusti hostes nō

sunt f. Et quidē inter Christianos * lau-

dabili, & antiqua consuetudine intro-

ductum

ductum est, ut capti hinc inde, vtcunque iusto bello, non fierent serui: sed liberi seruarentur, donec soluant premium redempotionis, quod Græci λύτρον vocāt^a. Romulus verò, vt ciuitatem suam augeret, & ex parua magnam faceret, bello captos necari, vel etiam venundari vertuit: sed in partem agri hostilis colonos Romanos misit, & multis populis deuictis ius ciuitatis dedit^b. Si tamen qui Christiani militent Saracenis, & infidelibus contra Christianos, eisue auxiliū quoquo modo præbeant, capti a Christianis sient serui: incidentque in excommunicationem ipso iure^c. nō enim iam Christianorum, sed infidelium, quibus se adiunixerunt, numero habendi sunt^d: non tamen aliis, quām Christianis vēdi poterunt^e. at verò si bellum geratur cū infidelibus, & paganis: certè hinc inde capti, eius erunt conditionis, cuius secundum ius ciuile capti ab hostibus. idque cōstitutionibus regni Hispaniæ decisum videtur^f. atque ita locus erit legis Cornelii & postliminij fictionibus^g. Quām autem non conueniat, quamq; periculosum sit reipublicæ, numerum seruorum augeri, indicant tot bella ser-

^a Boerius dec. 178. Bald. in l. hostes. D. de capti. Alciat. in l. hostes. D. de ver. sig. reg. Hisp. l. 1. tit. 29. p. 2 ^b Dion. Hal. ant. Roma. l. 2 ^c c. ita quorūdam. c. ad līberandum. de Iude. reg. His. l. 4. tit. 21. p. 4. Reg. lib. 9. tit. 29. par. 2. ^d Text. el. g. in l. 3. §. ult. D. ad l. Corn. de Sica. l. proditores. D. de re mil. l. trāsfugam. D. de acq. rer. dom. e l. unica. C. de Christ. mand. d. reg. l. 9.

^f Reg. l. 2. tit. 21. par. 4. reg. l. 1. tit. 29. p. 2 ^g Alciat. in l. hostes. D. de verb. signis. Claud. Cant. in § item ea. instit. de ret. diuis. Conar. in c. peccati. de reg. iur. in 6. 2. par. elec.

DE IURE ET OFF. BELL.

uilia, coniurationesque seruorum, quæ
rempubl. Romanam aliquoties affixe-
runt, & in summum discrimen adduxe-
runt: ut latè ostendit Bodinus ^a. Porrò
liberæ personæ ^b in bello captæ, & in ser- 20
uitutem redactæ, si ad suos reuertantur,
quocunque modo potestatem hostium
euaserint, pristinā libertatem recipiūt ^b.
quemadmodum fera animalia, desinunt
eius esse, qui cepit, vbi eius custodiam e-
uaserint ^c. Recuperant præterea ab hosti-
bus reuersi omne ius, quod captiuitate
amiserant: iure scilicet postliminij ^d. nisi
tamē iurauerint * se redituros ad hostes, 21
vel non abituros. quo casu, ad suos re-
uersi non possunt dici rediisse postlimi-
nio. vt in causa Attilij Reguli, & illorū,
quos post Cannensem cladem iuratos
ad senatum misit Annibal, in castra redi-
turos, nisi de captiuis redimendis impe-
trassent, responsum est ^e. non enim satis
est, corpore domum rediisse, nisi etiam
mête, & animo sis reuersus. vnde & illi,
qui ea mente venit, vt ad hostes reuerta-
tur, non est postliminium ^f. Transfuga
quoque * nullum habet postliminium. 22
nam, vt ait Paulus ^g, qui malo consilio, &
proditoris animo patriā relinquit, ho-
stium

stium numero est habendus: siue fœmina, siue masculus sit, siue filius familias, siue pater familias. Neque enim pater filium familias trāsfugam postliminio recipit. quia pater sic illum amisit, vt idem Paulus ait, quemadmodū patria, & quia disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quàm charitas librorum^a. Aliud tamen est in seruo transfuga, in quo Dominus habet postliminium: ne scilicet contrarium ius nō tam sit seruo iniuriosum, quàm domino dānosum^b. Sciendum est autem omnibus hominibus esse postliminium, cuiuscūque sexus, ætatis, vel conditionis sint^c. Militibus verò vt sit postliminium, docere debent se bello captos fuisse^d. nam illi^{*} qui armis victi se hostibus dedunt, carent postliminio^e. Etenim apud Romanos ignominiosissimum habitū fuit, non vi, sed per deditio[n]em in potestatē hostium venire. Itaque senatus octo illa millia Romanorum, qui non quidem in acie capti fuerant, sed in castris relicti, post cladem Cannēsem se Annibali diderant, potestate sibi facta, redimere noluit: vt scilicet insitum esset Romanis militibus, aut vincere, aut emori^f. qua

^a d.l. postliminii. §. filius.

^b d. l. transfuge.

^c d. l. postliminium. in fi.

^d l. nō oēs. §. a barbaris.

D. de re militi.

^e l. postliminio. D. de captiu. reg. hispa. lib. 9. tit. 29. par. 2.

^f Linius l. 52 Cicer. off. l. 3.

DE IURE ET OFF. BELL.

a j. li. 3. c. 15 de re alio loco latius dicendum erit^a. Sed
militi bello capto, & postliminio reuer-
so, non deberi stipēdia, & donatiua eius
temporis; quo apud hostes fuit, Antonin^o
b in l. 1. C. de
re milit. l. 12. Imp. rescrisit^b. si tamen expleto militiæ
tempore, captus ab hostibus redeat, ut
veteranum restituendum, & emerita re-
c in l. 3. §. 15
qui ad hojies.
in l. no omnes.
§ par. D. de
re milita. cipere, Arrius Mænander respōdit^c. Sed
an ij, qui decreto senatus, vel iussu po-
puli per feciales hostibus dediti essent,
ad suos reuersi pristinum statum recipe-
rent, inter Brutum & Scæuolam variè
tractatum est. eoque spectat nobilis illa
causa Mancini^{*}, de quo cum ob pacem 24
minus legitimè cum Numantinis factā,
ex S. C. hostibus deditus esset: eumque
illi non accepissent: an ciuis Romanus
maneret, quæsitum est: quibusdam exi-
stimentibus non manere. quare P. Ruti-
lius, M. filius. trib. pleb. eum de senatu,
in quem domum reuersus introire non
dubitaret, iussit educi: quod eum ciuem
esse negaret. quia memoria sic esset pro-
ditum, quæ pater suus, aut populus ven-
didisset, aut paterpatratus dedidisset, ei
d Cicer. de o-
rat. lib. 1. nullum esse postliminiū^d. Neq; referre
videtur, quod hostes eū non receperint.
nā ciuis esse definit, quem ciuitas repu-
diauit,

diauit, licet ab hostibus nō sit acceptus^a. nō secus quām is, cui aqua & igni interdictū est, vel hostis declaratus, vel in insulā deportatus est^b. cui sentētiæ Modestinus accedere videtur^c, qui respondit, hostibus deditū, & reuersum, nisi esset a suis receptus, ciuē non esse. sed Mācinus, licet non fuerit acceptus ab hostibus, eū ciuem māfisse aliis visum fuit. quod etiā Ciceroni probatur^d: deditū enim dici nō posse, qui non sit acceptus. nam neq;^e donationē, neq;^f deditioñem sine acceptione intelligi^g. Pōponius tamē de Mācino legem postea latam fuisse, vt esset ciuis Romanus, scribit^f. vnde videtur adhuc locus esse responso Modestini, etiam in eo, quem hostes non acceperūt, vt scilicet reuersus, non aliter sit ciuis, quām si a suis receptus sit. nam alioqui quid erat opus legem ferre de Mācino?

25 Porrò in bello nō solū viri*, sed etiam mulieres capi possunt. sic legimus vxo-rem Darij, cum matre, totaque familia, captam ab Alexandro: Sophonisbam vxorem Syphacis, a Masanissa: Cleopatram ab Augusto. maximam tamen clementiæ famā sibi conciliauit Scipio per totam Hispaniam, quòd capta Cartha-

a Argumento
l. i. §. si vir. l.
quod meo. §. si
a furioso. D. de
acqu. poss.
b l. amissione.
§. i. D. de cap.
minut. inst. de
cap. diminut.
in pris.
c in l. 4. D. de
captiu.

d in Topic. et
pro A. Cecina
na in fin.

e l. absenti. D.
de donat. l. nec
ambigi. C. de
donat. facit l.
si me in va-
cuam. D. de
acqu. possess.
f in l. ult. D.
de legation.

g l. i. l. fædis-
simè. l. preses.
cum l. sequ. l.
commercio. C.
de post. reuers.
l. non ut a pa-
tre. l. mulier.
D. de captiu.

F s gine,

DE IVRE ET OFF. BELL.

gine, Allucio Celtiberorum principi, sponsam suam eximia forma, quā captiuam habebat, intactam gratis restituit^a.

a *Livius l. 26*. **b** *l. lex Cor-
nelia. D. de
vulg. & pu-
pill. l. pater in
prin. l. quod si
filius. D. de
captiu.*

Sed nec pueri in bello tuti sunt, & capi possunt^b. licet Camillus, laudabili exemplo, nobilissimos Faliscorum pueros, quos ludimagister ipsorum in castra Camilli per astū perduxerat, non accepit: sed proditorem nudum, manibus post tergum religatis, cædendū, ac reducendum Faliscis pueris tradidit, inquiens: Nobis, quæ pacto fit humano, cum Faliscis societas non est: quam ingenerauit natura, est, eritque. sunt & belli, sicut & pacis iura: arma habemus, non aduersus eam ætatem, cui etiā captis urbibus, parcitur: sed aduersus armatos. qua beneficentia prouocati Falisci se spōte Romanis dediderunt^c.

c *Livius l. 5.*

Certè sœuire in fœminas, vel pueros, admodum foēdū semper habitum fuit: quos sexus ipse, & ætas, periculis bellorum, & sœuitiæ victorum eximit. itaq; lege diuina præcipitur quidem Israëlitis, ut hostes resistentes, & pacem nolentes omnes occidant: sed vt parcāt mulieribus, & paruulis: quos tamen prædæ cedere voluit, & in seruitutē redigi^d. Canones verò iubēt parci presbiteris,

d *Deut. c. 20.*

biteris, monachis, cōuersis, peregrinis,
mercatoribus, & rusticis^a. sed hoc con-
trario v̄su abrogatum esse dicit Panor-
mitanus^b. non tamen credo abrogatū,
quoad ecclesiasticos: in quos manuū in-
iectio est interdicta, sub graui anathe-
matis poena^c. nisi fortè se ingerāt rebus
bellicis. quia priuilegium amittit, qui eo
abutitur^d. Est quoque notatu dignum,
quòd inter duos populos bello exorto,
qui ex hostibus apud vtrumque populū
fuerint, capi possint: licet in pace vene-
rint: nam & olim serui efficiebantur.

26 Iusto autem bello captus^e, qui pro sua
redemptione moderatū premium pro-
misit, non eximitur ab obligatione, ex
eo fortè, quòd vi, metūue dicat se id pre-
cium promisisse. nam edictū prætoris,
quo per metum gesta rescinduntur, ad
eum metum, qui iure licito alicui infer-
tur, non pertinet^f. Præterea hīc nō tam
metus infertur, vt preciū promittatur,
quām timor mortis iustē imminētis ista
promissione aufertur: præsertim cūm
premium redemptionis, in locum serui-
tutis successerit^g. Quod autē ad acqui-
sitionem captiōrum attinet*, idē quod
de reliqua præda rerum mobilium, quæ

est du-

^ac. 2. detrem.
^bpa.

^b in d. c. 2.

^c cap. si quis
ſuadente dia-
bolo. 17. q. 4.
^d c. ubi. 74.
^e dist. cap. quia
frustra. de v-
ſer.

^e L. in bello.
§. 1. D. de ca-
ptiū.

^f Text. ele-
gans in L. sō
mulier. in
princ. D. quod
metus caus.
Panormit. in
c. Abbas. col.
3. in c. cū di-
lectis. de his
qua vi. Feli-
nus in c. cūm
inter. nu. 20.

de except. Do-
min. in c. ad
eius verō. col.
vlt. dist. 5.
Sylvestr. in
ver. metus. q.
6.

^g Fort. in L.
cōventionum.
D. de pac. fa-
ct. l. Nam &
Seruiss. D.
deneg. gest.

DE IVRE ET OFF. BELL.

est ducis arbitrio, dicendum est: & ita olim obtinuisse testatur Dionys. Halic.^a hodie verò plerunque captiui, vt & cetera mobilia, conceduntur capientibus; nisi fortè precium excedat summā decem millium coronatorum; vtputa si captus sit Dux, Comes, Baro, vel alias magni nominis: quo casu ex antiqua consuetudine Hispaniæ, Galliæ & Angliæ, est principis^b. non tamen illi redi-médi facultas adimitur, quæ etiam duci hostium capto cōcedi debet, si in eo pacis perturbatio non timetur. nam, vt inquit D. Augustinus^c, sicut bellanti, & resistenti violentia redditur, ita victoriis capto misericordia iā debetur. quare bene maiores nostri hoc comparauerūt, inquit Cicero^e, vt neminem regem, quē armis cepissent, vita priuarent. quia quam nobis facultatē fortuna dedisser, iniquum erat in eorum supplicio consumere, quos eadem fortuna paulo ante in amplissimo statu collocarat. ei verò, a quo periculum restaurādi belli esse posset, non est parcendum: quē esset iniusta misericordia, vt inquit D. Ambrosius^f. Quò spectat, quòd Ferrandus Diaconus, de officio pij & Christiani ducis, ad

Rhegi-

a antiqu. Rom.
b. s.

b Bar. et Bal.
in l. nam &
Servios. D. de
neg. gest. loā.
de Ana. in e.
significauit. in
1. not. de Iud.
Boerius decis.
178. His. reg.
l. 5. & 8. tit.
26. par. 2.
e e nolis. in fi.
23. q. 1.
d in d.c. nolis.
e ad Heren. l.
4.

f offic. l. 1. 6.
est iniusta. 23
quest. 4.

Rheginum ducem scribens, inter septē regulas innocentiae, quas duci militum præscribit, refert: Noli esse nimiū iustus. Fuit itaque apud Romanos obseruatū, ut triumphās cū triūphali pōpa de foro in capitolium deflechteret, captiuos insig-
nes, qui semina discordiarum, & belli auctores fuissent, in custodiam detrudi iuberet, & exacta pompa neci daret a.

28 Alioqui verò priuata auctoritate* nemini captiuum occidere licet, nec etiam durius tractare: cùm nec olim quidem lieuerit, cùm fierēt serui. ius enim ciuile dominico imperio modum adhibēs, ita demum necis potestatē domino tribuit in seruum, si in facinore deprehendat: in quo repertum liberum occidere ius sit^b. alias seruum dominus occidere nō po- test, cui leuis tantūm coērcitio permissa est^c: & ex rescripto Diui Pij, seruis cōtra nimiam sequitiam, & intolerabilem iniu- riā dominorum prouisum est^d. cui conuenit constitutio regni Hispaniæ, quoad bello captos inter Christianos hinc inde: non etiam inter eos, qui di- uersæ religionis dogmata sequuntur^e.

29 Ceterum si captiuus* semel de precio redēptionis conuenit cum eo, cuius capti-

a Alex. ab A-
lex. genial.
dier. l.6. c.6.

b l. marito. D.
ad leg. Iuliæ.
de adul. l. quid
ergo si maso-
rem. § fiberes
D. de leg. 1.
c l. vni. C.
de emēd. seru.
d l. 2. D. de his
quis vel a.
Lc. iur. sunt.

e Reg. l. 1. sit.
29. par. 2.

DE IURE ET OFF. BELL.

a Guido p. 2.
peq. 113. Pa.
pon. in arrest.
ub. 5. est. 6. in
prin.
b in l. postli.
minium. §. si
is qui. D. de
captiu.
c l. nā & Se-
rius. D. de
neg. gest.
d pertext. e-
leg. in l. fid
quod. D. de
donat. inter
vir. & uxor.
Covarru. in l.
4. decret. de
spōs. 2. par. c.
3. § 4. m. 14
e l. 2. l. liber
captus. C. de
postleminio
reversis. l. se-
natus. S. vlt.
D. deleg. s. l.
qui testamē-
to. §. l. D. de
testam. l. qui
status. D. de
re milit.
f l. quod &
lex. §. si quis.
D. de libe. ho-
mi. exhib.
iuncta l. liber
captus. C. de
postis. revers.
g d. l. 2. C. de
postli. revers.
h l. is qui. C.
dict. tit.

captiuus est, non poterit postea ad du-
riorem conditionē astringi, ex eo fortē,
quod is a quo detinetur, intellexit cap-
tiuum esse alicuius nominis, & diuitē:
neque valebit posterior conuentio, sed
fiet reductio ad priorem^a. Quod spectat
quod Paulus respondit, si quis captū ab
hostibus emat, & pluris alij ius pigno-
ris, quod in redemptū habet, cesserit: nō
eam quantitatem, sed priorem redēptus
debet^b. Qui autem pro capto * ab hosti-
bus, vt liber fieret, premium redēptionis
vel soluit, vel promisit, nō solūm habet
actionem negotiorum gestorum^c: siue
iustus siue iniustus sit hostis, qui captiu-
um cepit^d: sed habet quoque redem-
ptor ius pignoris in redemptum, donec
soluat^e: & edicto de libero homine ex-
hibendo non astringitur, neque redem-
ptus pristinum statū recipit, donec pre-
mium redēptionis soluerit, vel obtule-
rit^f. non erit tamē seruus, nec olim erat,
cū seruitus passim in usu esset^g: & fa-
uore ingenuitatis, poterit successionis
iura vendicare, vt ex successione possit
premium pro se datum soluere^h: & filius
ei succedet, etiam si, antequam se luat,
moriatur. imo morte, quasi iure pigno-
ris fi-

ris finito, ab ipso redemptore liberatur
redemptus: ita ut neque heres eius te-
neatur ad premium redemptionis, neq;
fideiussor^a. Sed etsi ea quæ ex pignori-
bus nascuntur, pignoris vinculo obligari
dicamus ^b: imperatores tamen nolue-
runt eos, qui post redemptionē nascun-
tur, pignoris vinculo obligari^c. & hæc
quidem in liberis ab hostibus captis, &
commercio redemptis locum habent: at
serui ab hostibus capti, & precio redem-
pti, fiunt redimentis serui: sed oblato ei
precio, quod dedit, postliminio rediisse,
aut recepti esse creduntur ^d. Porrò re-
demptio captiuorum^e est tam fauorabi-
lis, vt datum in hanc causam, quantum-
cunque sit, repeti non possit, nec insi-
nuatione opus habeat ^e. & quamuis in-
certæ personæ, ne miles quidem quic-
quam relinquere possit ^f: imperatores
tamen pietatis causa, & militum infor-
tuniis moti, relictum in redemptionem
captiuorum, non obstante incertitudine
personarum, valere voluerunt ^g: etiam si
quis totum patrimonium relinquat ^h.
Pietatis quoque causa redēpto captiuo,
ut pote si mater filium redemerit, de re-
petitione precij tractare non conuenit:

sed

^a l. si patre
demptio. D. ac
captiu. l. 1. §.
si filius. D. de
suis & legit.
^b l. grege. D.
de pignorib.
^c in l. præses
provincie. C.
de postl. reuer.

d l. in bello.
§. si quis ser-
uum. D. de
captiu.

e l. si quis pro
redemptione.
C. de donatio.
f §. legari au-
tē. iust. de leg.

g l. nulli. C.
de epis. et cler.
h l. si quis ad
declinandum.
C. de epis. &
cleric.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. liber ca- sed præsumitur donatio^a. & redimens
ptus. §. 1. D. puellam luxuriæ causa, vel illam prosti-
de postl. reuer. reg. Hisp. l. tuens, perdit precium, & puella impunè
vlt. tit. 29. ab eo fugere potest^b. Negligens verò
par. 2. bl. fædis^c nè. redimere^{*} captiuum, non solum exhe- 32
C. de postl. redari potest, si sit ex liberis : sed etiam
reverf. lege, proximiis agnatis, vel heredibus in-
stitutis, qui in redemptione captiui ne-
gligētes fuere, denegatur successio: quæ
c Authent. si applicature ecclesiæ, expendenda in re-
captiuos. C. de demptionem captiuarum^c. Diximus
episc. & cler. captiis ab hostibus, tā liberis, quām ser-
reg. Hisp. l. 3. uis, & tam masculis, quām fæminis, esse
tit. 29. par. 2. postliminium. videamus nunc reliqua,
d in Topic. quæ postliminio redeūt: quibus cogni-
e facit tex. in- tis, intelligemus, quæ sunt ea, quæ post-
stit. de his qui liminio carent. contrariorum enim ne-
sunt, in princ. gantium, vt inquit Cicero^d, ea vis est, at-
e l. vlt. §. que natura, vt altero posito, vel cogni-
vlt. D. deleg. to, alterum statim submoueatur, vel co-
3. & ibi Bar. gnoscatur^e. Postliminio itaque redeūt
f in l. si cap- quoque agri^{*}, eorumque vsusfructus. 33
tiuus. §. ex- vnde expulsis hostibus ex agris, quos
pulsis. D. de ceperat, dominia eorum ad priores do-
captiuo, in l. si minos redire, & vsuumfructum iure post-
ager. D. quib. limini restitui, Paulus respondit^f.
mod. ususf. a. mut. l. intit. g. c. prima a. quod verum puto, nullo quantumuis
tit. in prin. D. de rer. dimissio. longi temporis lapsu obstante^g. Itaque
de r. dimissio. glos. ibid. q. 3. off. testamēt. Sagun-

Saguntum oppidum, quod iam octauū annū in potestate hostiū fuerat, tandem receptū, cultoribus antiquis, quos vis reliquerat belli, restitutum fuit^a. & a *Liber I. 2.*
 quidem ex cōstitutionibus regni Hisp.
 imperia, regna, comitatus, aliaque do-
 minia maiora, ab hostiis recuperata,
 postliminio redeūt, & ne ex eo quidem
 tempore, quo recuperata sunt, vslucapi
 possunt. quoad alia verò dominia mi-
 nora, si quatuor annis dominus siluerit,
 ex quo recepta sunt, erit locus præscrip-
 tioni, nisi dominus sit minor^b. iisdēque *b reg. Hisp.*
 cōstitutionibus cautum est, vt si quis ex
 subditis arcem, licet propriam, sua culpa
 amiserit: quamuis sua opera eandem re-
 ceperit, regi tamen petenti eam tradere
 34 debet^c. Denique^d nauibus longis, & o-
 nerariis, postliminium esse Marcellus
 respōdit. qui equū quoque, & equā fre-
 ni patientem, postliminio recipi voluit,
 quod sine culpe equitis proripere se po-
 tuerūt^e. & idem quoq; testatur Cicero^f,
 cūm ait: Postliminio redeunt hæc, ho-
 mo, nauis, mulus, clitellarius, equus, ea
 qua quæ frena recipere solet. nō autem
 idē iuris est in armis, quæ postliminio nō
 redeunt, quod nō sine flagitio amittan-

G tur

l. 10. tit. 29.

par. 2.

c reg. Hisp. l.

32. tit. 28.

par. 2.

d L. 2. D. d.

captiu.

e in Topicis.

a d.l.2.

b j.lib.3.c.de
iis qui arm.
amis.

c per l. si ca-
ptiuus. §. ex-
pulsis. D. de
captiuo.

d Argum. l. si
quid belli. D.
de capti. Ang.
Salic. Ias.

Mart. laud. &
alij. quos re-
fert Couar. in
c. peccati de
reg. iiii. in 6.

2. relect. §. ii

e Argu. l. ab
hostib. 2.C.de
postl. reuersi. l.

in bello. §. si
quis seruit. D.
de capt. Frac.

Ripa. in l. 1.
D. de acq. pos.

Couar. dicto
loco. & alij
ab eo citati.

f Argu. l. ab
hostib. 2.C.de
postl. reuersi. l.

id quod apud
hostes. D. de
l. 1. et l. Poco.

D. de acq. rer.
do. Ioā. Andr.

Alex. Pyrrh.
& alij quos
refert Couar.

in d.c. peccati
g m. l. si quid
bello. D. de
captiuo.

8 DE IVRE ET OFF. BELL.

tur a. de quo alio loco plura dicemus.

Ex superioribus (ni fallor) manet ex-

pedita illa quæstio, quæ variè admodum

torsit fere omnes inter pp. vtrum scilicet

* res semel ab hostibus captæ, & ab iisdē 35

recuperatæ, prioribus dominis sint re-

stituendæ, nec ne. quod alij aiunt, alij

negant, alij temerè secant, & subsecant,

& neque sibi, neque aliis satisfaciūt. sunt

enim qui distinguunt inter res mobiles

& immobiles, & has restitui semper e;

illas nunquam existimant. alij, quoad res

immobiles, distinguunt rursus, sintne

virtute bellica recuperatæ, quas non re-

stitui volunt; an verò commercio redē-

ptæ, quas oblato redemptionis precio,

restituendas priori domino censem e;

alij denique sine villa distinctione, tam

mobiles omnes, quam immobiles res,

receptas, priori Domino omnino resti-

tuendas esse dicunt f. idque contra eu-

dens responsum Labeonis g, qui ait: Si

quid bello captum est, in præda est, nec

postliminio redit. & alibi h, ita demū ab

hostibus capta, & a nostris recuperata,

postliminio redire respondit, si sint eius

generis, quæ postliminio redire possunt.

h in l. ult. D. de captiuo.

quam distinctionē etiā Marcellus probat^a. Neque vident id quod impp. reſcripſerunt^b, ſeruos ab hostibus recuperatos, dominis ſuis restitui debere: ideo eſſe, quod nō ſolūm in liberis personis, ſed etiam in ſeruis ſit poſtliminium^c.

^a in l. 2. D. de captiuo.

^b In d. l. ab hostibus. 2.

Quare etiam quod Octauenus reſpondit^d, id quod apud hostes eſt, legari poſſe, & poſtliminiū eſſe: de eo haud dubiè intelligi debet, quod eius generis eſt, ut poſtliminio redire poſſit, ſecundum diſtinctionem Labeonis^e. His adde, quod

^c l. poſt l. §.
vlt. l. in bello.
§. ſi quis fer-
uum. l. vlt. D.
de captiuo.

^d in d. l. id
quod apud ho-
ſtes. D. del. l. i.

^e in d. l. vlt.

36 quamuis res, quæ ſunt hostium*, nō ſint in commercio^f: tamen eas res, quas hoſtes ceperunt, ſi ſint eius generis, quæ poſtliminium habent, vendi, legari, & quoctunque modo alienari poſſe^g. Quod ſpectat, quod apud Liuium legimus^h: quod cum Annibal ad quartū lapidem Romam accessiſſet, & tati venditum eſſe agrum audiſſet, in quo caſtra habebat, quanti ante aduentum eius valebat: ira percitus, vocato præcone, tabernas argentarias, quæ in foro Romano erant, vendi iuſſit. & certè agri quidem veditio valuit, propter ſpē poſtliminijⁱ: nō vero tabernarum, quæ nunquam fuerant hoſtium, nec erat in iis poſtliminium^k.

^f l. liber ho-
mo. 1. D. de
verb. oblig.

^g l. itē Labeo.
§. vlt. cum l.
ſeq. D. famili-
her. & d. l.
id quod apud
hoſtes.
h lib. 25.

ⁱ d. l. item
Labeo.

^k d. l. liber
homo.

DE IVRE ET OFF. SELL.

Neque mouet, quod ex L. Pomponius
D. de acq. rer. dom. adducitur, vbi cùm
pastori meo lupi porcos eriperé, & hos
vicinæ villæ colonus robustis canibus
consecutus, lupis extorsisset: porcos co-
loni non esse, responsum est; sed meos
manere, quamdiu a quo quis recuperari
possent: secus ac si feram bestiā vicinus
hac ratione mihi abstulisset. quæ si po-
testatem nostram euaserit, & ab alio ca-
piatur, ipsius fit. non inquam id mouet:
nam ibi, disertis verbis I. C. ait, porcos,
aliaque animalia mansueta, quæ a lupo
nobis eripiuntur, nostra manere, quām
diu recipi possunt, quæ erepta sunt a:
quemadmodum & ea, quæ naufrggia a-
mittimus: vnde etiā furti agi posse dicit.
aliud autē est in iis, quæ ab hostibus no-
bis auferuntur, quorum dominium sta-
tim in hostes transire cōstat^b. vnde po-
tius dicendum est, quod, quemadmodū
feræ bestiæ, vbi custodiā nostram euas-
erint, dominium amittimus, & eodem a:
quo quis postea captæ occupantis fiunt^c:
sic quoque capta ab hostibus, quorum
dominium statim amittimus, eius fieri,
qui recepit, nec priori domino restituē-
da esse: nisi sint eius generis, quæ postli-

a. S. Anserī.
inst. de rer.
diss.

b. si quid bel-
lo. i. hostes. D.
de captiis.

e d. l. Pompo-
nii. & S. fe-
re auctem. inst.
derer. diss.

minio

minio redeunt^a. ex quibus etiā corruit
 corum sententia, qui sine distinctione
 omnes res mobiles, eorum fieri, qui eas
 hostibus eripuerunt, existimant: & eoru
 quoque, qui inter res bellica virtute re
 ceptas, & commercio redemptas distin
 guendum putauerunt. Sit ergo ita con
 stitutum, ut quæ res postliminiū habent,
 ex recuperatæ ad priorem dominum, &
 in pristinum statū redeant, siue mobiles
 sint, siue immobiles^b: siue etiam virtute
 bellica, siue commercio, siue quocunq;
 alio modo recuperentur^c. nisi quòd ea
 rum, quæ commercio sunt redemptæ,
 premium restituatur^d. quæ verò postli
 minio carent, prædæ cedunt^e. Illud ta
 men sciēdum est, prædam * tum demum
 fieri hostium, vt primū intra præsidia
 delata est^f. vnde si recuperetur, antequā
 intra præsidia hostiū sit delata, omnino
 priori domino restitui debet: quia non
 dum facta fuit hostium, neque defuit esse
 eius, cuius fuit^g. Et quidē si ij, per quos
 præda fuit recepta, fraudulēter passi sint,
 eam prius ab hostibus auferri, & intra
 præsidia eorū p̄ferri, & eam persequi
 neglexerint: non tantū tenebūtur ad
 restitutionem priori domino faciēdam,

a l. vlt. D. de
 captiu.

b l. 2. & 4. l.
 si captiuus. §
 expulsis. l. vlt.
 D. de captiu.
 l. ab hostib. 2.
 C. de postl. re
 vers.

c per text. ele
 gan. in l. 4. et
 l. nihil inter
 est. D. de ca
 piu. §. si ab
 hostibus. ins.
 quib. mod. sua
 pat. po. solu.
 & d. l. ab ha
 stibus.

d l. in bel'o. §
 si quis seruū.
 D. de capt. l.
 liber captus.
 C. de postl. re
 vers.

e l. si quid bel
 lo. l. vlt. D. de
 captiu.
 f l. postlimi
 niū. in princ. lo
 postliminiū.
 §. postlimina
 D. de captiu.
 g d. l. postli
 minū. in princ.

DE IVRE ET OFF. BELL.

eius quod receperunt : sed etiam eius,
quod seruare potuerunt, & eorum cul-
pa amissum, domino præstandum erit,
ut constitutionibus regni Hispaniæ op-

a Reg. l. 26.

C. 31. tit. 6.

par. 2. Reg. l.

13. tit. 9. p. 5.

b §. vlt. D. de

rei vend.

timè cautum est ^a : & facit text. in L. Iu-

lianuſ ^b. Porrò huic distinctioni, sitne

res ab hostibus capta, & per nostros re-

cepta, eius generis, quæ postliminium

habent : & , sitne semel in præsidia ho-

stium delata, nec ne, non subiacent res

captæ a piratis*, vel latronibus, & iis qui

iusti hostes non sunt. nam capta ab iis,

nunquā in dominium eorum trāseunt.

c l. hostes. l. latrones. l. postliminiū.

§. a piratis. D. de captiis.

l. qui a latro-

nibus. D. de

testam.

d l. latrones. D. de captiis.

quare recepta, sine distinctione omnino

priori domino, qui dominio eorum nū-

quam excidit, sunt restituenda ^d. hinc

mirum, cur constitutio regni Hispaniæ

hanc distinctionem : fueritne præda re-

cepta, semel intra præsidia hostiū delata,

nec ne, probauerit, in his rebus, non so-

lūm quæ ab hostibus, sed etiam quæ a pi-

ratis nobis ablatae sunt ^e: cùm certè, si

bonum & æquum inspiciamus, domi-

nium rerum captarum, nulla lege, neq;

diuina, neque humana, a veris dominis,

in eum qui iustus hostis non est, transire

possit, vnde recuperatas huiusmodi res

omnino dominis restituendas esse , ipsa

ratio,

ratio, & æquitas suadet. nisi fortè propter vtilitatē publicam, quo milites sint
 alacriores ad persequendos latrones &
 piratas, aliud statui conueniat. præsertim
 cùm bono publico, etiam cum damno
 priuatorū, consuli possit^a. Quò spectat,
 quod Tacitus ait, omne magnum exē-
 plum, habere aliquid ex iniquo, quod
 contra singulos vtilitate publica repen-
 ditur. alioqui certè istud satis durum vi-
 detur. Romani autem, nō solùm, si cum
 latronibus & piratis, sed etiam si cum iu-
 sto hoste res esset, sæpe ea, quæ in præda
 fortè facta inueniebantur fuisse sociorū,
 vel ciuium, iubebant illis restitui. itaque
 Volscis ad deditiōnem cōpulsis, castris
 que eorum captis, prædæ pars, sua co-
 gnoscētibus Latinis, atq, Hernicis so-
 ciis populi Romani, reddita sunt^b. & b Linus l.4.
 Sutrinis, sociis populi Romani, vrbs eo-
 rum, quam per pactionē Hetruscis de-
 diderāt, quod diutius obsidionem ferre
 non possent, eodem die Camillo duce
 recepta, in uiolata, integraque ab omni
 clade belli, ante noctem reddita est^c. Sic c Linus l.6.
 quoque Scipio capta Carthagine, quæ
 repleta erat statuis, donariisque Græca-
 nicis e Sicilia aduectis, edixit, vt e singu-

DE IVRE ET OFF. BELL.

Iis vrbibus venirent, qui suadinoscerent
¶ Plut. in a. & auferrēt a. Sed istud certe ex benignitate imperatoris, in cuius arbitrio omnē prædam esse docuimus, pendet. Verūm, vtrūm res furto a latronibus, & illegiti- 40 mis hostibus erepta, quæ postea in potestatem eorum, qui hostium numero continentur peruererit, a ciuib⁹ commercio, vel virtute bellica redēpta fuerit; vtrūm, inquā, hęc res, priori domino restitui debeat, meritò dubites. Et qui-

b in l. latro- nes. D. de ca- ptis.
dem Iauolenus ^b, seruum surreptum, quamuis postea in manus hostium ve- nerit, ab emptore vsucapi non posse, re- spondit, quia scilicet verum esset, eum surreptum esse, neque quod hostiū fuisse, aut postliminio rediisset, ei rei impe- dimento esse. quod in seruo admitto, propter ius postliminij: sed in aliis rebus quę postliminio carent, id sequi non au- sim. quia certum est, hanc rem factam hostium, atque ita dominum eius do- minio excidisse. quid enim refert an do- mino, an verò furi res fuerit erepta, mo- dò iusto bello? Nam quoddicimus, vitiū furti, quod rei cohæret, non purgari, nisi res in domini potestatem reuertatur: (quod lege Atinia sanctum fuit^c) inter ciues,

c l. 4. § quod autem D. de usucapio.

cives, non etiam inter hostes locum habere existimo. ut enim res bello capta nostra fiat, sufficit rem hostilem esse^a. & hæc sententia mihi videtur iuri consenteantia. tamen non impedio, quo minus vnuſquisque vtatur suo iudicio. nihilo minus si placet, hanc rem furtiuam manere; illud certè æquissimum puto, vt nō aliter cum his possessoribus agi possit, quām si ipſe fur, vel hæres soluendo nō sunt^b. Et haec tenus quidem de rebus corporalibus, & personis tam liberis, quām seruis bello captis, dictum est. sed quæri potest, vtrū etiam res incorporeales bello capi possint, & in victorem transferri: & si possint, vtrū sint postliminij, nec ne. Quò spectat lis illa, quæ fuit inter Thebanos^c & Thessalos: de qua Quintilian^c mentionem facit. cùm enim Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas, quibus centum talenta mutuò Thessalis dedisse Thebanos continebatur. has donauit Thessalis; quòd eorum usus esset cōmilitio. postea restituti a Cassandro, conueniunt Thebani Thessalos. lis omnis ex eo, quòd Alexáder eas Thessalis donasse dicitur, pendet. & certè non videatur potuisse Alexan-

^a I. naturale.
in fine. I. trāf-
fugam. D. de
acq. rer. dom.

^b Argumenta
l. 4. §. antep.
D. de pecul.

^c lib. 5. c. 10.

SP DE IURE ET OFF. BELL.

drum obligationem istam Thessalis donandi animo remittere, cum sit iuris, & ita personae cohæreat, ut ab ea diuelli non possit a. præterea ex eo, quod ius, quod incorporale est, manu apprehendi non possit: id verò tātū fieri victoris, quod ipse ceperit^b. imo non diutius esse victori.

a l. 3. & ibi Accur. D. pro socios. l. quod debetur. D. de pecunio.
b l. si quid bello. D. de captiis. §. itē ea que ab hostibus. insit. de rer. diuis.
c l. si quid bello. D. de captiis.
d l. hereditas.
e d. l. de petitio. hered.
f in l. propo. mebatur. D. de iud. adde l. quod in rerū. §. vlt. & l. si grege. D. de legat. 1.

quisquam quamdiu possidet: cum eodem iure, quo ipse cepit, ab eo auferri possit c. & aliam quoque esse conditionem heredis constat; aliam victoris: quia ad illū iusd, ad hunc res transit^c. tum etiam ius publici crediti transire in victorem non potuisse, ex eo defendi potest, quod id quod populus credidit, ab omnibus debeat, & quamdiu quilibet superfuerit, sit is totius summæ creditor: imo idem populus dicendus sit, & eadem ciuitas: etiam si nemo ex iis, qui tempore contractuserat, superstet, sed alij successerint: ut diserte Alphenus respondit^f. etenim populi ius, non est situm in personis, sed in vniuersitate; quæ vniuersitas * æquè 43 representatur per successores, ut per eos, qui sunt hodie. eoq; sensu dicitur, quod vniuersitas non moritur, nec desinit, quamdiu vel unus superest^g. Denique ad propositam facti speciem, dici potest,

non
g l. sicut. §. vlt. D. quod cuius vn. non.

non in tabulis fuisse ius, cùm scriptura non sit de substantia contractus, sed adhibeatur tātūm ad probationem ^a. vnde tabularum apprehēsione, & donatione, nullum ius fuisse acquisitum Alexādro, neque Thebanis ademptum. Ceterum his non obstantibus, in proposita facti specie, verius videtur, ius publici crediti in tabulis comprehensum, in Alexandrum transisse, atq; ita potuisse Alexandrum, obligationem illam, qua Theffali Thebanis tenebantur, Theffalis remittere. quod donatione tabularum fecisse censetur. cùm enim iure belli, victi in victoris potestatem & dominium transeant, & possit victor iis, quemadmodū velit, imperare; non solum res corporales iis adimere potest, sed etiam ea, quæ sunt iuris, & leges pro arbitrio dare, & priores tollere, vbi enim omnia ei, qui armis plus potest, vt ait Liuius, dedita sunt: quæ ex iis habere victor, quibus multari eos velit, ipsius ius, atque arbitrium est. sed & cùm obligatio sit in creditoris dominio ^b; protinus ius crediti, quod victi habebāt, in victoris dominium, vna cum victis trāsit. nam qui in aliena potestate est, nō potest quicquam habere in suac.

a l. contrahitur. D. de pignorib. l. cumente. C. de trās. l. in re. D. de fide instru.

b l. 1. §. id quod. D. ad l. Falc. l. sed et si damnum. §. 1. D. de pecul. Accut. in l. 2 C. de here. vel act. vend. c l. qui in servitute. D. de reg. iur.

Vnde

DE IVRE ET OFF. BELL.

Vnde profectò videtur dominiū illius obligationis, qua Theffali Thebanis tenebantur, in Alexandrum transisse. qui cùm eandem donandi animo Theffalis remiserit: (nam tabulis donatis cēsetur id, quod in tabulis cōtinetur, donatum esse ^a: & creditor cautionem creditorī reddens, pacisci de non petendo intelligitur ^b) Theffalos ab obligatione liberos esse consequens est. nisi dicamus, Thebanos restitutione Cassandri, iure postliminij ius crediti recuperasse. nam omnia, quæ sunt iuris, postquam quis postliminio rediit, perinde habentur, ac si nunquam in potestate hostium fuisse.

a l. 1. C. d.
donat.

b l. 2. D. de
paet. l. mortis
causa. §. Ti-
bia D. de mor.
caus. donat.

c l. in bello. §.
codicilli. ver.
Cetera. D. de
captiui.

d l. si capti-
uus. §. expul-
sis. D. de capte.
e l. si ager.
D. quenad.
vslus. amie.
f inst. de reb.
corp. & in-
corp.
g l. cōm loca.
D. derelig. et
sumpt. fane.

Itaque dicemus, ciuitatem iure postliminij restitutam eādem, eiusdemque iuris, & status fingi, quo antea fuerat: ut de agrorum captorum, & libera-

torum proprietate diximus ^d, & eorumdem usufructu ^e, qui iuris est. quo etiam modo postliminium singitur in locis sacris & religiosis ^f. Si tamen in proposita hypothesi, fortè Theffali Alejandro vitori, in quem ius crediti transisse diximus, soluissent: non existimo Thebanos per restitutionem Cassandri, iure postliminij, ius crediti semel extinctum, recu-
pera-

peraturos fuisse: vt in simili ferè facti specie, iudicatum fuisse tradit Ioan. Paponius^a. solutio enim debitè facta fuit, quæ obligationem tollit funditus ipso iure^b, & naturaliter, vt ait Iurisconsultus^c. naturale est enim vnumquodque dissolui, ita ut colligatum est^d. Ius autē postliminij non restituit ea, quæ facto, & naturaliter legitimè sublata sunt^e. non habent namque ea, quæ sunt iuris, imperium in ea, quæ sunt facti^f. Quò spectat, quod quāuis seruus ne naturaliter quidem obligetur^g: tamē si quis pro seruo, qui mutuum accepit, soluat, vel ipse seruus manumissus, solutū repeti non potest^h: quia scilicet factum facto repēdit. est enim apta & commoda proportio, & analogia facti cum facto; non æquè iuris cum factoⁱ; sed iuris cum iure maximè^k. vnde si acceptilatione, pacto de non petendo, chirographi redditione, quæ lōgè minus cautionis habent, quam solutio^l, liberatio contigerit, cùm nullum factum interuenerit, ius crediti ad Thebanos, iure postliminij redire, dicēdum videtur. neque enim his modis æquè tollitur obligatio, ut solutione, quæ obligationem tollit funditus ipso iure^m.

neque

mod. toll. oblig. l. sed et si lege. §. certe. D. de petit. hered.

tit. 6.
b l. sed et si lege. §. certe. D. de petit. hered.
c in l. pen. D. de solut. &c. curt. in l. solutionem. D. de solutio.
d l. nihil tam naturale. D. de reg. iur.
e l. in bello. §. facti. D. de captivi.
f l. si vnu. §. pactus ne pe- teret. D. de pact. l. iura sanguinis. D. de reg. iur. l. cū proponas.
C. de her. inst.
g l. nec seruus. D. de pecul. l. in persona. D. de reg. iur.
h l. naturalis- ter. l. si id quod. D. de cōdict. Iude.
i §. item per acceptilatio- nē. inst. quib. mo. tol. oblig.
k l. omnia. D. de reg. iur.
l d. §. itē. et §. præterea. inst. de except. & l. pecunia. C. de solut.
m inst. quib.

DE IURE ET OFF. BELL.

neque etiam militat eadem æquitas, &
bona fides. quæ non patitur, ut idem bis
soluatur^a. Et quidē si hæ tabulæ, de quibus agimus, ab alio quo piā quam summo principe, qualis fuit Alexāder, capte fuissent: equidem existimo nullum ius illi acquiri potuisse, per ea quæ in contrariam sentētiā adduximus: atque ita non esse opus postliminij fictione: ne quidē si sint tabulæ priuati alicuius crediti. nisi fortè creditor eius, qui tabulas habet, captiuus sit: qui olim siebat seruus, qui nihil suum habere poterat: sed omnia cum ipsa persona in dominium transferebātur^b. Verum cùm hodie inter Christianos capti, non siant serui, aliud dicendum videtur. cùm enim persona non transeat in dominiū capientis: ne quidem ius, quod personæ ita cohæret, ut ab ea diuelli non possit^c, transire dicendum est.

DE FIDE HOSTI SERVANDA.

- 1 Fidem Romani maximè coluerunt.
- 2 Fides hosti data, siue publicè, siue priuatim, seruanda.
- 3 Edictum quod metus causa, non pertinet ad fidem hosti datam.

4 Nulla

- 4 Nulla latebra, aut calumnia querenda
periurio.
- 5 Obsides dati, an liberent a fide præstita.
- 6 In iusto hosti an sit seruanda fides.
- 7 Iura belli non conueniunt iniustis ho-
stibus.
- 8 Conuentiones per tyrannidem, aut rebel-
lionem expressæ, non seruandæ.
- 9 Princeps ea, quæ sunt iuris regij, alienare
non potest.
- 10 Summum imperium in quibus præcipue
versetur.
- 11 Minime firmæ sunt conuentiones, que
sunt cum subditis rebellibus.
- 12 Rebelles & latrones armis, non pactione
subigendi.
- 13 Hostibus non semper fides seruanda.
- 14 Juramentum de re illicita non est ser-
uandum.
- 15 Fides a priuato in præiudicium reipubl.
data, non est seruanda.
- 16 Præstat non dare fidem de re illicita, quam
datam fallere.
- 17 Hosti fidē fallenxi non est seruanda fides.
- 18 Indutia an maneant hoste eas violante.
- 19 Indutiae etiam longi temporis esse possunt.
- 20 Fidem frangenti, fidem seruandam non
esse, quomodo intelligendum.

DE IURE ET OFF. BELLI.

21 Perfidiam perfidia vltisci non licet.

22 Pactum dolo malo initum, an seruandum?

CAP. SEXTVM.

a noct. Attico
N. 20. cap. 1. Ide nullam rem apud mortales maiorem, aut sanctiorem veteres semper existimauerunt, eamque Romani in capitulo, vicinam Ioui opt. max. esse voluerunt: qua semel data, nihil firmius fuit. Itaque Aulus Gellius^a, omnibus quidem populum Romanum virtutum generibus colendis, exercendisque, ad tam amplitudinem peruenisse scribit: sed omnium maxime, atque præcipue fidem coluisse, sanctaque habuisse, tam publicè quam priuatim. cuius rei cum permulta existent argumēta, & testimonia, tum illud perquam memorabile, quod inter eos, & Perseam pactis induitiis, cum ludi Circenses celebrarentur, ingressi hostium duces curuli certamine contenderint, & victores coronati sint. Sed & consules clarissimos viros, populus Roma. confirmandæ fidei publice gratia, hostibus dedit, ut de Postumio & Mancino alibi diximus^b. unde Ptolomæus Ægypti rex, agnita Romanorum fide, populum Roman. infanti filio, cui regnum

regnūm debebatur, tutorem testamēto reliquit. & certè, vt Vlpianus ait, graue est fidem fallere^a: & nihil fidei humanæ tam congruum est, quām seruare, quæ placuerunt^b. Porrò nullum, vt inquit Cicero^c, vinculum ad astringendam fidem iureiurādo maiores arctius esse voluerunt. id indicant leges in xij.tabulis: indicant sacra: indicant foedera, quibus etiā cùm hoste deuincitur fides. & quidem Romani, cùm belli, pacisque iura religiosissimè semper coluerint, tū certè, si tē poribus adducti, hosti quid promisissent, in eo ipso fidem sanctissimè seruabant. Itaque præclarè Sex. Pompeius, magni Pōpeij filius, (cœnantibus apud eum in naui ad Puteolos Antonio & Octauio, cum quibus tunc societatem inierat) Menodoro Pompeianæ classis præfecto, per internuncium significanti tempus adesse, quo parentis, & fratri iniurias vlcisci posset, & occasione arrepta, paternum sibi afferere imperium: se enim curaturum, ne quisquā è nauibus euaderet: respondit: Utinam Menodus hoc absque me posset perficere. nam illi periurium conuenire, non Pōpeio^d.

² Sunt autem qui existiment, hosti quidē

H publicē

^a in l. i. D.
de cōst. pecu.

^b in l. i. D. de
pact.

^c offic. lib. 3.

^d Appian. de
belli ciuil. l. 5.

DE IVRE ET OFF. BELL.

publicè fidem datam seruandam esse, nō

a Bart. et alij
in l. conuictio-
num. D. de
pact. Zec. m
apolog. cōtra
Eckium, &
de Iude. qu. 3
etiam eam, quæ a priuato sit præstita^a.

quorū sententia nullis solidis argumen-
tis fulcitur, estque contra veterum exé-
pla, institutaque maiorum, & grauissi-
morū Philosophorum sententiā, quam

b offic. lib. 3.
c lib. 7. c. 18
lib. 20. cap. 1
elegāter prosequitur Cicero^b, & Gell.^c
itaque quando cum iusto, legitimoque
hoste res geritur, non existimo debere
conditiones, pactiones bellicas & hosti-
les, perturbari periurio, etiam a priuatis

d per text. in
c. moli. 23. q. 2
l. postliminij.
§. vlt. D. de
capti. Fortun.
& Duarenus
in l. cōuentio-
num. D. de
pact. Decius
in l. ea est na-
tura. D. de
reg. in. Conar.
in 4. li. decre.
2. par. c. 3. §.
d. in
e l. i. D. de
const. pecun.
f offic. lib. 3.
g Cicero off.
lib. 3. Val.
Max. l. i. c. i.
h de ciuit. Dei
lib. 1. cap. 18.
i Genes. 34.

initas^d. nam graue est fidem fallere^e. &
sunt quædam officia, vt inquit Cicero^f,
etiam aduersus eos seruanda, a quibus
iniuriam acceperis. estque præclarum
in hanc rem M. Attilij Reguli facinus,
qui primo bello punico captus a Pœ-
nis, cùm de captiuis commutandis Ro-
mam missus esset, iurassetque se redditu-
rum: primūm vt venit, captiuos redden-
dos in senatu non censuit; deinde cùm

retineretur a propinquis & amicis, ad
supplicium redire maluit, quām fidem
hosti data fallere^g. quod multis laudi-
bus effert D. Augustinus^h. Iacobus ve-
rò iratus fuit Simeoni & Leui filiis suis,
quia violauerant pactum cum Sychimi-
tis initum i: ideoque moriens maledixit

illis^a. Neque recipienda est eorum sententia, qui existimarunt, quod per vim hostium esset actum, ratum esse non debere. viro enim forti, ut inquit Cicero, vis adhiberi nequit: & fides, ut inquit Seneca^b, sanctissimum humani pectoris bonum, nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrūpitur præmio. unde Cicero: Nulla res tanta, inquit, existat, ut possit mihi maiorem vim adhibere metus, quam fides. Edictum * quoque prætorium, quo per metum gesta, in integrum restituuntur, ad eum metum, qui iure licito, utpote iusto bello inferatur, non pertinet^c: neque ad promissa hostibus facta, sed ciuibus. Et quidem tanti olim fuit iusurandum, ut M. Pomponius Tribu. pleb. cum diem dixisset L. Manilio A. filio (quod paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset, & criminaretur, quod Titū filium, qui Torquatus postea est appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset) ab adolescenti filio, qui intelligebat negotium exhiberi patri, remotis arbitris, stricto gladio iusurandum dare coactus, se patrem missum esse facturū: quamuis nullo iure cogi posset: tamen

^a Genes. 4. 8.^b Epist. 89.

^c text. eleg. in
l. si mulier. in
prin. D. de eo
quod met.
caus. Panor. in
c. Abbas. col.
3. inc. cum
dilectus. de
bis que vi,
met. caus. Fe
linus in cap.
cum inter. nro.
20. de except.
Dom. in d. c.
ad suis vero.
col. vlt. dist. 5
Sylvest. in
vers. metua.
q. 6.

DE IURB ET OFF. BELL.

a causa destiterit, Manliumque missum
a Cicer. offic. lib. 3. Linus lib. 7. fecerit. Itaque pulchrè Ferrandus diaconus, ad Reginum ducem, de officio pīj & veri Christiani ducis militum scribens, censet hostem, vtcunque antiquū, & reip. infestum, non esse falsa iuratione fallendum: etiam si vita eius impedit, mors pro sit paci. humanis enim diuina semper sunt præponenda, & vt Petrus apostolorū princeps dicebat, Deo magis seruiendum est, quam hominibus^b.

Quare cum quibuscunq; bella suscepta sunt, vt idem Ferrandus ait, aut nulla fide data, bello aut pace facta, in uiolata fide iurisjurandi resp. seruanda vel adiuuanda est. quid enim proderit eum vincere, quem diabolus vicit, vt victorię spe falsum iuraret? Propterea Psalmista^c, dū canit: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescat in mōte sancto tuo? respōdet sibi ipsi ex persona Dei, talibus verbis: Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, & opprobriū non accepit aduersus proximum. qui iurat proximo suo & nō decipit. ille autem, vt idē Diaconus ait, iurat proximo suo, & non decipit, qui

s. 1250

s. H.

quod-

quodcunque iurat lingua, implet ope-
re. neque existimet quis, hostem, cui iu-
rat, non debere proximum deputari.
propter hoc enim iuratur, ut proximus
deputetur: &, perfœdus pacis, ex hoste
fit amicus. Maximum itaque nefas est,
falsum iurare, &, si altius consideres, ma-
ximè inutile, & damnosum imperatori,
vel duci exercitus. nam præcipuum di-
sciplinæ militaris vinculum est, sacra-
menti religio: quæ si, exemplo ducis, le-
uis æstimari incipiat, tam apud hostes,
quam apud milites, omnia misceri, per-
turbarique necesse est. neque etiam im-
perator fide data ab hoste tutus erit, neq;
suos fidos habebit. Quidquid proinde,
iuramento intercedente, adhibita inuo-
catione nominis Dei confirmatur (siue
inimico gratia, siue reo venia, siue mili-
tibus, re bene gesta, præmia promittan-
tur) nullius vtilitatis cōsideratione, nul-
lius periculi formidine, debet fieri irri-
tum: sed fixus, & immutabilis sit sermo,
cuius fidei testis sit adhibitus Deus. Ca-
uendum* præterea, ne latebra quæratur
periurio, & calumnia quadam, & nimis
callida, & malitiosa iuris interpretatio-
ne, iuris iurandi fidem violemus. vt ille,

82 DE IURE ET OFF. BELL.

^{a Cicer. offic.} qui, cùm triginta dierum pæctæ essent
^{lib. 1.} induitæ, noctu populabatur agros^a: vt

Q. Fabius Labeo, quem nonnulli tra-
 dunt, cùm Antiocho prælio victo, ex
 fœdere dimidiam partem nauium acci-
 pere deberet, omnes medias secuisse, vt

^{b Val. Max.} regem tota classe priuaret^b. & vt vnius
^{lib. 7. cap. 3.} ex decem, quos post Cannensem cladé,
 iuratos ad senatum misit Annibal, in ca-
 stra redituros, nisi de redimēdis captiuis
 impetrassent: qui, cùm paulò pōst quām
 egressus erat e castris, rediisset: Romæ
 mansit. reditu enim in castra liberatum
 se esse iureiurando interpretabatur: nō
 rectè. fraus enim distingit, vt inquit
 Cicero, non dissoluit periurium. itaque
 decreuit senatus, vt ille veterator, & cal-
 lidus, vinctus ad Annibalem deducere-

^{c Cicer. off.} tur^c. & hoc referri posse videtur respō-
^{lib. 3. Linus} sum Censorini, si Appiano credimus^d:
^{lib. 22.} qui legatis Carthaginensium (qui que-
 rebantur, quòd contra fidem ipsis datā,
 obsidibus traditis, atq; omnibus armis,
 adhuc Carthaginem delere vellet) re-
 spondit, per Carthaginem, quam liberā
 fore promiserant Romani, Carthagi-
 nienses intelligi, non urbem & solum.
 Neque verum^f est id quod nonnulli ar-
 bitrantur,

bitrancit, obsidibus datis, quempiā a fi-
 de data liberari. qua ratione Bodinus a,^{a de repub.l.}
 Franciscum Gallorum regem religione
 fœderis Madriciani, filiis obsidibus da-
 tis, solutum fuisse contendit: exemplo
 pacis Caudinæ, quam ideo irritam factā
 asserit, quod obsides dati essent: idque
 contra fidem historiæ. nam ipse Postu-
 mus cons. pacis auctor, sententiam ro-
 gatus, ideo dixit populum Romanum
 sponsione, quam ipse cum Samnitibus
 fecerat, non teneri, quod iniussu populi
 facta esset: sic enim ait: Neque ego insi-
 cias eo, P. C. tam sponsiones, quam fœ-
 dera sancta esse, apud eos homines, a-
 pud quos iuxta diuinæ religiones, fides
 humana colitur: sed iniussu populi, ne-
 go quicquam sanciri posse, quod popu-
 lum teneat. se tamen seu turpi, seu ne-
 cessaria sponsione astrictum affirmauit.
 ideoque quod populus religione libera-
 retur, & pax Samnitum repudiaretur, ut
 ipse cum reliquis pacis auctoribus de-
 deretur, suasor & auctor fuit. cūm equi-
 tes D. C. obsides dati essent, qui capite
 luerent, si pacto non staretur b. obsides b Liuius l. 9.
 enim, quemadmodum fideiuſſores, & Cicero off. l. 3
 pignora, principali obligationi accedūt,

DE IURE ET OFF. BELL.

a institut. de quò diligentius cautum sit aduersario.
 fideius. in pr. & tantum abest ut principalem obliga-
 l. i. c. verbis. tionem tollant, ut sine ea consistere ne-
 D. de obli. & actio.
 b i. fideiussu- queant^b. non enim magis possibile est,
 res obligari. in accessorium sine principali esse, quām
 prim. D. de fi- accidens sine subiecto, in quo est^c. De-
 deiussu. i. is qui buit itaque Franciscus, si non publica,
 de pigno. Al- quoad ea fortè, in quibus populi & or-
 ciat. de sing. dinum consensus requirebatur, saltem
 cert. c. 44. sua liberata fide, potius in carcerem re-
 c. i. c. cum prin- dire, quām fidem datam fallere: exēplo
 cipalis. D. de Postumi, Mancini, Reguli, & aliorum.
 reg. iur. l. i. D. eoquemagis, quòd princeps, cui popu-
 com. præd. lus omne imperium in se, potestatemq;
 d l. i. D. de concessit^d, rectè de negotiis ad remp.
 consti. princ. spectantibus paciscatur, siue pacem, siue
 e l. conuentio- quamcunque conuentionem cum hosti-
 num. D. de bus faciat^e. Rectius itaque Ioānes Gal-
 pact. lorū rex, in prælio ab Anglis captus, &
 fide de reuertēdo data dimissus, si minus
 pacta implerentur: cùm omnia præstare
 non posset, quæ conuenerant, ad hostē
 redire maluit, quām fidem violare, cùm
 tamen & ipse filium obliudidisset^f.
 F Bodinus de Et hæc quidem, quæ de fide hosti seruā-
 rep. lib. i. c. 8. da diximus, in uiolabiliter tenenda sunt,
 si cum iusto & legitimo hoste res ger-
 tur; sin verò quis metu fortè compulsus,
 ab eo

ab eo qui iustus hostis^{*} non est, fidem de
precio redemptionis soluendo, vel simili-
bus dederit, eum non astringi, vt fidem
seruet, dicendum est^a. ideoque si predo-
nibus, vt inquit Cicero^b, pactum pro
capite premium nō attuleris, nulla fraus
erit: ne si iuratus quidem id nō feceris.
pirata enim non est ex perduellium nu-
mero definitus, sed communis hostis
omnium: cùm hoc nec fides esse debet,
nec iuriandum commune. & hinc est,
quòd latrones, & predones hostium vo-
cabulo non contineri dicāt I.C.^c Vnde

iura belli^{*}, captiuitatis, & postliminij,
quæ hostibus tantum conueniunt^d, nō
possunt latronibus conuenire^e. atque
ideo capti a piratis, & latronibus, omni-
no liberi permanent^f. Cùm itaque iure
belli agere, sibiique acquirere iis tantum
permissum sit, qui iusti sunt hostes^g:
nullo iure ij qui non sunt hostium nu-
mero definiti, quibus iura belli nō sunt
concessa, de his, quæ iustis tantum hosti-
bus acquiruntur, pacisci, aut ad paciscé-
dum metum inferre poterunt^h. quare
edicto prætoris, quo per metum gesta
rescinduntur, locuseritⁱ. imo ipso iure
non tenebit, quicquid ex hac causa actū

^a per text. in
^{c.} peruenit. c.
^{ficut.} et infra.
^{de iure.} c.
^{sollicitè}, de
^{rest.} spoliat.
^b off. lib. 3.
^c in l. hostes.
^{D.} de capti.
^{in l. hostes.} D.
^{de verb.} signi.
^d in l. postli-
minium, in
^{princ.} D. de
^{captiui.}
^e d.l. hostes.
^f l. postli-
minium. § pira-
tis. D. de capti.
^{l.} qui a latro-
nibus. D. de
testam. l. 1. D.
^{de leg.} 3.
^g d.l. hostes,
et d. § a pira-
tis, cū similib.
^h per text. e.
^{leg.} in c. ficut
[¶] infra. et c.
^{peruenit.} 1. de
^{jure.} c. Ab-
bas de his que
vi met. cau.
ⁱ d.c. Abbas.
^{l. 1.} D. quod
met. cau. l. r.
^{c. eod.}

DE IURE ET OFF. BELL.

a l. qui in car
cere. D. quod
met, causa.
b l. i. est dis-
bii. C. de legi.
c c. peruenit.
l. c. verum.
de iure.
d d. c. perue-
nit. & d. c. si-
cut. & infra
de iure.
e l. si pignore.
l. si predo. D.
de pig. actio.
l. i. si pre-
do. l. bona fi-
des. D. deposit.
ti. l. ita ut si
fur. D. com-
modat. l. non
a iudice. D. de
iudic.
f l. bona fides.
g incurrit. D.
depositi.

vel promissum fuerit ^a: neque iuramēto
stabilitetur: quia quod nullum est, con-
firmari nō potest ^b. & nullum vinculum
continere dicitur, iuramentum atroci, &
nefanda coactione extortum ^c. poterit
tamē ad maiorem cautionem absolutio
peti, quę facile concedi debet ^d. Non ob-
stat his quæ diximus, quòd leges prædo-
ni actionem pignoratitiam depositi, &
commodati, tribuant ^e. id enim verum
est, si cum alio contrahat, quām qui læ-
sus est, quamvis enim prædo sit, respectu
eius cui rem abstulit: tamen prædo non
est, respectu eius, cum quo contraxit.
quoniam bona fides in contractibus æ-
stimanda est, inter eos tantūm, qui con-
traxerunt, nihil extrinsecus assumpto ^f.

Porrò quod de latronibus, & prædoni-
bus diximus, idem & de rebellibus di-
cendum est: qui iusti hostes dici nō pos-
sunt ^g, nam aliud est hostis, aliud rebel-
lis ^h. & iniquum est, vt quis ex improbi-
tate sua lucrum sentiat ⁱ. quamvis verū
sit, generali nomine, ex vslu loquendi,
hostes vocari omnes, contra quos arma
feruntur. His consequens est, conuen-
tiones illas*, que per tyrannidem extor-
quentur, seruādas non esse. neque enim

consen-

g d. l. hostes.

h ex. qui sunt
rebell.

i l. ita Fullo.
D. de furt.

consensu (qui in omnibus contractibus a L. 2. 3. D. de
requiritur^a.) factum videtur, quod per
vim exprimitur. ideoque ex hac causa
gestum, nullius erit momenti ^b. Itaque
tyrannorum leges, non esse leges docet
Cicero ^c: neque legem Valeriam, quam
L. Valerius Flaccus interrex a senatu
proditus, destituta consulibus ciuitate,
Carbone & Mario interfectis, armis
Syllæ oppressa repub. tulit; vt Sylla per-
petuus dictator reipubl. constituendæ
causa crearetur: & quæcunque is, aut tā-
quam consul, aut tanquam proconsul
gessisset, rata essent. quam omnium legū
iniquissimam, dissimillimamque legis
esse, idem Cicero ostendit ^d. Idem pror-
sus de illis conuentionibus, quas iniustus
populus, quem etiam tyrannum vocat
Cicero, per rebellionem a principe suo
extorquet, dicendum erit. & quidem si a
plerisque dubitatum est, an princeps ex
contractu cum subditis obligetur ^e: quid
de conuentiōnibus publicis dicendum
est, quas subditi per rebellionē, & sum-
mam perfidiam extorquēt? etenim cùm
rebelles eo ipso, quòd in principem in-
surgunt, fidem violēt, frustra sibi seruari
fidem postulant. de quo mox dicemus.

tum

^a obli. & actio.^b d. l. qui in
carcerē. D. de
eo quod met.
caus. l. si per
impressionē.^c C. de hū quæ
vi met. caus.
c. cōuenor. 23
quest. 8.^d c de legib. l. i^d in orat. 3.
contra Rullū.^e Barto. in l.
prohibere. §.
planè. D.^f quod vi. Bal.^g in c. 1. de nat.^h fes. in c. 1. ex.ⁱ de probatio. in^j l. vle. C. de^k trās. Panor. in^l c. novit. de ius-^m dic. Specul. inⁿ tit. de instr. e-^o dit. §. nūc u-^p dendum. An-^q chor. consil. 2.^r Felinus in c. 1^s de probatio-^t nib. & alijs^u quos referit Bo-^v dinus de rep.^w lib. 1. cap. 9.

DE IURE ET OFF. BELL.

cum etiam, quod foedus ratum, quam fidem sanctam apud eos fore sperandum est, qui diuini, humanique iuris violatores, per summum nefas & perfidiam, patria prodere non sunt reueriti? aut quomodo per Deum iurabunt, cuius ordinationi ipsi resistunt? aut quae conditio pacis esse potest, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest?^a Sed & cum iniusti sint hostes, iure belli agere non possunt, ut modo ostendimus. nulla enim, ut inquit Cicero, iusta causa videri potest aduersus patriam arma capiendi: & per consequens, aduersus principem:

^b Aut. neq; vir. quod ex donat. in fin. ^c Paulus ad Roman. c. 13 ^d l. conuentio- nis. D. de pac. ^e l. 1. D. de eo fit. princip. ^f c. quid cul- patur. 23. q. 1 ^g Dominus. 23. quest. 2. ^h l. 1. D. de constit. princ. ⁱ l. princeps. ^j D. de legibus. a Cicer. Pho- lipp. 12. qui est communis omnium parens ^b: quique potestatem, quam habet, a Deo accepit ^c. Præterea cum populus de rebus ad remp. spectantibus, ne quidem cum extraneis pacisci possit, quod soli principi concessum est ^d: cui tota res publica commissa est ^e, & penes quem est belli, pacisque arbitrium ^f: multo minus principem ad iniquas conditiones adigere poterit. princeps enim, cuius est leges dare populo, non accipere ^g, cum legibus solitus sit ^h, nullis legibus astrungi potest a suis subditis. nemo enim, ut ait Vlpianus, sibi ipsi imperare potest, & coacti

§. tempesti-

nū. D. ad S. C.

Trebell. l. peto,

D. de arbit.

b l. a Titio.

§§. nulla. D.

de verb. oblig.

c l. resp. C. quā

ex cau. maio.

d Bald. in an-

then. hoc am-

plius. C. de fi-

dei cōmis. latē

Ioa. P. pon. in

arrest. lib. 5.

tit. 10.

e l. doce an-

cillam. C. de

rei vend.

f instit. quib.

alien. licet, in

prin.

g l. peto. §.

fratre. D. de

legat. 2. l. oēs

fundis. C. de

fundis patrim.

lib. 11. l. 2. C.

de apparit.

procōf. legat.

lib. 12. l. 2. C.

de fund. limit.

lib. 12.

h l. cūm ser.

nus. al. apud

Inilianum. §.

constat. D. de

leg. 1. l. vlt. D.

ut in pos. leg.

i d. l. oēs fūdi;

et d. l. 2. et de-

cidit Andr. I.

ser. L. t. peto.

& coacti, & cogentis officio fungi^a. & nulla obligatio consistere potest, quæ a voluntate promittentis statum capit^b. eoque spectat, quod Canonistæ passim tradunt, Pontificem nunquam sibi manus ligare. & hæc quidem multo magis obtinebunt, si princeps ex hoc cōtractu sit læsus : qui ut minor restituitur^c. & omnium maximè, si maiestati principis quid detrahatur. summi enim principes^d, quemadmodum nullā regni partē alienare possunt^e: (cuius sunt tātū v-fructuarij, vel dñi : sed non secus, quā maritus est dñs dotis, quā alienare non potest^f.) sic nec quidquā ex iis, quæ maiestati eorū cohærent, & sunt iuris regij. itaq; de facto alienata, ad ius pristinū reuocari debet, & successores ex hoc contractu nō obligantur^g. omnia enim illa, quæ sunt iuris regij, nō sunt in cōmercio, sed coronæ annexa, ita ut ab ea separari nō possint^h : neq; per ipsum principē alienari, etiam ex certa sentētia, vel motu proprioⁱ. eoque spectat, quod Caius respondit, ea quæ sunt iuris diuini, vel publici, nullius in bonis esse^k. neque etiam

hic

Ioan. probat Ompha & alijs, quos allegat & sequitur Carolus Molines in consuetud. Parisien. tit. 1. gloss. 5, nn. 23. Bart. Ias. Cyn. & alijs, quos citat Bodin, de rep. b. 1, c. 10.

k in l. 1. D. derer. dimis.

DE IURE ET OFF. BELL.

a c. ut super.
dereb. eccl. nō hic quicquam operabitur iuramentum.
alien. cintel. prohibitio enim alienationis, quæ est in
leto. de ure. rei conditione, facit, ut sit illicitum iura-
mentum postea præstitum^a. & quidem
iur. si illa, quæ sunt reipub. vel regni, neque
b d. l. omnes fundi. C. de fund. patr. b.
fund. patr. b. 11. & d. l. 2. C. de fund. b.
mit. l. 12. cum ptione acquiri possunt^b: quomodo illa,
similis.
c l. legatus Cæsaris. D. de off. presid.
d l. alia. §. 1. D. solut. mar.
e Bald. in c. 1. nu. 3 quæ fint reg. Fels. in c.
cum nō l. e. t. in c. ad audiē-
tiam. de pre-
script. Anto.
Butr. in c. per
venerabilem.
qui sint filij legit. Abbas
in d. c. cum nō
liceat: quos
refert et sequi.
sur Zoanet. de
Rom. Imper.
f l. sacri affa-
tus. C. de dis-
uers. rescript.
l. 2. C. ut ne-
mo priuatus
tit. præd.
g Dion. Hal.
ant. Rom. l. 5.
h derep. l. 1.
6. vlt.

maiestati in signum su-
premæ potestatis reseruata, illi auferri
poterunt, cum nec sponte se abdicando
princeps imperiū amittat^c? & si pactū,
quo maritus paciscitur, ne conueniatur
in id quod facere potest, sed in solidum:
seruari oportere negat Vlpianus, tan-
quam contra bonos mores sit: quippe
contra receptam reuerentiam, quæ ma-
ritis exhibenda est^d: quid de pacto, quo
maiestas principi diuino & humano iu-
re debita leditur, dicendum est? in quam
sententiam multa a multis dicta sunt^e.
& hinc est, quod si quis priuatus vtatur
titulis, vel insigniis regiis, capite plecta-
tur, publicatis bonis f. & olim per legem
Valeriam sacrum esset cum bonis caput
eius, qui regni occupandi consilia iniis-
set g. Hinc quoque dicit Bodinus^h, pri-
uilegium concessum a principe, ut liceat
condemnatum restituere, aut a poena li-
berare,

berare, nullius esse momenti. quia scilicet hoc dependet a maiestate principis: cui soli hoc licet^a. & Baldus^b dicit, non posse ullo tempore praescribi iuri appellandi ad summum principem^c. porrò summum imperium^d, ut recte annotauit Bodinus^d, præcipue versatur in summis magistratis creandis, & officio cuiusque definiendo, in legibus iubēdis, aut abrogādis, in bello indicendo, ac finiendo, in extrema prouocatione ab omnibus magistratis, & in potestate vitæ ac necis. neque enim si iudices supplicia de sceleratis sumunt, propterea necis ac vitæ ius habent: cùm legibus obstricti teneantur: nec merētes morte liberare possint: quod summi imperij est: ubi clementia contra leges locū habet. Itaque, exactis regibus, quidam dolebant mutatum reipub. statum, dicentes regem hominē esse, a quo impetres ubi ius, ubi iniuria opus sit: esse gratiæ locum, & beneficio: & irasci, & ignoscere posse: leges vero, rem surdam, & inexorabilem esse: nihil laxamenti, nihil veniæ habere^e. & Cicero veniam e Linna lib. 2 pro Ligario precatus a Cæsare, Apud iudices, inquit, nunquam egi hoc modo: Ignoscite, iudices, errauit, lapsus est;

^a l. 1. in fine.
^b D. de quest.
^c l. ante damnum, in fin. l. relegati. l. ad bestias. D. de pen.

^d b in authent. quas successiones. nro. 14. veris. ex his apparet. C. de sacro. eccl.

^e c text. in c. venientes. de iure. iurius.

^f d in method. hister. cap. 6.

De iure et off. bellicis.

est; non putauit; si vñquam posthac ad
parentem sic agi solet: apud iudices,
Non fecit, non cogitauit: falsi testes; fal-
sum crimen. Sunt itaque hæc, quæ dixi-
mus, principis propria: quæ etiam po-
pulus Romanus, apud quem summum
imperium fuit, cum pleraq; alia senatui
committeret, sibi reseruauit. ut multis

a Ant. Romæ.
lib. 2.4. c. 6.

locis ostendit Dion. Halicæ. præsertim
quod ad magistratus creandi, leges ferē-
di, & bellum pacemque decernendi po-
testatem attinet. prouocationem vero,
& vitæ necisue potestatem, populo per

b Dion. Hali.
ant. Rom. l. 5.
Linius lib. 2.
Val. Max. l. 4.
cap. 1. Plut. in
vita P. Valer.
Publicole.

legem Valeriam tributam fuisse constat^b,
& hæc quidem, iureconsultorum opi-
nione, ita maiestati principis cohærent,
ut cum aliis communicari non possint.
& superioribus addunt, pignerandi cō-
cessionem, vectigalium ac tributorum,
nummiique percutiendi potestatem, &
alia nonnulla. ex quibus tamē quædam,
etiam iis, qui nō sunt summi principes,

c Guido Pape
quesit. 498.
d in arresto.
lib. 5. tit. 1. cū
aliquot sequē-
tib. Bodin. de
rep. lib. 1. c. 11. b.

tributa videmus^c. & de his omnibus la-
tè Ioan. Pap^d. Porro Bodinus, propter-
ea*, quæ hactenus dicta sunt, dicit nullas
conuentiones minus firmas esse, & plus
cautionis opus habere, quam quas fa-
ciunt subditæ rebelles cum suo principe.

ideo-

ideoque suadet rebellibus, ne ipsi contrahant: sed alius princeps extraneus, & vicinus, pro eis. at ego suaserim, ut redeentes in viam, humiliter veniam orates, poenitentia potius clemetiam principis demereantur: quam iniustis & injquis pactis animum irritent. nihil enim magis pungit principem, quam paciscum suis subditis rebellibus, iisdemque fidem seruare, itaque Philippum, ut refert Liuius^a, vna res maxime angebat: lib. 39;

quod cum leges a Romanis victo imponerentur, saeuendi ius in Macedones, qui in bello a se defecerant, ademptum erat. Cum ergo conuentiones illae non subsistunt, per quas maiestas principis imminuitur: quid de iisdicendum, per quas Diuina Maiestas lreditur (cui per homines nullo contractu, longa quantumvis longi temporis præscriptione, derogari potest) in aperto est. itaq; Themistocles ad Athenies, & Cato ad Romanos dicebant, homines nihil quicquam eorum, quæ Diuinæ Maiestatis debentur, vsu capere posse: neque priuatos quicquam eoru, quæ essent reipub. b Plut. in Themist. & Cato Uticens.

ideoque Caius, ea quæ sunt diuini, vel publici iuris, nullius in bonis esse re-

I spondit.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a int. i. D. de spondit ^a. & huc spectat locus ille nobis
ver. diuis.
b epist. 33. Ambrosij ^b: vbi de Valentiniano imperatore loquitur: Conuenior, inquit, a comitibus & tribunis, ut Basilicæ fieret matura traditio dicentibus, imperatore suo iure vti, eò quod in potestate eius essent omnia. respondi, si a me peteret, quod meum esset, id est, fundum meum, argentum meum, ius huiusmodi meum non refragaturum: quanquam omnia, quæ mea sunt, essent pauperum: verum ea quæ diuina, imperatoris potestati nō esse subiecta. Ceterum, quamvis conuentiones cum latronibus, & rebellibus, ratas non esse docuerimus, tamen princeps, quantum potest, ab iis abstinere debet: tum quod maiestati principis nō conueniat, tum quod quævis mala potius toleranda sunt, quam malo consentendum ^c, turpissimum * autem iudicauere Romani, de bello, pace, vel induitiis cum piratis, latronibus, vel rebellibus pacifici. itaque eos nunquam cum iis, qui imperio Romano subiecti rebellarent, fœdere, aut pactione rem composuisse, legimus: quin potius non quieuere, antequam expugnando, aut in dditionem accipiendo, omnes subigeret; vt Latinis,

c citane, 32
quest. 5.

Campa-

Campanis, aliisque rebellantibus factū
fuisse legimus. ideoque Cicero a suade-
bat Planco, ne pacem componeret inter
D. Brutum & Antonium, vocans Anto-
nianos, fœdissimos latrones: qui aut ar-
mis positis pacem petere debent: aut si
pugnantes eam postulant; victoria pax,
non pactione pariēda est. & idem dicit^b,
ignorare iura belli, & exempla maiorū:
& quid populi Romani maiestas; quid
senatus seueritas postularet, qui legatos
ad Antonium mittendos censerent. non
enim verbis rogandum, sed armis cogē-
dum esse. & idem vocat hoc bellum in-
expiable, negans ideo paci locum esse^c.
Itaq; bello sociali, cùm socij populi Ro-
mani sperantes, se non fore amplius sub-
ditos, sed imperij participes, bellum pa-
rarent, & legatos Romā mitterent que-
stum, se nō admitti ad ius ciuitatis, cùm
tamen ipsorum opera, & auxilio, longè
lateque imperium extēdissent Romani:
ad hæc senatus seuerē respōdit, se, donec
resipuissent, non audituros legationes
corum^d: Hinc quoque cū Tacfarinas
nobilis latro, eò arrogantiæ venisset, vt
legatos ad Tiberium mitteret, sedēque
ultrò sibi atq; exercitui suo postularet,

<sup>a epist. 6. lib.
10.</sup>

^{b Philipp. 5.}

^{c Philip. 13.}

<sup>d Appian. de
bel. civil. lib. I.</sup>

DE IVRE ET OFF. BELL.

aut bellū inexpiable minitaretur. Non
a Anna.lib.3 alias magis, inquit Tacitus^a, sua, populi-
que contumelia, Rom. indoluissē Cæsa-
rem ferunt, quām quōd desētor, & pre-
do, hostium more ageret. ne Spartaco
quidem, post cōsularium exercituū cla-
des, multūm Italiam vrenti, quanquam
Sertorij & Mithridatis ingētibus bellis
labaret resp. datum, vt pacto in fidē ac-
ciperetur: nedum pulcherrimo populi
Romani flagitio, latro Tacfarinas, pace
& concessionē redimeretur. hæc ille. iis
tamen, qui se, citra pactionem, fidei im-
peratorum dederent, parcī solet. itaque
Fabius Max. Æmilianus, Conobæ latro-

b Appi.en.de
bell. Hisp. num duci, qui se ei dedidit, pepercit^b. &
Augustus Crocolæ, insigni latroni in
Hispania, cùm magno in eius caput
proposito præmio, sese sponte offreret,
veniam dedit, & præmium exigenti, nu-
merati iussit. ne scilicet, si cum suppicio
affecisset, videretur voluisse frustrari
promisso præmio, vel decepisse fiducia
c Dion. l.56. iuris publici^c. Porrò non solūm si cum
rebellibus, vel latronibus*, & iis qui ho-
stium numero non sunt definiti, res sit:
sed & si cū hostibus, & iis qui iusto bello
nobiscum contendunt agatur, non sem-
per si-

per fidem seruare cōuenit : & in primis,
 si quis iurauerit, humana forte infirmi-
 tate^a lapsus, se facturum id, quod Deum,
 per quem iurauit, possit offendere, non
 faciet, quod iurauit. nam iuramentum
 non debet esse vinculum iniquitatis^a :
 & in malis promissis fidem seruari non
 expedit^b. neque obligatur quisquam ex
 iuramento contra bonos mores præsti-
 to^c. sed & qui rem illicitam facit, quia
 iurauit, accumulat peccata peccatis^d. Est
 itaque contra officium nonnunquam, vt
 inquit D. Ambrosius^e, fidem seruare,
 quod & Cicero sensit^f, & Seneca in
 Hercule Oetæo, cùm ait:

^a c. inter ce-
tera. 22.q.4.

^b c in malis.
^c de reg. iur.

^c c. nō est ob-
ligatorium. de
reg. iur.

^d c. duo ma-
la. 13. c. mu-
lier. 22. qu. 4.

^e off. lib. 1.

^f offic. lib. 3.

*Præstare fateor posse me tacitam fidem,
 Si scelere careat: interim scelus est fides.*

Nam, vt inquit D. Augustinus, si ad pec-
 catum admittendum fides exhibeatur,
 mirū est, si fides appellatur^g. vnde longè^h g c. si ad pec-
 iustius fecit Dauid, quòd non stetit iu-
 ramento, de perdendo Nabal, quām He-
 rodes, qui propter iusiurandum, occidit
 virum sanctissimum^h. Meritò quoqueⁱ h c. est etiā.
 Cicero^j Agamemnonis factum repre-
 hēdit: qui cùm deuouisset Diana, quod^k ea quod Da-
 in suo regno pulcherrimum natum es-
 set, Iphigeniam immolauit. promissum^l u d. c. iuratis.
 22. qu. 4.

ⁱ offic. lib. 3.

DE IURE ET OFF. BELL.

a Authent. de
eis. C. de nupt.
facit l. repre-
hendenda. C.
de institut. &
substitut.
b Gloss. in c.
si aliquid. 22.
q. 4. Feliz. in
e. si vero. de
surens. Rulad.
a Val. con 98
nu. 18. Alc. ad
l. pacta que
contra. C. de
pact. nu. 52.
c l. iurisgen-
tium. §. si pa-
ciscar. §. ge-
neraliter. l.
ius publicum.
D. de pact. l.
vlt. D. de his
qui satis. co-
gant. Gloss. et
dd. in l. con-
uetioneum D.
de pactus in c.
licet mulier de
surens. in 6.
Bart in l. vlt
C. quando lic
sine iud. Alc.
ls de sing. cer.
e. 44. lex. c. si
eunt nostris. de
surens. in c. l.
de iure in 6.
reg. Hisp. l.
vlt. c. 28. p. 2

enim, ut idem ait, potius non faciédum,
quam tam tetur facinus admittendū
fuit, qua ratione etiam facinus Gedeo-
nis non probatur superiori simile, qui ut
votum solueret, Iephē filiā immolauit.
Illicitae itaque rei iusurandum seruari
non debet, & poena periurij, si qua est, in
eum conuertenda est, qui exegit^a: idque
verum est, et si tantum agatur de peccato
veniali^b. His consequens est, quod fides
data a priuato^c, in præiudicium reipub. 15
ve ecclesiæ, non sit seruanda c. quod ve-
rum est, si principaliter de eius præiudi-
cio agatur^d. quia propinqua causa inspi-
ci debet non remota^e. Itaque Themis-
tocles in exiliū missus, cum ad Xerxem
se contulisset, ei que promisisset se Athe-
niensibus bellū illaturum, & a rege mo-
neretur ut promissa seruaret: quamuis
graui iniuria affectus a ciuibus, & huma-
nissimè exceptus a rege: tamē honestius
sibi vitæ finem imponere ratus, quam
patriæ bellum inferre, epoto veneno,
mortē sibi consciuit f. suntque præclara
in hanc rem C. Claudij verba, dum hor-
tatur App. Claudium, & reliquos decé-
uiros,

d l. iurisgentium. & ibi DD. de pact. c. quamvis. de pact. in 6.
e l. si mulier. D. de reb. amot. f Plut. in Themisto.

uiros, vt tyrannidem deponerent: non debere eos mouere, inquiēs, si quas fortē pactiones arcanae inter se fecissent, fidēque dedissent, sponsores facientes deos: docens has conuentiones seruatas impias esse, vt aduersum ciues & patriam, solutas verò, pias fore. quòd dij nō gaudent, se adhiberi ad rem turpem & iniustam^a. Qua de causa etiam Vlpianus respondit, maleficij & rerum inhonestarū nullam societatem esse^b. Itaque non seruare fidem quandoque iustū esse docet Cicero^c. veluti non reddere depositum furioso, vel hosti patriæ. omnia enim quæ agimus, referri debent ad fundamēta iustitiae: primum, vt ne cui noceatur: deinde, vt communi vtilitati seruatur. vn de etiam iurisurādi temeritatem reprehendunt poëtæ in Phaëtontis fabula, & satius fuisse docent, iuriurādum violasse, quām iuueni imperito solis habenas, totius mundi malo, permisisse^d. & huc facit, quod Paulus ait, si pactum conuentum a re priuata remotū sit, non esse seruandum^e: & Vlpianus^f, quòd generaliter, quoties pactum a iure communi remotum est, seruari non debet, etiam iuratū. nam maior est auctoritas

^a Dion. Hal.^{ant. Roma.}
^{lib. 11.}^b in l. quod autem. l. nec pretermittens.^{dū. D. pro soc.}^{c off. lib. 1.}^d Ouidius.
^{metam. 2.}^e in l. si unus
s. pacta. D.
de pact.^f in l. iurisgētium. S. gene-
raliter. D. de
pact.

DE IURE ET OFF. BELL.

iuris, quam iuramenti. itaque ius iurandum contra vim legum, & auctoritatem

a l. si quis in-
guinis. §.
vlt. D. de le-
gat l. l. adi-
gere. §. v.t.
D. de iure pa-
tro. l. non du-
bum. C. de le-
git
b c. constitu-
tus, & ibi Fe-
līm. de rescrip-
t. venēus. de
iure cur.

iuris, nullius est momenti^a. & hinc est,
quod in quolibet iuramento, censetur
excepta superioris auctoritas, quo ad ea
qua^z ad superioris potestatem spectant:

cui per ius iurandum derogari non po-
test^b, nō enim potest quis pacifice iis,
qua^z non sunt sui arbitrij. qua ratione

Gonfaluus, prorex Neapoli, comitem
Valentinum, quem in suam fidem acce-
perat, postea, ex mandato regis Ferdinā-
di, sine villa perfidiæ nota, in carcerem

e Bodinus de
rep. lib. 1. c. 8.
coniecit^c. hinc quoque ei, qui iurauit, se
ordini non interfuturum, gratiam se iu-
ris iurandi facere, imperatores Seuerus

d in l. vlt. D.
de adminic.
& Antonius rescriperunt^d. imo si ius-
iurandum sit contra remp. ipso iure re-
missum censetur: ex eo quod Paulus ait,

e in l. adigere.
§. v.t. D. de
iur. patro.
lege Iulia remitti ius iurandum, de non
contrahendis nuptiis^e. fuit enim apud

Romanos conditio, vel promissio, de

non contrahendis nuptiis tam odiosa,

f l. 2. C. de
iud. vind. tol.
l. sed et si hoc
§. v.t. cum l.
sequ. l. mulieri
C. Titii. D. de
éod. et demés.
ut a testamētis, aliisque actibus omnino

remoueretur, & pro non adiecta habe-
retur^f. Licebit itaque priuata fide con-

tempta, publicæ securitatis curā gerere.

apud sapientes enim, inquit Cornelius

Taci-

Tacitus, cassa habentur, quę neque dari,
neque accipi salua rep. possunt. in quam
sententiam exstant egregia verba Postu-
mij, quibus ostendit populum Roma.
non teneri sponsione, quam cum Sam-
nitibus fecerat, contranitentibus L. Li-
vio, & Q. Melio Trib. pleb. qui & ipſi
auctores pacis Caudinæ fuerant: &, ne
hostibus dederentur, persuadere cona-
bantur, populum Rom. religione aſtri-

16 cūm esse a. Ceterum longè tutius^a, & a *Livius l. 9.*
laudabilius erit, vt quis non permittat ſe
vlliū periculi metu ad fidem dādam de-
re illicita impelli, quām datam fallere.
nam iurans ſe facturum rem illicitā, ipſo
facto eſt periurus^b: & quoduis malum
potius tolerandum eſt, quām malo con-
ſentiendum^c. quo nomine cōſtantiam
Pōtij Cæſariani militis, meritò laudes:
qui pro Cæſaris partibus excubās, a Sci-
pionis p̄fſidio interceptus, cū uno mo-
do ſalus ei daretur, ſi ſe futurū, Cn. Pōpei
militē affirmaſſet: ita respōdere nō dubi-
tauit. Tibi quidē, Scipio, gratias ago: ſed
mihi vti iſta cōditione vitæ, nō eſt opus.
Pari fiducia C. Meuius cēturio Auguſti,
cū Antoniano bello ſepenuerō excellē-
tes pugnas edidiſſet, in prouifis hostiū in

b c. ſicut no-
ſtris. de ure-
ur. & off. in c.
1. de ureur.
in 6.
c c. ita ne. 23.
queſt. 5.

DE IURE ET OFF. BELLE.

fidijs circumuentus, & ad Antonium A-
lexandriam perductus, interrogatusque
quidnam de eo statui deberet: Iube me,
inquit, iugulari: quia nec salutis benefi-
cio, nec mortis supplicio adduci pos-
sum, ut Cæsar's miles esse desinā; & tuus
esse incipiam. sed quo constatius vitam

a Val. Max.

b Linnus lib.

c 21. Val. Max.

d Lib. 6. cap. 6.

e L. Florus. lib.

f 2. cap. 6.

g c. peruenit.

h 2. c. sicut &

i infra. de iure.

j iur. l. qui fidē.

k D. de trans. l.

l Italianus. §.

m offerri. D. de

n act. empt. l. si

o instituta. D.

p de inoff. testa.

q l. cum propo-

r nas. 2. C. de

s pact. l. cum

t proponas. l. si

u diuersa. C. de

v trans.

w d per text. e-

x leg. in c. sicut

y ex infra. §.

z ult. de iure*ius*.

gloss. in l. qui

f fidem. D. de

pact.

Antonius enim virtuti eius incolumente

concessit. & ne singulos referam, uni-

uersa Saguntus, Hispaniæ ciuitas opu-

lēta, magnum, licet triste, fidei erga Ro-

manos monumentum: cūm post conti-

nuam obsidionem, se diutius ab Anni-

bale tueri non posset, neque Romanio-

pem ferrent, spretis conditionibus pacis.

minus honestis, se suaque omnia in ro-

gum coniecit potius, quam a Romanis,

cum quibus foedus inierat, deficeret.

D. de trans. l.

Denique hosti fidem fallenti*, fides ser-

uanda non est, etiam iurata^c: & tam pu-

blicæ conuentionis, quam priuatæ^d:

secundum illud:

Fallere fallentem, fraudemq; repellere fraude,

Exemplaq; licet ludere quemq; suo.

Generalis enim lex est, omniū conuen-

tionum, ut nemo illis stare teneatur, nisi

ex aduerso, quæ conuenerunt, præsten-

tur.

eur^a, nam frustra quis fidem ab eo præ-
 stari postulat, cui fidem datam seruare
 recusat ^b. atque dolo facit, qui id iuris in
 aduersarium valere postulat, quod in se
 non admittit: contra quem edicto præ-
 toris cautum est, ut quod quisque iuris
 in alium statuit, ipse eo vtatur. neque di-
 cendus est quis ex hac causa fidē violare:
 sed potius ex noua, eademque iustissima
 causa, nempe ruptæ fidei, iure belli agere
 cum hostibus, diuini, humanique iuris
 contemptoribus, qua de causa Romani,
 cum Sabinis, Latinis, Priuernatibus,
 Volscis, Hernicis, Apulis, Samnitibus,
 Hetruscis, Equis, Carthaginiensibus, a-
 liisque quamplurimis, ruptis fœderibus
 bella gessere: & senatus prædam Epiri
 ciuitatum, quæ rupto fœdere ad Persæa
 defecerant, muris earū dirutis, exercitui
 dedit^c. iuramentum enim non extendi-
 tur ad ea, quæ postea accidunt: & noua
 causa superueniente, potest quis nō im-
 plere, quod iurauit^d. Quò spectat, quod
 Cicero^e docet: Tempore nonnūquam
 commutari officium; ita vt non seruare
 fidem, quandoque iustum sit: veluti non
 reddere gladium depositum furioso, vel
 hosti patriæ. & in omni quoque iura-
 mento

a d. l. cùm
 proponas. 2.
 C. de pact.
 b c. frustra.
 de reg. iur. l.
 cùm pater. 3.
 libert. D. de
 leg. 2.

c Linus libo.
 35.
 d cap. ad no-
 stram. 2 cap.
 quemadmo-
 dum. c. clericus.
 de iure iur. c.
 cùm inter. P.
 de re. l. 1.
 3. sed videns-
 dum est. D. de
 success. edict.
 l. cùm Aqui-
 liana. l. qui cùs
 tutoribus. D.
 de trans. l. tres
 fratres. D. de
 pact. l. si de
 certa. C. de
 trans.
 e offic. lib. 2.

DE IURE ET OFF. BELLE.

mento intelligitur hæc conditio, si mihi
seruata fides fuerit ^a: vel nisi per aduersa-
modū. c. sicut rium steterit, quo minus pacta seruen-
t. infra. S. tur ^b, nam cum hoc sit, censetur interue-
nire tacita pacti remissio ^c: & is qui prior
contrauenit, solus fidem fregisse cense-
tur ^d; ita ut sequentis factū ad violatio-
nem referri nequeat ^e. Quò spectat con-
tentio illa Romuli cum Cluilio Alba-
norum dictatore, vter scilicet prior cō-
dīl. aut facta.
S. i. & ibi ditionibus foederis non stetisset; eum e-
Bart. de p̄n. nim solum foederis violati reum esse ^f.
e l. uam et si vnde priorem quoque belli causam ma-
sub cōditione. nere dicendū est. nam si in eo fides vio-
rup. irit. fac. letur, cuius contemplatione contractus
resta. l. cum initus est, corruit conuentio, & onnia
pater. S. li- in pristinum statū redeunt ^g. Itaque VI-
bertus. D. de pianus ait, non teneri actione pro socio,
leg. 2. qui ideo societati renunciauit, quia con-
depact. inter ditio quædam, qua societas erat coita, ei
empt. & vēd. non præstatur ^h. & idem integrum dicit
l. cum propo- manere inofficiosi testamenti causam, si
nas. C. de p̄c. fides ab herede transactioni non præsta-
l. & elegāter. tur ⁱ. reciprocatio enim obligationis, v-
D. de dolo. trinque vinculum iniicit, & ita quidem,
h l. si conue- vt alter ex sua parte non teneatur, si ex
nerit. D. pro aduerso, illi quod conuenit, non præsta-
socio. tū. idque verum est, siue conuentioni
i in l. si insti-
tuta. in princ. D. de inoff-
tū. poena

pœna sit adiecta, siue non: neque pœna
debetur^a: & etiamsi necessaria causa im-
peditus aduersarius, fidem non seruet^b:
quamuis enim impedimentum a mora
seu pœna excuset^c: ad producendam ta-
men actionē satis momenti non habet^d:
idem erit, si vel in minima re fidem ser-
uare neglexerit^e. nisi tamen tam leuis
momenti res sit, vt nō sit verisimile, eius
utrinque magnā rationem habitā fuisse.
In tantum quoque ex parte sua, quis-
que ad fidei datae obseruationē tenetur,
vt etiamsi ipsa promissionis causa cessa-
ret, nihilominus duret hæc obligatio^g.
Quod si non constet, vter prior fidem
datam violauerit, mutua compēsatione
vterque a pœna contractus absoluēdus
est^h. solet enim dici, inter paria delicta
compensationi locum esseⁱ. vnde rece-
ptum est, licere litigatori malitiā aduer-
sarij sui, malitia repellere^k: & cornicū
oculos, quod aiunt, configere. quod in-
telligēdum est, dum tamen bonam cau-
sam habeat^l, & fraude non vtatur, quæ
in criminis notam trāseat: quale est fal-
sum stellionatus, & id genus simile^m. Et
hæc quidem plerisque probantur in pa-
cto pacis vel foederis, non etiam indutia-

a a.d. l. querens
§. intr. D.
locat.

b Alciat. ad
l. cūm propo-
nas. nu. 13.
C. de pact.

c l. si. vehen-
da. §. idē ius-
ris. D. ad l.
Rhodium.

d l. si vno. §.
item cūm quia-
dā. D. locati.

e Alexād. ad
l. penult. C. de
his quibus ut
indig. Corn.
cōcil. 246 lib.

3. Alc. concil.
167. Bald. ad
l. paēta con-
uenta. D. de
contr. empt.

Tyraq. lib. de
ind. in reb.
exig. ferend.

f l. i. §. pro-
inde. D. de æ-
dit. edict.

g l. vlo. §. vlo.

D. de rescind.
vend.

h c. constitu-
tus. de pœn.

i l. viro. D.

solut. matri.

k. gloss. inc.
cupiētes. vers.
malignantia.
de elect. in 6.

l c. Dominus.

23. q. 23.

rum,
3. de reg. iur. Alciat. in l. cūm proponas. C. de transact.

m But. in e.

DE IURE ET OFF. BELLI.

rum*, quas iniurabiliter seruadas esse, i⁸
etiam hoste fidem earum fallente, cen-
sent*. quorum sententiam ut saniorem,
& æquiorē, amplexos fuisse cameræ im-
perialis assessores, refert Mynsingerus,
& addit rationem diuersitatis, qua etiā
ceteri innituntur: quod scilicet finito
indutiarum tempore, quis se vlcisci pos-
sit: quæ certè ratio neque satis idonea,
præfertim in bello: (vbi, vt inquit Li-
uius, si in occasionis momēto, cuius pre-
teruolat oportunitas, cunctatus paululū
fueris, ne quicquam mox omissum que-
raris) neque etiam iure probata videtur.
cūm enim inter pacem & indutias, hoc
tantūm intersit, quod illa perpetua sit,
hæ verò ad tempus b: & tempus obliga-
tionem neque augeat, neque minuat c:
quemadmodum pax alterutro fidē fal-
lente corruit; ita & indutias dissolui cō-
sequens videtur: cūm utrobique eadem
subsist ratio: nempe rupte fidei d: & nemo
ex suodolo, vel delicto lucrari, aut aliis
nocere debeat e: estque in hanc rem, nisi
fallor, elegans responsum Pauli f: qui,
cūm proponeretur inter locatorē fundi
& conductorē conuenisse, ne intra tem-
poralocationis conductor expelleretur,

adiecta

adiecta poena; nihilominus tamen, si cō-
ductoR biennij continui pensionem nō
solueret, sine metu poenæ eum expelli
posse respondit, etiam si nihil de solutio-
ne pensionum in stipulatione poenali
expressum esset. quibus certè argumētis
moueor, vt potius inclinem in sententiā
eorum, qui existimauerunt idem iuris
esse in iudiciis, quod in pace vel fœde-

re^a. præsertim cūm indutiæ^{*} etiam longi

a Pax. 2mo.

Alex. Decius,

Alciat. Bell.

Cor. quos ci-

tat Mynsus-

gerus. cent. 4.

obser. 7. Petru-

Bell. de re mā-

lit. par. 5. tit. 6.

3.

b Gell. lib. 6.

cap. 25.

c Livius lib. 10.

& 2.

d Livius l. 7.

e Livius l. 5.

f Livius l. 9.

g Livius l. 4.

h Livius l. 12.

temporis esse possint^b. legimus enim
Veientibus a Romulo in centum, & a
Seruio Tullio in xl. & in totidem annos
L. Furio, & C. Manlio consull. indutias
datas fuisse^c. & cum populo Cæriti, in
ceturum annos indutias factas fuisse pro-
ditū est^d. Volsiniensibus verò bello fes-
sis, in viginti annos indutiæ datæ sunt^e.
Tarquinenses, metu compulsi, a Decio
conf. in xl. annos indutias petiere^f. Æ-
qui octo annorum indutias impetrave-
runt^g. Hetruriæ capita, Volsinij, Perusia,
& Aretium, cūm pacem peterent, indu-
tiæ in xl. annos obtinuerunt^h. vnde le-
gitimus quoque violationē indutiarum
equè vt fœderis, Romanis, qui iura belli
religiosissimè semper conseruarūt, cau-
sam belli fuisse. atque ita cum Samnitii-

bus,

De IURE ET OFF. BELL.

bus, quibus biennij indutiæ datæ fuere, 18
eodem anno ruptis indutiis, bellatum
a *Liu. l. 9.* est^a. & contra Hetruscos, qui pacem fœ-
dusque a Romanis petentes, indutias in-
triginta annos impetravérat, paulo post
indutiarum fide violata rebellantes, fe-
liciter res gesta est: & eodē anno, inquit
b *ib. 9.* *Liu. b.*, cum reliquis Hetruscorum ad
Perusiam, quę & ipsa indutiarum fidem
ruperat, Fabius cons. nec dubia, nec dif-
ficiili victoria dimicauit, & ipsum oppi-
dum (nam ad moenia viator accessit) ce-
pisset, ni legati dedétes urbem exissent.
& idem *Liu. l. 11.* *ib. 11.* Hetruscis (quòd cùm pax negata, & indutiæ
biennij datae essent, ac aduersus indutias
pararent bellum) a Romanis bellum il-
latum fuisse. his accedit, quòd maior so-
let esse religio fœderis, vbi precatione
res transigebatur, quam indutiarum, al-
teriusque sponsionis: ideoque iniussu po-
puli, nec sine facialibus, cærimoniaque
c *Liu. l. 9.* alia solemní fœdus fieri non poterat^d.
indutias verò, aliasque sponsiones, sine
facialibus, aliisque solemnitatibus, sëpe
a belli ducibus, iniussu populi factas
fuisse legimus: ut proximo capite latius
ostendimus. atqui nihil quicquam fa-
crosan-

crossanctum esse potuit, inquit Cicero, nisi quod plebs populūsque sanxisset, & quod aut genere ipso, aut obtestatione legis, aut poenae, cùm caput eius, qui cōtrà facit consecratur, sacratum esset. a in orat pro
l. Corn. Bal.

cùm itaque foedus, quod sanctius est, altero fallente rumpatur, multò magis induitę. Non tamen improbandi sunt iij; qui indutiarum tempore, quāuis iniuria prouocati, ab omni vindicta abstinent maximè si de leui, & exiguitéoris præiudicio agatur, ut omne violatæ fidei decus, sit penes hostem: sed id vsu & cōsuetudine potius receptum, quām iure probatum asserit Alexand^b. cui conuenire videtur, quod Scipio (quamvis non modò indutiarū fides rupta esset) Carthaginiensibus, sed etiam ius gentiū in legatis suis violatum) tamē se nihil, nec institutis populi Romani, nec suis moribus indignum facturum dicens: legatos hostium, qui eodem tempore Romā ad eum venerant, inuiolatos dimisit. c L. Liuius l. 38

quo nomine Scipio maximam laudem meruit: licet, si verè iudicare volumus, nullo non iure legatis Carthaginiensiū parcere debuit, ut maximè duplici scelete, ut refert Liuius, omnino rupte essent

DE IVRE ET OFF. BELL.

indutiae. ea enim de causa Scipioni ad bellum redire, quod fecit, sine vlla perfidiae nota licuit: non autem hostium legatos lädere, qui citravllam pacis, vel indutiarum cōventionem, etiam in ipso ardore belli sunt inuiolabiles, & sancti iure gētium^a. neque refert, quod hostes prius indutias frēgerint, & legatos hostium violauerint. nam, quod diximus fidem frangenti^b non esse fidem seruandam, ad vnam, eandemque conuentio-²⁰ nem referendū est, cuius fides rupta est: & ad ea quæ vna, eademque sponsione
b Alexander
ad 1. cūm proponas. C. de pact. l. si duo, et ibi Accur. D. de dolo.
c Alciat. ad vnde si quis in vnam legē committit, al-
l. cūm propo-
nas. nu. 31.
d c. trāslato. de constitut.
e l. cūm fun-
dum. D. de vi
O. us armat.
f l. filius. D. de vulg. &
pupil.
g superius ostendimus:
indutiae. ea enim de causa Scipioni ad bellum redire, quod fecit, sine vlla perfidiae nota licuit: non autem hostium legatos lädere, qui citravllam pacis, vel indutiarum cōventionem, etiam in ipso ardore belli sunt inuiolabiles, & sancti iure gētium^a. neque refert, quod hostes prius indutias frēgerint, & legatos hostium violauerint. nam, quod diximus fidem frangenti^b non esse fidem seruandam, ad vnam, eandemque conuentio-²⁰ nem referendū est, cuius fides rupta est: & ad ea quæ vna, eademque sponsione comprehensa sunt^b: & in promissionibus, quarum altera alterius causa facta est^c. connexorum enim vnum idemque est iudiciū^d. secūs verò est in separatis^e. terius legis beneficio non exuitur: & heres in primis tabulis institutus, & in secundis substitutus: potest repudiata hereditate ex primis tabulis, adire ex se-²¹ cundis hereditatem^f. Quare in bello*, etiam si cum perfido & fœdifrago hoste res sit, & qui semel, iterum, & səpius fidē fefellit, vicissim fidem fallere non licet: nisi per hostem stet, quo minus cōuenitorum fides seruetur: ut superius ostendimus:

d̄imus: alioqui verò perfidiam perfidia
 vlcisci semper turbissimum fuit. quo no-
 mine Lucullus male audiuit, qui Lusi-
 tanos, ruptis foederibus bella gerentes,
 contra iuris iurandi fidem, dolo circum-
 uentos, per summā immanitatem om-
 nes trucidauit; barbaros imitatus, nul-
 la Romanæ dignitatis ratione habita.
 & Ser. Galba a Libone trib. pleb. pro
 rostris accusatus fuit, quòd Lusitanorū
 magnam manūm ruptis pactis rebellā-
 tium, interposita fide, prætor in Hispa-
 nia interemisset. Denique pactum *
 quoque foederis, pacis, vel indutiarum,
 dolo malo initum, nullius erit mométi.
 pacta enim conuenta dolo malo irrita,
 non tuetur prætor: & dolus dans cau-
 sam contractui bonæ fidei, facit contra-
 ctum ipso iure nullum. quod ita verum
 est, vt tamē in arbitrio eius permittatur,
 qui deceptus est, velit nec ne pactis stari:
 alter vero qui dolum admisit, audiendus
 nō est. nemo enim ex dolo suo lucrari,
 aut aliis nocere debet: & propter malā
 fidem alterius contrahentium, potest
 cōtractus pendere ex arbitrio alterius.
 Legimus tamen in sacris litteris, quòd
 Iosue, licet dolo circūuentus a Gabao-

^a Appian. de
bell. Hisp.

^b Val. Max.

^{bb. 8. c. 1.}

^c l. satis gen-

^{tū. §. prætor.}

^{§. dolo malo.}

^{D. de pactis.}

^d l. & elegā-

^{ter. D. de dolo.}

^{l. in cause. 2.}

^{§. 1. D. de mi-}

^{nor.}

^e l. trāactio-

^{ne. C. de trāf-}

^{act. l. 2. D. ad}

^{S. C. Vell.}

^f l. dolum. C.

^{de per. et com-}

^{rei vend. l. si}

^{creditoribus.}

^{C. de seru. pt-}

^{gno. da. manu-}

^{g l. quod offi-}

^{cij. l. donū. D.}

^{de cond. empt.}

^{l. Iulianus. §.}

^{per contrariū.}

^{D. de actio-}

^{empt. l. credi-}

^{tor. §. Lusius}

^{D. mandat.}

DE IVRE ET OFF. BELL.

nitis, & deprehensa eorum fraude (quod
cum finitimi essent, & e terra, quæ a Do-
mino Israëlitis promissa erat, aduenas se,
& è longinqua terra esse, commentities-
sent, vt pacem ab Israëlitis impetrarent)
tamen pacem, quam dederat, reuocandā
non esse censuit: ne dum alienam perfi-
a Iosue c.9.
c. innocēs. 23.
quæst. 4.
b offic. lib. 3.
diam redargueret, suam solueret^a. sed, vt
inquit D. Ambros.^b Veterē ibi de dolo,
non iurisperitorum formulam, sed pa-
triarcharum sentētiā, scriptura diuina
expressit: quæ non ad politicam necessi-
tatem, sed ad plenitudinem perfectionis
Christianæ pertinet. sed & Iosue quoq;
quamvis Gabaonitas liberaret de manu
filiorū Israël, ne occiderentur, maledixit
tamen eis, propter fraudē ipsorum, de-
c. Iosue c. 9. 9. crēuitque vt inseruissent cūcti populo^c.

DE FOEDERIBVS ET IN-
DVTIIS.

1 Tria fœderum genera.

2 Maiestatem comiter conseruare, in fœ-
deribus addi solitū, quam vim habeat.

3 Romani nunquam cum hoste armato fœ-
dus facere soliti.

4 Quid inter fœdus & spōsionem interficit.

5 Dux belli pacem cum hoste, iniussu prin-
cipis facere non potest.

6 An

6 Andux bellī, sicut pacem, & induias facere prohibeatur.

7 Princeps utrum utilitatis publicae causa potest priuatis quid detrahere.

8 Princeps astrictus legibus nature.

9 Reges quatenus sint dominionum.

10 An princeps teneatur ex fœdere icto cum principe, cui successit,

CAPVT SEPTIMVM.

Quod ad fœdera, quibus hosti fidem obstringimus, attinet, sciendum est tria fuisse olim fœderū genera, quibus integrè pacis cœrētur amicitias ciuitates, regesque: ut disertè Menippus Antiochii legatus, Romam de pace missus, T. Quintio cōs. differuit a. vnum, cùm bello victis dicerentur leges. vbi enim omnia ei, qui armis plus posset, dedita essent; quæ ex iis habere viator, quibus multari eos vellet, ipsius ius atque arbitriū erat. & tale fœdus fuit, quod Æneas, deserta Troia, pacem deprecanti, ab Achæis, qui eum insequebantur, datum fuit: his cōditionibus, ut Æneas & socij, cum suis rebus quas in fuga exportauerant, intra certū tempus agro Troiano excederent, castellis in potestatem A-

K 3 chæorum

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Dion. Hal. chæorum traditis^a: & quod Romani cū
antiq. Roma. lib. I. Äquis fecerunt, his legibus: Äquorum
populi, saluis suis agris, Romanorū sub-
diti sunt: Romanis nihil mittūto, præ-
ter auxilia, quoties accita fuerint, eaque

b Dion. Hal. antiqu. Rom. lib. 9. sumptu proprio^b. Tale etiā fœdus fuit,
quod Apuli a Romanis impetrarunt.
non enim æquo fœdere, vt inquit Li-

c lib. 9. uius^c: sed vt in ditione populi Romani
essent, conuenit. eiusdem quoque ge-
neris est fœdus, quo Philippus ex om-
nibus Græcię ciuitatibus p̄ficia dedu-
cere iussus est, naues & elephantes tra-
dere, mille talentū populo Rom. dare,
extra Macedoniæ fines bellum, iniussu

d Limius l. 43. Senatus gerere prohibitus^d, & quo An-
tiochus, cūm omnis Asia cis Taurum
montē Romanis cessit, naues ornamen-
taque tradidit, duodecim millia talenta

e Limius l. 48. attica in duodecim annos p̄fionibus æ-
quis, Romanis dedit^e. Alterum fœderū
genus fuit, cūm pares bello, æquo fœde-
re in pace atque amicitia veniret, quale
inter Romulum & Tatium Sabinorum
regem iustum fuisse legimus. cūm enim
iam tertio, æquo Marte, sed maxima v-
trinque accepta clade, acie certassent, in-
tercedentibus Romanorū vxoribus, Sa-

bini generis (propter quas bellū exortum erat,) foedere, quam prælio bello finem imponere potius habuerunt: conuenitq; vt Romulus & Tatius pari potestate honoreque in vrbe regnarent, & vt Sabinis ius ciuitatis Romanæ datur^a. Solet autem in hoc foedere de captiuis reddendis, vrbibus tradendis, & similibus æquis conditionibus trāsigi^b, itaque inter Octauium Cæsarem, Antonium, & Pompeium conuenit, vt pace terra marique reddita, negotiatores liberè commeare omni loco possent: Pompeius ex omnibus Italiæ locis præsidia deduceret: seruos fugitiuos, nō amplius admitteret: Sardiniae, Sicilie, Corsicæq;, & ceteris, quas tunc habebat, insulis imperaret, & præterea Peloponnesum acciperet: Cæsar & Antonius reliqua posfiderent^c. & huius generis quoque esse videtur foedus quo Ætolis pax data fuit a Romanis, his conditionibus: Imperium, maiestatemque P. R. gens Ætolorum conseruato, sine dolo malo: hostes eosdem habeto, quos P. R. armaque in eos fert, bellumque pariter gerito^d. quamuis enim æquum foedus istud dici non potest, tamen verum est, non tan-

^a Dion. Hal.
ant. Rom. l. 24

^b l. in bello in
prim. l. si cap-
tivus. D. de
captiu.

^c Appian. de
bell. ciuil. li. 50

^d Livius l. 48

DE IVRE ET OFF. BELL.

quam victis leges dictas, neque quicquā ademptum, sed suis legibus liberos relictos^a. Tertium porrò foederum genus fuit, cūm qui hostes nunquam fuerāt, ad amicitiam sociali foedere inter se iungēdam coibant: ij neque dicere, neque accipere leges solent: (id enim victoris & victi erat;) sed certis cōditionibus vtrinque amicitiam & societatem inibant: quale fuit foedus, quod Latinus cum Ænea fecit, Troianis in agri partem admissis, pactus, vt essent illi in bello, quod cum Rutilo parabant, socij: vtque vtriq;

b Dion. Hal. antiqu. Rom. lib. I.
alteros pro viribus inuicem iuuarent^b. & huc referri potest foedus, quo cum Latinis, Postumio Cominio & Sp. Caffio consl. instaurata est amicitia. quamuis enim constet eos antea fuisse subditos Rom. imperio, ex Dion. Hal^c. tamē propter fidem operam, quā Romanis nauauerant, postea sociali foedere iuncti sunt, his verbis: Romanis & Latinorum populis omnibus mutua pax esto, dum cælum & terra stationem eandem obtinent: & neutri alteris bellum inferant, aut aliunde hostes inducāt: nec bellum inferentibus, iter tutū præbeant, & bello infestatis, opē ferant totis viribus: prædamque

damque & spolia ex æquo diuidant. Sed
iidem Latini postea sæpius rebellantes,
tandem a Camillo perdonati sunt, & in
potestatem populi Romani redacti. Hu-
ius verò fœderis genus dici quoque po-
test, cùm prouincia, vel ciuitas aliqua
tutelæ & protectioni alicuius principis
extranei se subiicit, aut regno vel rei-
publ. certis legibus accedit ^a. nā vt Pro-
culus respondit ^b, liber populus est: siue
æquo fœdere in amicitiā venit, siue fœ-
dere comprehēsum est, vt is populus al-
terius populi maiestatem ^c comiter con-
seruaret. hoc enim adiicitur, vt intelli-
gatur alterum populum superiorē esse,
non vt intelligatur alterū non esse libe-
rum. & ita quoque hanc clausulam, ma-
iestatem comiter conseruare, in fœderi-
bus adiici solitā interpretatur Cicero ^c,
& hoc quidem tertium fœderum genus
duplex dici potest. aut enim initur causæ
defensionis tantum; aut defensionis &
offensionis, vt dicunt: id est, tam ad ar-
cendum, quam inferendum bellum. id-
que vel contra quoscunque, vt fœderati
eodem inimicos, amicosque habeant;
vel cum quorundam exceptione. His
addi possunt illa fœdera, quæ tantum

^a l. nō dubito.
DD. in l. si
conuenierit. S.
si nuda. D. de
pig. act Frāc.
Ripa cōcil. 55
Socin. Nepos,
concl. 6. p. 1.
^b in d. l. nom
dubito.

^c in orat. pro
Cor. Balbo.

De IURE ET OFF. BELL.

commercijs causa ineuntur, ut libere mercatores vltro citroque commare possint, quae etiam cum hostibus esse possunt. fuit tamen Romanis constitutum, ut nunquam cum hoste armato conditionem foederis acciperent: neque cum aliquibus pacato imperio uti solent, nisi omnia diuina & humana tradidissent, & praesidiū accepissent, aut denique societate aut foedere astricti essent. semper enim populus Romanus diligenter cauit, ne visideretur hostium metu imperata facere a. itaque Sp. Cassius cons. legatis Hernicorum pacem petentibus respondit, prius illis facienda, quae victos & subiugatos deceret, atque ita demum petendam a-

b Dion. Hal. micitiā b. & T. Largius cons. Fidenatis, R. lib. 8 bus indutias petentibus, respondit, deponenda esse arma, portasque aperiendas, atque tum demū impetraturos colloquium & alioquin nec pacem, nec inducias, nec quicquam humanum, moderatumque sperandū eis a populo Roma.

c Dion. Hal. Sic quoque cum Pyrrhus, Albino cons. cum magna cæde fugato, magnis copiis aucto suo exercitu, admirans virtutem Romanorum, quod nullam mentionē pacis facerent, prior, licet victor, pacem peteret

peteret æquissimis conditionibus, libe-
rationem captiuorum, & auxilium ad
subigendam Italiā populo Romano of-
ferens: pro his nihil aliud, quam Taren-
tinis securitatem, sibi amicitiam postu-
lans: ex sentētia App. Claudij Cæci viri
amplissimi, responsum est, ut Pyrrhus
Italia excederet, tumque si e resua vide-
retur, de amicitia ac societate verba fa-
ceret: quoad verò in armis esset, populū
Romanum aduersus eum belligeratu-
rum, etiam si mille Albinos pugna supe-
rasset.^a Similiter Ætolis pacem peten-
tibus, M. Fulvius cons. respondit, Æto-
los, nisi inermes, de pace agentes non
auditurum se: arma illis prius equosque
omnes tradendos esse: deinde mille ta-
lentū argenti P.R. dandū ^b. Verminæ ^b Liuius l.43
quoque Syphacis filij legatis, per quos
petebat, ut rex sociusque, & amicus a se-
natū appellaretur, responsum est, pacem
illi prius petendam a populo Rom. esse,
quam ut rex, sociusque, & amicus ap-
pellaretur.^c Porrò non semper fœdere,
sed etiam per sponsionem nonnunquā
hæ conuentiones fieri solent. quid autē
inter hæc duo intersit^x, indicant hæc T.

⁴ Liuij verba^d: Consules profecti ad Pon-^d lib.7.
tium

^a Plut. in vi-
sa Pyrrh. Val.
Max. lib. 8. c.
13. Cic. de se-
nect.

^b Liuius l.43

^c Liuius l.51

^d lib.7.

DE IURE ET OFF. BELL.

tium in colloquium, cum de foedere vi-
ctor agitaret, negarunt iniussu populi
foedus fieri posse, nec sine fezialibus, cæ-
rimoniaque alia solemini, itaque, non ut
vulgò creditur, Claudiusq; scribit, foe-
dere pax Caudina, sed per sponsionem
facta est. quid enim sponsoribus in foe-
dere opus esset, aut obsidibus: vbi preca-
tione res transigitur? per quem populū
fit, quo minus legibus dictis stetur, ut
eum ita Iupiter feriat, quemadmodum a
fezialibus porcus feriatur. spopondere
consules, præfecti, legati, quæstores,
tribuni militum, nominaque omnium,
qui spoponderunt, exstant: vbi si foedere
res acta esset, præterquam duorum fe-
cialium non exstant: & propter necel-
sariam foederis dilationem, obsides etiā
dc. equites imperati, qui capite luarent,
si pactis non staretur. Ceterum sicut
summi principis est arma mouere, bellū
gerere, exercitum cogere, & delectum
habere: sive in contrario foedera, & indu-
tias pacisci cum hoste, summi quoque
imperij est: ut superiore capite ostendi-
mus. itaque a ducibus belli*, citra prin-
cipis, aut populi consensum, cuius no-
mine & auspiciis bellum geritur, pax
consti-

a l. 3. D. ad l.
Iul. mai. dixi
supra de iusto
bello.

constitui non potest. quod olim iure fe-
ciali, & postea lege Iulia de prouinciis,
& lege Cornelia Maiestatis fuit cautū a.
iniussu enim populi, aut citra senatus
auctoritatem (cuius potestas omnis in
principem est collatab) nihil sanciri po-
terat, quod populum teneret^c. Et qui-
dem , si in ciuilibus ac forensibus nego-
tiis, procurator, qui vel generali mādato
ad actionē constituitur, transfigendi de-
cidendique negotij facultatem non ha-
bet^d: consequens est , eum qui bellige-
randi causa exercitui præpositus est, pa-
cem cum hostibus faciēdo , muneris sui
fines excedere. quod in re militari maxi-
mè vitiosum semper habitum fuit^e. quā
quidem ob causam, pacem Caudinam a
T. Veturio, & Sp. Postumio, cum Sam-
nitibus factam , & fœdus a C. Mancino,
cum Numantinis ictum , senatus ratum
non habuit: sicut nec Camillus dictator
pactionem illam , qua inter Sulpitium
quondam tribunum militum , & Bren-
num Gallorum regulum conuenerat, ut
Galli, acceptis mille pondo auri a Ro-
manis, obsidionem relinquerent, negās
eam pactionem ratam esse, quæ postquā
ipse dictator creatus esset, iniussu suo ab

a Cic. in Piso

b l. 1. D. de

constit. princ.

c Cic. pro

Cor. Balb.

d l. mandato

generalis. l.

procurator

totorum. D.

de procurato.

e l. 3. §. in

bello. D. der

milit.

DE IURE ET OFF. BELLE.

a. *Livius lib. 4* inferioris iuris magistratu facta esset^a.
penes dictatorem etiam summa potestas e-
b. *Pomp. in l.* rat^b. & Sallustius, inter Aulū exercitus
2. *D. de orig. iur.* Romani ducē, & Iugurthā Numidarum
regem facta: Senatus, inquit, uti par erat,
decreuit, suo, atq; populi iniussu, nullū
potuisse foedus fieri. Ex quibus constat,
nemini licere, iniussu principis, citra cri-
mē læsæ maiestatis cū hoste pacisci: cūm
c. *I. conveatio- num. D. de part.* hoc sit summi principis^c, qua potissimum
ratione, Ludouicū, ducē Aurelianēsem,
iure cæsum fuisse existimat Bodinus^d:
quod scilicet iniussu regis Galliæ foedus
iniisset cum duce Lancastri. quare etiam
Duarenō, quem alij sequuntur^e, assen-
tiri non possum: qui hanc sententiam
veram esse putat, in eo, cui ducendi tan-
tum exercitus, regendi que cura cōmissa
est: nō autem in eo, cui plena liberaque
rerum omniū potestas est concessa: quē
etiam ius pacem cum hoste faciendi ha-
bere vult^f. quod non admitto. Nam ea
quæ sunt iuris publici, & regij, separatā
habēt a iure priuato causam^g, & cū pri-
uatis cōmunicari non possunt: vt supe-
riore capite docuimus. vnde, quantum-
cunq; plena, & libera duci rerum omniū
potestas sit permissa, pacis tamē faciēdē.
orplai

& cum

& cum hoste facultatē non intelligi cōcessam arbitror. nā ea, quæ sunt iuris regij, nō veniūt sub quibuscunq; generalibus verbis: sed demū si specialiter, & expressè concedantur^a. & quidē hoc casu, imperatori vel duci sanciendē pacis po- testate expressè cōcessa: q̄ sit extra ordi- nem: nec mandatum egredi poterit, nec alteri mādare: quia non habet eam iure magistratus & imperij, sed nudam legis actionem: ideoq; nihil pro suo imperio agit, vt inquit Iulianus^b, sed pro eo, cu- ius mandatum accepit. nam vt iam s̄æpe diximus, ius belli & pacis apud summū principem residet, & in alium transferri non potest. sicque nimirū consules Ro- mani, penes quos erat summa auctori- tas, exercitu accepto, belli quidē gerēdi potestatem habuerunt: vtq; pro suo ar- bitrio laceſſerent, aut inuaderent hostē, ac militarem disciplinam sua voluntate regerēt, bellum autē indicere, aut finire, nisi ex senatus auctoritate, & iussu po- puli non potuerūt. itaq; inquit Liuius^c, decreuit senatus, iubente populo, vt P. Scipio, ex decē legatorum sentētia, pa- cem cū populo Carthaginiēſi, quibus le- gibus ei videretur, faceret: & T. Quintio

liberum

^a text. elegas

^b in cap. quod

translationē, de off. legat.

^c & in l. 1. &

^d ibi DD. D. de

off. eius cui

manda. est in-

rīd. & in c.

vni. quæ sint

Reg. Moln. m̄

cōfuetud. Pa-

risien. tit. 2.

§. 1. gloss. 5.

facit tex. in l.

ne procurato-

res. D. de iur.

fis.

^e b in l. et si præ

tor. D. de off.

etius cui mād.

est iurisdic.

^f lib. 40.

DE IURE ET OFF. BELI.

liberum arbitriū pacis ac belli cum Phi-
lippo permisum est a. itē Hetruscis pax
data est, ijs legibus, quæ L. Æmilio consi-
viderentur optimæ : & Äquis ex arbi-
trio Q. Fabij consulis b. idque s̄epius a
Romanis factum fuisse legimus: sciebat
enim, neminem imperatore verius aesti-
mare posse, qua mente pax peteretur, &
quo statu res essent. Enim uero de indu-
tiis* idē quod de pace, plerisque respon-
dendum placuit c: licet contrarium sen-
serit Bartol. nam & hic a præscripto mā-
dati, sicut in superiore casu, receditur:
quandoquidē in ciuilibus negotiis, pro-
curatori tempus ad soluendum dare, nō
minus quam transigere cum aduersario
interdictum sit d. quod equidē admitto,
si de longi temporis induitiis agatur, quæ
non tam cessationem pugnæ cōcedere,
quam bello finem imponere videntur:
quod summi imperij est. ideoque istius-
modi indutias nunquam a consulibus,
aliisque Romanorū imperatoribus; sed
a senatu, populoque Romano concessas
fuisse legimus. itaq; Samnites vieti, pro-
födere, quod petebant, biennij indutias
impetrarunt e. Similiter Veientibus,
Volsiniensibus, Äquis, aliisque quam-
plurimis,

b Dion. Hal.
antiq. Roma.
bb. 9.

c ad l. con-
nexionum. D.
de pact.

d l. qui Ro-
me. S. Calli-
machus. D. de
verbis oblig.
Duarenus in
d.l. connexio-
nem.

e Linus 1.9.

plurimis, in annos aliquot a senatu, & populo induitiæ date sunt^a. illas verò induitias, quæ in breue, & in præsens tēpus fiunt, ne hostes inuicem se laceſſant, (de quibus Paulus loquitur^b) cùm bello finem non imponant (nam bellū manet; pugna ceſſat^c) duces cum hoste facere posſe, existimo; præſertim si temporis ratio, vel aliqua necessitas, vel vtilitas id fieri suadet. imperio enim duci delato, pro suo arbitrio laceſſere, & inuadere hostem potest, & omnia ea, quæ ad bellum ſpectant administrare. ſolent itaque Romani duces, hostibus pacem postulantibus, propria auctoritate induitias concedere: dum Romā legati ad pacē petendam mitterentur. Itaque Scipio Carthaginiensibus in tres menses induitias cōceſſit: vt interim per legatos Romæ de paceagerent^d. Libo quoque, & Bibulus Pompeianarum partium, qui cum claſſe erāt ad Oricum, cùm summis angustiis rerum necessariarum prementur, & velle ſe de maximis rebus cum Caſare loqui dicerent, vt de compositione acturi videretur: interim induitias à M. Acilio & Statio Murco, legatis Cæſaris (quorum alter oppidi muris, alter

^a Linius l.2.
4.7.9. & 10.

^b in l. poſſili
minium. D. de
captiis.

^c Gellius l.1.
cap.25.

L præ

DE IVRE ET OFF. BELL.

præsidiis terrestribus præterat) impetrā-
runt, magnum enim, quod adferebant,
videbatur, & Cælarem id summè sciebat

a Cesar de
bd. cxx. lib. 3.

cupere^a. Leges quoque pacis ipsi duces
dicere solent: que si acciperentur ab ho-
stibus, indutias concedebant, dum de
pace legatis suis Romā missis, in senatu
agerent. vt Scipio cum Carthaginensi-

b L. L. 1.40

bus secundò fecit ^b: eodemque auctore,
L. Scipio frater, Antiocho deuicto con-
ditiones pacis tulit, permisitque vt lega-

c L. L. 1.47

tos de pace Romā mitteret ^c, & T. Quin-
tius Nabidi, lacedæmoniorum tyranno,
sex mensium indutias dedit, vt interim

d L. L. 1.44

cōditiones pacis, quas illi præscriperat,
a senatu confirmarentur ^d. & idē Quin-
tius, Philippo indutiis in duos menses
datis, vt de conditionibus pacis, de qui-

e L. L. 1.42

bus inter ipsos actum erat, Romam le-
gatos mitteret, permisit ^e. soletq; senatus
plerunque, consilio ducis, pacem ab ho-
stibus petitam, dare vel negare, vt modò
diximus. ali jverò populi non tantam fa-
cultatem suis ducibus concesserunt. Le-
gimus itaque, cùm inter Agidem lace-
dæmoniorum regem, & Trasybulū, Al-
ciphronemque Argiolorum duces pacte-
ssent quattuor mēsium indutię, factum

fuisse,

fuisse, auctore Alcibiade, vt eas Argiui
ratas non haberent, & Lacedæmonios
quoque eas irritas fecisse: quoseam ob
causam adeo in regem suum indignatos
fuisse scribit Thucydides, vt lege lata,
duodecim consiliarios ei adhibuerint,
sine quorum consilio, neque indutias,
neque quodcumque foedus cum hostibus
ferire posset. reges autem Lacedæmo-
niorum, nullum imperium habuisse, ne-
que fuisse sui arbitrij, satis constat^a. Sed
cùm princeps, cui populus omne impe-
rium in se potestatem que concessit^b, de
negotiis ad renip. spectantibus, rectè at-
que utiliter paciscatur, siue pacem, siue
aliud quodcumque foedus cum hostibus
faciat^c: quærunt iuris interpretes, an pa-
cem cum hostibus faciendo, priuatorum
damna^d & iniurias, ob causam belli ac-
ceptas, possit remittere, veletiam bona
ciuum hostibus concedere^d. & quidem
quod ad res bello captas attinet, dubiū
nō est. cùm etiam sine vlla principis pa-
ctione, iure belli, factæ sint hostium, idé-
que dicendum est de aliis damnis, & in-
iuriis iure belli illatis. quod ad alia vero,
quæ non sunt hostibus acquisita, vel ab
iniustis hostibus ablata: si aliter cōmuni-

*a Dion. Hal.
lib. 2. Bodin.
in meth. hist.
cap. 6.*

*b l. 1. D. de
const. princip.*

*c l. conuētio-
num. D. de
paet.*

*d in l. con-
uetionum. O.
in l. bene a
Zenone. C. de
quadr. pre-
script. Ferdin.
Vazq. illuste
quaest. lib. 1.
cap. 4.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

omnium saluti consuli non possit, etiam illa ciuibus adimi, & hostibus concedi poterunt. communis enim vtilitas singulorum commodo præferri debet^a. &

^a Authent. que res. c. com. de leg. l. vt ait Plinius^b, oportet priuatis vtilitate. §. tibus publicas, mortalibus eternas anteferre. Quò spectat quod Tacitus ait: Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod contra singulos vtilitate publica rependitur. Itaque Trafybulus, cum ciuitate Atheniensem triginta tyrannorum sequital liberasset, plebiscitum interposuit, ne qua præteritatum rerum mentio fieret: quæ malorum obliuio, ἀμνησία ab ipsis vocitata, concussum & labentem ciuitatis statum, in pristinum habitum reuocauit^c. quod &

^c Val. Max., lib. 4. cap. 1.

^d Philipp. I.

Cicero aliquando Romę publicę quieti consulere volens, sequendū esse censuit^d. Sed hoc tum maximè necessarium esse constat, cum occupata per iniuriā bona, lōgo temporis spatio possessa sunt: quæ si a possessoribus auferantur, restituanturque dominis, multa concuti, perturbarique sit necesse. vt in specie non absimili, cōsultusa Plinio Traianus imper. prudentissimè rescripsit^e. alioquin certe nisi ex maxima necessitate, & pro magno reipub.

^e lib. 10. pīst. Plinij.

reipubl. bono non licet principi bona
ciuum ipfis adimere: quod iuri naturali
& diuino repugnat^a. Etenim quamuis a l. nam hoc
8 princeps^{*} legibus solutus sit^b: lege tamē iure. D. de
naturæ, vt Pyndarus dicebat, omnes re- cond. indeb. l.
ges, & omnes principes tenentur : & vt si priuatus.
maximē larga sit principis potestas, ta- b l. princeps.
men ad ea quæ iniusta sunt, non extendi- D. qui &
tur. eoq; spectat, quod Plinius ad Traia- qub.
num scribit^c: Ut, inquit, felicitatis est, c in Panegyr.
posse quantum velis, sic magnitudinis,
velle quātum possis. vnde rescripta prin-
cipum ita intelligi debet, vt sine incom-
modo alterius procedant^d. & non valēt d l. z. §. sō
illa rescripta, quæ ius alterius tollunt^e. quis a principe. D. ne quid
Qua ratione donatio ducatus Mediola- in loc. publ. l.
nensis ab imperatore Maximiliano, Lu- rescripta. C.
douico XII. Gallorum regi facta, causa de precib. imp.
belli fuit, propter ius quod Sfortiæ in offe.
eundem ducatum prætendebant: quod c l. z. C. de
imperator non intelligitur voluisse do- precib. imp.
nare, nec potuit^f. quamuis enim reges offer.
9 dicantur domini omnium^{*}, hoc quoad f refert Bo-
maiestatē, & imperium debet intelligi, din. de rep. l. II.
non quoad proprietatem & possessio- cap. 9.
nem, quæ est singulorum^g. quod elegā- g l. in rem an-
ter Seneca expressit^h, cùm ait: Ad reges ctio. D. de rei
potestas omnium pertinet; ad singulos vend. & tota.
et s. de benef.
h lib. 7. c. 4.

DE IURE ET OFF. BELL.

proprietas : & paulo post; Omnia rex
imperio possidet, singuli dominio : om-
nia sunt in imperio Cæsaris, in patrimo-
nio propria. Quare Aratum Sicyonium
^{a offic.lib. i.} iure laudatum fuisse refert Cicero³ : qui
cùm oppresso Niocle tyranno patriam
liberasset: quæ quinquaginta annis a ty-
rannis tenebatur, & plurimos exules re-
stituisset, quorum bona alij possederant,
& tam lōgo spatio multa hereditatibus,
multa emptionibus, multa dotibus de-
tineri, atque sine iniuria neque possefso-
ribus adimi, neq; his non satisfieri, quo-
rum illa fuerant videret: grandi pecunia
a rege Ptolomæo iuuatus, adhibuit sibi
in consilium quindecim principes, cum
quibus causas cognouit, & eorum qui a-
lienam detinebant, & eorum qui sua ami-
serant: perfecitque æstimandis posses-
sionibus, vt persuaderet aliis, vt pecuniā
accipere mallent & possessoribus cede-
rent; aliis vt cōmodius putarent, nume-
rari sibi quod tanti esset, quām suum re-
cuperare. itaq; perfectum est, vt omnes
constituta concordia, sine querela dece-
derent. Similiter Brutus & Cassius, post
necem Cæsaris (quādoquidem acta eius
rata haberie rep. visum erat) veteribus
posse-

possessoribus, quibus Sylla & Cesar bel-
lis ciuilibus agros ademerat, saltem pre-
cium ex publica pecunia numerari de-
bere censemabant: quo & illis satisfactum,
& aliis securior esset possessio^a. Porro <sup>a Appian. de
bell. ciuil. i. 2.</sup>

10 queritur an mortuo principe^{*}, cum quo
foedus ictū est, maneat foedus cum prin-
cipe qui successit. & quidem, quamuis
quoad alios contractus, distinguendum
videatur: successerit ne tanquam heres,
qui ex facto defuncti tenetur^b: an verò <sup>b l.cū a ma-
tre. C. de res
vendic.</sup>
ex statuto, vel per electionem, qui factū
defuncti non præstat: personalis enim
obligatio nō manat ad successorem, nisi
hereditariū^c: etiam si quis expressè pro-
miserit pro se, & successoribus suis^d. ta-
men quoad foedera, aliásque conuentio-
nes publicas, quæ non nomine proprio,
sed reip. ineuntur (quæ à quæ repræsen-
tatur per successores, vt per eos qui sunt
hodie^e) principem omnino ex cōtractu
defuncti teneri dicendum est, & foedera-
tos foedere astrictos manere^f. Non itaq;
fuit legitima causa rebellandi Veienti-
bus, & Fidenatibus, regnante Tullo Ho-
stilio, neque Latinis, regnante Tarquinio
Prisco, qui post Anci obitū se religione
foederis solutos existimabat: neque He-

^{c l. xl. §. xl.}
<sup>D. de contra-
empt. l. 1. §. xii.</sup>
^{heres. D. ad S.}
^{C. Treb. l. viii.}
^{C. de har. acta.}
<sup>d l. stipulatio-
nista. D. de
verbis. oblig.</sup>

<sup>e l. propone-
batur. D. de
iudi.</sup>
<sup>f c. i. de pra-
bat. Et ibi
DD. c. quia
iuxta. 16. q. 1.</sup>
<sup>Iason Et alij
in l. 1. col. 3.</sup>
<sup>D. de consti-
princip. not. in
c. v. t. ne præ-
rives. fuisse.</sup>

DE IURE ET OFF. BELL.

truscis, qui defuncto Tarquinio Prisco,
cuius imperio se submiserant, nolebant
amplius stare conditionibus foederis ^a.

a Dion. Hal. ant. Rom. l. 3. & iure Romani Perseo bellū intulerunt,
C^o 4.

qui legatis ipsorū, foedus cum Philippo
patre ictum, ad se nihil pertinere respō-
dit ^b. Si tamē per istiusmodi foedus resp.

b Livius l. 42. enomiter sit læsa, successorē non teneri
plerisque visum est ^c. quod admitto, si

c Cyn. & DD. in l. di- gna vox. c. de const. prin- cip. Bald. in c.

1. denat. fœnd. d c. v. de rer. permittat. c. non licet. 1.

12. quod. 1. latè Ioan. Papon. in Arrest. lib. 5 eit. 10.

e c. immotuit. de elect. f dixi 5. c. 6.

populi vel ordinum consensum, qui ad hoc requiritur ^d; vel si maiestas principis

1. sit imminuta, quod in præiudicium defuncti fieri non potuit ^e. & ne ab initio

quidem istiusmodi conuentiones ullo modo subsistere potuerunt ^f. Ex his cō-

stat, omnium firmissima esse illa fœdera,

quæ inter utrumque regem, & utrumq;

populum hinc inde ineūtur. quò spectat

quod Hernici, legatis Romanorum ex-

postulantibus de iniuriis & latrociniis,

responderunt, sibi nunquam fœdus in-

tercessisse cum Rom. populo: quod autē

cum rege ictum esset Tarquinio, iam fi-

nitu existimare, morte ipsius & exilio s.

Itaq; Eduardo eius nominis quarto regi

Angliae, regno pulso, cū ex fœdere au-

xilium

g Dion. Hal. lib. 8.

xilium regis Galliae imploraret, responsum fuit, antiquo foedere vtrumque regem, & vtrumque populum vtrinque obstrictos esse: atque ita pulso Eduardo, foedus manere cum populo, & rege qui regnabat ^a. Latini verò, cùm Tarquinij in exilium acti Romanis bellū inferrent, vtrisque auxilia negauerunt, quòd religione verarentur, tam contra Tarquinios, quām cōtra Romanos bellum gerere: quandoquidem ex æquo vtrisque foedere iuncti essent ^b.

^a referit Bon.
dim. de rep. L. 1
c. 7.

^b Dion. Hal.
lib. 5. 5.

DE INSIDIIS ET FRAVDE

HOSTILI.

- 1 Ex insidiis pugnare licet.
- 2 Bonus dolus quis.
- 3 Stratagemata imperatori laudem pariūt.
- 4 Romani veteres omnes fraudes aspernati sunt.
- 5 Veteres nonnunquam sola opinione sincerae fidei plus profecere, quām armis.

CAP. OCTAVVM.

CVm quis bellum suscepérít, inquit D. Augustinus ^c, vtrum apertè pugnetur; an ex insidiis*, ad iustitiam nihil attinet: & bonum dolum* (quod pro fo-

^c in c. Domini
nus noster. 23
quest. 2.

DE IVRE ET OFF. BELLE.

Iertia accipiebant veteres) dicit esse VI-
a in l. 1. §. pianus , cùm quis aduersus hostem , la-
monfuit. D. de
dolo. tronémue quid machinatura , itaq; op-
timus imperator Lysander dicebat , vbi
leonina pellis deficeret , vulpinam esse
b Plus. in A- assuendam b , & poëtæ finxerunt , Hercu-
poph. lem Nemeæ leonis pellem pro armis
habuisse , & sagittas tintas felle & san-
guine Hydræ Lernæ . quo indicant bo-
num imperatorem calliditatem simul
cum fortitudine coniungere debere : eo-
que spectat illud Virgilianum :

Dolus an virtus, quis in hoste requirat.

Quæ sententia vera est , quatenus fides
e c. noli. 23, non violetur c . neque enim Dionysio
28. I. tyranno similes esse debemus , qui dice-
bat pueros talis , viros iurejurando fal-
d Plus. defor-
vel virt. lendos esse d : aut Persas imitari , quibus
fides dictis factisque nulla erat , nisi qua-
tenus expediret e . alioqui verò & Iosue
e Inflam. l. 12, hostibus suis , ipso auctore Deo , insidias
Iosue 8. struxisse legitur f . & Pittaci Mitylenei
(qui vnum ex septem sapientibus fuit) stra-
tagema laudatur , qui cum Phrynone A-
theniēsum duce certaturus , cui in cassi-
de piscis imagūcula erat , rete in stadium
detulit , & exclamans se piscē petere , eum
reti inuoluit , sicque se extricare nescien-
tem ,

rem, confecit. Recte itaq; Agesilaus di-
 cebat, impium quidem esse fidem datam
 violare, hostes autem decipere, non iu-
 stum modò esse, sed suaue etiam, & lu-
 crosum^a. Cambyses verò a Cyro apud a Plut. in Ag.
 Xenophontem interrogatus, qua potis- poph.
 simum ratione vincendum esset, respon-
 dit, si victoria cupitur, quacunque arte
 capiendi sunt hostes, occultis insidiis,
 dolo, fraudeque fallendi, & furto & ra-
 pinis exhauriendi. sic oportunum ali-
 quando mendacium imperatoris, victo-
 riam dedit: vt illud Valerij Leuini, qui
 exclamauit Pyrrhum a se interemptum
 esse, cùm militis cuiusdam cede gladium
 cruentum haberet; quo factum est, vt E-
 pirotæ consternati, in castra quam primū
 pauidi ac flentes se reciperent. Similiter
 T. Quintius cons. cùm Volscis pugnās,
 gradum referentibus suis, salubri men-
 dacio fugere hostes a cornu altero cla-
 mitans, concitauit aciē & impetu facto,
 dum se putat vincere, vicere^b. Quæ qui- b Linius l.
 3 dem stratagemata^{*} maximā imperatori
 laudem & gloriam dare solent. Hac autē
 cauendi & fallendi arte, Philippus Ma-
 cedo insignis habitus fuit: gaudebat ete-
 nim longè magis, decepto per dolum
 hoste,

DE IVRE ET OFF. BELL.

hoste, quām aperto Marte superato : ve
qui diceret, victoriam per dolum & cal-
litudinem sine suorum clade semper esse;
illam autem , quæ collatis signis fieret,
nunquam sine cruento. Pœni quoque,
inter quos Annibal clarus existit , &
Græci plurimum hisce calliditatis & fal-
lendi artibus gloriati sunt. quod impro-
bandum non esset, nisi etiam fidem tam
facile violassent. at veteres illi Romani* 4
omnes has fraudes & fallacias aspernati
sunt, & non nisi vera virtute, & apertavi,
Romanisque artibus, ut illi dicebāt, vin-
cere voluerunt . sed posterioribus tem-
poribus Romani , spreta hac maiorum
suorum sententia, fallendi, decipiendiq;
artibus sibi , reique publicæ consulere
potius habuerunt. itaque Q. Martius, &
A. Attilius , qui legati ad Persen Mace-
donum regem missi erant, reuersi, nulla
re magis in senatu gloriati sunt, quām
decepto per inducias, & spe pacis hoste:
adeo enim apparatus belli fuisse in-
structum, ipsis nulla parata re , ut omnia
oportuna loca præoccupari ante ab eo
potuerint, quām exercitus in Græciam
traijeretur : spatio autem induciarum
sumpto, vēturū illum nihilo paratio-

re mā

rem: Rómanos omnibus instructiores
rebus cœpturos bellum. hæc, vt refert
Liuius^a, vti summa ratione acta, magna
pars senatus approbabat. veteres autem,
quibus hæc noua minus placebant sa-
pientia moris antiqui memores, nega-
bant se in ea legatione romanas agnos-
cere artes: non per insidias, & nocturna
prælia, nec simulatam fugam, improu-
sosque in incautum hostem redditus, nec
vt astu magis quam vera virtute gloria-
rentur, bella maiores gessisse: indicere
prius, quam gerere solitos bella: denun-
ciare etiam: interdum locum finire, in
quo dimicaturi essent. eadem fide indicatum
Pyrrho medicum vitæ eius insi-
diantem: eadem Faliscis vincitum tradi-
tum proditorem filiorum regis. hec Ro-
mana esse, non versutiarum Punicarum,
neque calliditatis Græcæ, apud quos fal-
lere hostē, quam vi superare, glorioius
fuit. interdum in præsens tempus plus
profici dolo, quam virtutē, sed eius de-
mum animum in perpetuum vinci, cui
confessio expressa esset, se neque arte,
neque casu, sed collatis cominus viribus,
iusto ac pio bello esse superatos. Hæc, vt
inquit Liuius, seniores, quorū sententia

accepta

De iure et off. bello.

accepta non fuit. Legimus tamē veteres illos*, nonnūquām sola opinione huius veræ virtutis, & synceræ fidei, plus profecisse, quām in iuictis Romanorum armis. idque in primis probatur exemplo Camilli: nam cūm Faliscos obsideret, qui alioqui diuturnus videbatur futurus labor, tradēdo ludimagistrum, principum Faliscorum pueros prodentem, quōd se non nisi Romanis artibus, virtute, opere, armis, velle vincere diceret: ita fides Romana, vt refert Liuius^a, & iusticia imperatoris, in foro & curia apud Faliscos celebrata fuit, vt consensu omnium, legati ad Camillum in castra, atque inde permisso Camilli Romā ad senatum, qui dederent Faliscos, profecti sint: qui in senatum introducti, inter cetera, hæc verba protulisse traduntur. Euentu huius belli, duo salutaria exempla humano generi prodita sunt: Vos fidem in bello, quām præsentem victoriā maluistis; nos fide prouocati, victoriam vlt̄ō detulimus. Sic quoque Fabritius pari virtutis specie, Pyrrhum, qui armis superari non poterat, vicit, prodens illi medicum vitæ eius insidiantem: cuinq; ei Pyrrhus captiuos gratis redderet, nō accepit

accepit ea cōditione, sed totidem capti-
uos reddidit, ne mercedem beneficij ac-
cipere videretur, non gratia aliqua in
Pyrrhum collati, sed ne putarentur Ro-
mani dolo interficere quenquam, tan-
quā aperto Marte vincere non valentes.
idque eius factum a senatu laudatū fuit,
qui magnum dedecus & flagitium iudi-
cabant, qui cum laudis certamen fuisset,
eum non virtute, sed scelere superatū^a.
cui simile est, quod Dauid cum Saule
bellum gerens, cūm potuisset illū semel,
& iterum ex improviso nullo negotio e
medio tollere, noluit, & iurauit, nisi
fortè in prælio descendens Saul periret,
aut dominus illum percuteret, se non
extensurum manū in christum Do-
mini^b. Porro Q. Seruilio Cæpionivitio
datum fuit, quod V̄triatum per fraudem
& insidias & domesticos percussores su-
stulisset, quare dicebatur non tam victo-
riam meruisse, quam emisse^c. Fabius ta-
men Maximus summus imperator ha-
bitus fuit, quod non quidem dolo age-
ret, sed facile celaret, taceret, dissimula-
ret, insidiaretur, præriperet hostium
consilia^d.

^a Plut. in Ad
popb. Cicero
off. lib. 3.

^b Reg. 1.c. 26
sh. C. Atq. 1. 6
- 4. 3. 6. 1. 1. 1
Adu. 1. 1. 1. 1. 1

^c Val. Max.
lib. 9. cap. 7.
L. Flor. lib. 1.
c. 17.

^d Cicer. offie.
lib. 1.

DE IVRB ET OFF. BELL.
DE IVRB LEGATORVM.

1. Legati inniolabiles.
2. Legatum hostium pulsans dedi hostibus solet.
3. Legati legationis munus exceedere non possunt.
4. Ius legatorum hostibus tantum conuenit.
5. Rebellis, etiam si munere legationis fungatur, non est inniolabilis.
6. Ad rebelles legatos mittere, maiestatis principis non conuenit.
7. In legatis spectanda prudentia & dignitas.
8. Nonnūquam mulieribus legationes commissa.

CAPUT NONVM.

Legati apud omnes gentes semper iuti, & inuiolabiles fuerunt, quod iure gentium inductum est: & a Romanis sancti dicti, a sagminibus, quæ legati populi Romani ferre solent: sicut legati Græcorum ferebant ea, quæ κυρύχεια vocantur, ut refert Marcianus^b. Itaque qui legatum hostium pulsasset *, aut iniuria affecisset, dedi hostibus solet ^c: quod & iure faciali cautum suisse diximus. Sic M. Æmilio Lepido, C. Flaminio cons^f, L. Minucius Myrtibus, & L. Manlius, quod

quod Carthaginensium legatis manus
intolerant, iussu M. Claudij pr. vrbis, per
feciales traditi sunt legatis, & Carthagi-
nem aucti a. & Q. Fabius & Cn. Apro-
nius Ædilitij, quod legatos, ab urbe A-
pollonia, Romam missos, orta conten-
tione, pulsassent, continuo per feciales
dediti sunt ^b. & quidem nisi dederentur,
qui legatos violassent, vel si publico cō-
filio id factum esset, bellum legitimè in-
ferri solet. Itaq; Fidenatibus atrox bel-
lum illatum a Romanis, quod legatos
eorum interfecissent, iussu Tolumnij
regis Veientium, ad quem defecerant ^c:
& Illyricis ob legatos securi percussos ^d.
Sed & Dauid intulit bellum regi Am-
monitarū, propter derisos legatos suos ^e,
iniuria enim facta legatis, censetur facta
principi vel reipub. cuius legatione fun-
guntur ^f. Sed et si bello subito exorto,
qui apud utrumque populum inueniū-
tur, ex hostibus serui efficiantur, licet in
pace venerint ^g: tamen legatos liberos
manere, Pomponius respondit: idque
iuri gentium conuenire ^h. Et hæc certe
summa ratione legatis tributa sunt: vt
essent, qui vltro citroque, de cōditioni-
bus pacis, foederis, indutiarum, tutio a-

^a Linius l. 38^b Val. Max.
^{lib. 6. c. 6.}^c Linius l. 4.^d l. Florus, l.
2. cap. 5.^e Reg. 2. c. 20^f c. accusatio.
in fin. 2. q. 7.
et Reg. 2. c. 10^g l. in bello. §
1. D. de capti.^h in l. vlt. D.
de legatione

M gere

DE IVRE ET OFF. BELL.

gere possent: qui s̄epe paruo labore, ma-
ximas controuersias tollūt. Itaque Ro-
mani, cùm belli pacisque iura, tum po-
tissimum ius legatorum inuiolabile esse
voluerunt: vsque adeò, vt Scipio Aphri-
canus, cùm onustā multis, & illustribus
viris Carthaginienſum nauem, in suam
potestatem redegisset, inuiolatam eam
dimiserit: quia ſe legatos ad eum missos
dicebant: quāuis manifestum eſſet, illos
vitandi periculi gratia, falſum legationis
nomen amplexos fuisse: ſed maluit Sci-
pio Romani imperatoris potius dece-
ptam fidem, quam fruſtra imploratam
iudicari ^a. Itē cùm Tarquinij, iam regno
pulſi, Romā legati veniſſent, res ablatas
repetitum, occulteque cum nobilibus
adolescentibus, de rege reducendo tra-
tarent: re detecta, quanquam viſi eſſent
commiſſe, vt hostium loco haberētur,
valuit tamen, vt ait Liuius ^b, ius gētium.
Similiter cùm Volsci miſiſſent aliquos
exploratores, ſpecie legatorum in caſtra
Romanorum, qui explorarent eorū nu-
merum, & apparatus bellī: quamuis
conuictos & cōfessos, tamen Postumius
dictator, a concitata ad feriendum mū-
titudine, incolumes ſeruauit, in anilega-
tionis

a Val. Max.
lib. 6. c. 6.

b lib. 2.

tionis nomini tantum tribuens: ne scili-
tet daretur hostibus aliquis honestus
belli prætextus, simulaturis legatos vio-
latos, contra ius gentium ^a. quo tamen

*a Dion. Hal.
ant. Ro. lib. 6*

exemplo non putarem legatos similia
molientes, omnino iure tutos esse, cùm
³ legati nihil extra legationis munus ^a-
gere possint ^b. Iure itaq; Galli, cùm Clu-
sinos inuasissent, vidissentque Fabios le-
gatos Romanorum (qui ad eos missi e-
rant, vt peterent ne Clusinos socios of-
fenderent) post exequutam legationem,
arreptis armis contra ius gentium, cum
Clusinis in acie versantes, missis Romā
legatis suis, questū iniurias, postulatum-
que, vt pro iure gentium violato, Fabij
dederentur: cùm nō impetrassent; imo
de quorum poena agebatur, tribunos
militum in sequentem annum creatos
audirent: flagrantes ira, ob honorē vltro
habitum violatoribus iuris humani, e-
lusamque legationem: omissis Clusinis,
Romam rectā perrexerunt, & Romanis
acie ad Alliam fusis, vrbem ceperunt &
devastarunt. que calamitas, vt inquit Li-
uius ^c, Romanis superuenit, ob violatum
ius gentium. Porrò sciendum est, hoc
⁴ ius legatorum*, quemadmodum & reli-

*b l. Paulus. r.
D. de legatio.*

DE IURE ET OFF. BELL.

qua iura belli, hostibus tantum conuenire, non etiam latronibus, rebellibus, aliisque, qui hostium numero non

a l. hostes. D.
de capti. l. ho-
stes. D. de ver.
signis.

b c. 2. & 6.
c Philipp. 8.

continentur^a. qua de re alio loco diximus supra^b. vnde Cicero^c reprehendit, quod tantum tributum esset legato Antonij, cui portas urbis patere ius non erat: & eidem redditum ad Antonium prohiberi debere censebat. Iure quoque Theodosius imperator, legatum tyranni cuiusdam sibi rebellis, in carcerem coniecit: & Carolus V. imper. legatos ducis Mediolanensis sibi subditi, & bellum machinatis carcere conclusit^d. sed nec ciues, nec subditi*, qui malo consilio, & proditoris animo apud hostes sunt, quos hostium loco haberi voluit Paulus^e; etiamsi munere legationis fungantur, iure getium tuti erunt. quamvis enim loco hostium habeantur, non tamen iure, quo hostes utuntur, ut alibi ostendimus^f. sunt enim rebelles, & iniusti hostes, neque se ultra ratione, principis sui iurisdictioni, & potestati, quæ ubique locorum subditos tenet, eximere possunt^g. non magis, quam Barbarius Philippus seruus, qui cum Romæ prætor factus esset^h. & a domino, quieum persequebatur, in seruitutem

d refert Eo.
diss. de rep. l. 1
c. 6.

e in l. postli-
minium. §.
transfuge. D.
de capti.

f s. de bello
iusto, et de fi-
de hosti ser-
uanda.

g l. vlt. D. de
decreta. ab ord.
fac. l. merca-
tores. C. de
commer. c. ut
annuarum. de
constit. m. 6.

h l. 2. D. de
off. pra.

cūtem vindicaretur, precio se redemit:
 vt ex Suida refert Bodinus^a. qua ratione
 etiam iure cæsi videntur, a Cæsarianis,
 Rangonus & Fregosa, Caroli v. imper.
 subditi, legati regis Galliæ ad Turcam:
 quamuis iniussu Cæsar is id factum sit.
 6 Ad rebelles^{*} verò legatos mittere, maie-
 stati principis nullo modo cōuenit. ita-
 que Cicero restitit, quantum potuit, ne
 legati mitteretur ad Antonium, reipub.
 bellum inferentem. non enim verbis ro-
 gandum, sed cogendum armis: quod nō
 cum hoste, sed cum ciue res esset ^b. &
 quidē Deus ipse adeo detestatus est re-
 belles, & schismaticos, vt cūm homo
 Dei missus esset ad Hieroboam (ad quē
 decem tribus Israël relicto rege suo de-
 fecerant) qui ei peccata sua exprobraret;
 panem apud illos edere, & aquā bibere
 vetaretur. &, cūm non custodisset, & cō-
 tra præceptū domini prandisset, ultione
 diuina, in reditu a leone necatus fuerit^c.
 neque solum indignū est maiestati prin-
 cipis, legatos ad subditos rebelles mit-
 tere, sed etiam minimè tutum est. non e-
 nim sperandum est, iura gentium sancta
 fore apud eos, qui iura diuina & huma-
 na contemnunt. Ceterum in legatis^{*}

^a lib. I. cap. 6.
^b Philipp. 5.
^c dixi si pra c. 2
^d & 6.

^c Reg. 13. e.
^d denique. 7 q.

DE IVRE ET OFF. BELL.

maximè spectanda est prudētia & dignitas. Carthaginienses enim cùm Romam de pace legatos misissent, non impetraverunt: quòd iuuenes, & nullius dignitatis legati missi essent, & qui per ætatem non meminisse se dicerent, ea quæ superioribus fœderibus acta essent: qua de causa etiā suspecti habiti, & punica fraude electi putabātur: qui veterem pacem repeterent, cuius ipsi non meminissent. tandem verò, cùm iam maximè attritis rebus Carthaginiensium, Hannonem Magnum & Aldrubalem Hædum, aliosque ætate dignitateque conspectos ad pacem petendam Romā mitterent: tum demū Carthaginiēses verè, & ex animo de pace agere dixerunt Romani, quare & pacem dederunt^a. Scitum quoque il-
lud Catonis, de legatis Romanorū mis-
sis ad componēdam pacem inter Nico-
medem & Prusiam: quorum vnum saxo
quondam in caput percussus, fœdas ci-
catrices præferebat: aliis laborabat pe-
dibus: tertius usque ad stultitiā simplex
habebatur: ita ut Cato in illam legatio-
nem cauillaretur, eam nec mentem ha-
bere, nec pedes, nec caput^b. In legato
quoque nō nunquam prodest grauitas,

a Limius l. 32
Appia. de bel.
punis.

b Appia. de
bell. Mithrid.

& rei-

& reipub. causa seueritas : exemplo C. Popilij: cui cùm Antiochus veniéti dextram porrigeret, tabellasei Popilius S. C. (quo iubebatur , vt rex bello , quo Ptolemæum lacessebat, abstineret) continentes tradidit. quibus perlectis, cùm se cum amicis consultaturum , quid faciendum sibi esset , Antiochus diceret: Popilius , pro cetera asperitate animi, virga , quam in manu habebat , circumscripsit regem, ac , Priusquam hinc decedas (inquit) redde responsum senatui , quod feram. quo tam violento imperio obstupefactus rex , cùm parumper hæsisisset , faciam (inquit) quod censet senatus: ac tum demum Popilius dextram regi , tanquam socio atque amico porrexit^a. Nonnunquam verò etiam mulieribus^{*}, cum maximo fructu & reipublicæ vtilitate, legationes cōmissæ sunt. itaque regnante Romulo , bello Sabino S.C. factū fuit, quo Sabinis mulieribus, filios Romæ habétabus, facultas data est, relictis apud viros filiis, legationem obeundi apud Sabinos : cuius legationis princeps fuit Hersilia. quæ pacem composuerunt inter Romulum , & Tatium Sabinorū regem. qua de causa a regibus

*a Livius l.45
Val. Max. lib.
6. cap. 4.*

DE IVRE ET OFF. RELL.

a Dion. Hal.
ant. Ro. lib. 2

magni honores illis concessi sunt^a. Præterea cum Marcius Coriolanus, in quo exilio multatus, ad vindicandam iniuriam, fusis ac cæsis aliquot exercitibus Romanorum, ad ipsa mœnia urbis accessisset, & neque legati ad eum deprecandū missi, neq; sacerdotes cum insulis quicquam proficerent: Veturia mater, Volumniam vxorē eius cum liberis secum trahens, filium precibus suis, & la-

b Val. Max. lib. 5. cap. 4. L. Florus. lib. 1. cap. 22. c lib. 1.

crymis expugnauit, & exarmauit^b. atq; ita, vt inquit Liuius^c, quam armis viri defendere urbem non potuerunt, mulieres precibus lacrymisq; defenderunt.

Populus quoq; Romanus Mutiam, matrem Pompeij, minis adegit, vt legationem ad eum susciperet: qua instigante, vna cum Iulia uxore, foedus inter Pompeium, Antonium, & Octauium Cæsarem percussum est^d, estque memorabile, quod de Celtis legimus, qui consultationibus de bello, & pace mulieres suas adhibebant, & lites cum sociis oratas, earum ope discutiebant: ex eo, quod

quondam, cum e graui, & implacabili discordia, in bellum ciuile incidissent, mulieres inter media arma progressæ controuerrias omnes mira quadam dexteritatem

ingredi

¶ M

tate

tate composuerant: & concordiam stabiliuerant. vnde in suo etiam foedere, quod cum Annibale percusserunt, scriptum fuit: si Celtæ haberent, quo nomine Cartaginenses accusarent, iudiciū fore Carthaginensium ducum ac præfectorum in Hispania: si verò Cartaginenses Celtis aliquid obijcerent, causæ cognitionem fore penes Celtarum mulieres^a. Ceterum prudenter M. Cato censuit, non esse publicè audiendos tres oratores Atheniensium, Carneadem, Critholaum, & Diogenem: quòd sciret eos tantùm valere eloquentia, ut quæcunque vellent, persuadere possent, ram æqua, quam iniqua.^b

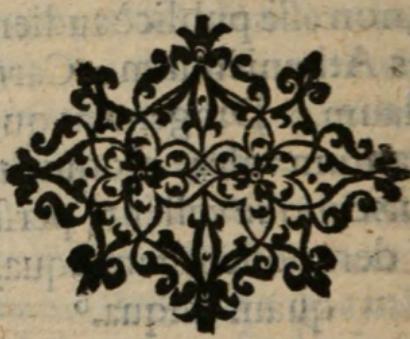
a Plut. de
virt. mul.

b Pet. Crinis,
de honest. dis-
cipl. lib. 22.
cap. 4.

M S

DE

10. James 2:14-26
11. James 2:27
12. James 3:1-12
13. James 3:13-18
14. James 4:1-10
15. James 4:11-17
16. James 5:1-6
17. James 5:7-12
18. James 5:13-16
19. James 5:17-20

M² DE

DE IVRE ET OFFICIIS

BELLICIS, ET DISCIPLINA MILITARI,

LIBER SECUNDVS.

DE OFFICIIS BELLICIS.

- 1 Non nisi ex iusta causa bellum gerendum.
- 2 Dominandi cupiditas multa mala secum adfert.
- 3 Ad bellum non nisi necessariò veniendum.
- 4 Non nunquam victoria plus amittitur, quam acquiritur.
- 5 Secunda moderatè, aduersa fortiter ferenda.
- 6 Romani neque victores in sole scere, neque vici deprimi solent.
- 7 Duo praecepta Platonis ad officia bellica maximè spectant.
- 8 Vir fortis nihil pro sua, omnia pro communivitate faciet.
- 9 Quacunque ratione patriæ consulendum.
- 10 Mori pro republica gloriosum.
- 11 Non sunt dammandi, qui in bello se obijciunt mortis periculo.

DE IURE ET OFF. BELL.

- 12 Pro patrie salute licet patrem vel filium occidere.
- 13 In bello non est suscipienda defensio eorum, quæ commode defendi non possunt.
- 14 Non temerè deserenda, quæ hostium impetum ferre possunt.
- 15 Non nimium fæuendum in victos.

CAPUT PRIMVM.

Vn primum iusticiæ munus
sit, vt inquit Cicero^a, ne cui
quis noceat, nisi laceſſitus
iniuria: ad officia bellica in
primis spectat^b, vt non nisi ex iusta causa
bellū geratur, ne ius humanæ societatis
violetur: & absit omnis dominandi cu-
piditas, quæ non ſolū cum iusticia pu-
gnat, ſed ſolet etiam ſecū ad ferre multa
incōmoda^c, nam, vt inquit Liuius, nulla
mag na ciuitas quiescere potest: ſi foris
hostē non habet, domi inuenit: vt præ-
ualida corpora ab externis cauſis tutu
videtur, ſed ſuis ipſa viribus onerātur:
& vt legati Darij Alexandro dicebant,
periculofum est prægraue imperium: &
difficile continere, quæ capere non poſ-
ſis^b. quare D. August^c. Quemadmodū
(inquit) in corporibus hominum, ſatiuſ
est mo-

b Quineus
Curt. lib. 4.
c de cive. Dei
lib. 3. c. 10.

est modicam staturam cum sanitate ha-
bere, quam ad molem aliquam gigan-
team perpetuis afflictionibus perueni-
re: nec cum peruerteris quiescere; sed
quanto grauioribus membris, tanto ma-
joribus agitari malis: sic imperium par-
uum & quietum, præstat magno & in-
quieto. quod indicasse quoque videtur
Calanus Indus, in philosophiæ studiis
magni nominis: qui ad Alexandrum
Magnum veniens, bubulam pellem aris-
dam, in medium coniecit, obambulans
que eius extrema pedibus premebat:
pellis cum ad unam tantum partem cal-
caretur, reliquis in altum attollebatur.
eo facto, media deinceps firmus instituit,
atque ita pellis vndeque immota con-
quieuit, tali exemplo Alexandum com-
monens, ne in longinquis locis tempus
tereret; sed imperij medium tueretur. ita
enim in eius finibus quietura omnia
idque etiam Lacedæmoniorum exéplio
satis docemur: qui cum terra mari que v-
niuersæ Græciæ imperarent, tantaque
iam dominandi cupiditate flagrarent, ut
Asiam omnem suo imperio subigere af-
fekterent: tantum ex ea re inuidiae, atque
odij contraxerunt, ut & imperium, & li-
bertatem

DE IURE ET OFF. BELL.

bertatem amiserint. Prudenter itaque
Theopompos, Spartanorum rex, cum
primus Spartæ regibus Ephoros adiun-
xisset, exprobrantivxori, quod filii re-
gnum minus, quam accepisset, relictu-
rus esset: respondit, tanto id maius esse
relictum, quanto firmius ^a. & hanc
quoque sententiam comprobasse videtur
armatus Annibal, cum ad Scipionem ait:
Optimum fuerat, eam patribus nostris
mentem datam a diis esse, ut vos Italæ,
nos Africæ imperio contéti essemus: ita
aliena appetiuimus, ut de nostris dimi-
caremus ^b. Cum itaque in omnibus ne-
gotiis, ut inquit Cicero ^c, tum præsertim
in bello, priusquam aggrediare, adhibenda
est præparatio diligens, & percipienda
cogitatione futura: & aliquando antè
constituendum, quid accidere possit, in
utramque partem, & quid agendum sit,
cum quid euenerit: nec committendum
aliquid, ut aliquando dicendum sit. Non
putaram: quam Iphicrates turpissimam
esse vocem imperatoris dicebat ^d. Et qui-
dem, ut ad secundum & vrendū medici ^e,
sic nos ad bella raro inuitiq; veniemus,
nec vñquam, nisi necessariò, si nulla re-
perietur alia medicina, exéplo Augusti:

qui ad-

^a Plut. ad
princip. erud.

^b Linius l. 30

^c offic. lib. 1.

^d Plut. in a.
popb.

qui admodū bella omnia execratus est,
& nō nisi ex maxima causa vnquam bel-
lum alicui genti indixit. iactantis enim
ingenij, & leuissimi esse dicebat, ardore
triumphandi, & ob lauream coronam,
in discriminem, per incertos euentus cer-
taminum, securitatem ciuium præcipi-
tare. Bellum quoque non suscipiédum,
nisi maior emolumenti spes, quām dāni
metus ostendatur. alioqui verò, vt Ar-
chidamus Eleos inconsideratè bellum
mouentes, monuit, bonum erit quiesce-
re^a. nam vt idem Augustus dicebat, mi-
nima com moda non minimo sectantes
discrimine, similes sunt hamo aureo pif-
cantibus, cuius abrupti amissique detri-
mentū, nullo capturæ lucro pensari po-
test^b. quare non erit consultum iis, qui
inopes sunt, bellum inferre. Cuius rei
exéplo esse potest Sesostris rex Ægypti,
qui primum Scythis bellū intulit, missis
prius legatis, qui hostibus parēdi legem
dicerent. quibus Scythæ responderunt,
se mirari tam opulentii populi regē, sto-
lidè aduersus inopes occupare bellum,
cū magis domi fuerit illi timendum,
quod belli certamen anceps, præmia vi-
ctoriæ nulla, damna manifesta essent.

igitur

DE IVRBE ET OFF. BELLE.

igitur non exspectaturos Scythas, ut ad
se veniatur: cum rato sibi in hoste plura
concupiscēda sint, vltioque prodituros
obuiam: quod & fecerunt, & regem in
^{a Iustin. lib. 2.} fugam verterunt. Expertenda est itaque
magis decernendi ratio, quam decertā-
di fortitudo: & prius omnia experiri,
quam armis certare sapientē decet. qua-
re Spartanorū mos iure laudari potest,
qui ante hostium congressum, Amori
sacra faciebant: & reges Lacedæmonij,
antequam signa inferrent, Musis immo-
labant, Clementiæ & Amicitiæ, non
Martii: Tatius ducētes pactione hostium
animos, & pace incruenta conciliare,
quam prælij subire aleam. sed ubi tēpus,
necessitasque postulat, decertandū ma-
nu erit, & honestum bellum, ex Demo-
sthenis sententia, semperturpi paci præ-
ferendum erit. prudenter quoque Spar-
tana ciuitas, seuerissimis Licurgidegi-
bus obtemperans, aliquandiu ciuium
suum oculos a contemplanda Asia re-
traxit, ne illecebris eius capti, ad delica-
tius vitę genus pro laberentur. quod eos
non frustra timuisse dux ipsorum Pau-
sanias satis ostendit: qui magnis rebus
gestis, ut primū se Asiae moribus per-
misit,

misit, fortitudinem suam effeminato-
 eius cultu, vt ait Valer. Max^a. emollire a lib. 2, cap. 6.
 non erubuit. Fit itaque plerumque, vt
 plus istiusmodi victoriis amittatur*, quā
 queratur, vt eadem Asia testis est: quæ
 facta Romanorum, cūm opibus suis, e-
 tiam vitia Romam transtulit^b. Est verò b Iustin. l. 36
 fortis animi, qualē in bello requiri mus,
 secūda moderatè, aduersa fortiter ferre:
 non perturbari in rebus asperis, nec tu-
 multuantem de gradu deiici, vt dicitur;
 sed presentis animi vti consilio: nec a ra-
 tione discedere, sed in omni fortuna eū-
 dem animum gerere. & is demū vir erit,
 vt inquit Liuius, cuius animū nec pro-
 spera fortuna flatu suo efferet, nec ad-
 uersa infringet: qualis Camillus descri-
 bitur, cūm ait: Nec mihi dictatura ani-
 mos fecit, neque exilium ademit, exstāt-
 que in hanc rem memorabilia Roma-
 norum exempla, vt dubium sit, an admir-
 abiliores in aduersis, an verò in secūdis
 rebus Romani fuerint. de quibus fer-
 tur*, Neque, si vincerentur, animos illis
 minui solere, neque, si vincerent, secūdis
 rebus insolescere^c. Itaque Albino con- c Iustin. l. 37
 sule, exercitu a Pyrrho cæso, & clade
 Cannensi accepta, quæ certè grauissima

DE IVRE ET OFF. BELL.

fuit, iam tertium victis ab Annibale: nulla
vel minima quidem abiecti animi signa e-
dita: nulla metus pacis Romae fuit: quin
potius magno animo, de bello restaura-
do cogitatum, & octo millia captiuorum,
quod per deditio[n]em, & sine pugna, in
potestate Annibal[is] venissent, cum par-
uo possent redimi, non placuit. sed octo
millia iuuenum validiorum ex seruitiis
empta, publice armata sunt. Hic miles,
^{a lib. 22.} ut inquit Liuius ^a, magis placuit, cum
precio minore redimendi captiuos copia
fieret. Similiter Romanis prælio eque-
stri victis a Perseo Macedonum rege, cum
Perseus consilio amicorum, suadetium,
ut secunda fortuna in conditione hone-
stæ pacis vteretur potius, quam spe vana
euectus, in casum irreuocabilis daret,
ad P. Licinum cons. legatos misisset:
qui pacem iisdem conditionibus pete-
rent, quibus Philippo data erat: summo-
tis arbitris, cum consultarent, vicit Ro-
mana constantia in consilio, inquit Li-
uius ^b: & responderi placuit, ita pacem
^{b lib. 42.} dari, si de summa rerum liberum senatu*i*
permitrat rex, de se, deque universalia Ma-
cedonia statuendi ius: victi victoribus eas
leges, quæ victis prescribi solent, statuē-
tes,

tes. ita namque tum mos erat, in aduersis vultum secundæ fortunæ gerere: moderari animos in secundis. cui simile est factum Marcelli, qui exercitu suo pridie fuso, fugatoque, postridie grauiter increpitis militibus, in acié prodiit: quod cùm nunciatum esset Annibali, cùm eo nimirum (inquit) hoste res est, qui nec bonam, nec malam fortunam ferre potest: seu vicit, ferociter instat victis; seu vicitus est, instaurat cum victoribus certamen Marcellus verò magna victoria potitus est^a. itaq; Pyrrhus, fusis aliquot Romanorum exercitibus, cùm videret, eorum qui supererent in reparando exercitu festinationē: Video me (inquit) plane herculis sydere creatum, cui quasi ab angue Lernæo, tot cæsa hostiū capita de sanguine suo renascuntur^b. que certe animi magnitudo, & constantia Romanorum tantum potuit, vt Pyrrhum, quamuis victorē, & magnis copiis aucto eius exercitu, priorem ad pacem petendam cōpulerit. cui, licet æquissimas conditiones pacis petēdi, auctore Ap. Claudio cæco respōderi placuit, uti rex Italia excederet: tūm, si e resua videretur, de amicitia ac societate verba faceret. quoad

^a Littus l. 27^b I. Florus. de gest. Rom. l. 1 cap. 18

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Plut. in
Pyrrho.

verò in armis esset, populum Rom. aduersus eum belligeraturum, etiāsi mille Albinos pugna superasset^a. Et quidem, quemadmodum rebus aduersis, non facile Romanorum animos consternari solere superioribus exēplis ostendimus: sic nec prosperis in sole scere argumento sit, quod Scipio Africanus Antiocho victo, pacem petenti respondit: Romani (inquit) eosdē in omni fortuna animos gessimus, germiusque: neque eos secundē res extulerunt; neque aduersæ minuerunt. eius rei, ut alios omittam, Annibalem vestrum vobis darem testem, nisi vos ipsos dare possem. postquā Hellespontum traectimus, priusquam castra regia, priusquam aciem videremus, cùm communis Mars, & incertus belli euentus esset, de pace vobis agentibus, quas paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores vīctis ferimus^b. estq; profectō hæc animi æquabilitas, & moderatio, non solum magno viro digna: (nam ut Varro scribit, sapiens & bonum ferre debet modicè, & malum fortiter, ac leniter) sed solet etiam plerūque in rebus gerendis, maximi esse momenti, ferme enim sit, ut secundæ res negligentiam crecent.

b Linius l. 37

creent. qua fiducia L. Marcius extinctis
Scipionibus, cum reliquiis exercituum, i
milites hortatus, bina castra Pœnorum
in Hispania, vbi omnia neglecta & soluta
inuenit: vna nocte inuasit, & cepit, ho
stibus cœsis. Amyntas, verò cùm prælio ^{a Linim l. 35}
superior, Ægyptios Memphis, quam
obsidebat, compulisset, & suos ad popu
lādum agros eduxisset: ab hostibus, eru
ptione facta, quod victores palantes &
victoriæ fiducia incautos viderent, cum
omnibus suis ad internacionem cœsus
est ^b. Prudenter itaque Q. Fabius Max. <sup>b Quint. Cœ
tius lib. 4.</sup>
dicebat, se magis prospéro Minucij col
legæ, quād aduerso euentu, aliquid ti
mere mali: nec eum sententia fefellit.
nam secundis rebus elatus collega, te
merè cum hoste confixit, & se cum e
xercitu in euidēs periculum cōiecit: sed
a Fabio seruatus fuit ^c. Sic quoque cùm ^{c Linim l. 22}
Terētius Varro cons. homo temerarius,
in prohibendis prædatoribus, tumul
tuario quodam prælio superior fuisset:
haud ægrè Annibal id damnū passus est;
quin potius credebat, velut inescatam
temeritatem ferocis consulis, & nouo
rum militum, ut certè accidit nam stoli
da illorum temeritate, nec quiçquam re

DE IVRE ET OFF. BELLE.

Iuctate collega L. Emilio Paulo, clades illa Cannesis Romanis illata est. & idem Varro, quemadmodum ante cladem ferrox, ita clade accepta humili, nimirum nudado cladem, Campanorum animos

^a *Licinius l. 22* a Romanis auertit^a. Est itaque viro fortissime & lib. 23. in princ. maximè enitendum, non solum ut non frangatur aduersis; sed etiam, ut non extollatur secundis: eoq; magis, quod plerique melius malam, quam bonam fortunam ferre possumus. vnde Epaminendas, Leuctrica victoria potitus, postridie processit squalidus, & humili, solitus alias vincto corpore, & vultu sereno videri: inquiens, se, quod animo elatior pridie fuisset, immoderatum illud gaudium castigare^b. & prudenter Philippus,

^b *Plut. in 4. popl.* cum Athenienses, quibus se aliquot ciuitates Græcię iunxerant, magno prelio vicisset, ita vicit, ut victorem nemo sentiret: & ita inter tacitam læticiam, & dolorum hostium temperauit, ut neque apud suos exultasse, neq; apud victos insultasse videretur: cum tamē illa victoria Philippo vniuersae Græcię imperium dederit^c.

^c *Iustin. li. 9.* Porrò ad officia bellica, vel maximè spectant duo illa præcepta Platonis*: quæ iis, qui reipubl. præfuturi sunt,

sunt, præscribuntur: vnum, vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quidquid agant, ad eam referant, oblii commodorum suorum: alterum, vt totum corpus reipublice curent: ne dum partem aliquam tuerintur, reliquas deserat. vt enim tutela, sic procuratio reipubl. ad vtilitatem eorum, qui commissi sunt, non adeorum quibus commissa, gerenda est^a. Quare a Cic. offic. lib. I.

8 cauendum erit viro forti*, vt Cicero ait, ne pro sua vtilitate potius bella gerat, & periculis sese offerat, quam pro vtilitate communi. nam animi magnitudo, quæ cernitur in periculis, & laboribus, si iusticia vacat, pugnatque non solùm pro salute communi, sed pro suis cōmodis, in vitio est. Siquidem rectè Stoici, fortitudinem virtutem esse dicunt, pugnatum pro æquitate: nihilque honestum esse posse, quod iusticia vacat. Animus itaque paratus ad periculum, vt idem Cicero ait, si sua cupiditate, non vtilitate cōmuni impellitur in pericula: audaciæ potius nomen habebit, quam fortitudinis. Vnde Callicatridas Lacedæmoniorum dux, meritò reprehēsus: qui classis, quā priuatæ gloriæ iacturam facere maluit: atque item Cleombrotus, qui inui-

diam timens, temerè cum Epaminonda
conflixit, quāto rectius Q. Fabius Max.
qui suum imperium minui per vanitatē
populi maluit, quām secunda fama male
rem gerere. idem L. Æmilium Paulum,
ad bellum contra Annibalem cum C.
Terētio Varrone collega, temerario ho
mine, proficiscentem monens, ut sedēdo
cum Annibale bellum gereret, neque
temerè cum hoste configeret : ita allo
cutus est: Resistes autē, inquit, aduersus „
famam, rumoresque hominum, si satis „
firmus steteris: si te, neque collegæ vana „
gloria, neque tua falsa fama mouerit. a „
veritate laborare, ius sæpe aiunt; extin „
gui nūquam, gloriam qui spreuit, veram „
habebit. siue timidum pro cauto : tardū „
pro considerato : imbellem pro perito „
bellivocent: omnia audentem contēnet „

^a L. L. 1.22 Annibal, nihil temerè agētem metuet ^a. „
Exstat quoque in hanc sententiam præ
clara Lentuli principis viri oratio, Ro
manis ad furcas Caudinas inclusis, & a
Samnitibus legatione accepta, non alias
conditiones pacis esse, quām si inermes
cum singulis vestimentis sub iugum mit
terentur : in hæc verba: Patrem meum, „
inquit, consules, sæpe audiui memoran
tem,

„ tem, se in capitolio vnum non fuisse au-
„ ctorē senatui, redimendæ auro a Gallis
„ ciuitatis, quando nec fossa valloque, ab
„ ignauissimo ad opera ac muniendū ho-
„ ste, clausi essent: & erumpere, si non sine
„ periculo magno, tamen sine certa perni-
„ cie possent. quod si, vt illis, decurrere ex
„ capitolio armatis in hostem licuit (quo
„ s̄aþe modo obſeffi in obſidentes erupe-
„ runt) ita nobis æ quo aut iniquo loco di-
„ micandi tantummodo cum hoste copia
„ effet: non mihi paterni animi indoles in
„ consilio dando deeffet. Evidem morte
„ pro patria præclaram esse fateor, & me
„ vel deuouere pro populo Rom. legioni-
„ busque, vel in medios me committere
„ hostes paratus sum. sed hic patriā video,
„ hic quicquid Romanar. legionum est:
„ quasi pro ſeipſis ad morte ruere volunt:
„ quid habent quod morte ſua ſeruent?
„ tecta vrbis dicat aliquis, & moenia, & eā
„ turbā a qua yrbs incolitur, imo herchle
„ produntur ea magis omnia, deleto hoc
„ exercitu non ſeruantur. quis enim illa
„ tuebitur? imbecillis videlicet & inermis
„ multitudo? tam hercle, quam a Galloru-
„ impetu defendit. an a Veiiſ exercitum
„ Camillum queducem implorabunt? hic

De IURE ET OFF. BELL.

omnis spes, opesque sunt: quas seruādo,²²
patriam seruamus; dedendo ad necem,²²
patriam deserimus ac prodimus. at fœda²²
atque ignominiosa deditio est. sed ea²²
charitas patriæ est, ut tam ignominia cā,²²
quām morte nostra, si opus sit, serue-²²
mus. subeatur ergo ista, quantacunque²²
est, indignitas, & pareatur necessitati,²²
^a Linius l. 9. quam ne dij quidem superant^a. Qua-²²
cunque igitur ratione patriæ & reipub.^b * 9
consulere debemus, & pro ea defenden-
da, nullam infamiam, nec ipsam quoque
mortem, si res ita postulat, recusare de-
bemus. sed, ut inquit Plato: Si patria mā-
darit verberari te, siue in vincula coniici,
siue in prælium miserit, ad vulnera acci-
pienda, mortemque subeundam: obe-
diendum est omnino, & neque tergi-
uersandum, neque fugiendum erit, sed &
in bello, & in iudicio, & prorsus ubique,
ea quæ respub. vel patria iusserit, facien-
da sunt. quæcunque enim a nobis ge-
runtur, non ad nostram utilitatem & cō-
modum, sed ad patriæ salutem conferre
^b Cicer. in
Vatin.
^c l. bello a.
mis̄i. D. de
excus. tue.
^d Philipp. 14

debemus^b. mori autem pro patria^b, glo- 10
riosissimum semper habitum fuit^c. itaq;
exclamat Cicero^d: O fortunata mors,²²
quæ nature debita, pro patria est potissi-²²
mum

mùm redditia. turpissimum verò est, cùm
 possis cum summa virtute & honore,
 pro patria interire: malle per dedecus &
 ignauiam viuere^a. Qui verò pro defen-
 sione ecclesiæ moritur, cælestè regnum
 , consequitur^b, eoque spectat, quod Ci-
 , cero ait^c: Illi igitur, quos cæcidistis, etiā
 , ad inferos pœnam parricidij luent: vos
 , verò, qui extremum spiritum in gloria
 effudistis, piorum estis sedem & locum
 consecuti: & quidem Cimbrorū antiqui
 milites, adeo gloriosum duxerunt pro
 repub. mori: vt non existimarent, nisi in
 bello morerentur, se felices, quasi ad finē
 vitæ non perseuerātes. vnde in acie gau-
 dio exultabant, tanquam gloriösè, & fe-
 liciter vita excessuri, lamentabantur in
 morbo, quasi turpiter, & miserabiliter
 perituri^d. Itaque non statim mortalis
 i) criminis damnandi* sunt duces belli, vel
 milites, qui vt victoria potiātur, se maxi-
 mo committunt prælij & conflictus pe-
 riculo, ex quo certior est mors, quam e-
 uasio. nam, vt inquit D. August.^e Non
 culpatur in bello, quod moriantur quā-
 doque morituri, hoc enim reprehēdere,
 est magis timidorum, quam religiosorū.
 quāuis enim nulli liceat sibi ipsi mortem

conscif-

a Auctor ad
 Her. lib. 4.

b c. omni t.
 more. 23. q. 8

cap. omnium.
 23. q. 5. O
 Hisp. reg. 1. 3.
 tit. 25. par. 2.

c Philip. 1. 4.

d Val. Max.
 lib. 2. cap. 6.

e lib. 22. con-
 tra Faust.
 Max. c. quid
 culpatur. 23.
 q. 1.

consciscere: (quo casu mortale crimen

^{a c. non licet.} contrahitur ^{a)} licet tamen, ex iusta causa,

^{23. qu. 2. D.} veluti pro patriæ, aut Catholicæ ecclesiæ

^{Aug. de ciuit.} defensione, se mortis vel maximo peri-

^{Des l. 1. c. 20.} culo obijcere. itaque Eleazarum, virum

^{Or 21.} fortissimum, a peccato defendit, & lau-

^{b de offic. l. 1.} dibus effert Ambrosius ^{b:} qui superemi-

^{cap. 40.} nentem ceteris elephantem, lorica ve-

^{c Machab. 1.} stitum regia, arbitratus quod in eo rex

^{cap. 6.} esset, interfecit, & a cadente bestia op-

^{d l. minimè.} pressus est ^{c.} Pro patriæ quoque salute*, 12

^{de relig.} si quis patrem occiderit, vel filium, non

^{sumptib. funer.} solùm sine scelere erit, sed etiam prémio

^{e Cicer. off.} afficiendus ^{d.} quod ita verum puto, si res

^{lib. 3.} omnino ad perniciem patriæ spectabit,

^{f in l. veluti.} neque filius monendo, neque minitado

^{D. de iust. &} quicquam profecerit, ut patrem ab in-

^{iur. l. aduoca-} tituto auerteret. patriæ enim salutem

^{pi. C. de adi-} anteponet saluti patris, ex frequētissima

^{d iudic.} Philosophorum sententia^{e.} quod etiam

^{ad Terrarum- beam. tract. 3} iure probatur ^{f:} quicquid dicat Bodin-

^{art. 3 faciunt tradita a C. 4} nus ^{g:} qui contrarium sensit, & temerè

^{ro in §. feudū} reprehendit iuris interpretes. Præclarè

^{q. 21. no. 4.} etiam Fulvium senatoris filium, ad Ca-

^{g de republ.} tilinam proficisci tem, retractum ex iti-

^{h Salustius} nere iussit parens necari ^{h.} qui verò pa-

^{in cōiu. Catil.} tria prodit, criminis læsæ maiestatis reus

^{i l. 1. & 2. D.} est!. Ceterum, quod ad secundum Pla-

^{tonis}

tonis præceptum attinet: illud maximè
cauendum, ne dum singulas partes tueri
volumus, totum corpus reipub. in peri-
culum trahamus. Quare in bello nō te-
merè suscipienda est defensio sociarum
vrbiū, aliorumque oppidorum, quæ cō-
modè defendi non possunt: præstatque
illa deserta hostibus relinquere, quām
nec quicquā defendēdo, de summa refū
in discrimē venire, aut etiā famæ pericu-
lum facere: quæ plerunque latius, infla-
tiusq.; quām res est, percrebrescere solet,
& sæpe ad vniuersi belli euentū, maximi
esse momenti. itaq; famam bellū gerere
aiunt, & parua momēta, in spē, metumq;
impellere animos. Qua de causa Philip-
pus Macedonū rex, a Romanis prælio vi-
ctus, vrbes socias, aliaq; oppida, quæ de-
fendere nō poterat, incendit ac vastauit:
homines, qui sequi possent, exciuit: rerū
suarū, quas possent, ferendarum secū do-
minis ius siebat: cetera militis præda e-
rat. quę quidē faciēti Philippo acerba e-
rāt, sed e terra mox futura hostiū, corpo-
ra saltē eripere volebat. in quo Sueuo-
rum morē imitatus videtur, qui cū bellū
ipsis inferretur, cōsilio habitō, nūcios in
omnes partes dimittebāt, uti de oppidis
demi-

DE IURE ET OFF. BELL.

demigrarent: liberos, vxores, suaq; omnia in silvas deponerent: atque omnes, qui arma ferre possent, in vnum locum

^{a Cef. de bel. gall. lib. 4.} conuenirent^a. Simili ratione Versingetorix, nouis rebus studens, & Gallos ad defectionem a Romanis sollicitans, Biturigibus persuasit, ut oppida incenderent, quæ non munitione, & loci natura ab omni essent periculo tuta: ne suis essent ad detrectandam militiam receptacula: neque Romanis proposita ad copiam commeatus, prædamque tollendam^b.

^{b Cesar de bello Gal. li. 7} Cauendum tamen omnino erit, ne quid horum crudeliter, aut auaritiæ causa fiat. nam cum Annibal, quod neq; omnes Italæ populos, qui se illi coniuxerant, tenere præsidiis, nisi vellet in multas paruasque partes carpere exercitum, quod minimè tum expediēbat, posset: neque deductis præsidiis, spei liberam, vel obnoxiam timoris sociorum relinquere fidem: præceps in auaritiam, & crudelitatem ad spolianda, quæ tueri nequibat, inclinasset: quam fœdum id consilium esset, inquit Liuius^c, exitus docuit. non enim indigna patientium modò alienabantur animi, sed certorum etiam: quippe ad plures exemplum,

plum, quam calamitas pertinebat. Cōsultius verò Romani, qui accepta Cannensi clade, & circumspectis omnibus imperij sui viribus, lōginquis sociis præsidium implorantibus, non quidem misserunt, quod vires non suppeterent, sed cōsulere sibi seipso iusserunt: nihil crudele in illos exercentes^a. Solerter verò M. Porcius Cato conf. in Hispania bellū gerens, cùm legati ab Ilergetum regulo Biligaste ad eum venirent, querentes castella sua oppugnari, nec spem ullam esse resistendi, nisi præsidio Romanus miles esset, & consulem anceps cura agitaret: nolle deserere socios: nolle minuere exercitum: quod aut moram sibi ad dimicandum, aut in dimicando periculum afferre posset, & statuisset non minuere exercitum, ne interim hostes quid inferrent ignominiae: sociis spem pro re ostendam censuit: s̄a pevana pro veris maximè in bello valuisse: & credentem se aliquid auxilij habere, perinde atq; haberet: ipsa fiducia, & sperando, & audendo seruatum. Itaque legatis respondit, quanquam vereretur, ne suas vires, aliis eas commodando, minueret: tamen illorum, temporis, & periculi, magis quam
sui

De iure et off. bel.

sui, rationem habere: & denunciari militū parti tertiae ex omnibus cohortibus iubet, vt cibum, quem in naues impo-
nant, maturè coquāt, nauesque in diem
tertium expediri præcepit. legati non
antè profecti, quām impositos in naues
milites viderunt, id pro haud dubio iam
nunciantes, non suos modò, sed etiā ho-
stes, fama Romani auxilij aduentantis
impleuerunt. consul verò, ubi satis quod
in speciem fuit, ostentatū esset, reuocari
ex nauibus milites iussit. qua ratione so-
ciis, spe auxilij, ad obsidionem ferendam
animum dedit, hostemque ab obsidione
deterruit: & ipse integris viribus ad ho-
stem profectus, preclara victoria potitus
b Livius l. 34 est a. Porrò quemadmodū non est susci-
pienda temerè defensio eorū, quæ tueri
non potes: sic nec facile deserenda sunt,
quæ hostium impetum excipere & fran-
gere possunt. in quo Antiochus turpiter
lapsus fuit, qui prelio nauali a Romanis
victus, quia possessione maris pulsus, lō-
ginqua tueri diffidebat se posse: præsidiū
ab Lysimachia, ne opprimetur ibi a
Romanis, deduci prauo, vt res ipsa po-
stea docuit, cōsilio iussit. non enim tueri
solum Lysimachiā a primo impetu Ro-
manorum

manorum facile erat, sed obsidionem etiam per totam hiemem tolerare, & obfidentes quoque ad ultimam inopiā adducere, extrahendo tempus a. Inter certa denique officia bellica refert Ciceron^a, ne saeuatur^b supra modū in victos. cūm nihil laudabilius sit, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate, & clementia, &

*Liuuii l. 37
Appia, de belo;
Syr.*

b offic. lib. t.

Parcere déuictis, & debellare superbos.

Parcendum itaque multitudini, & iij qui in imperatorum fidem cōfugiunt (quāuis murum aries percusserit, vt inquit Cicero) recipiendi, & auctores tantum turbarū puniendi. nam, vt inquit auctor ad Heren^c. viri fortis est, quide victoria contendunt, eos hostes putare; qui victi sunt, eos homines iudicare: vt possit bellum fortitudo minuere; pacem humanitas augere. De euertendis autem, diripiendisque vrbibus valde illud considerandum monet Cicero, ne quid temerē, ne quid crudeliter fiat. Itaque M. Marcellus maximam cōsecutus est laudem: qui antequam Syracasas vrbem opulentissimam, p̄dæ pro concione militibus ediceret, fleuit, edictoque cauit, ne quis corpus liberum violaret^d: & Scipio, qui

*d refert D:
August. de ci-
mit. Dei lib. 18
capit. 6,*

O capta

DE IVRE ET OFF. BELL.

capta Carthagine, quæ repleta erat stauis, donariisque Græcanicis, ex Sicilia aduectis, edixit, ut e singulis vrbibus venirent, qui dinoscerent, suaque auferrerent: & nihil quicquam suorum quemquam passus est, vel liberum, vel seruum de præda accipere, nec emere quidem, aliis di-

a Plut. in a.
poph. receptioni vacantibus^a. C. Cæsar quoque dicere solet, nihil sibi gratius esse, quam multitudini parcere: isque Trebonio legato, Massiliam oppugnanti, per litteras magnopere mandauit, ne per vim oppidum expugnari pateretur: ne grauius permoti milites, & defectionis odio, & cōtemptione sui, & diutino labore, omnes puberes interficerent: quod se facturos minitabantur^b.

b Cæsar de
bel.civil.lib.2. Est itaque clemētia, non solū magno viro digna, sed solet etiam plerumque esse fructuosa, & gloriofa. quò spectat illud Philippi patris Alexand. Magni, qui suadētibus quibusdam, vt acerbè in Athenienses statueret: absurdè eos sentire dixit, qui tot, tantaq; gloriæ causa agentem, ac tolerantem, iuberent gloriæ theatrum euertere^c.

c Plut. in a.
poph. Spar-tani quoque, cùm Athenienses ad dedicationem compulissent, & quidem censerent, infestissimam vrbem, cum ipso nomine

mine abolendam: negarunt se permissuros, ut e duobus Græciæ oculis, vnuse rueretur^a. & Macedonum reges acie debellare solitos scribit Liuius^b, vrbibus parcere, quantum possent: quò opulentius imperium haberet. nam de quorum possessione dimicetur, tollentē nihil sibi præter bellum relinquere, quod consiliū esse? Itaque tertium Romuli institutum fuisse scribit Dionysius Halicarnassenus^c, ne captas bello vrbes funditus euertenent: sed bellorū ius esse scribit Liuius^d, vt victi victoribus cum bona pace dominentur, & imperent. Non alienum videotur, prudētem admonitionem Belisarij, qua Totilam a diruenda Roma auertit, hic subiçere. cùm enim Totila vrbem victor ingressus, eam omnino solo æquare constituisset: monuit eum Belisarius per literas, ne quid temerè faceret. nam, inquit, alterū e duobus necessariò eueniet: aut victus in hoc bello succumbes; aut annuente fortuna superabis. si victor euaseris, Romamque deleueris, nō alienam, sed tuam perdideris; sin seruaueris, regiam certè omnium pulcherrimam, atque ditissimam seruaueris: sin verò a nobis deuictus fueris, seruata vr-

^a Paul. Oros.
lib. 2. cap. 17.

^b lib. 31.

^c ant. Rom.
lib. 2.

^d lib. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

be, atque incolumi, gratias immortales à victore exspectare debes; sed ea diruta, nulla humanitate contra te agetur. & his literis motus Totila a diruenda vrbe destitit^a. Simili dilemmate, principis A-rausini efferatum animum emolliuerūt nonnulli præstantes viri huius Academiæ Louaniensis: cùm enim in expeditione illa nefanda contra patriam, anno salutis cīo. 10. lxxii. ciuitatem Louaniensem destitutam præsidio, cum validissimo exercitu oppugnaret, & videret viri prudentissimi, se vim hostium ferre non posse: quamuis turpe esset pacisci cum nefario, & iniusto hoste, ne tamen videret diuina, humanaque omnia violari: tempa profanari: academiam lōgē præstantissimam deuastari a scelestissimis hostibus: maluerunt necessitati cedētes, hæc omnia oblato certo pecuniaꝝ precio redimere, quām crudelitatem hostis experiri. cumq[ue] ille non contentus redemptionis precio, eò impudentiæ venisset, vt etiam iusurandum, quod citra crimen læsæ maiestatis illi præstari non poterat, a ciuib[us] Louaniensibus exigeret: iidem illi viri, qui mori maluissent, quām rāto scelere se adstringere, hac ratione

*a refert Petr.
Crinit. de ho-
nesta disci-
plin. lib. 6. ex
Procopio.*

tione hostis impudentiam represserūt,
dicentes: Aut in hoc prælio, quod tibi
restat cum regio exercitu, cui Dux Al-
banus prærerat, vinces; aut vinceris: si vi-
ceris, nihil certè negotij tibi erit nobis-
cum: qui velimus, nolimus, in tua pote-
state erimus. si verò victus fueris, (vt
dubia est fortuna belli) non est cur velis
nos indignationem incurrere, & Regis,
& Ducis Albani, atque ita Regis maie-
state illæsa, & pactione necessaria, neque
turpi, maxima prudentia reipubl. consu-
luerunt. Est tamen ita probanda māsue-
tudo, atque clemētia, vt adhibetur rei-
publ. causa seueritas, præsertim si sic om-
nino reipubl. conueniat. qua de causa
Romani Numantiam & Carthaginem
funditus sustulerunt: quamvis Scipio
Nasica pontifex max. nolebat æmulam
imperij Romani Carthaginem dirui, &
decernenti ut dirueretur, contradicebat
Catoni, timens infirmis animis hostem
securitatem, & tāquam pupillis ciuibus
idoneum tutorem, necessarium videns
esse timorem: neceum sentētia fefellit.
ex eo enim tempore cœpit Romana ci-
uitas otio & luxu diffluere. qua de re
pulchrè D. August. & Samuel quoque

a de ciuit. Dei
lib. 1. cap. 29
Appian. de
bell. punice.

DE IURE ET OFF. BELL.

satis ostendit populo, Deū excitasse ho-
stes contra Israēlitā, vt eos in officio
contineret^a. solent enim homines, cūm
ad externa bella supersunt vires, iis abu-
ti, inter se meti pos certando: quæ bella
longè exitiosissima sunt. Preclarè itaque
Spartani, qui, cūm rex ipsorum pollice-
retur, se deleturum urbem, quæ illis ne-
gotium exhibuerat, non permiserunt,
^b inquietes: Noli delere cotem virtutis^b.
Porrò tempore belli, si sic reipubl. expe-
diat, non solum hostium, sed etiam ci-
uium ædes, ad mœnia cōstitutæ, ex qui-
bus incendiū, vel insidiæ timeri possunt,
prosterni ac dirui posse, etiam nullo so-
luto precio, legibus statutum est.^c

DE IMPERATORE VEL DVCE EXERCITVS.

- 1 Nihil rarius perfecto imperatore.
- 2 Imperatoris nomen quibus commune.
- 3 Præstat habere bonum ducem, quam bo-
nos milites.
- 4 Qua etate eligendi duces.
- 5 Leges annales Romanorum.
- 6 Quatuor in imperatore requiri.
- 7 Virtutes imperatoris.
- 8 Imperator non temerè cum hoste cōfizet.

9 Pra-

^a Regum 1.
cap. 12. et Iu-
dith c. 2, 3. C.
4.

^b Plut. in a-
poph.

^c l. si cui. C.
de edific. pri-
uat. l. edifi-
cia. C. de o-
per. public.

- 9 Praestat ingenio superare quam gladio.
- 10 Cautus imperator preferendus audaci.
- 11 Hostis refrumentaria prohibendus.
- 12 Ab inceptis non facile discedendum.
- 13 Constatia & fiducia imperatoris in bello.
- 14 Militum animi ante conflictum variis modis confirmandi.
- 15 Exercitus incommoda tegenda.
- 16 Optimus imperator qui maximè cognitas habet res hostium.
- 17 Non temerè trans fugis credendum.
- 18 Imperator ad omnia aspera se ducem prebeat.
- 19 Imperator cautè versari debet in periculis.
- 20 Consilium Antigoni.
- 21 Non solum bellandi virtus, sed etiam aliae virtutes querendæ in imperatore.
- 22 Imperatori liberum arbitrium permitendum.
- 23 Carthaginenses asperi in duces belli.

CAPUT SECUNDVM.

SI bellum gerendum est, in primis certe videndum, quem exercitui praeficiamus, tanti enim esse exercitum, quanto imperatorem verè proditum est: nihilque rarius inueniri posse perfecto imperatore*. quod nomine olim commune erat

O 4 iis, qui

DE IURE ET OFF. BELL.

ijs, qui exercitui^{*} ad certum tēpus præ-
essent: quamuis postea Cæsar, quem alij
secuti sunt, summum principatum ade-
ptus, perpetuum imperatoris nomen
a Appian. in proœm. Rom. hist. Tacitus ann. lib. 3. sumpserit^a. Itaque Philippus Macedo
admirari se aiebat, quod Atheniēses sin-
gulis annis nouos imperatores eligeret:
cūm ipse in omni vita, non nisi vnum
ducem bonum Permeniona inuenisset.
& idem dicebat, præstatiorem esse exer-
citum^{*} ceruorū imperante leone, quām 3
leonus duce ceruo. atque ita C. Cæsar,
cūm iret in Hispaniam cōtra Petreium,
dicebat se non magni eum facere, quod
iret ad exercitum sine duce. & C. Fabri-
cius, cūm audiret Romanos a Pyrrho
victos: non (inquit) Epirotæ Romanos,
sed Pyrrhus vicit^b. Et certè exemplo
Marcij Coriolani satis appareat, ducibus
superiorem, quām exercitu rem Roma-
nam fuisse, inquit Liuius^c. Volscienim,
semper antea victi, à Romanis, Coriola-
no duce, victores extitere. Hinc Epicra-
tes de re militari differens, ait exercitum
esse, quasi quoddā animal homini persi-
mile, cuius caput sit imperator: acies in-
structa, pectus, ac thorax: pedites, ma-
nus: equites autem, pedes: & sicut in
iup. eu. corpore

b Plut. in a. popb.

c lib. 2.

corpore conturbato, commotoque capite, membra reliqua nullum officium prestatre possunt: sic perturbato imperatore, exercitus omnis fluctuet, periclitetur, ac pereat necesse est. Et mortuo Alexandro, exercitum eius vagantem, & in seipsum impingentem, Leosthenes similem dixit Ciclopi esse: qui amisso oculo, usquequa manus intendebat, nullum ad certum scopum directus: ita sublato duce, magnitudinem exercitus incertis motibus agitari: atque adeo sicut anima deserente, cadavera non subsistunt, non coharent; sed dissipantur, & dissoluuntur: ita exercitum Alexandri, eo mortuo palpitare, concuti, atque æstuare^a. Et quidem, quo difficilius bellū instat, eo maiori cura elaborandum est, ut superiorem; sin minus, parem imperatorem hostium duci quæramus. nam quilibet nautarum, vectorumque, ut Q. Fabius dicebat, tranquillo mari gubernare potest: vbi sæua orta tempestas est, ac turbato mari rapitur vēto nauis, tum viro & gubernatore opus est^b. Quare

⁴ Plato ante trigesimum ætatis annum*, neminem in militiæ præficiendum statuit: etiam si spectatae virtutis esset, & aliqua

O 5 mili-

a Plus. de fortitud. & virtut. Alexandr. oratio. 2.

b Linimus l. 24

militari gloria illustris. Hanc ætatem legi-
timā bellicis muneribus arbitrati quo-
que sunt Athenienses; tametsi huic legi
aliquando derogatū sit: & præcipuè Al-
cibiadis gratia, qui adeò gratus fuit po-
pulo in adolescētia, vt omnium ciuium
oculos, quoties in publicum prodiret,
in se conuerteret: nemoque ei par Athe-
nis censeretur. is ante ætatem bello Sy-
racusano præfectus fuit: cui tamen duo
longè maiores natu collegæ dati sunt,
Nicias & Lysimachus, vt tutius reipubl.
consuleret. Romani verò etiā suas leges
Annales⁸ habuere, quibus grandior ætas⁵
(quod adolescentiæ temeritatem vere-
rentur) ad consulatum, aliosque magi-
stratus constituta fuit. veteres tamen il-
los admodum antiquos leges Annales
non habuisse dicit Cicero⁹: quas multis
post annis attulit ambitio, vt gradus es-
set petitionis inter æquales, quo factum
est, vt idem Cicero ait, vt sēpe magna in-
doles virtutis, priusquā reipub. prodesse
potuisset, extincta sit. At antiqui illi, ab
excellēti eximiaque virtute progressum
ætatis exspectari non debere existiman-
tes, nulla ætatis, nec generis quoque, aut
conditionis cuiusquam ratione habita:

a Philipp. 5.

sed

sed virtutis cuiusque veri æstimatores:
 vt quisque maximè virtute excelluit, ita
 quemque ad honores prouexerunt: vt
 constat ex Dionysio^a. Et quidem, vt ait
 Cicero^b, Rulli, Decij, Coruini, multiq;
 alij: recentiore autem memoria superior
 Aphricanus, T. Flaminius, admodum a-
 dolescentes, consules facti, tatas res ges-
 serunt, vt populi Romani imperium au-
 xerint, nomen ornauerint. Alexander
 verò Magnus, cum ab ineunte ætate res
 maximas gerere cœpisset, nonne tertio
 & trigesimo anno mortem obiit? quæ
 est ætas Romanis legibus decem annis
 minor, quam consularis. ex quo, vt idem
 ait, iudicari potest, virtutis esse, quā æta-
 tis cursum celeriorem. Valerius porrò
 Coruinus, vigesimo tertio ætatis anno
 consul creatus, dicebat consulatum esse
 præmium virtutis, non sanguinis. & L.
 Quintius Cincinnatus, pauper admo-
 dum, quattuor tantum iugerum agrum
 possidens, eundemque suis manibus co-
 lens, ab aratro ad dictaturam capeſſendā
 Romā accersitus est: qui vñica spes po-
 puli Rom. fuit. quod operę præcium esse
 audire dicit Liuius^c, iis, qui omnia præ
 diuītiis humana ſpernunt: neq; honori
 magno

^{a ant. Rom.}
^{lib. 6.}

^{b Philop. s.}

^{c lib. 3.}

magno locum, neque virtuti putat esse,
nisi ubi effusè affluent opes. Attilium
quoque, qui ad eum accersendum a fe-
natu missi erant, ad imperium populi
Romani suscipiendum, semina spargen-
tem viderunt: sed illæ rustico opere at-
tritæ manus, salutem publicam stabili-
uerunt, & ingentes hostium copias pes-
sum dederunt. Porrò in summo impera-

a Vale. Max.
ub. 4. cap. 4.

b pro lege
Manil.

tore* quattuor has res esse oportere, exi- 6
stimat Cicero^b: scientiam rei militaris, vir-
tutem, auctoritatem, & felicitatem: vir-
tutes autem imperatoris* præcipuas has 7.
esse: laborem in negotiis, fortitudinem
in periculis, industriam in agendo, cele-
ritatem in conficiendo, consiliū in pro-
uidendo: nihil tamen quicquam magna
laude dignum, sine usu, & exercitatione
consequetur: nam quemadmodum in
ceteris artibus, sic quoque in arte im-
peratoria tria spectantur: natura, doctrina,
& usus. natura ingenio, doctrina scien-
tia, usus fructu dijudicandus est. Cete-
rum cum nusquam minus, quam in bel-
lo euentus respondeant: ideoque maxi-
mæ cuique fortunæ minimè credendum
sit, ut Annibal Scipioni dicebat: omni-
no cauedum erit imperatori, ne temerè

engam

cum

8 cum hoste configat*, & aleam belli sub-
eat, sed cauta potius cum ratione, quām
prospera ex casu sequatur: & eum ratio
ducat, non fortuna, quae fallax est, & par-
uis momentis magnas rerum commu-
tationes efficit. Itaq; Cæsarem legimus,
extremo vitæ tempore cunctatiorem ad
dimicadum factum: quo sæpius vicisset,
hoc minus experédos casus existimás:
neque se tantum acquisitum victoria,
quantum auferre calamitas posset^a. Et
quidē sicut felicitas rerum gestarum, ut
inquit Cæsar, exercitus benevolentiam:
sic res aduersæ, odia conciliant. quare
9 consultius, tutius, & glorioius quoque
erit imperatori, vbi cunq; poterit, inge-
nio & ratione hostē superare, ex Periclis
sententia, quām gladio. vt enim multa
maiora sunt opera animi, quām corpo-
ris, vt ait Cicero, siccæ res, quas prose-
quimur ingenio, gratiores sunt, quām
illæ quas viribus. q; etiā significasse vidē-
tur Lacedæmonij apud quos dux, q; for-
titer dimicasset, & cruentō Marte, magna-
que hostium clade vicisset, trophaeū loco,
gallū: qui verò deditione, & pacto, indu-
stria sua, nec nimis cruenta victoria poti-
tus, bellī mala vitasset, bouē immolabat.

^a Smet. in vñ
ta C. Cæsar.

Dion

DE IVRE ET OFF. BELI.

Dion quoq; in libris suis , qui de regnō inscribuntur , dicit longē maiora geri paucorum consilio , quām multitudine , aut viribus . quod etiā Homerus indicat , cūm Agamemnonem inducit afferentē , se longē facilius posse rem Trojanam euertere , si decem Nestōres , aut Vlisses in cōsilio haberet , quām si totidem Aiaces , & Achilles fortiter dimicantes . quō spe-
ctant illa verba Vlissis ad AiaceM , apud

a Metamorp.

13.

Quippe manu fortes , nec sunt tibi Marte se-
Consiliis cessere meis : tibi dexter a bello
Utilis : ingeniuū est q̄ eget moderamine nostro .
Tu vires sine mēte geris , mihi cura futuri est :
Tu pugnare potes ; pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides : tu tantum corpore prodes ;
Nos animo : quantoq; ratē qui temperat , anteit
Remigis officiū : quanto est dux milite maior :
Tātūm ego te supero : nec nō in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu : vigor ūnis in illis .
Et cetera , quæ carmine prosequitur O-
uidius : vbi dicit arma Achillis , de qui-
bus cum Aiace contēdebat Vlisses , quæ-
que digniori erant proposita , in præmiū
Vlissi tributa fuisse . non itaque tantūm
in viribus corporis , & lacertis fortitudi-
nis gloria est : sed magis in virtute animi ,

poliG

vt in-

vt inquit Ambrosius^a. Vnde quoque gi-
gantes, de quibus in sacris litteris, quā-
uis viribus & corpore præstarent: quo-
niam non habuerunt sapientiam, perie-
runt propter suam insipientiam^b. contrà b Baruch c. 9
verò de viro sapiente scriptum est: Sur-
rexit filius sensatus, & propter illum de-
iecit omnem potentiam inimicorum^c. c Eccles. c. 47
10 Cautus ergo imperator, & prudens, ex
Euripidis sententia, audaci & temerario
præferendus est. consilio enim sapienti,
ut idem dicebat, magna militum manus
vinci potest. sic Xerxes, qui tot hominū
millia contra Græcos duxerat, vnius
Themistoclis industria superatus fuit.
Quare Aristides dicebat, non armis so-
lùm contra hostes, sed consilio in primis
vtendū esse. nam cùm consilio, & indu-
stria superiores euadere possumus, quid
opus est pericula suscipere? Hinc rei mi-
litaris periti, in eo præcipuam impera-
11 toris laudem constituunt*, si ea ratione
bellū gerat, qua ipse, & exercitus, quām
commodissimè re frumentaria, aqua, li-
gno, pabulo vtatur; hostis verò iis om-
nibus prohibetur: & inopia, si fieri po-
test, ad deditioñem compellatur: & vt
maximè se tutò dimicare posse existi-
met,

DE IURE ET OFF. BELL.

met, tamē tutius arbitretur, obsefisis viis, cōmactu intercluso, sine vulnere victoria potiri. quā ratio Iulio Cæsari, summo imperatori maximē probabatur: cui erat propositum, ut non nisi coactus prælium committeret cum Afranio, & Petreio, Pompeianarum partium. nam in eam spem venerat, se sine pugna, & sine vulnere suorum, rem cōficere posse: quod re frumentaria aduersarios interclusisset: cur etiā secundo prælio aliquos ex suis amitteret, secum pensitans: cur vulnerari pateretur optimē meritos de se milites: cur denique fortunam perclitaretur: præsertim cūm non minus esset imperatoris consilio superare, quam gladio. & tādem omnium rerum inopia coactos aduersarios, ad ditionem cōpulit^a. & hac ratione facile fuisset Pompeio, Cæsarem ad Pharsalum egestate omnium rerum opprimere, vt proposuerat: nisi a suis Dirachina victoria elatis, se a proposito dimoueri passus fuisset^b. Fabius autem Max. ex hoc genere belli gerendi, summam laudem meruit, etiā ipsius hostis Annibalis testimonio, qui dicebat, se magis a non pugnante Fabio; quam a pugnante Marcello timere:

a Cæs. de bel.
civil. lib. 1.

b Appian. de
bel. civil. lib. 2.

mēra: neceum sententia fefellit. nam
Fabius suis artibus cō iam Annibalem
sedendo redegerat, vt non solūm nihil
ex raptis in diem cōmeatibus superaret,
sed ne vnde raperet quidem, quicquam
reliqui esset, omni vndique frumento;
posteaquam ager parum tutus erat, in
vrbes munitas cotuecto, vt vix decem
dierum, quod compertū postea est, fru-
mentum supēfesseret, Hispanorū ob ino-
piam transitio parata fuerit, si maturitas
temporū expectata fuisset: quam Ter-
rentius Varro consl. sua temeritate im-
pediuit: cuius aduentu Annibal, in hisce
difficultatibus constitutus, quāuis parte
dimidia auctas hostiū copias cernebat,
mirē gaudebat, sperans, id quod accidit,
fortunam præpostero ingenio & teme-
ritati consulis materiam daturam: cuius
culpa ingens illa clades Cannensis Ro-
manis illata fuit ^a. hoc quoque consilio
C. Sulpitio dictatori aduersus Gallos,
neutiquam placebat, quando nulla co-
geret res, fortunæ se cōmittere, aduersus
hostem, quem tempus deteriorē in dies,
& locus alienus faceret, sine præparato
cōmeatu, sine firmito munimento mo-
rantē: ad hoc iis animis corporibusque,

P quorum

^a Linius l. 22

DE IVRE ET OFF. BELL.

quorum omnis in impetu vis esset: par-
a Llinus 1.7. ua eadem langescere mora^a. Alexáder
verò cùm Leucadiam obsideret, passus
est ex finitimiis locis omnes eò confuge-
re, vt citius alimenta, quæ habebát, con-
sumerentur: quibus cōsumptis, facilem
victoriam consecutus est. & Antigonus
vaſtatis Atheniensium agris, ſementis
tempore decessit, & quod reliquum ha-
bebant frumenti, in ſationes ſparſo, re-
uersus nouo vere adultam ſegetem pro-
truiuit, & ad famem redactos Atheniēſes,
in ſuam volūtatem pertraxit. Vnde præ-
cepti Cábyſis meminiffe debemus, quo
Cyrum filium monuit, nunquam expe-
ctandam eſſe egestatem, & in rerū copia,
maximè de inopia cogitandum. ſæpius
enim videmus exercitum consumi pe-
nuria, quām pugna: &, vt ait Vegetius,
ferro ſæuior eſt fames. Itaq;, vt diximus,
hiſce artibus præcipue ſuperandi ſunt
hostes, neque temerè in acie verſandū,
niſi vbi tempus neceſſitasque poſtulat:
exempli Scipionis, qui in Numantinoſ
miſſus, cùm vidisſet coniunctā cum in-
fania hostium temeritatē, dicebat ſe
tempore redimere hostium temeritatē,
& quod loco ſapientiæ eſt, alienā operiri.

ERINTQUP

ſulti-

stultitiam. bonum enim imperatorem,
itidem ut medicum, ad malum curandū
ultimo demum loco ferrū adhibere de-
bet: nihilominus tamen suo tempore
adortus Numantinos fudit a. His asscri-
bi posse videtur consilium Sertorij, qui
proscriptione Syllana dux Lusitanorū
fieri coactus, cùm eos oratione flectere
nō posset, ne cum vniuersa Romano-
rum acie configerent: duos in cōspectu
eorum constituit equos: alterum vali-
dissimum, alterum infirmissimum: ac de-
inde validi caudā ab imbecillo sene pau-
latini carpi: infirmi a iuuene eximiarum
virium vniuersam conuelli iussit: subij-
ciens, equi caudæ consimilem esse Ro-
manorum exercitū, cuius partes aliquis
aggrediēs opprimere possit; vniuersum
conatus prosternere, celerius tradiderit
victoriam, quām occupauerit. quo exē-
plo Sertorius barbaros, quos rationē
flectere non poterat, in suam sentētiam
pertraxit^b. Porrò quemadmodum non
temerē fortuna tentāda est, & ardua sus-
cipienda: sic ab inceptis * nō facile dis-
cedēndū est, exemplo Marcelli, cūm e-
nim multa, succedentes temerē mōeni-
bus, in oppugnatione Casilini, Roma-

a Plut. in
poph.

b Val. Max.
lib. 7. cap. 38

DE IVRE ET OFF. BELL.

ni milites acciperet vulnera, neque satis
ceptis succederet: & Fabius omittendā
rem paruam, ac iuxta magnis difficilem,
& abscedendum inde censeret, quod res
maiores instarent: Marcellus, multa ma-
gnis ducibus sicut non aggredienda, ita
semel aggressa non dimittenda esse di-
cendo, quia magna famae momenta, in
vtramque partem fierent: tenuit ne in-
cepto abiretur.^a Quare laudandi quoq;
Cæsaris milites, qui cum in obsidione
Auarici, omnium rerum difficultate affi-
cerentur, & Cæsar ob inopiam se dimis-
surum oppugnationē diceret: vniuersi
ab eo, ne infecta re discederet, petebant:
hoc seignominię loco laturos, si inceptā
oppugnationem relinquerent, dicēdo.^b

^a *Livius l. 24*
^b *Cæs. de bel. gall. lib. 7.*
fama siquidem bella stare meritò summi
duces existimauere, & eum, qui recede-
bat, fugere credi. Vnde cum in reliquis
rebus, tum præsertim in bello cōstantia
atque fiducia imperatoris plurimum ¹³
præstant, & saepe ad vniuersi belli euentū
maximi sunt momenti, cuius rei specio-
fa exempla nobis præbent Romani, & in
primis, quod Cannensi clade, exhaustis
imperij viribus, supplementū exercitus
in Hispaniam mittere ausi, fecerunt ne
hosti-

hostilium locus castrorū , tum maximē Capenam portam armis Annibale pulsante, minoris veniret, quām si Pœni illā non obtinuissent. Ita se gerere , inquit Val. Max a. quid aliud est, quām sœuen-
a lib. 3. c. 7.
 tem fortunam in adiutoriū sui pudore victam conuertere? Quō spectat, quod Cæsar dicebat, si non omnia secunda cederent, fortunam esse industria subleuādam . Pari fiducia Scipio Africanus, speculatores Annibalīs, in castris suis deprehensos, nec supplicio affecit, nec de consiliis & viribus Pœnorū percūctus est : sed traditos eos tribunis militū, iussosq; omisso metu visere omnia, per castra, quō vellēr, duci iussit: percunaturusque satīn percommode omnia ex plorassent, datis qui prosequerentur retrò ad Annibalē dimisit. quo tam pleno fiduciæ spiritu Scipio prius animos hostium, vt inquit Val. Maxim b. quām arma contudit: nam Annibal maximē hostis, fiducia percultus, protinus nūcium ad Scipionem misit , vt colloquendi secum potestatem faceret , æquiorem im petrari posse pacē ratus, si integer, quām si victus peteret c. Porrò summi duces facile percipientes, quantum haberet in
b lib. 3. c. 7.
c Linius l. 30

DE IVRE ET OFF. BELI.

se boni constantia, atque fiducia, solent
ante conflictum magno studio illud a-
gere*, quo maximè confidentē sibi red-
derent exercitum, & militum animos
confirmarent, quod variis modis facie-
bant. Valerius Coruinus dictator, cum
Samnitibus bellum gerens, priusquam
signum pugnē proponeret, leuibus cer-
taminibus, tentandi hostis causa, aliquot
dies moratus est, ne scilicet nouum bel-

a Linius l.7.

lum suos, nouusque hostis terreret^a. Q.
Fabius consul, decertaturus cum Hetru-
scis, quo animus militum multitudine
territus restitueretur, Samnitium bella,
quę magna felicitate confecerant, extol-
lebat; eleuabat Hetruscos, nec hostē ho-
sti, nec multitudinem multitudini com-
parandam esse aiebat: præterea telum a-
liud occultum scituros in tempore, in-
terea taceri opus esse: quibus ambagi-
bus prodi simulabat hostes, & suos mirū
in modum confirmabat^b. in quo certe
solertia Fabij meritò laudanda, & ab im-
peratoribus imitanda est. communi e-

b Linius l.9.

nim fit vitio naturæ, vt Cæsar dicebat^c,
vt inuisis latitantibus, atque incognitis
rebus magis confidamus, vehementius
que exterreamur. &, vt inquit Linius,

c de bel. ciuil.
lib. 2.

inodot

sæpe

sæpe vana pro veris maximè in bello va-
luerunt. Veteres quoq; ad confirman-
dos militum animos, causam religionis
peridoneam censebant. quò spectat om-
nia auspicia & oracula, quæ si fortè ad-
uersi quid signi facere viderentur, solent
nonnunquam imperatores, solerti qua-
dam interpretatione, in bonum vertere,
vt militibus timorem eximerent. cuius
rei exstant innumera exempla. Et qui-
dem, quemadmodum multa ad confir-
mandos militum animos facienda sunt,
sic quoque magno studio, illa quæ metū
15 inferre possent*, aut militū animos qua-
cunque ratione alienare, suppressenda
sunt. nam, vt Cæsar dicebat, ut corporis
vulnera, ita exercitus incommoda tegē-
da sunt: ne ea nudando, militibus timor
addatur, & hostibus audacia crescat. in
quo, iure Terentius Varro reprehēden-
dus videtur. nam cùm accepta clade Cā-
nensi, Campani legatos ad eum Venusia
misissent, quò cum paucis, ac semiarmi-
bus venerat: ita auxit rerum suarum sui-
que contemptum, nimis detegendo cla-
dem, nudādo quē, vt qui prius ægrè ferre
se, aduersi aliquid accidisse Romanis nū-
tiassent, polliciti quē essent, omnia quæ

DE IVRE ET OFF. BELL.

ad bellum opus essent: reuersis domum
legatis (qui ex contemptu consulis, & eius
oratione, quæ desperatione rerū omniū
continebat, quasi deletū videretur no-
men Romanorum, referebant) omnes
ad defectionem spectarent: confisi se to-
tius Italiz imperio potiri posse, atq; ita
^a *Livius l. 22* foedus cum Annibale fecerunt^a. Simili-
ter Philippus Macedonum rex, impru-
denti consilio, aliquid ad charitatē suo-
rum, & vt promptius pro eo periculum
adirent, ratus profecturum se, si equitū,
qui ceciderant in leui quodā prēlio cum
Romanis, sepeliēdorum curam habuis-
set: afferri eos in castra iussit, vt conspi-
ceretur ab omnibus funeris honos. nam
quod promptiores ad subeundam om-
nem dimicationem putabat facturū, id
metum pigritiamque incussum, qui enim
hastis, sagittisque, & rara lanceis vulne-
ra facta vidissent, inquit *Liuius b*, cum
^b *ll. 31.* Græcis, Illyricisque pugnare assueti:
postquam gladio Hispanensi detrūcata
corpora, brachiis abscissis, aut tota cerui-
ce defecta, diuisa a corpore capita, paten-
tiaque viscera, & foeditatem aliam vul-
nerum viderūt: aduersus quæ tela, quoſ-
que viros pugnādum esset, pauidi vulgo
cerne-

cernebant. Itaque Romani, cùm P. Ru-
tilij Lupi conf. bello sociali cæsi, cada-
uere, & aliorum non paucorum nobi-
lium, in urbem relato, videret populum
eo spectaculo commoueri & terreri: S.
C. decreuerunt, ut exinde mortuorum
in bello corpora, ibi humarentur, vbi cū-
que cecidissent: ne ob eorum conspectū
reliqui segniores ad militiam fierent.
quod decretum mox cognitū, & hostes
imitati sunt. Ceterum Chabrias Athe-
nienſium dux, optimum hunc impera-
torem esse dicebat, qui maximè co-
gnitas haberet res hostium: quarum
certè ignoratione multos fugatos exer-
citus, & de summa rerum non semel in
periculum ventum fuisse legimus. Itaq;
Cassius a Caſarianis in suo cornu vi-
ctus, & caſtris exutus, credens Brutum
quoque ſuperatū, qui in ſuo cornu vice-
rat, quaſi desperatis rebus, ſibi ipſi mortē
conſciuit. Simili errore, cùm inter Ro-
manos & Volſcos magno prælio certa-
retur, & nox incertos diremiffet: tantus
ab imprudentia ieventus vtraque caſtra
tenuit timor, ut relictis ſauciis, & magna
parte impedimentorum, ambo pro victis
exercitus ſe in montes proximos recipe-
rent.

a Appian, de
bel. cunct., l. 1.

b Plut. in
popl.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Linii lib. 4 rent a. & Curio legatus Cæsar is, bello ciuili, temerè credens perfugis, qui Iubam regem (qui Pompeio cum magnis copiis auxilio venerat) reuocatum finitimo bello, & Suburram eius præfectū, cum mediocribus copiis missum assere rent: prælium temerè commisit, & vna cum exercitu a copiis regis circumuen-

b Cæs. de bel. ciuil. lib. 2. tus, ad internectionem cæsus est^b. Vnde

cum vitio naturæ, vt ait Cæsar, quæ volumus, & credimus libeter, & quæ sentimus ipsi, reliquos sentire speramus, non temerè transfugis, & exploratoribus¹⁷ fi-

dem habere debemus. in quo Gallorū morem idem Cæsar^c reprehendit: qui quibuscunque rumoribus, & auditionibus permoti, de summis saepe rebus consilia incunt, quorum eos e vestigio pænitere necesse est: cum incertis rumoribus seruant, & plerique ad eorum voluntatem ficta respondeant. Quare expedit, vt illi, qui cum imperio sunt, vbi duriora quedam occurruint, speculatum ipsi prodeant: exemplo Marcelli, qui ad collegam dicebat: Quin imus ipsi cum equitibus paucis exploratum: subiecta enim res oculis, certius dabit consilium. Omnia autem maximè proderit im-

c de bello gal

lico lib. 4.

perator,

18 perator*, si ad omnia quæ aspera atque
ardua sunt, se ducem præbeat. si quid e-
nim iniungere inferiori velis, id prius
in te, ac tuos si ipse iuris statueris, facilius
omnes obedientes habeas. Imitari itaq;
debet quilibet bonus imperator, fortem
& strenuum ducem, populo Israëlitico
diuinitus excitatum & datum, Gedeo-
nem, suos ita alloquentē : Quod me vi-
deritis facere, id vos quoque facite. a ca-
pite enim, ut inquit Seneca, bona valetu-
do transit in reliqua membra. suntque
in hanc rem præclara Valerij Coruini
„ verba inquietis : Cūm gloria belli, ac
„ virtute sua quemque fretos, ire in aciem
„ debere; tum etiam intueri, cuius du&tū
„ auspicioq; ineunda pugna sit: vtrūm qui
„ audiendus, duntaxat magnificus adhor-
„ tator sit, verbis tātūm ferox, operum mi-
„ litariū expers: an qui & ipse tela tractare,
„ procedere ante signa, versari in media
„ mole pugnæ sciāt. facta mea, non dicta,
„ vos milites sequi volo, nec disciplinam
„ modò, sed exēplum etiam a me petere,
„ qui hac dextra mihi tres cōsulatus, sum-
„ mamque laudē peperi. Sic certè C. Cæ- a Linus l. 7.
far inordinatā aciem sāpe restituit, obsi-
stens fugientibus, retinensque singulos,
& con-

& contortis faucibus conuertens in ho-
 stem ^a. Itaque ancipiti illo prælio, quo
 cum iuniori Pompeio in Hispania con-
 flixit, suis præ pauore trepidè pugnanti-
 bus, cùm res esset in maximo discrimi-
 ne, & nihil exhortationibus proficeret,
 arrepto cuiusdam clypeo, increpitisque
 militibus, procurrit in hostem, dicens:
 Nunc & mihi finis vitæ erit, & vobis mi-
 litiae. quo facto pudori cedente metu, a-
 ciem restituit, ducentis telis in clypeo
 acceptis ^b. In quo tamen maximè indu-
 striam imperatoris requiro, vt sua qui-
 dem alacritate militū animos ad quod-
 vis periculum subeundū paratores red-
 dat: non temerè tamen periculo sese ex-
 ponat: præsertim ad quem summa re-
 sum spectat: nisi maxima necessitate id
 exigente, & cùm de totius belli euentu
 agitur. multas enim urbes eversas, plures
 fusos fugatosque exercitus, imperato-
 rum temeraria morte legimus. Itaque
 mors P. Scipionis in Hispania, dum sese
 nimium hostium telis offert, vt hostes
 haud dubiè pro victoribus, & Romani
^c Linius l. 25 pro victis essent, effecit ^c. & vulnus Cn.
 Scipionis ad Mundam vincētibus egre-
 giè Romanis, sed de salute imperatoris
 solli-

Sollicitis pauorem iniecit, & haud dubie
& præclaræ victoræ impedimento fuit.
Sic quoque cum Annibal in Saguti opa
pugnatione, dum murum incautius su-
bit, vulneratus caderet, tanta circa eum
fuga atque trepidatio fuit, ut non mul-
tum abesset, quin opera ac vineæ dese-
rerentur ^a. Sic cum Epaminonda, dum ^b Liuinus l. 21
non ducis tantum, verum etiam fortissimi
militis officio fungitur, vires quo-
que reipubl. Thebanæ ceciderunt, nam
ut inquit Iustinus ^c, sicuti telo si primam
aciem perfregeris, reliquo ferro vim no-
cendi sustuleris: sic illo velut mucrone
teli ablati duce Thebanorum, reipubl.
vires hebetate sunt; ut non tam illū ami-
fisse, quam cum illo interiisse omnes vi-
res Thebanoru[m] viderentur. Non itaque
nimiū fidant fallaci fortunæ principes,
neque etiam clypeo Iouis: sub quo eos
versari dixit Homerus: sed in periculis
suscipiendis, ut inquit Cicero ^d, consue-
tudo imitanda medicorum, qui leuiter
agrotantes leuiter curant, grauioribus
autē morbis periculosas curationes ad-
hibere coguntur. Huc spectare videtur,
quod Æmilius Paulus dicebat, cū victo
Perseo pro gratulatione victorie cōuiuia
cele-

DE IVRE ET OFF. BELL.

celebraret: ciusdem scilicet esse peritiae, exercitum hostibus valde terribilem, & amicis conuiuium valde iucundum redere.
a Plin. in popb. Et Scipio African. cum eum quidam parum pugnacem dicerent: Imperatorem me mater, non bellatorem perperit, respondit: ut ostenderet, vincendi rationem in vnius potius scientia & ingenio, quam in multorum viribus & armis esse. non enim eadem militares, & imperatoriæ artes sunt. Præterea imperator, vel potius summus princeps*, meminisse debet cōsiliij Antigoni: qui saeva tempestate iactatus, cum in eadem naue secum suos omnes habuisset: præcepisse liberis dicitur, ut & ipsi meminissent, & ita posteris proderent: ne quis cum tota gente simul in rebus dubiis periclitari auderet. cuius præcepti memor Philippus, Romanis bellum illaturus, duos simul filios in aleam eius, qui proponeretur casus, cōmittere noluit: itaque maiorem secum duxit; minorem ad custodiā regni remisit in Macedoniā: prudentes patres familias imitatus, qui soliti sunt, non omnem vnum in locum pecuniam reponere, né si chasmate, incēdio, aut bello fortè periret, vniuersa etiam interi-

interiret hominis substātia. quò spectat
iactatum inter agricolas adagium, cuius
admonet Celsus^a: Pecuniā sine peculio
fragilem esse. quem locum pulchrè ex-
plicat Corrasius^b. Porrò nō solūm bel-
landi virtus*, vt inquit Cicero^c, in sum-
mo & perfecto imperatore quærēda est,
sed multæ sunt artes eximiæ huius admi-
nistræ, comitesque virtutis. In primis
autem requiritur in eo, qui aliis impe-
rare vult, vt sibi, & cupiditatibus suis im-
perare possit, & imperium, quod in alios
exercere vuit, omnium grauissimè & se-
uerissimè in seipsum exerceat. neque e-
nim potest exercitum continere is im-
perator, qui seipsum non continent: neq;
seuerus esse in iudicando, qui alios in se-
seueros esse iudices non vult. refrenet
ergo libidines, spernat voluptates, ira-
cundiam teheat, coercent auaritiam, &
ceteras animi labes repellat. cui quidem
ita affecto, vt inquit Cicero^d, quæ vim
habere maximam dicitur, præsertim in
bello, fortuna ipsa cedit: quæ, sicut sapiēs
poëta dixit, suis cuique fungitur mori-
bus: quemadmodum de M. Porcio Ca-
tone traditur, viro omnibus virtutibus
prædicto, tantam in eo vim animi inge-
nūque

^a in l. si che-
rus. §. 1. D.
de legat. 3.

^b Miscellan.
^{iur. ciuil. lib. II}
^{cap. 13.}
^{c pro lege}
^{Manil.}

^d in Parag-
dox.

DE IVRE ET OFF. BELI.

nisi que fuisse: ut quocunque loco natus
esset, fortunam sibi ipse facturus videre-
tur, tam in rebus bellicis, quam ciuili-
^{a Lixius l. 39} bus^a. & non temerè creditum fuit, feli-
ciorem futurum Alexádrum Magnūm,
si vicisset superbiam, atque iram, mala in-
uicta, aliaque animi vitia: sed quem Per-
sarum arma non fregerunt, vitia vice-
runt^b. Agesilaus verò summus dux, di-
cebat, malle se vincere malas cupidita-
tes, quam maximam hostium urbem ca-
pere: melius enim esse, suam ipsius con-
seruare libertatem, quam aliis eam adi-
<sup>c Plut. in a.
popb.</sup> mere^c. & Scipio ex capta Carthagine
non maiorem gloriam metuit, quam
quod captiuā adeo eximia forma inter-
ceteras, ut quacunque incederet, con-
uerteret in se omnium oculos, inuiolatā
& intactam sponso Allucio restituerit,
^{d Lixius l. 26} precio redemptionis illi in dotē dato^d.
& idem Scipio, cōciliata sibi clementiæ,
& continentiæ fama plus in Hispania
profecit, quam inuictis Romanorū ar-
mis. Itaque cùm poëtæ monstra ab Her-
cule domita, & tyrannos occisos singūt,
indicant bonum imperatorem, cuius
exemplum nobis Herculem proponūt,
corruptos animi affectus cōprimere de-
bere.

bere. Ceterum imperio alicui delato^a,
consultum erit, liberum illi de summa
rerum statuendi arbitrium permettere,
exemplo senatus, populi que Rom. qui
omnium rerum arbitrium, quod ad bel-
lum attinet, imperatori permittebat, &
utru sedendo, an dimicando rem gerere,
hoc vel illud oppidū oppugnare visum
esset, ipsius iudicio relinquebat, neque
quicquam sibi reseruabat, quam aucto-
ritatem noui belli indicedi; aut fœderis
fanciendi cum hoste: quæ summi impe-
rije esse alio loco ostendimus^b. Itaque Q.
Fabius cons. in Hetruscos missus, ut so-
ciis Sutrinis, quos Hetrisci obsidebant,
opem ferret, Hetruscis prælio fusis, fu-
gatisque, inconsulto senatu, per siluam
Ciminiam hostes persecutus, in Hetru-
riam bellum transtulit^b. & Cn. Manlius
cons. Antiocho deuicto, Gallogræcis,
quod Antiochum auxiliis iuuissent, sine
senatus auctoritate, & iniussu populi,
bellum intulit: & nec quicquam crimi-
nantibus eum legatis, qui cum eo fue-
rant, triumphas in urbem inuestitus est^c.
Similiter Cæsar, cui Gallia prouincia
obtigerat, Germanis Gallia expulsis
Rhenum traxiuit, ut cum Sicambris bel-

Q

lum ge-

a 5, 5, 1, c. 6.

b L. 11, 1, 6.

c L. 11, 1, 38.

DE IURE ET OFFICIO BELLI.

Ium gereret, quod illos, qui sibi Galliae
que bellum intulerat, & in fines Sicam-
brorum se receperant, dedere nollent: &
in Britanniam quoque exercitum tran-
stulit, quod omnibus fere gallicis bellis,
hostibus Romanorū inde subministrata
auxilia intelligebat: haecque omnia ex
suo tantum arbitrio fecit^a. Cn. autem
Pompeio bellum aduersus piratas lege
Gabinia in triennium ita mandatum fuit,
ut toto mari, quod est intra columnas
Herculis, & in maritimis prouinciis, usq;
ad quadragesimum a mari stadium,
potestatem haberet imperandi regibus,
praesidibus, ciuitatibus, ut se omnibus ad
eius belli administrationem necessariis

^b Plut. in Pō-
pe. Cice. pro
lege man. Ap-
plan. in Mi-
thrid.

iuuaret^b. & Q. Fabio Max. dictatori per-
missum fuit, ut omnia faceret, ut e re pu-
blica duceret. & T. Quintio cons. liberū
arbitrium pacis, ac bellum cum Philippo
permisum fuit^c. in quo meritò pruden-
tiam senatus populiique Rom. laudes.
nam qui ex alieno metu, voluntateque
pendet, nihil magnum praestare potest.
Difficile quoque fuisset senatui, ea quæ
oculis subiecta non sunt, suo iudicio ad-
ministrare: & ubi castra locanda essent,
scire: quæ loca praesidiis occupanda:
quando

^c Linius l. 32

quando cum hoste configendum: quādo quiescendū esset, præscribere: & e terra, quod aiūt, gubernare: præsertim cùm puncto tēporis, vt inquit Liuius, cuius præteruolat opportunitas, si cunctatus paululū fueris, ne quicquā mox amissam queraris. Porrò quō maiori animo, & omnibus curis libero, ad summā rerum imperatores consulere possent, ne metu supplicij a re gerenda deterrentur: se natus, populusq; Romanus, re fortè male gesta, fortunā tantūm belli incusans, nunquam crudelius quicquā in eos statuit: nec vñquam atrocior in eos, qui teā meritate, atq; inscitia, exercitus amississet, fuit, quā vt pecunia eos multaret: capite anquisitum ob rem bello male gestā, de imperatore fere nunquā fuit: ipsam calamitatē satis poenae esse existimantes, & laude frustrari, cuius rei exēplo sunt M. Sergius, & P. Virginius tribuni militū cōsulari potestate, bello contra Veiētes, nā cùm fortè hostes ea regione, qua M. Sergius præerat, castra adorti essent: nec se iā Romani ab hostibus tueri possent, & sola spes esset, si a maioribus castris subueniretur, quibus Virginius prærat priuatim Sergio intus & infestus

DE IURE ET OFF. BELL.

noluit Virginius collegæ auxilium submittere, nisi peteret: & Sergius, ne quam opem videretur ab inimico petiisse, vincit ab hoste, quam vincere per ciuē maluit: ita ut huius pertinaciam arrogantia alterius æquaret: quo factū est, ut milites diu in medio cæsi, postremò desertis munitionibus per pauci in maiora castra, pars maxima atq; ipse Sergius Romanum pertenderet: vbi acta vtriusq; causa in senatu, & apud populum die dicta, tantum denis millibus æris grauis rei damnati sunt^a.

a Linius l. 5. Similiter M. Postumius tribunus militum cōsulari potestate, quod ad Veios eius opera male pugnatū esset, decem quoque millibus grauis æris: & C. Sempronius cons. ob ignominiam Volscici belli, quindecim millibus æris

b Linius l. 4. damnati sunt^b. Iolum inuenio de Cn. Fulvio prætore, ob exercitum in Apulia amissum (cum omnibus probris oneratur, & iurati multi dicerent fugæ paucisque initium a prætore ortum, ab eo desertos milites, cum haud vanum timorem ducis crederent, terga dedisse) capite anquisitum fuisse: qui priusquam dies comitorum adesset, exultatum Tarquinios abiit^c. Multis vero annis ante,

c Linius l. 36

aiulon

s. Q.

Sp. Ser-

Sp. Seruilius, vt consulatu abiit, reus ca-
pitis fuit, a trib. pleb. die dicta, quod He-
truscos in castra fugientes audacius quam
prudentius persecutus, robur iuuentu-
tis amisisset, sed cum id indignissime fer-
rent patricij, rem non ferendam dicti-
tantes, eos qui se pro republica impigre
hostibus obijciant, si fortuna minus fa-
ueat, ignauiae accusari ab iis qui nunquam
in acie steterint: tatum potuerunt apud
populum, vt omnium calculis reus ab-
solueretur: ostendentes non esse e repub-
damnari duces ob infortunium. Atqui a Dion. Hal.
ant. Ro. lib. 2
in C. Terentium Varronem consulem,
cuius temeritate, inconsulto collega L.
Æmilio Paulo clades illa Cannensis Ro-
manis illata est, ex qua relicto exercitu,
& collega fortiter mortuo profugit, non
solum non est animaduersum ob rem
male gestam, sed etiam ex tanta clade re-
deungi obuiam itum frequenter est, &
gratiæ actæ, quod de repubb non desper-
rasset: cui, si Carthaginiosum ductor
fuisset, nihil recusandum supplicij fo-
23 ret b. Fuere enim Carthaginenses in
militiæ negotiis tam asperi, vt imperato-
res, qui prauo cōfilio, quamvis prospero
euentu rem gessissent, in crucem tolle-

101 DE IVRE ET OFF. BELL.

rent: quod bene gesserant, deorum immortalium adiutorio, quod male admirerant, ipsorum culpæ imputantes^a. Itaque Mago insignis Carthaginensium imperator, qui primus omnium imperium Pœnorum ordinata disciplina militari constituit, viresque ciuitatis non minus bellandi arte quam virtute firmauit^b, ob rem male gestam contra Syracusanos, metu supplicij seipsum interfecit: quo non contenti Carthaginenses, mortui corpus in crucem sustulerunt^c.

^b Justin. l. 19. ^c Plut. in vi. ^d Timoleonis
Sciendum autem hanc laxam, & largam de summa rerum liberè consulendi potestatem, imperatori tributam, in magistro equitum, tribuno, vel alio qui imperatore inferior est, admodum restricta fuisse: ut suo loco dicemus^d. & quidem, quantumuis libera permittatur duci rerum omnium, ex arbitrio suo administratio: nihilominus, si quid fraudulenter fecerit, de eo tenebitur. nam plenè quidem, ut inquit Scœuola, sed quatenus res ex bona fide agenda est, mandatum censetur^e. & quod in arbitrium alias confertur, semper ad boni viri arbitrium referendum est.^f

^d i. de officiis legati tribuni lib. 3. ^e in l. creditor. §. Lucius. D. mandati. ^f l. in persona. nam. §. generaliter. D. de reg. iur. l. hac veditio. D. de contr. emptio. l. si in lege. D. locati. l. si societatem. D. pro socio.

SE

SEQVVNTVR PROPOSITIONES QVADAM BEL
LICÆ, ET CAUTIONES IMPERATQ-
RIÆ, veterum exemplis stabilitæ.

Vnum non plures exercitui præfici debere,
cum potestate libera, eundemq; ctinuum,
nec eum quem prius offenderis, ignomi-
niæ affeceris.

- 1 Plurium imperium bello inutile.
- 2 Quando dictator creari solitus apud Ra
- 3 Dictatoris potestas. (manos.)
- 4 Non nisi confecto bello successor impera-
tori mittendus.
- 5 Monarchia optima reipub. status.
- 6 Periculoseum eum quem offenderis sum-
ma rerum præficere.

CAPUT TERTIVM.

QVATTUOR tribuni militum consulari
potestate Romæ creati, quorum
tres delectu habito profecti sunt Veios,
documento fuere, inquit Liuius^a, quām a lib. 4.
plurium imperium * bello inutile esset;
tendendo ad sua quisque consilia, cūm
aliud aliij videretur, aperuerunt ad occa-
sionem locū hosti; incerta namq; acie, si-
gnū aliis dari, receptui aliis cani iubeti-
bus, inuasere opportune Veieres, & in fu-
gā egere. Cōsimiliter L. Æmilius Paul^b,

DE IVRE ET OFF. BELL.

ac Terentius Varro aduersus Annibalē:
nec ita pridem Germanorū principes
aduersus Carolū v. magno suo dāmno
experti sunt, nihil a pluribus recte im-
perari posse. Itaque Græci & Romani*, 2
cūm graue bellum, aut seditio ciuilis rē-
publicam perturbaret: ad vnius dictato-
ris aut Archi, aut Harmostæ imperium,
velut ad sacram anchoram confugiebāt.
vnde Romanis a Veientibus victis: Mœ-
sta ciuitate, inquit Liuius^a, vinci insueta,
ad dictatorem creandum recursum est.
& alibi, Tumultuante Romæ plebe, cūm
res ad maximam seditionem spectaret,
trepidū patres, inquit Liuius^b, ad duo ul-
tima auxilia, summum imperium, sum-
mumque ad ciuem decurrunt, dictatore
ē dici placet: dicitur M. Furius Camillus.
Item Flaminio cum maxima parte exer-
citus ad Trasymenum cæso, cūm magna
trepidatio Romæ esset, ad remedium iā-
diu desideratum, inquit Liuius^c, nec ad-
hibitum, dictatorem dicendum ciuitas
confugit. & vñidem refert^d, cūm Præne-
stini discordia Romanorū freti, ra-
ptim agmine facto, peruastatis agris ad
portam Collinam signa inferrent, Ro-
mani a seditione ad bellum versi, dicta-
torem

a lib. 4.

b lib. 6.

c lib. 22.

d lib. 16.

torem T. Quintium Cincinnatum cre-
uere : quod ubi auditum est (tantus eius
magistratus terror erat) simul hostes a
mœnibus recessere, & iuniores Romani
ad eisdictrū sine detractione conuenere.
Itaque non temerè creditum est, quod
Liuius sensit ^a, Gallos urbem Romā non
capturos fuisse, si, quēadmodum aduer-
sus Fidenatem ac Veientem hostem, a-
liosque finitimos populos, vltima expe-
riens auxilia, multis tēpestatisbus ciuitas
fecerat : dictatorem dixisset, contra inus-
tatum, & inauditū hostem, ab Oceano,
terrarumque vltimis oris bellum cien-
tem. Dictator vero ^{*} optima lege crea-
tus, summum imperium belli, pacis, pœ-
narum ac præmiorū sine prouocatione
habebat : ut liber impedimentis omni-
bus melius ad summam rerum cōsulere
posset ^b. Qua ratione T. Quintio, & A-
grippa Furio cōsulib. in Æquos & Vol-
scos profectis, cūm duo cōsules in exer-
citū Romano pari potestate essent, quod
saluberrimum in administratione rerū
magnarū est, inquit Liuiusc^c, summa im-
perij, concedente Agrippa, penes colle-
gam erat. Similiter Aristides, summus
vir, & Atheniensium imperator bello

^b Pomp. in L.
2. §. populo.
D. de orig. imp.

De IURE ET OFF. BELL.

Marothonio, cùm plures imperatores
more Atheniensium creati essent, pari
potestate, Milciadi collegæ, ut solus im-
peraret, concessit, atque reliquis colle-
gis, ut idem facerent, auctor fuit. idque
consilium constat sublatis contentioni-
bus, gloriosissimam de Medis victoriam
a Plut. in A.
r. i. stide.
Atheniensibus peperisse.^a Quàm au-
tem expediāt, duci exercitus liberam
de summa rerum cōsulendi potestatem
permittere, superiore capite ostēdimus.
Porrò cùm minimè conueniat, inter-
rumpi tenorem^b rerum, in quibus pera-
gēndis continuatio ipsa efficacissima est;
non nisi confecto bello successorem im-
peratori mitti expedit. nam inter tra-
ditionem imperij, nouitatemque suc-
cessoris; qui noscendis prius, quàm a-
gēndis rebus imbuendus sit; sape bene
gerendæ rei occasiones intercidunt.
Quare Fabius Max. monuit populum,
ut magno iudicio consules crearent, qui
possent esse pares Annibali: Nam, in-
quit, cùm, qui est summus in ciuitate
dux, eundem elegerimus, tum repente
lectus in annum, aduersus veterem &
perpetuum imperatorē comparabitur,
nullis neque temporis, neque iuris in-
clusum

elusum angustiis , quo minus ita omnia gerat , administretque , vt tempora postulabunt belli : nobis in appara-
tu ipso , ac tantum inchoantibus res an-
nus circumagit a. Vnde etiam Li- a Linius l. 24
uius b , cum Romanos duces cum Ale- b lib. 9.
xandro comparat , eo mirabiliores il-
los quam Alexandrum , aut quemquam
alium regem facit , quod denos vicenos-
que dies quidam dictaturam , nemo plus
quam annum consulatum gessit : ab tri-
buno pleb. delectus impediti sunt : post
tempus ad bella ierunt : ante tempus
comitiorum causa reuocati sunt : in ipso
conatu rerum circumegit se annus : col-
legæ nunc temeritas , nunc prauitas im-
pedimento aut damno fuit : male rebus
gestis , rebus alterius successum est : ty-
ronem , aut male imbutum disciplina e-
xercitum acceperunt . At hercle re-
ges (inquit) non liberi solum impedi-
métis omnibus , sed domini rerum tem-
porumque , trahunt consiliis cuncta ,
non sequuntur . præterea supra hæc om-
nia incommoda , quam arborem quis
conseruit , ab ea legerè alium fructum
indignum videtur . ut Qui Fabius Max.
dicebat , petens Hetruriam , extra ordiné
prouin-

De iure et off. Bell.

prouinciam sibi dari : qui aperuisset Ci-
miniam filiam, viamque per deuios fal-
a Linus l.10 tus Romano bello fecisset^a. Et his qui-
dem argumentis, & exemplis, multum
iuuatur sententia eorum^b, qui monar-
chiam & regiam potestatem vniuersæ 5
naturæ congruentem, optimum reipub-
statum constituerunt. Quare etiam Si-
bylla carminibus suis augurata dicitur
reipub. Romanæ salutem in regno pos-
tam esse, & ciues aliter seruari non posse,
quam si regem haberent. Nam vt Tibe-
rius dicebat, fieri non potest, ut respubl.
bene constituta, quod vnum tantum est
corpus, plura capita habeat. Ceterum,
perieulosissimum quoque erit^c, eum 6
quæ offendieris, vel cognominia affeceris,
summæ rerum præficere. cuius rei exem-
ple esse potest M. Liuius: qui cū ex con-
sulatu populi iudicio damnatus, igno-
miniam ægræ ferens, in rus migrasset, &
octauo post damnationem anno, in urbē
reductus, iterum consul factus esset: me-
moria proditum est, plenum adhuc ira
in ciues M. Liuium, ad bellum profici-
scensem contra Annibalem, moneri Q.
Fabio, ne priusquam genus hominum
cognosceret, temerè manum cōsereret,
respon-

BIBLIOTHECA

respondisse, ubi primum hostium agmen
conspexisset, pugnaturum: cumque
quæreretur, quæ causa festinandi esset:
Aut ex hoste egregiam gloriam, inquit,
aut ex ciuibus victis gaudium meritum
ceriè, et si non honestum capiam.^a Simi-
liter Harpagus, cùm Astyages Medorum
rex illi infelix, in ultionem scrutati ne-
potis Cyri, filium eius interfecisset, epu-
landum que patri tradidisset: ad tempus
dissimulatō dolore, odium regis in vin-
dictę occasionem distulit: & postea cùm
Cyrus Astyagi bellū inferret, & Astya-
ges summam belli Harpago cōmisisset:
exercitum acceptum, statim Cyro per
dictionē tradidit, & regis crudelitatem
perfidia defectionis ultus fuit.^b

^a Linius, 27^b Insti. lib. 8

Vtrum lenitate & benevolentia: an verò se-
ueritate & sauitia plus proficiet imperator.

- 1 Nullum animal maiore arte tractādum,
quam homo.
- 2 Scipio humanitate, Annibal crudelitate,
parem in rebus bellicis gloriam conse-
cui sunt.
- 3 Manlius severitate, Valerius benigni-
tate milites in officio continuerunt.
- 4 Canendum ne nimia lenitas pariat con-
temptum,

DE IVRE ET OFF. BELL.

- tempum, neque nimia sauitia odium.
5 In principe requiritur benevolentia.
6 Non potest amor cum timore misceri.
7 Imperator apud suos milites plus proficiet comitate, quam morum asperitate.
8 Homo beneficio & benevolentia inuitari capit.
9 Obsequio mitigantur imperia.
10 Benevolentia etiam apud hostes multum potest.

CAP. QVARTVM.

Non solum belladi virtutem in summo, ac perfecto imperatore quæredam esse alibi diximus: sed multas alias esse artes eximias, huius administras, comitesque virtutis. & quidem, cum nullum sit animal*, ut sensit Seneca, maiore arte tractandum, quam homo: qui se solet, utrum in imperatore requiratur magis asperitas & sauitia; an vero humanitas, & benevolentia. quae de re in utramque partem innumera possent adduci exempla: & in primis sese offerunt Annibal, & Scipio*, summi duces, qui diuersissimis ingeniiis, longè diuferiore modo, ac ratione, parem ex rebus belli-

bellicis gloriam reportatiere. hic enim
in Hispaniam missus , innata sibi huma-
nitate , & benevolentia , non solum mi-
litum animos sibi deuinxit : sed etiam
coinciliata clementiae fama , totam Hi-
spaniam Romanæ ditionis fecit: ille cō-
trà , magna violentia , crudelitate , & ra-
pina Italiam devastauit , & omnes po-
puli Italæ , omnia fere oppida ad eum
defecere : ita vt quemadmodum Hispa-
nia , benevolentia Scipionis , sic Italia ,
timore Annibal's subacta fuerit . Simi-
le exemplum habemus in Manlio Tor-
quato , & Valerio * Coruino , qui pari
virtute & gloria vixerunt Romæ : dispa-
ri tamen ingenio , & ratione proceden-
di . Manlius enim ferox natura , maxi-
mè severus in disciplina militari fuit :
Valerius verò omni genere humanita-
tis , & benevolentiae milites prosecutus
est . usque adeò , ut ad milites in officio
continendos , ille filium victorem , &
speciosa spolia referentem , quod eius
iniussu pugnasset cū hoste , virgis cæsum
securi percutserit : hic verò neminem vel
offenderit quidē . attamen pro tam dissimili
ratione agendi , non dissimilē fructū
& gloriam retulere . nulla enim ynquam
.d. 8. 8.
seditio

DE IVRE ET OFF. BELL.

seditio inter utriusque ducis milites or-
ta fuit: nūquam ullus pugnam detrecta-
uit, aut dicto minus obediens fuit: & u-
terque maximas res gessit. Manlius itaq;
sua seueritate & imperiosis edictis, disci-
plinam militarem mirum in modū sta-
biliuit: Valerius verò, tātum in militari
disciplina seruans, innata sibi humani-
tate & lenitate militum animos flexit, &
obedientissimos habuit: & si quos forte
legum, & disciplinæ contemptores pu-
niebat, non hoc imperatoris seueritati,
sed constitutioni legū asscribebant. non
enim ubi imperio, ubi lege agi poterat,
volet. & hæc exempla proposita quæ-
stionem satis dubiam relinquunt. Porrò
illud certè* magno iudicio, utramuis viā 4
sequamur, caendum: ne nimia lenitas
pariat contemptum: quod Scipione-
uenit: inter cuius milites maxima sedi-
tio mota est in Hispania: neque nimia
sæuitia odium excitet: quod Annibali
accidit: qui crudeliter & auarè spoliādo
ea, quæ tueri nequibat, ut vasta hosti re-
linqueret, omnium animos a se abalie-
nauit, neque indigna patientium modò,
sed ceterorum etiam: quippe ad plures
exemplum, ut inquit Liuius², quām ca-
lamitas

Iamitas pertinebat. Ceterum qui de institutione principis * scripsere, potius Valerium, & Scipionem imitados proponunt, & humanitatem, benevolentiam, & similes virtutes in principe requirunt: ut de Cyro scripsit Xenophon. malus enim custos*, vt inquit Cicero ^a, diutur:

a offic. lib. 2.

nitatis metus, contraque benevolentia
„ fidelis est, vel ad perpetuitatem. & Præ-
„ textatus apud Macrobiū ^b, Qui colitur,
„ inquit, etiam amatur: non potest amor ^{b satur. lib. 1.}
„ cum timore misceri. vnde putas arrogā-
„ tissimum illud manasse prouerbiū, quod
„ iactatur: Totidē nobis hostes esse, quot
„ seruos? non habemus illos hostes, sed fa-
„ cimus, cū illis superbissimi, contume-
„ liosissimi, crudelissimi sumus. Itaq; præ-
„ clarè Ennius.

c. 2.

Quem metuunt, oderunt;

Quem quisque odit, perisse expetit.

Et multorū odiis nullas opes posse ob-
sistere, interitu C. Cæsar is ostendit Ci-
cero^c. atque hanc sententiam, etiam in

c offic. lib. 1.

7 Imperatore* confirmat exemplum Ap-
pij Claudiij, & T. Quintij cons. Appius
enim in Volscos missus, vexando saeuo
imperio exercitum, hoc sua acerbitate
effecit, ut milites omnia segniter, ociosè,

R

negli-

DE IURE ET OFF. BELL.

negligenter, contumaciter agerent: & eos nec pudor, nec metus coēceret, odio consulis exacerbatis omniū animis: usque adeo ut Romanus exercitus in aciem productus, non solum vincere noluerit, sed vinci voluerit, & turpi fuga petierit castra. Quintius verò in Volscos missus, natura lenior, comitate & beneficiis animos militum sibi concilians, præda omni militi data, & laudes addens, quibus haud minus quam præmio gaudent militum animi, rebus egregiè gestis, in urbem rediit^a. Item Cælo Fabius consl. in Yeientes missus, cum præter ceteras imperatorias artes, quas parando, gerendoque bello ediderat plurimas, ita instruxisset acié, ut solo equitatu emisso, exercitum hostiū funderet, insequi fusos, pedes odio consulis, propter morum asperitatem, noluit, & iniussu signa retulit: nec huic tam pestilenti exemplo, inquit Liuius^b, remedia vlla ab imperatore quæsita sunt: adeo excellētib[us] ingeniis citius defueritars, qua ciuem regant, quam qua hostem superent. Similiter L. Papyrius dictator, ob sauitiam, qua M. Fabium magistrum equitum (quod eius iniussu quāuis prospere

^a Linius lib. 2
Dion. Hal.
lib. 9.

^b lib. 2.

sperè pugnauerat cum hoste) constanter ad supplicium poposcerat, neque militibus gratus fuit, neque hostibus terribilis: quam tamen maximam imperatoris laudem esse c̄eset Agesilaus. itaque cum hostes ad castra Papyrij accessissent; tantum momenti in uno viro Papyrio erat, inquit Liuius^a, vt si ducis consilia fauor
a lib. 8.
subsecutus militum foret, debellari eo die cum Samnitibus potuisse pro haud dubio proditum sit: ita instruxerat aciē loco ac subsidiis, ita omni arte bellica firmauerat: sed cessatum a milite, ac de industria, vt obtrectaretur laudibus ducis, impedita victoria fuit. verū sensit peritus dux, quae res victoriæ obstat: temperandum ingenium suum esse, & severitatem miscendam comitati: atque ita maxima dexteritate, sauciorum præcipue curāni suscipiēs, tantum profecit, vt medēdis corporibus, animi prius militum imperatori conciliarentur: & refecto exercitu, cum hoste congressus, haud dubia spe sua militumque, fudit fugauitque Samnites. Est itaque comitatem condienda* grauitas, nam vt sapienter Xenophontes scriptum est: cūm tribus præcipue rebus ad obtemperandum

DE IURE ET OFF. BELL.

adducantur alia animalia, cibis abie*ctio-*
ra, delinimentis erectiora, verberibus
contumacia: homo, quod est animal ge-
nerosissimum, neque minis, neque sup-
pliciis cogi vult, sed beneficio & bene-
uolētia inuitari cupit. Cūm enim bruta-
se vi trahi sinant, homo non nisi *ratione*
seduci patitur. Nihilominus tamē scien- 9
dum est, regum, ducumque clemētiam,
vt Alexander Magnus dicebat, non in
ipsorum modō, sed etiam in illorū, qui
parent, ingenii sitam esse: obsequio e-
nīm mitigantur imperia. vbi verò reue-
rentia excessit animis, & summa imis-
confundimus, vi opus est, vt vim repel-
lamus^a.

Ceterum beneuolentia* & hu- 10
manitas, nō solū apud milites & ciues
prodest, sed etiam apud hostes nō semel
plus potuit, quam inuicta Romanorum
arma, vt exemplo Scipionis iam ostēsum
est. & facit quoque exemplum Camilli,
cūm Faliscos obsideret, qui alioquid iu-
turnus videbatur futurus labor, nisi sua
beneficentia, tradens proditorem filio-
rum regis, ipsos ad deditiōnem pellexis-
^b Linius li. 5. set^b. Fabricij quoque liberalitas, cūm in-
fidiā temvit Pyrrhi medicum, ipsi in-
dicaret, regis animum fregit & vicit.

Huma-

Humanitas itaque, vt inquit Valerius Maximus^a, vincit iram, prosternit odiū, a lib. 5. ca. 4
hostilemque sanguinē hostilibus lacry-
mis permiscet.

Temporum rationem præcipue in
bello habendam.

- 2 *Aliter in bello, aliter in pace agendum.*
- 3 *In pace consuetudini, in bello vilitati pa-
rendum.*
- 4 *Sententia Fabij Max. de Altinio trans-
fuga.*
- 5 *Marcellus L. Brantium beneficio sibi con-
ciliare, quam pœna cohibere maluit.*
- 6 *Scipio Nasica, priuato consilio conuocatis
bonis, Gracchum opprescit.*
- 7 *Octavius Cæsar sua sponte bellum intulit
Antonio.*
- 8 *Silent leges inter arma.*
- 9 *Necessitas ex illico facit licitum.*
- 10 *Non dicitur fieri contralegem, quod vr-
gente necessitate fit.*
- 11 *Ex occasionibus belli ratio commutanda.*
- 12 *Fabius natura cunctator non iudicio.*

CAP. QUINTVM.

Qvi de officiis scripsere, in omnibus
actionibus maximam temporum ra-

DE IURE ET OFF. BELL.

tionem habendam censuerunt, præser-
tim in iis, quæ in casu consistunt. vnde,
vt Q. Fabius Max. Q. Fabio Max, filio
consuli dicebat, aliter in medio ardore
belli *, aliter in pace tranquilla arbitran-
dum, & agendū est. in pace enim liberè,
prout æquitas & iustitia dictat, consulē-
dum est, & legibus insistendum: in bello
autem, & turbulentis temporibus, ordi-
nariis hisce remediis, irritantur sepe ma-
gis, & accenduntur bella & seditiones,
quām sedantur. Vnde fit pleniusque, vt
leges quæ in pace latæ sunt (nisi forte ex
quæ perpetuæ utilitatis causa in æternū
latæ sint) bellum abroget; quæ in bello

a lvn.in pr.
C.de cad.tol.

b pro lege
Manil.

c Philipp. II.

pax *. vt in nauis administratione alia in
secunda, vt inquit Liuius, alia in aduersa
tempestate vsui sunt. Itaq; maiores no-
stri inquit Cicero ^b, semper in pace con-
suetudini *, in bello utilitati paruerunt:
semper ad nouos casus temporum no-
uorum cōsiliorum rationes accommo-
darūt. & alibi: Necesse est, inquit, in tā-
ta concursatione perturbationum ac re-
rum, temporibus potius parere, quām
moribus. Qua ratione Q. Fabius Max. * 3
pater, Clasium Altiniū Arpinatem (qui
clam nocte in castra Romana venerat,

monios

ε Ι.

promit-

promittens si sibi prēmio forer, se Arpos
proditum esse) noluit protransfuga
verberari necarique, quod aliis videba-
tur, quia post Cannenlem cladem, tan-
quam cum fortuna fidē stare oporteret,
ad Annibalem defecisset, traxissetque
ad defectionem Arpos: & tum postea-
quam res Romana, contra spem votaq;
eius, veluti resurgeret, nouā refert pro-
ditionem. documentum enim statui o-
portere censebat Fabius, si quis resipisci-
ceret, & antiquam societatē respiceret.
nam si abire a Romanis liceret, redire ad
eos non liceret, cui dubium esset, quin
breui deserta ab sociis Romana res, foe-
deribus Punicis omnia in Italia iuncta
visura esset. non tamen fidei quicquam
Altinio habendum cēsebat, sed medium
consecutus cōsiliij viam, neque eum pro
hoste, neque pro socio habēdum^a. Item
cū in maximo discrimine Nola esset^b,
quam non tam fiducia sui prēsidij, quam
volutate principum Marcellus habebat,
plebe ad defectionem spectate, quæ plu-
rimū timebatur, & ante omnes L. Bran-
tius iuuenis acer, quem consensus attē-
tatae defectionis, ac metus a prætore Ro-
mano, nunc ad proditionem patriæ, nūc

^a Linne 5.24

DE IVRE ET OFF. BELL.

ad transfugiendum stimulabat: & Marcellus eum aut poena cohibendum, aut beneficio conciliandum videret: sibi assumpsisse, quam hosti ademisse, fortem ac strenuum maluit socium, accitumque ad se, ita comitate sua, additis etiam praemiiis, ferocis iuuenis animum emolliuit, ut nemo inde sociorum, rem Romanam fortius ac fidelius iuuerit. De ceteris verò Nolanis prodigionis reis Marcellus, Annibale demum prælio victo, clausis portis quæstionem habuit. Et hoc quoque spectare videtur, quod de Scipione Nasica proditum est. nam cum Tib. Gracchus, in tribunatu profusis largitionibus, fauore populi occupato, rem publ. oppressam teneret, palamque dictitaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, & consentientibus cunctis, ut consul armis rem publ. tueretur, Mucius Scænola consul negaret se vi quicquam esse acturum: tum Scipio Nasica: Quoniam, inquit, consul, dum iuris ordinē sequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum imperium corruat: egomet priuatus voluntati vestræ me ducem offero: & sublata dextra proclamauit: Qui rem publ. saluat esse volunt, me se-

Linius l. 23

me sequantur: eaque voce, cunctatione
bonorum ciuium discussa, Gracchum
cum scelerata factione, quas merebatur
poenas soluere coëgit^a. Hinc quoque

a Val. Max.
lib. 3. cap. 2.
Appian. de
bel. civil. lib. 1.
b Philipp. 3.

6 Cicero ^b laudat Octaviū * Cæsarem, qui
non exspectato senatus decreto, bellum
contra Antonium sua spōte suscepserat.

Decernendi enim tempus, ut ille ait, nō-
dum venerat; belli autem gerendi tēpus,
si prētermisisset, videbat repub. oppressa
nihil posse decerni. Silent ergo nōnun-

7 quam leges* inter arma, nec se exspectari
finunt: cùm ei qui exspectare velit, ante
poena luenda sit, quām iusta repetenda^c.

c Cicero pro
M. Iulone.

Eoque spectat, quod de C. Mario prodi-
tum est, qui cùm duas cohortes Camer-
tium, quod mira virtute vim Cimbrorū
in acie sustinuissent, aduersus conditio-
nem fœderis, ciuitate donasset: excusa-
uit factum dicendo, inter armorum stre-
pitum, verba se iuris ciuilis exaudire nō
potuisse. erat enim id tempus, quo ma-
gis defendere, quām audire leges opor-
tebat^d. Et certè necessitas sæpe facit lici-

d Val. Max.
lib. 5. c. 2.

8 tum*, quod alioqui esset illicitum^e. Ita-
que clade Cannensi afflictis Romanorū
viribus, eò resdeducta est, vt M. Iunij di-
ctatoris opera, spolia hostium affixa tē-
plis,

e c. discipulos
de cōsec. dist.
4. cap. si quis
propter necesa-
ritatem defuit.

DE IURE ET OFF. BELL.

plis, deorum numini consecrata, instru-
menta militiae futura, conuellerentur:
ac praetextati pueri arma induerent; ad-
dictorum etiam, & capitali crimine dâ-
natorum, atque seruorum aliquot mil-
lia (cum ad id tempus capite censos ha-
bere milites fastidierant) conscriberen-

a Liu. lib. 23
b lib. 7. cap. 6

tur^a. Quæ si per se aspiciantur, ut inquit

Val. Maximus^b, aliquid ruboris habent:
si autem adiunctis necessitatis viribus,
ponderentur, sœ uitiae temporis conue-
nientia remedia videbuntur. nam ut idé-
ait: Cedendum fortunæ est, ubi nisi tu-
tiora elegantur consilia, speciosa sequen-
ti concidendum est. Sic quoque C. Ma-
rio, & Cn. Carbone consf. bello ciuili
cum Sylla dissidentibus: quo tempore
non reipubl. victoria quærebatur, sed
præmiū victoriæ res erat publica: SC.^{ta}
aurea atq; argentea templorū ornamēta,
quæ Numa Pōpilius solēnibus deorū sa-
cris dicauerat, ne militibus stipendia de-
essent, conflata sunt. tanta fuit in summa
egestate honoris publici ratio, non autē
patrū conscriptorum voluntas, ut inquit
Valerius Max^c. sed tua tēterrīma necessi-
tas, truculenta manus illi consulto stylū
impressit. Neq; etiam dicitur fieri contra
legem,

9 legem*, quod vrgente necessitate fit, &
suadēte vtilitatem publica. Supremo enim
iure, quod Iuppiter sanxit, vt inquit Ci-
cero^a, omnia quæ reipub. salutaria sunt,
legitima & iusta habentur. Itaq; Scipio
Africanus, cùm ad necessarium reipub.
vsum, pecuniā ex ærario pmi opus esset:
idq; quæstores, quia lex obstat videre-
tur, aperire non auderēt, protinus claves
poposcit, patet factōq; ærario legē vtilita-
tē cedere coēgit^b. & Lacedemonij, nece-
sitati leges posthabere coacti, dixisse fe-
rūt: Dormiāt leges hodie^c. Hinc nō-
nulli existimāt, si subitū & improuisum
bellū timetur, vel alias ex maxima nece-
sitate, teneri ecclesiā ad contributionē.^d

^b Val. Ma
lib. 3. cap.

^c Appian. de
bel. punic.

^d Ab. Panor.
in c. sicut. vlt.
de iure in ur.

10 Ceterū etiam q; ad ipsam belli admi-
nistrationē attinet, vel maximē impera-
tori, vel duci exercitus, tépori seruiendū
est*, & ex occasionibus, belli ratio cōmu-
tanda est, & nūc impetu quodam & ala-
critate animi ferociter téporis beneficio
vtēdo: nūc cunctando & sedēdo, caufē
res geri debet. quod quia difficile est, re-
pugnante natura, cùm non omnia eidē,
vt inquit Liuius, dij dederint, magna cu-
ra & diligētia, vt ingenium tempori ac-
cōmodemus, enitendum: neque semper

exem.

exemplo Fabij bellum trahamus; neque
 exemplo Marcelli, Scipionis, & aliorū,
 studio pugnādi facile prælium commit-
 tamus. Nam Fabius natura cunctator, n
 non iudicio, temporis beneficio tantam
 in rebus bellicis gloriā meruit: qui im-
 petum hostis Annibal is bellicosī, & ali-
 quot victoriis ferocis, cùm prælio facile
 vinci non posset, afflictis Romanorum
 viribus, sedēdo fregit. sed idem naturam
 secutus, non tempus etiam restauratis
 Romanorum viribus, in eadem sentētia
 perst̄tit, & Scipioni Africam prouin-
 ciā sibi decerni petenti, cōtradicebat:
 cùm tamen ea sola ratio esset trahendi ex
 Italia Annibalem, ut euentus docuit: &
 Scipio si eo tempore, quo Fabius in An-
 nibalem missus fuisset, verisimiliter ni-
 mio studio pugnæ, exemplo Flaminij, &
 aliorum, qui Fabium præcesserant, rem
 Romanam amplius afflixisset. adeo dif-
 ficile est ingenium & naturam mutare.
 Qua ratione Monarchiæ præferre solēt
 liberam rem publ. in qua inuenias diuer-
 fissima ingenia temporibus apta. Cete-
 rum quām plurium imperium bello in-
 utile sit, alio loco obiter ostendimus.^a

Contentiosas & lentas de rebus bellicis deliberationes admodum noxias esse, præsertim ubi facto, magis quam consulto opus est.

- 1 Saluberrimum in consultationibus, ut omnes vnum sentiant.
- 2 Tardae & lētæ deliberationes perniciose.
- 3 In rebus asperis fortissima consilia iutissima sunt.
- 4 Praeclarum Scipionis facinus.

CAP. SEXTVM.

CVM in omnibus deliberationibus & consultationibus, tum præsertim in bellicis, saluberrimum est*, vt vnum omnes sentiant, neque dissentione & pertinacia (quæ plerumque rem in summum discrimen deducere solent) bona consilia corrumpantur. Quod Appollonides principum vnum, Syracusanis, mortuo Hieronymo Syracusarum tyranno, maximaque inter eos orta dissensione, aliis Carthaginiensium, aliis Romanorum amicitiam expertentibus, in tanta perturbatione rerum, cum non procul a seditione res esset, oratione salutari, vt in tali tempore disertè ostendisse videtur, inquiens: Nec spem salutis, nec perniciē propiore vñquam ciuitatum vlli fuisse:

si enim

De iure et off. bell.

Si enim vno animo omnes, vel ad Romanos, vel ad Carthaginienses inclinarent, nullius ciuitatis statum fortunatorem gratioremque fore: si alios aliquo trahat res, non inter Poenos Romanos, que bellum atrocius fore, quam inter ipsos Syracusanos: cum intra eosdem muros, pars unaquaque suos exercitus, sua arma, suos habitus sit duces. Itaque ut unū omnes sentiat, summa vi agendum esse: utra societas sit utilior, longe minoris a-

a Liv. lib. 24. deo rem momenti consultatione esse. Porro quemadmodum contentiose haec, sic & tardae & lentae deliberationes perniciofissimae esse solent, præsertim in bello, ubi non semel consilium, alioqui per se tutum, & salubre, mora temerarium & infelix factum fuisse legimus. cuius rei documento fuere Lanuini, qui cum deliberando tempus terunt, Latinis vietis demum auxilium ferre cœperunt. itaque cum iam portis prima signa & pars agminis esset egressa: & nuncio allato de clade Latinorum, cōuersis signis retro in urbem redirent, prætorem eorum Milonium dixisse ferunt, pro pau- lula via, magnam mercedem Romanis esse soluendam b. potuerat autem Lanuini,

b Liv. lib. 8. vel

vel quiescendo Romanorum amicitiam
conseruare , vel suo tempore auxiliū fe-
rendo Latinis , coniunctis viribus supe-
riores esse. Et huc facere videtur , quod
Latinis ad defectionem a Romanis spe-
ctantibus , & decem principibus eorum
Romam euocatis,cōsultantibus quid ad
ea,quę secum actum iri crederent,respō-
deri placeret: Annus prætor eorum di-
cebat: Quanquā ipse ego (inquit) retuli,
quid responderi placeret: tamē magis ad
summam rerum nostrarū pertinere ar-
bitror,quid agendum nobis,quām quid
loquendum sit: facile esse explicatis cō-
siliis, accommodare rebus verba³. Nul-
lus itaque cunctationi locus est , ut in-
quit Tacitus, in eo consilio , quod non
potest laudari,nisi per actum . & in rebus
asperis & tenuibus ³, ut inquit Liuius,
fortissima quæq; consilia tutissima sunt:
quia si in occasionis momento , cuius
præteruolat opportunitas,cūctatus pau-
lulum fueris, nequicquā mox omissam
queraris . Vnde G. Cæsar, audacia &
magna facinora facienda , non delibe-
randa esse dicebat. estque in hanc rem
4 præclarum P. Cornelij Scipionis ⁴ faci-
nus. nam cūm post Cannensem cladem,

ij qui

ij qui Cannusium perfugerant, ad Ap. Claudio Pulchrum, & P. Cornelium Scipionem tribunos militum, summam imperij detulissent, & iis consultantibus de summa rerum, P. Philus cōsularis viri filius, ne quicquam eos consultare nunciaret, perditam spēm fouere, desperatā esse rem pub. nobiles iuuenes quosdam, quorum princeps esset L. Cæcilius Metellus, mare ac naues spectare, ut deserta Italia ad regum aliquem confugerent: cumque tam malo nuncio omnes stuparent, & qui aderant concilium conuocandum censerent, negabat consilijs rem esse Scipio iuuenis fatalis illius belli: audendum atque agendum, non consultandum, in tanto malo esse: irent secum armati, qui rem pub. saluam vellēt: nusquam verius, quam vbi ea cogitarentur, hostium castra esse. pergit deinde ire sequētibus paucis in hospitium Metelli, & cūm concilium ibi iuuenum, de quibus allatum erat, inuenisset, stricto super capita consultantium gladio: Ex mei animi sententia, inquit, iuro, ut ego rem pub. non deseram, neque alium ciuem Romānum deserere patiar: si sciēs fallo, tum me Iuppiter opt. max. domum, familiam,

miliam, remquē meam, pessimo leto af-
ficias. In hęc verba C. Cęcili iures expo-
stulo, ceterique qui adestis: qui non iu-
rauerit, in hunc gladium strictum esse
sciat. haud secus pauidi, quām si victorē
Annibalem cernerent, iurant omnes,
custodiēdosque semetipſos contra An-
nibalem Scipioni tradunt. Quod certe ^a Liv. lib. 22.
facinus maiorem Scipioni gloriā pe-
rit, quām omnes postea acti ab eo trium-
phi. Non itaque cunctatione opus est,
vt inquit Tacitus, vbi perniciosior est
quies, quām temeritas. quod omnium
maximē in discordiis ciuilibus & rebel-
lionibus locum habet: in quibus, vt idē
Tacitus ait, nihil festinatione tutius, &
magis facto quām cōsulto opus est. om-
ne enim malum nascens, vt inquit Cice-
ro ^b, agens de bello Antonio quām pri-
mūm inferendo, facile opprimitur, in-
ueteratum fit plerumque robustius. atq;
ita Cæsar, Gallis belli consilia renouan-
tibus, coniurationesque faciētibus, ma-
gnis itineribus, repente omnibus locis
occurrit, nec dabat ulli ciuitati spacium
de aliena potius, quām de domestica sa-
lute cogitandi: qua celeritate, & fideles
animos retinebat, & dubitantes terrore,

^c hic p̄sa

S ad con-

^b philipp. 5.

DE IURE ET OFE BELL.

ad conditiones pacis adducebat, & ma-
xima facilitate Gallorum conatus com-
pescuit a. Quare ut est in proverbio, tē-
pus nosse debemus: ne vt in infelibus
consiliis euenire solet, optima videātur,
vt inquit Tacitus, quorum tempus effu-
git, & inutili cunctatione agenditēpora
consumantur.

Dum res adhuc sunt integræ, ne minimum
quidem regi, vel reipubl. de maiestate sua
concedendum esse: & errare eos qui arro-
gantiā hostium, modestia & patientia vinci
posse existimant.

1. Regum maiestas ubi capitur, facile pra-
cipitur.
2. Hosti non facile quid concedendum.
3. Praestat bello victum cedere regno, quam
sine certamine.
4. Patientia & modestia hostes fiunt fero-
ciores.
5. Malis obuiam eundum in tempore.
6. Apologus de cane.
7. Malis conatibus hostium nunquam bellū
metu concedendum.
8. Apologus de lupo, pastoribus & canibus.

CAP. SEPTIMVM.

Nihil quicquā verius profectō, quam
quod Scipio Africanus Antiochō
dicebat,

dicebat, monens ne conditiones pacis,
quas dabat, respueret: regum scilicet
et maiestatem* difficilius ab summo fasti-
gio ad medium trahi, quam a mediis ad
ima præcipitari^a. Quare dum res adhuc a Lin. B. 37^b
sunt integræ, tum reges vel respubl. secū
reputare debent, quicquid de maiestate
et sua cesserint*, cum eo simul de summa
rerum periclitandum eis: quod iis qui-
bus cesserint, animum ad plura conse-
quenda accendant; ac suis ad ea defen-
denda adimant, & omnibus contemptui
esse incipient. Præstat itaque pro fortu-
na*, dignitateque, ut viro forti dignum
est, quocunque belli casus tulerit, qua-
diu aliqua spes in armis est, pati, quam
singula concedendo, sine bello, tota pos-
sessione: excidere, & id de quo contendi-
tur bello, omnibus ne quicquam temeratis,
amittere potius est, quam metu belli con-
cedere. ita enim bello & pace queritur,
ut inquit Liuius^b, ut inter omnes con- b lib. 34.
ueniat, nec quicquam turpius esse, quam
sine certamine cessisse regno, nec precla-
rius quicquam, quam pro dignitate ac
maiestate omnem fortunam expertum
esse. eo que magis, quod ita natura com-
paratum sit, ut quorum arrogantiā pa-

DE IURE ET OFF. BELL.

tientia & modestia vincere arbitramur, ferociores nobis plerunque reddamus: quod pulchre ostenditur exemplo Latinorum. nam cum Latinivna cum Campanis bellum Samnitibus inferrent, & Samnitium legati Româ missi in senatu questi essent, eadem se foederatos pati, quæ hostes essent passi, & precibus infimis peteret, ut Latinos, Campanosque, qui sub ditione populi Romani essent, pro imperio arcerent Samniti agro, sive imperium abnuerent, armis coercerent, & aduersus hæc anceps responsum datū esset: quia fateri pigebat, in potestate sua Latinos iam non esse, timerentque ne arguendo abalienarent: Campanorum verò aliam conditionem esse, qui non foedere, sed per deditio[n]em in fidem venissent: itaque Campanos, seu vellent, seu nolle, quieturos: in foedere Latino nihil esse, quo bellare cum quibus vellent, prohiberentur. Responsum hoc, inquit Luius^a, sicut dubios Samnites, quidnam facturum populum Romanū censerent, dimisit: ita Campanos metu abalienauit: Latinos, yeluti nihil iam concedentibus Romanis, ferociores fecit. itaque per specie aduersus Samnites

belli

belli parandi, crebra concilia indicētes,
omnibus cōsultationibus inter se prin-
cipes Romanum coquēbant bellum: ad
quod Annius prætor hac oratione eos
accendit: Si quando, inquit, vñquā con-
sociandi imperij, usurpandæ libertatis
tempus optastis: en hoc tempus adest, &
virtute vestra, & Deūm benignitate vo-
bis datum. tentastis patientiam: negādo
militem, quis dubitat exarfisse eos, cūm
plus ducentorum annorum morem sol-
ueremus? pertulerunt tamen hunc do-
lorem: bellum nostro nomine cum Pe-
lignis gessimus, qui ne nostrorum quidē
finium per nos tuendorum ius antea da-
bant, nihil intercesserunt. Sidicinos in
fidem acceptos, Campanos ab se ad nos
descisse, exercitus nos parare aduersus
Samnites, foederatos suos audiuerūt, nec
mouerunt se ab vrbe. vnde hæc illis tāta
modestia, nisi a conscientia virium suarū
& nostrarum? Atque ita Romanis tum
anceps cum Latinis bellum fuit, quod
nimia patiētia Romanorum, qua se bel-
lum euitaturos sperabat, infestissimum
fuit: cūm alioqui, si primis conatibus
Latinorum obstitissent; paruo negotio
eos in officio continere potuissent. non

DE LIBRE ET OFF. BELL.

itaque Romani modestia sua evitauerūt bellum, sed distulerunt magno Latino-
rum commodo, in tempus, quo hostes omnibus rebus paratores ad bellum es-
sent. Præcipienda igitur sunt cogitatio-
ne futura, & aliquando ante constituendū, quid accidere possit in utramque partem, & quid agendum sit, atque ante-
quam eueniat, obuiam eundum, neque exspectādum donec obruaris, & malum in dies crescat, & incurabile fiat, quod in morbis etiam præcipiunt medici. Itaque Regulus quidam in Gallia, Commano Segoregiorum regi dixit, & affirmauit Massiliam (quam Senanus, cui Comma-
nus successerat, Græcis cōdendam con-
cesserat) aliquando exitio finitimiis po-
pulis futuram, opprimendam ergo in ipso ortu, ne mox validior ipsum obrue-
ret, suasit: subiectens hanc fabulam; Ca-
nem aliquando* partu grauidam, locum a pastore precario petiisse, in quo pare-
ret: quo obtento, iterato petiisse, ut sibi educare eodem loco catulos liceret: ad postremum adultis catulis, fultam do-
mestico præsidio, proprietatem loci sibi vendicasse. non aliter Massilienses, in-
quiens, qui nunc inquilini videantur,

supri

E 2

quan-

quandoque dominos regionū futuros^a. a Iustin. l. 43
 Si itaque bellum timetur, præstat imparatos hostes inuadere, quām belli in presentiarum euitandi causa, lōgē infestius bellum in futurum excipere. neq; enim 01. dñi. 1400 a
 7 malis conatibus* hostium vñquam belli metu concedēdum est. nam hac ratione non tam euitatur bellū, quām cum maximo incommodo differtur. & sāpe etiā te bellum ostendēdo, potius pacem habiturum confidas, quām hostium arrogantiæ, armis positis, concedendo. quo non tam sedatur ferocia hostium, quām irritatur & alitur. Quò spectat quod Cicero ait^b, suadens senatui, nē pacem fa- b philipp. 7.
 cerent cum Antonio: Cauete per deos immortales, P.C. ne spe præsentis pacis, perpetuam pacem amittatis. Prudenter itaque Romani, Philippo, atque Antiocho occultè bellum molientibus, primi vltrò bellum intulerunt, & in Græciam bellum transferre, quām in Italia excipere maluerunt. eoq; spectat, quod Végetius ait: Qui pacē desiderat, præparet bellum: & quod Manlius Capitolinus dicebat: Ostendite modo bellum, pacem habebitis: videāt vos paratos ad vim, ius ipsi remittent. Salutaris enim severitas,

ut inquit Cicero, vincit inanē speciem
 clemētiae. Quod si clementes esse volue-
 rimus, nunquam deerunt bella ciuilia. &
 a epist.lib.10 ut idem alio loco ait: Hostibus non ali-
 ter pax dari debet (de bello ciuili agens)
 quām si armis positis eam petāt: sin autē
 pugnantes eam postulent, victoria pax,
 non pactione parienda est. Quò spectat
 quod Mimus ait: Ignoscere humanum,
 vbi pudet, cui ignoscitur: alioqui verò
 veterem ferendo iniuriam inuitas nouā.
 & huc etiam referri posse videtur apolo-
 gus ille a Demosthenē prolatus. nam
 cùm Alexander Macedo, sub prætextu
 quodam libertatis magnā Grēcię par-
 tem inuafisser, & Athenas obsideret, ex-
 cūsaretque se nō ea facere, vt libertatem
 eis eriperet, vrbēmue in seruitutem re-
 digeret: sed quòd decem eorum ciues in-
 sensos haberet, qui eum continuò male-
 dictis incesserēt: proinde si pauci illi de-
 derētur, fore vt ab obsidione decederēt,
 populumque a bello & fame liberaret:
 poscebat verò in primis Demosthenem,
 & nouem itidem alios ciues præstantif-
 simos: cumq; anceps esset senatus, mul-
 tiique acclamarent multitudini potius,
 quām paucis esse consulendum: formi-
 darēnt-

daréntque pauci illi , qui ad supplicium
 poscebantur,vixque fari auderent,quòd
 eorum interitu reliqui omnes pacem ac
 libertatem sperarent : ventum fuisset in
 sententiā vt dederentur,nisi Demosthe-
 nes huiusmodi fabella regis dolū & in-
 sidias aperuisset. Lopus aliquando * , in-
 quit , pastoribus, quorum diligentiam
 decipere cupiebat,persuasit, vt secum in-
 amicitiam conuenirent , ea conditione,
 vt canes qui sibi infensi erant , & causas
 inimicitarum præbebant , obsides tra-
 derentur.audiunt pastores,canesque ob-
 fidem seruandæ pacis traduntur , qui o-
 uium diligentissimi custodes erant.tunc
 Lopus adempta formidine, omne pecus
 pro facietate & libidine lacerat,ac deuo-
 rat,& pastores ipsos laniat. Sic etiam in-
 praesentiarum , inquit , viri Athenienses
 Alexander facit: qui omnes illos, qui in
 eius conatus concionantur,qui que eius
 insidias pandunt, depositit , quo facilius
 urbem custodibus spoliata inuadere ac
 diripere possit.²

a Plutar. in
vita Demost.

An præstet bellum domi excipere, an verò in
hostilem agrum inferre.

I. Scipionis sententia.

2. Fabij Max. sententia.

S 5 3 Athē-

DE IVRE ET OFF. BELL.

3. Atheniensibus feliciora bella fuere domi
quam foris.
4. Fabula de Antreo.
5. Multum animi addit patriæ aspectus.
6. Agathocles cum domi obsidionem ferre
non posset, tamē Africæ bellum intulit.
7. Consilium Annibalis.
8. Sententia Agidis.
9. Consilium Hieronis Syracusarum regis.
10. Aliter foris, aliter domi bella tractari.
11. Melior miles extra patriam.
12. Fabij exemplum utile.

CAP. OCTAVVM.

Fuit hæc quæstio variè admodum agitata a summis ducibus, multis in utramque partem adductis argumentis & exemplis: ut vtra sententia sequenda sit, non facile dixeris: fuitque in senatu Romanorum olim magna hac de re cōtentio, inter Q. Fabium Max. & P. Scipionem, qui Africam prouinciam sibi decerni petebat: non aliter asserens finem belli cum Annibale fore*, quam si exercitus in Africam deportaretur, & eo bellum ex Italia auerteretur: referens quale esset, vltro metum inferte hosti, & ab se remoto periculo, aliud in discrimen adducere:

ducere: idq; exemplo ipsius Annibal: & multum interesse, alienos populari fines; an proprios vri excindique videas. plus enim animi esse infereti periculum, quām propulsanti: tum etiam ad dignitatem populi Romani, famamque apud reges gentesque externas pertinere, non ad defendendam modò Italiam, sed ad inferenda etiam Africæ arma videri Romanis animum esse: castraque Romana potius esse, si Carthaginis portis imminerent, quām Romani iterum vallum hostium ex mœnibus suis viderent: Africa esset reliqui belli sedes, illic terror fugaque, populatio agrorum, defectio sociorum, cetera belli clades. Contra ea Fabius * Annibalem recto itinere Italia prius expellendum, quām per circuitus in Africam trahendum censebat: idque natura prius esse, tua cùm defenderis, aliena ire oppugnatum, & pacem prius in Italia optandam, quām bellum in Africa: & vt ipsis prius decederet timor, quām aliis inferretur: vbi nō portus nullus classi Romanæ apertus, non ciuitas socia, non rex amicus, non consistendi usquam locus, non procedendi: quacunque circumspexeris, hostilia omnia atq; infesta:

infesta: aliter quoque Carthaginenses
mœnia patriæ, templa Deūm, aras & fo-
cos defensuros, quām Hispaniam defen-
derant: vbi Annibal esset, ibi caput atque
arcem illius belli esse: quem in Africam
tractum propinqua Carthago, & tota
socia Africa potentiorem armis virisque

a Lin. 5. 28. faceret^a. Et pro Fabio quoque facit exé-
plum Atheniensium*, qui quoad domi
bella gesserunt, victores semper existi-
runt: sed magna classe in Siciliam trans-
missa, vna nauali pugna florentem rem-
pub. suam in perpetuum afflixerunt. fa-
cit quoque quod de Antæo* Lybiae re- 4
ge fertur; qui ab Hercule Ægyptio, dum
in sedibus suis bellum gessit, superari nō
potuit: fraude verò Herculis, extra fines
suos tractus, cæsus fuit, & vitam cum
regno amisit. quod fecit locum fabulæ,
quæ singit Antæum Neptuni e Terra fi-
lium fuisse, robore & fortitudine ne-
mini cedentem: cuius membra quotiēs
labore defecta essent, tactu Terræ matris
suæ recreabantur: quem Hercules cum
eo pugnans, medium complexus, quòd
aliter superari non posset, e terra subla-
tum, astrictum pectori expirare coë-
git^b. Thomyris quoque Scytarum re-
gina,

b Luca. de
bel. civil. lib. 4
: sibini

gina, nequaquam Cyri aduentu territa,
maluit aduentum eius operiri, quām
obuiam ire, feliciorem sibi pugnam in-
tra regni sui terminos futuram rata, vbi
Cyrum in angustias pertractum ex in-
sidiis cum ducentis millibus Persarum
trucidauit a. Item Lacedæmoniis a-
lia bella aduersus finitimos gerentibus,
cūm Thebani Epaminonda duce, oc-
cupandæ vrbis eorum spem cepissent,
tacitiq; Lacedæmonia proficiserentur:
non amplius centum iam effœtæ etatis
viri, qui domi manserant, aduersus quin-
decim millia militum pugnæ sese obtu-
lerunt. tantum animorum viriumque
patriæ & penatum conspectus submini-
strat, tantoque præsentia, quām recor-
datione sui maiores spiritus largitur, in-
quit Iust. b nā cūm viderent, intra que, & b lib. 6.
pro quibus starēt, aut vincendū sibi, aut
moriendum censuerunt. Et hoc spectare
videtur consiliū T. Quintij Flaminij eos.
quo Achæos bellum inferre Zacintho
molientes, monuit, ne instar testudinis
(que vbi collecta in suū tegmē est, ruta ad
omnes iectus est; vbi exerit aliquas partes,
quodcūq; nudauit, obnoxiū atq; infirmū
habet) prolato extra Peloponesū capite,

peri-

a Lit. lib. 36. periculo sese exponeret^a. Pro Scipione
 Piatar. in A. verò facit ipse euentus belli, quo Annibalem (qui tredecim annis in Italia im-
 popb.
 punè bellum gesserat) tractum in Africā
 superauit, & præclara victoria potitus
 est. Similiter Agathocles tyrānus*, cùm
 Pœni Syracusas obsidione cinxissent, &
 sese nec viribus parem, nec ad obsidionē
 ferēdam instructum videret: mira pro-
 fusa audacia (vt qui sua tueri non poterat,
 impugnaret aliena) bellum in Africam
 transtulit, & castra quinto lapide a Car-
 thagine posuit: & Hannone Pœnorū
 duce superato, vastata Africa, plurimas
 & nobilissimas vrbes, amicitarum iura
 non fide, sed successu ponderates, a Pœ-
 nis deficientes, ad se pellexit^b. Facit quo-
 que pro Scipione cōsiliū Annibalīs*,
 quo cum ipse primū in Italia per tre-
 decim annos cum maxima gloria bellū
 gessit: tum etiam Antiocho consilia vo-
 lutanti de Romano bello, auctor fuit, vt
 in Italia bellum gereret: Italiam & mili-
 tes, & commeatum prēbituram externo
 hosti: in Italia Romanos, suis opibus,
 suis viribus, suis armis vinci posse: si ni-
 hil ibi moueatur, licerētq; populo Roma-
 viribus & copiis Italiæ, extra Italiā bel-
 lum ge-

lum gerere, neque regem, neque gētem
 vllam parē Romanis fore^a. & hæc quo-
 que fuit sentētia Agidis Lacedæmonio-
 rum regis^b, qui dicebat Ætolis intra fi-
 nes suos bellum inferendum, nec per-
 mittendum, vt Peloponnesi claustra in-
 trarent^b. Idem consilium post cēdem C.
 Flaminij, exercitusque Romani ad Tra-
 symenum, populo Romano dedit Hie-
 ro Syracusarū rex^c, amicus populi Rom.
 vt scilicet prætor, cui Sicilia prouincia
 euenisset, classem in Africam traiiceret,
 vt hostes in terra sua bellum haberent,
 minusque laxamēti daretur iis, ad auxi-
 lia Annibali submittenda^c. Hoe quoq;
 consilio senatus populusque Rom. Ma-
 cedonicum bellum indixit, persuadente
 Seruio Sulpitio cons. cui Macedonia
 prouincia euenerat: qui populo, vt ro-
 gationem de bello Macedonio indicē-
 do iuberent, his rationibus suasit: non
 hoc agi, vtrum bellum, an pacem habe-
 rent Romani (neque id liberum iis per-
 missurum Philippum, qui terra mariquæ
 ingens bellum moliretur) sed vtrum in
 Macedonia legiones transportarēt, an
 hostes in Italia acciperent. Hoc quātum
 interesset, Punico proximo bello exper-
 tos esse.

^a Liv. lib. 14

^b Plut. in vī.
^{ta} Agidis.

^c Liv. lib. 22

tos esse, quis enim dubitaret, quin si Sa-
gūtinis obsessis fidem Romanorum im-
plorātibus impigrē tulissent opem, sicut
patres ipsorum Mamertinis tulerant, to-
tum in Hispaniam auersuri bellum fui-
sent: quod cunctando cū magna clade
Romanorum in Itālia acceperunt. Nec
illud quidem dubium esse, quin Philip-
pum pactum iam per legatos, literasque
cum Annibale, in Italiā traiçere, misso
cum classe Leuino, qui vltra ei bellum
inferret in Macedonia, continuissent.
multo magis florentem Italiam, multo
magis integras res, saluis tot ducibus,
saluis tot exercitibus, quos Punicum
postea bellū absumpſit, aggressum Pyr-
rhum, tamen cōcussisse, & victorem pro-
pe ad ipsam urbem Romam venisse: nec
Tarentinos modò, orāque illam Italiæ,
quam maiorem Græciam vocant, sed e-
tiam Lucanos, & Brutios, & Samnites
ab ipsis defecisse: quæ quoque, si Philip-
pus in Italiam transmissurus esset, quie-
tura, aut mansura in fide non esse: quem-
admodum nec bello Punico manserūt.
si piguisse Romanos in Africam traiç-
ere, etiamnum tunc in Italia Annibalē
futurum fuisse, & Carthaginiēses hostes

habi-

habituros. potius igitur esse, ut Macedonia, quām Italia bellum haberet, hostium vrbes agrosque ferro & igni vastari: expertos iam esse, foris ipsis, quām domi feliciora potentioraque arma esse.
 Ex quibus certe constat, id quod Agathocles quoque dicebat: Aliter foris^a; aliter domi bella tractari: domi ea sola auxilia esse, quae patriæ vires subministrant: foris hostem etiam suis viribus vinci.

His adde, quod melior procul a domo futurus sit miles*, ubi nullum est resugium, & necessitas pugnandi imminet: qua ratione Annibal in Hispania bellum gerens, Africam Hispanorum præsidio firmavit: & pro eo supplementum ipse ex Africa petiit^b. Sed & tanto audacius, fortiusque pugnaturus est miles in hostili agro, quanto maior spes, maiorque animus inferentis est bellum, quām arcentis. huc accedit, quod hostes deuicti, extra fines suos, facile restaurare bellum possint, & fines suos tueri: ubi si domi suæ hostes superaueris, nullo spacio recreandi dato, facile eos opprimere possis, & bello finem imponere. quod Annibali victori ad Cannas non difficile fuisset,

^a L. lib. 31.^b L. lib. 18

T

si vieto-

DE IVRE ET OFF. BELL.

si victoria & beneficio fortunæ vsus fuisset: & satis constat moram tantum suam
a LIV. lib. 22 saluti vrbis atq; imperio Romano fuisse.^a

Et his quidem argumentis, & exemplis
in medium prolati, vnicuique liberum
hac de re constituendi relinquimus ar-
bitrium, illud tamen etiam atque etiam
pensitandum est, si de bello inferendo, vel
excipiendo consultetur, an facilis sit ac-
cessus in fines hostium, an arcibus mu-
niti, an plani campi, an loca montuosa,
vbi insidiæ timeri possent, an cum hoste
armato & bellico, an verò inermi &
imbelli, & cuius vis omnis in pecunia
consistat, res sit: qui suis viribus domi suę
facile superari poterit, exemplo Cartha-
giniensium: secus si cum hoste armato,
& bellico, cui domi omnia ad bellum
parata sunt, quales fuere Romani, res sit.
Ceterum si cum hoste bellico & vin-
cere solito domi tuæ bellandum erit, nō
inutile videbitur Fabij exēplum sequi*, 12
qui Annibalē iam aliquot victoriis fe-
rocem, cùm facile certamine vinci non
posse videret, sedendo fregit, & vincere
Annibalem prohibuit, vt ab aliis vinci
posset: satis cito incipi victoriam ratus,
vbi prouisum foret ne vinceret: qua ra-
tione

tione imperium Romanum multis cladi bus afflictum restituit. Suntque præclar a in hanc sententiam eiusdem Fabij verba, quibus L. Æmilium Paulum contra Annibalem euntem ita affatus est:

„ Vna ratio belli gerendi aduersus Annibalem est, qua ego gessi, nec euentus modo hoc docet: stultorū iste magister est;

„ sed eodem ratiō quæ fuit, futuraque, donec res eadē manebunt, immutabilis est.

„ in Italia bellum gerimus, in sede ac solo nostro, omnia circa ciuium ac sociorum sunt: armis, viris, equis, cōmeatibus iuant iuuabuntque. id iam fidei doctrinā tum, in aduersis rebus nostris dederunt.

„ Meliores, prudentiores, constantiores, nos tempus diesque facit. Annibal contrā, in aliena, in hostili terra, inter omnia inimica infestaque, procul a domo, procul a patria, neque illi terra, neque mari est pax: nullæ eum vrbes excipiunt, nulla mœnia, nihil vsquam sui videt. in diem rapto viuit, partem vix tertiam exercitus eius habet, quem Iberum amnē traciecit: plures fames quam ferrum absumpsit: nec his paucis iam victū suppeditat.

„ Dubitas ergo quin cum sedendo superaturi sumus, qui senescat in dies? non cō-

DE IVRE ET OFF. BELL.

meatus, non supplementum, non pecu-
niam habeat a? Et certe eò Annibalem
^a Lim. lib. 22 tunc redactum fuisse constat, ut nullo
negotio superari potuisset, nisi temeri-
tas Teretij Varronis occasionem rei be-
ne gerendæ hosti præbuisset. Simili ra-
tione Cn. Sulpitius dictator, aduersus
Gallos in Italia bellum trahebat, nolens
se committere fortunę aduersus hostem,
quem tempus deteriorem in dies & lo-
cū faceret: sine præparato commeatu,
sine firmo munimento morantem: ad
hoc iis animis corporibusque, quorum
omnis in impetu vis esset, parua eadem

^b Lim. lib. 7. languescere mora b.

An præstet initio prælīj magno clamore, &
concitato cursu in hostes pergere; an verò
loco manere, & hostium impetum exci-
pere.

1 Leuissima quæque in bello nonnunquam
magni momenti sunt.

2 Samnites & Galli primo impetu feroci.

3 Fabius sustinuit impetu hostium & vicit.

4 Decius impetum faciendo in hostem vi-
ctus fuit.

5 Fabij exemplum secutus T. Veturius.

6 A. Cornelius Cossus dictator hostiam im-
petum excipiendo vicit.

7 Casar

- 7 Cæsar reprehendit cor. silium Pompeij, quæ
prædixerat i suis, ut impetum Cæsaris
exciperent.
- 8 Mos Gallorum & Germanorum initio
prælij.
- 9 Syri ex clamore indicium sumebant de
futura victoria vel clade.
- 10 Cyri consilium.

CAP. NONVM.

1 IN bello nihil tam leue est*, quod non
magnæ interdum rei momentū faciat.
cuius nobis fidem faciunt Q. Fabius, &
P. Decius cons̄. bello contra Samnites
& Hetruscos. instructa enim acie, ita ut
Fabius aduersus Samnites in dextro cor-
nu, & Decius aduersus Gallos in sinistro
cornu cōsisteret, haud similis pugna, in-
quit Liuius ^a, in dextro læuoque cornū
fuit. Romani apud Fabium arcebāt ma-
gis, quām inferebant pugnam, extrahe-
bantq; in quām maximē serum diei cer-
tamen : quia ita persuasum erat duci, &
2 Sānites & Gallos * primo impetu fero-
ces esse, quo sustineri satis sit : longiore
certamine sensim residere Samnitium a-
nimos : Gallorum quidē etiam corpora
intoleratissima laboris atq; æstus fluere,

DE IVRE ET OFF. BELL.

primaque eorum prælia plus quam virorum; postrema minus quam feminarum esse. in id tempus igitur, quo vinci solebat hostis, quam integerimas vires militi seruabat Fabius*. Ferocior De-
cius, & ætate & vigore animi, quantum-
cunq; virium habuit, certamine primo
effudit*, impetum faciendo in hostem: 4
quod illi nō bene cessit: nam sui milites,
primo cōfictu in fugam acti sunt, & dis-
sipati: quos cum nulla vi sustinere pos-
set, ut morte sua eam, quam per victoriā
consequi non poterat gloriam, sibi para-
ret, exemplo P. Decij patris, se legiones-
que hostium pro exercitu populi Rom.
quiritum deuouit: & qua confertissimā
cernebat Gallorum aciem, concitauit e-
quum, inferensque se ipse infestis telis,
interfectus est: & Romani amissoduce,
qua res terrori alias esse solet, sistere fu-
gam, ac nouam de integro instaurare pu-
gnam cœperunt: quibus cum superue-
nissent subsidia ex nouissima acie iussu
Fabij ad præsidium collegē missi, victoria
potiti sunt. Et Fabij exemplum secutus
T. Vetusius cōs.* in Volscos missus, cum
ad dimicandum hostes acie exciuisset, &
multitudine aliquantulum Volsci supe-
rarent:

rarent: nec promouit aciem, nec clamorem reddi passus est, sed defixis pilis stare suos iussit: ubi ad manū venisset hostis, tum cohortes tota vi gladiis rem gererent: in quo genere pugnæ Mars est atrocissimus. Volsci cursu & clamore fessi, cum se velut stupentibus metu intulissent Romanis, postquam impressionē sensere ex aduerso factam, & ante oculos micare gladios, haud sècus quām si in insidias incidissent, turbati verterūt terga, & ne ad fugam quidem satis virium fuit: quia cursu in prælium ierant. Romani contrà quia principio pugnæ quieti steterant, vigentes corporibus, facile adepti fessos, & castra im petu cepérūt, & castris exutum hostem, Velitras persecuti, uno agmine victores cum victis irrupere ^a.

^a Liu. 5. 2.
6 Similiter A. Cornelius Cossus dictator, acie decertaturus cum Volscis, quorum ingens erat exercitus, milites suos ita affatus est: Nostra victoria est milites, si quid dij vatesque eorum in futurum vindent, itaque ut decet certe spei plenos, & cum imparibus manus conserturos, pilis ante pedes positis, gladiis tantum dextras armemus: nec pro cursari quidem ab acie velim, sed obnoxios vos stabili

DE IVRE ET OFF. BELL.

gradu impetum hostium excipere : vbi
illi vana iniecerint missilia, & effusi stan-
tibus vobis se intulerint, tum micet gla-
dij, & veniat in mentem vnicuique deos
esse, qui Romanum adiuuent, deos qui
secundis auibus in prælium miserint. &
sic ut præceperat pugnant, nec dux le-
giones, nec fortuna se fessellit ducē^a. Hoc
quoque consilio Pompeius, prælio de-
certaturus cum Cæsare ad Pharsalū, suis
prædixerat, ut Cæsar's impetum excipe-
rent, néue se loco mouerent, aciemque
eius distrahi paterentur : idq; admonitu
C. Triarij fecisse dicitur, vt primus ex-
cursus, visque militum infringeretur, a-
ciesque distenderetur : leuiusque casura
pila sperabat, in loco retentis militibus,
quām si ipsi immisis telis occurrisserent
simul fore, vt duplicato cursu, Cæsar's
milites examinarentur, & lassitudine cō-
ficerentur: quod Cæsari tamen nullo cō-
silio factum videbatur : propterea quod
est quædam animi incitatio, atque ala-
critas naturaliter innata omnibus, quæ
studio pugnæ incenditur : hanc non re-
primere, sed augere imperatores debere,
neque frustra antiquitus institutum esse,
vt signa vndique concinerent, clamо-
remque

^a Liu. lib. 6,

remque vniuersi tollerent : quibus rebus & hostes terreri, & suos incitari exi-

8 stimauerunt^a. Sic Galli & Germani*, qui-
bus inconsulta ira & furor erat, si quādo

*a Cef. debet
civil. lib. 3.*

cum hoste congregredi pararent, dissono &
truci cantu, quem harritum vocabant,
cum vulnitu & tripudiis scuta quatien-
tes, prælium inibant, ex quo futuræ pu-
gnæ fortunam augurabantur. Similiter

9 Syri* primo congressu, Solem venerati,
cūm classico signo dato pugnam inirent,
primo occursu ad ardorem excitandum,
ardentissimo clamore concurrebant, &
signa inferebant ; qui si consona voce
editus, neque impar, varius, vel dis-
sonus foret, haud dubiè satis animo-
rum ad certamen esse, & futuram victo-
riam spondebant. nam is erat index vo-
luntatis & animi cuiusque : si vero ex-
citatiōr crebriorque ab hoste sublatus
esset : quò euentus prælii casurus fo-
ret, indicium haud dubiè præbebat.

Quò spectat quod Liuius^b refert, in-
cautè, inconsulteque a C. Sempro-
nio consule prælium commissum cum
Volscis: Clamor, inquit, indicium pri-
mum fuit, quò res inclinatura esset,
excitatiōr crebriorque ab hoste subla-

b lib. 4.

T 5 tus:

DE IVRE ET OFF. BELLE.

tus: ab Romanis dissonus, impar, segnis,
sæpe iteratus incerto clamore prodidit
pauorem animorum. Cyri verò consiliū
fuit*, vt si hostes tumultuosius irruerēt,
10 taciti milites impetum exciperent: sin
autē taciturni, clamore & strepitu acies
inuaderent^a. Plurimum certè refert, v-
lex. genial.
dier. b. 4. c. 7. trum cum tyronibus, & militiae insuetis,
qui facilè inusitato clamore, & impres-
sione commoueri possint, an verò cum
veteranis & bello assuetis, qui non facilè
terreri solent, res sit.

Non esse consilij, inuicem infensos ciuilibus
dissenſionibus hostes, sola discordia fretum
inuadere.

- 1 *Seditio remp. aiequi aeternam, mortalem*
facit.
- 2 *Fouenda seditiones hostium.*
- 3 *Hostes dissentientes non sunt inuadendi.*

CAP. DECIMVM.

AEternam esse magnam rempub.* nisi
ciues inter se metipſos seditionibus
ſeuiant: id vnum venenum, eam labem
ciuitatibus opulētis repertam, vt magna
imperia mortalia essent, non temere ab
antiquis creditum est, cuius rei exemplo
esse

esse potest Romana resp. quæ tam diu
imperium totius orbis tenuit, donec ci-
uibus, & intestinis bellis, suis viribus
consumpta, & ad nihilum redacta est.
Vnde solent prudentes duces fouere se-
ditiones hostium*, si quando possent: ut
hac ratione incruenta victoria, hostium
viribus potiri possent. Quo cōfilio Mar-
cius Coriolanus, vīctor ad vrbē pergens,
cūm agrum Romanum popularetur, a
Patriciorum agris abstineri iussit, quō
illos suspectos plebeis redderet, & dis-
cordiam ciuium iam ante natam incita-
ret^a. Et Annibal cūm videret Q. Fabiū
solerti cunctatione illi victoriam præri-
pere, qui bellum ratione, non fortuna
gereret: quo nomine contemptui erat
Romanis, & timidus dictus, ad augendā
Fabij inuidiam ab agro ipsius omnē vim
hostilem abstineri iussit, omnibus circa
solo æquatis, ut occulti alicuius pacti ea
merces videri posset^b. Quam inuidiam
vt euitaret Fabius, fertur agros illos
vendidisse, & precium in redemptionem
captiuorum conuertisse: Periclem imi-
tatus, cuius agros in populatione cete-
rorum Spartani intactos reliquerāt, spe-
rantes acquirere se illi posse, aut periculū
ex in-

a Liv. lib. 1.
Dion. Hal.
lib. 8.

b Liv. lib. 22

DE IURE ET OFF. BELLE.

ex inuidia, aut ex suspicione proditionis infamiā: quod ante perspiciens Pericles, & futurū populo prædixerat, ad inuidiæ impetum declinandū: agros ipsos dono reipub. dederat, atque ita vnde periculū quæsitum fuerat, ibi maximam gloriam inuenit^a. Porrò non erit consultum seditiosos hostes*, sola discordiæ fiducia inuadere. Nā externus timor, vt inquit Liuius, optimum concordiæ vinculum. Itaque cùm Prænestini, ex discordia Romanorum, occasionem sibi dari rati, raptim agmine facto peruaſtatis protinus agris, ad portā Collinam signa inferret: ingensque in vrbe, trepidatio eſſet: clamatum ad arma, concurſumq; in muros atque portas eſt: tandemque ab ſeditione ad bellum versi, dictatorē T. Quintium Cincinnatum creauere. quod vbi auditum eſt (tantus eius magistratus terror erat) ſimul hostes a mœnibus receſſere, & iuniores Romani ad edictum ſine detractione conuenere^b. ciuilia enim certamina terror externus cohibet. Sicque cùm Cæſar Britannis bellū inferret, ſummam imperij belliique administrādi Britanni communi confilio permiferūt Cassinella uno, cui cum reliquis ciuitati- bus

^a *Lustiv. l. 3.*

^b *Liui. lib. 6.*

bus continentia bella intercesserant: sed
aduētu Cæsar is permoti, eum toti bello
imperioq; prefecerunt^a. Similiter Veiē-
ti bello, Cn. Manlio, & M. Fabio consi-
cūm ciuilibus dissensionibus exaspera-
tis militum animis, consules castris se te-
nerent, nec prælio rem committere au-
derent: quod arma militi non crederet:
& his freti hostes, omnibus modis lace-
serent ad pugnam Romanos, probra in-
gerentes, & Romanis insultantes: Ro-
manus non ultra contumeliam pati po-
tuit; cumque externa & domestica o-
dia certarent in animis, tandem supe-
rabant externa: adeo superbè insolent-
terque hostis illudebat. itaque acie in-
structa, irritatis in hostem, & sibi intui-
cem reconciliatis militum animis, non
alio ante bello, inquit Liuius^b, infe-
stior Romanus prælium iniit. cūm si se
continuissent hostes, propriis ipsorum
viribus, & suo milite facile Romanos
superare potuissent: vt exemplo sunt
Æqui & Volsci: inter quos agrum Ro-
manum ingressos, ex certamine Vol-
sci, Æquie imperatorem coniuncto e-
xercitui darent, seditio deinde atrox,
prælium ortum, & inuicem hostes per-
nicioſo

^a Cæſ. debet.
gal. lib. 5. 6.

^b lib. 2.

DE IURE ET OFF. BELI.

nicioso & pertinaci certamine se con-
fecerunt, & Romanis victoriam tradi-
a L. lib. 2.
Dion. Hal.
ib. 8.
derunt^a. Prudenter itaque Scorio Da-
corum dux, cum sciret ciuilibus armis
distineri populum Ro. non tamen occa-
sione inde arrepta laceſſendum arbitra-
batur, proſpiciens extero bello intesti-
num plerumque reſtingui: & ſuorum a-
nimos, qui ſtudio pugnæ ardebat, lepidè
repreſſit, reprehenditque: canes ſiquidè
duos ipſis inspectantibus commiſit: iis-
que mox acriter pugnatibus, lupum in-
geſſit: quem canes, omiſſa protinus inter-
ſe ira, communem hostem alacriter in-
b Cael. Rho-
dig. left. an.
tig. l. 9. e. 50.
uadentes confecere.^b

Necelitatem pugnandi magno ſtudio impo-
nendam militibus eſſe, & hostibus remit-
tendam.

- 1 Vis neceſſitatis.
- 2 Milites neceſſitate ad certame cōpellendi.
- 3 Fuga species omnibus modis adimēda mi-
litibus.
- 4 Neceſſitas pugnandi hostibus remittēda.
- 5 Hostibus aperienda via, qua fugiant.

CAP. VNDECIMVM.

QVantaſit vis neceſſitatis *, a Philo-
ſophis abundē ſatis diſceptatum eſt,
dialet.
qui

qui ex necessitate omnia fieri contendunt. Itaque Thales interrogatus quid validissimum esset, respondit necessitas: eam enim solā superari non posse. Cuius vi ac virtute cognita, & quantum cùm in reliquis omnibus actionibus, tū präcipuè in bello posset, quātum animi adderet, considerantes summi duces, solent hoc studiosè agere, vt milites suos necessitate astringerēt ad certamen*. nam, vt inquit Q. Curtius, necessitas ante rationem est, maximè in bello. Atq; ita Q. Fabius dictator, cùm per aliquot dies, post ancipitem pugnā cum Samnitibus, cōtinuisset suos intra vallum, obfessi magis quām obsidentis modò, signum repente pugnæ proposuit: & efficacius ratus ad accendendos virorum fortium animos, nullam alibi, quām in semetipso cuiquam relictam spem, de C. Fabio magistro equitum, nouoque exercitu, qui Roma aduenerat, militem celavit, & tanquam nulla nisi in eruptione spes esset, locorum angustias, & commeatus inopiam, militibus exposuit: & nisi quam victoria patefacerent, viam nullam habere: castra quoque, ne infecta victoria, sicut pristino die, in ea se reciperent, incendi

DE IURE ET OFF. BELL.

cendi iussit: armis munimenta, non muni-
nimentis arma tuta esse debere inquiés,
itaque oratione dictatoris, quæ necessi-
tatis index erat, accensi milites, ibant in
hostem: & respectus ipse ardentium ca-
strorum haud paruum erat irritamētum

a Līa. lib. 9. ad viētoriam^a. Sic quoque M. Portius
Cato in Hispania bellum gerēs, circum-
ducto exercitu, procula nauibus suis ca-
strisque, vbi spem nisi in virtute haberēt,
inter medios hostes praelium commisit,
hac exhortatione ysus ad suos: Nusquā
nisi in virtute spes est milites; & ego se-
dulō ne esset feci. inter castra nostra &
nos, medij hostes, & a tergo hostiū agger
est. quod pulcherrimum, idem tutissi-

b Līa. lib. 34 mum, in virtute spem positam habere^b.
Et Annibal superatis Alpibus, cum P.
Scipione dimicaturus, necessitatem pu-
gnandi suis exposuit, inquiens: Dextra
læuaque duo maria claudunt: nullam ne
ad effugium quidem nauem habemus:
circa Padus amnis, maior ac violentior
Rhodano: a tergo alpes vrgent, vix inte-
gris vobis ac vigentibus transitæ. hic vo-
bis vincendum, aut moriendum milites
est, vbi primūm hosti occurristis: & eadē
fortuna, quæ necessitatem pugnandi im-
posuit,

posuit, præmia vobis ea victoribus pro
 posuit, quibus ampliora homines ne
 diis quidem immortalibus optare solent.
 Duos consules huius anni, vnum in As
 fricam, alterum in Hispaniam Romani
 misere: nihil vsquam nobis relictum est,
 nisi quod atmis vindicauerimus, illistis
 midis & ignauis licet esse, qui receptum
 habent, quos suus ager, quos sua terra,
 per tutam, per pacata itinera, fugientes ac-
 cipient: vobis necesse est, fortibus viris
 esse, & omnibus inter victoram mor-
 temue certa desperatione abruptis, aut
 vincere, aut si fortuna mutabit, in prælio
 potius, quam in fuga mortem oppetere.
 Si hoc beneficium omnibus destinatum
 que in animo est, iterum dicam vicisti.
 Nullum incitamentum ad vincendum,
 inquit Liuius,^{a lib. 21.} homini adiis immorta-
 libus acrius datū est. Item Vectiū. Mes-
 sius Volscorum dux, cùm videret suos in
 medio circumuentos a Romanis, eos in-
 crepans clara voce: Hic perituri, inquit,
 vos telis hostium estis, indefensi, inulti?
 quid igitur arma habetis? aut quid vltro
 bellum intulisti, in otio tumultuosi, in
 bello segnes? Quid hic statibus spei est?
 an deum aliquem protecturum vos, ra-^{b. 1. lib. 21.}

DE IVRE ET OFF. TELL.

pturumque huic putatis? ferro via facie-
da est. hac qua me progressum videtis, a-
gite, qui visuri domos, parentes, coniu-
ges, liberos estis: ite mecum. non murus,
nec vallum, sed armati armatis obstant,
virtute pares, necessitate, quæ ultimum

a Lin. lib. 4. ac maximum telum est, superiores estis.²

Porrò ut necessitatem militibus impo-
nerent summi duces, solēt variis modis,
fugæ spem adimere*. itaque Cæsar pri-
mum suo, deinde omnium e conspectu
remotis equis, ut æquato omnium peri-
culo, spem fugæ tolleret, cohortatus suos

b Cef. de bel. prælium commisit cum Heluetiis^b. idq;
gal. lib. 1. apud Germanos frequens fuit. Agatho-

cles tyrannus cùm in Africā traiecisset,
omnes naues consentiente exercitu in-
cendi iussit: ut omnes scirēt auxilio fugæ
adempto, aut vincendum, aut moriendū
esse^c.

c Iusti. l. 22. Astyages Medorum rex cùm Cyro

& Persis prælio decertans, pugnantibus
suis partem exercitus a tergo posuit, &
in tergiuersantes ferro agi, ut in hostes
iussit: ac suis denunciari, nī vincerent, nō
minus fortis etiam post terga inuentu-
ros, quām a fronte viros: atque ingens

d Iustin. l. 1. ex necessitate, pugnandi animus militi-
bus accessit. Et fuit apud Romanos fre-
quens,

quens, vt fugientes pro hostibus cædi iuberentur: profuitque sæpius salubre consiliū, quod in magna cōsternatione, abscissis rebus, ac desperata salute, a Romanis factitatum legimus: vt dispositis equitū turmis ante munimenta, fugientes temerè ex prælio ad castra, pro hoste haberent; illosque strictis gladiis inuaderent, vt non minus a tergo, quam a fronte infestas acies videret. Hæc vltima desperatio non huncquam militū animos ita incendit, vt inclinatas, & turpi fuga profligatas acies plerumque repararit: tantoque ardore pugna fuerit restituta, vt milites ancipiti coacti metu, victoriā ex hostium manibus sæpe eripuerint.

Ceterum eadem ratio, quæ necessitatem pugnandi militibus imponendā suadet, 4 eandem hostibus remittendam * esse ostendit. fit enim plerumque, vt desperatio in virtutem conuertatur, secundum illud Maronis,

Vna salus victis nullam sperare salutem.

Itaque bello Veienti, cùm hostes ex prælio subtractis subsidiis ad castra Romana oppugnanda iuissent, & Cn. Manlius cōsul euectus in castra, ad omnes portas milite opposito, hostibus viā clausisset:

DE IVRE ET OFF. BELLI.

hæc desperatio hostibus rabiem magis quam audaciam accedit; ita ut cæso cōsule, vis hostium amplius sustinērī non posset, & ad extremā ventum foret, ni legati patefecissent vna porta hostibus

a Liu. lib. 2. viam, qua erumperent. Quare mēritò
Dim. Hal. lib. 9. Scipionis sentētia laudata fuit, qui viam hostibus, qua fugerent, esse muniendam dicebat*. Quanto enim plus spei, vt inquit Tacitus, tanto minor ad resistēdum animus erit: nam ignauiam quoque necessitas acuit, & sæpe desperatio spei causa est: aut saltem, vt Q. Curtius ait, magnū ad honestē moriendū incitamentum. Vnde prudenter Themistocles, Græcis volentibus Xerxis prælio victi transitum impedire, ipsumque regem cum exercitu intercludere, timens ne interclusi hostes desperationem in virtutē verterent, & iter quod aliter nō pateret, ferro patefacerent, cùm vincere ceteros consilio non posset, per seruum Xerxem monuit, vt maturata fuga, transitum occuparet^b. Prudenter quoque M. Furius Camillus dictator, cùm Veios oppugnaret, & cuniculo per Veientanam arcem acto, per quē electos milites immiserat, urbem suis militibus implexus, & omnibus

b Lustim. l. 2.

bus locis pugnaretur, multa iam edita
cæde, quo facilius vrbe potiretur, nece-
sitate defendendi hostibus remissa, edi-
cere per præcones iussit, vt ab inermi ab-
stineretur: quo factum est, vt finis san-
guinis esset, & dedi inermes inciperent.
Similiter cùm Fregellæ Colonia, nec o-
pinato aduentu Samnitium, nocte occu-
pata esset, & Fregellani pugnam aliquā
diu æquam (quod pro aris & focis dimi-
caretur, & ex rectis adiuquaret imbellis
multitudō) sustinuerint: fraus deinde
rem inclinavit, inquit Liuus^b, quia vo-
cem præconis audiri passi sunt, incolu-
mem abiturum, qui arma posuisset: eaq;
spes remisit a certamine animos & pas-
sim arma iactari coepit. Eodem astu C.
Fabius Ambustus, in Auxuris oppugna-
tione, cùm vrbe capta, magna adhuc re-
sistentiū (quia cedentibus nihil spe erat)
pugna esset, pronunciari repente iussit,
ne quis præter armatos violaretur, reli-
quam omnem multitudinem voluntar-
iam exuit armis: qua ratione facili vi-
ctoria potitus est^c. Simili modo cùm
Sutrium ex sociis populi Rom. eodem
die, quo ab Hetruscis oppugnatum erat,
Camillus ex improviso receperisset, & pas-
sim tru-

^a Liu. lib. 5.^b lib. 9.^c Liu. lib. 4.

DE. IVRE ET OFF. BELL.

sim trucidatis Hetruscis portas claudi
 iussisset, spe fugæ adempta, restitutum &
 accensum desperatione hostium præliū
 fuisse refert Liuius^a, ni præcones per vr-
 bem dimissi, poni arma, & parci inermi
 iussissent, nec præter armatos quæquam
 violari. tum verò etiam, quibus animi in
 spe vltima obstinati ad decertādum fue-
 rant, postquam data spes vitæ est, iactare
 passim arma, inermesque, quod tutius
 fortuna fecerat, se hosti offerre. Cæsar
 quoque prælio Pharsalico inclinata iam
 acie Pompeij, prudentissimo confilio,
 ne hostes rursum instaurarent ordines,
 quoque facilius victoria potiri posset, di-
 missis circumquaque præconibus, edixit
 suis, vt ciuibus parcerent, & in sola sœui-
 rent auxilia: simulque victores victis oc-
 currentes, iubebant stare securos, quo
 facto hæc vox, Sta securus, Pompeianis
 cœpit esse pro tessera: itaque Cæsar vi-

b Appian. de
 bel. civil. i. 2. etoriam obtinuit^b. hoc spectare videtur,
 quod Lycurgus suis præcepit, vt si præ-
 lio hostes fudissent ac vicissent, tantisper
 modò insequerentur fugientes, dum vi-
 etoriam stabilirent, deinde statim se reci-
 perent: nō modò quia græcanicum non
 esset, cedentes interficere, sed & utilis
 hæc

Hæc esset ratio, hostes enim, si scirent cedentibus parci, repugnantes occidi, fugā pugna vtiliorem sibi arbitraturos.^a

a Plut. in a-
poph.

In victoria potissimum de pace cogitandum.

1 Melius malam, quam bonam fortunam ferre possumus.

2 Nec secundæ, nec aduersæ res immoderatè ferende.

3 In victoria paci studendum.

4 In bello nihil miseriæ victoria.

CAP. DVODECIMVM.

1 Ta profectò natura comparatum est,
vt melius malam, quam bonam fortunam ferre possimus. etenim, vt inquit Tacitus, secundæ res acrioribus stimulis animum explorant, quam aduersæ: quia miseriae tolerantur, felicitate corrumperemur. quod cognoscens Abdolominus e stirpe quidem regia, sed inops admodū, & pauper, à Sidonibus permissu Alexандri rex constitutus, rogatus ab Alexandro, qua patientia inopiam tulisset, respondit: Utinam eodem regnum pati possem.^b & huius quoque rei exemplo est ipse Alexander Magnus, qui priusquam se fortuna animo eius infudisset, orientē

b Q. Curtius
lib. 4.

DE IVRE ET OFF. BELL.

eam moderatè & prudenter tulit ; ad vi-
timum verò magnitudinem eius nō tu-
lit^a. Fit enim plerunque , vt rebus pro-
speris insolecat animus humanus , vt iā
nec alios ferre possit, nec se . vbi tamen
maximæ cuiq; fortunæ minimè creden-
dum sit : cùm quid vesper feret, incertum
sit. Vnde vt aduersas res^{*}, sic secūdas im-
moderatè ferre maximæ leuitatis est . &
rectè præciperevidentur, qui monent, vt
quanto superiores simus, tanto nos sub-
missius geramus. Sicut enim equos , vt
b offic. lib. I. ait Cicero^b, propter crebras contentio-
nes præliorum ferocitate exultantes, do-
mitoribus tradere solent , vt his facilio-
ribus possint vti : sic homines secundis
rebus effrenatos, sibiq; præfidentes, tan-
quam in gyrū rationis , & doctrinæ duci
oportet: vt percipiant rerum humanarū
imbecillitatem, varietatemque fortunæ.
Nam non statuendo tandem felicitati-
modum, nec cohibendo efferentem se
fortunam, quanto quis altius elatus fue-
rit, eo fœdius corruet. Itaq; in victoria^{*}, 3
quæ alioqui insolens & superba est , po-
tissimum paci studendum: neque exspe-
ctandum, donec (vt Demades de Athe-
niēn. intempestiuo belligandi studio
deditis

deditis dicebat) atrati eadēm petere co-
gamur^a. nusquam enim minus, quām in
bello euentus respondet. Quare cūm
Mago nūcius victoriæ Annibalis ad Cā-
nas, Carthaginem venisset, & senatu ei
dato, res fratris in Italia amplissimis ver-
bis extolleret, & quo propior spes belli
perficiendi esset, eo magis omni spe iu-
uandum Annibalē esse diceret: his nihil
motus Hanno, quē semper belli suscepti
aduersus Romanos pænituit, prudenter
monuit, vt in secundis rebus fortuna vti-
vellent, & de pace potius, quām de bello
cogitarent: Nam, inquit, si prætermittas
hoc tempus, quo magis dare quām acci-
pere possumus videri pacem, vereor ne
hæc quoque lætitia luxuriet nobis, &
vana euadat^b. cuius sententia tunc tem-
poris spreta, postea sed serò nequicquam
a senatu laudata fuit: cum eò adacti es-
sent, vt quas dare potuissent cōditiones
pacis, postea sibi dari potentibus, dene-
gatae fuerint: & eo statu essent, quo de
Latinis refert Liuius, vt neque pacem,
neque bellum ferre possent, qui status
rerum omnium miserrimus est. Idem e-
uenit Antiocho, cui (iam Romanis in A-
siam contra ipsum transvectis) de pace

^a Plut. de Socr.
mit. sue. 17. 5

^b Līa. lib. 23

DE IURE ET OFF. BELL.

componenda agenti, respondit Scipio,
hoc prius faciendum fuisse, non iam, ubi
a Plut. in e-
popb. App. de
bel. Syr. Liu.
ub. 37. frenum, fessoremque rex accepisset^a. Non
est itaque sapientis, pacem certam, quae
in victoris manu sit, fallaci spe incertae
victoriae, quae in fortunae manu sit, redi-
mere. Quare Hasdrubal Hoedus Car-
thaginiensem legat^b, cum de pace in senatu
Romae ageret, dicebat, raro simul homi-
nibus bonam fortunam, bonamque me-
tem dari, & populum Rom. eodem inuitum
esse, quod in secundis rebus saperet, &
consulere meminisset: si in secundis rebus
bonam quoque mentem donarent dij,
non solum ea quae eueniissent, sed etiam
ea quae euenire possent, reputaremus. Et

b epist. fam.
ub. 4. epist. 3. Cicero ad Marcellum scribens: Licet,
inquit, omnia sint misera in bellis, misera-
ius tamen nihil, quam ipsa victoria^c: 4
quae etiam si ad meliores venit, tamen
eos ipsos ferociores impotentioresque
redit: ut etiam si natura tales non sint,
necessitate tamen tales esse cogatur. Ita-
que Cesar memor huius impotentiæ hu-
manianimi, hoc unum esse tempus, de
pace agendi cum Pompeio inquit, dum
sibi uterque cōfideret, & pares ambo vi-
deretur: si verò alteri paululum tribuif-

set fortuna, non esse usurum conditionibus pacis eum, qui superior videretur, neque fore æqua parte contentum, qui se omnia habiturum consideret.^a

a Cæs. de belo, civil. lib. 3.

Deuictis hostibus, qua potissimum ratione perpetua pace quieti obtineri possint.

1 *Non minor virtus parta tueri, quam acquirere.*

2 *Consilium Herennij Pontij de Romanis ad Furcas Caudinas inclusis.*

3 *Sententia Camilli de Latinis victis.*

4 *Iudicium senatus de Priuernatibus ad deditionem coactis.*

5 *M. Catonis sententia in rebellantes.*

6 *Romani non permiserunt sociis sine Romano duce bellum gerere.*

7 *Mos deducendi colonias.*

CAPUT XIII.

CVm non minor sit virtus*, quam querere parta tueri: & victoria rectè vti, quam vincere, (nā vt rectè Ouidius: ideoq; bella geramus, vt in pace viuamus: *Casus inest illic, hic erit artis opus:*) deuictis hostibus tota cōsultatio esse debet, qua potissimum ratione in perpetuum a rebellando eos contineamus. Quid enim profuit Pyrrho, in deuincendis hostibus

stibus magnū fuisse, cùm acquisita tueri
 non potuerit: tanto melius studebat ac-
 quirere imperia, quām retinere & quam-
 obrem collatus fuit ab Antigono indo-
 cto lusori, qui cùm & multa & feliciter
 edat, iis tamen nesciat vti. in quam rem
 longè vtilissimum censeo consilium He-
 rennij Pontij* C. Pontij patris. nam cùm 2
 Samnites, duce C. Pontio, Romanos
 fraude ad furcas Caudinas inter duos
 saltus pertraxissent, & inopes consilij in-
 tam lætis rebus Herenium Pontiū con-
 sulendum censerent, consultus a nuncio
 filij Herennius, cēsunt omnes inde quām
 primū inuiolatos dimittendos. quæ
 vbi spreta sententia esset, & iterum ite-
 rumque eodem remeante nuncio con-
 suleretur, censuit ad vnum omnes inter-
 ficiendos: indicans priore cōfilio, quod
 optimum duceret, cum potētissimo po-
 pulo, per ingens beneficium perpetuam
 firmare pacem amicitiamque: altero in
 multis ætates, quibus amissis duobus ex-
 exercitibus, haud facile receptura vires
 Romana res esset, bellum differre; tertiu
 nullum consilium esse, & cùm filius, alij-
 que principes percūctando exquirerēt,
 quid si media via consilium caperetur, vt
 audiā & dimis-

& dimitterentur incolumes, & leges iis
iure belli victis imponerentur. Ista, in-
quit, sententia ea est, quæ neque amicos pa-
rat, neque inimicos tolli, seruare modo
quos ignominia irritaueris. ea est Ro-
mana ges, quæ victa quiescere nescit: vi-
uet semper in pectoribus illorum, quidquid
isthuc præsens necessitas iniunxerit, ne-
que eos ante multiplices poenas expeti-
tas a vobis quiescere sinet. At neutra sen-
tentia accepta fuit: sed Romanis sub iu-
gum missis, pax illa Caudina facta fuit:
qua postea spreta a senatu, quod minus
rite facta esset, deditis pacis auctoribus:
& Samnitibus pro superba pace infestis-
simum cernentibus renatum bellum, om-
nia quæ inde venerunt, non in animis
solum, sed propè in oculis erant: &
fero, ne quicquam laudata sensis Pontij
vtraque consilia: inter quæ se inedia
lapsos victoriae possessionem pace in-
certa mutasse, & beneficij & maleficij
occasione omissa, pugnatur vos cum iis,
quos potuerant in perpetuum vel ini-
micos tollere, vel amicos facere a lib. 9.
prudentius vero Romanus: nam cum
3 Camillus [†] victis & perdomitis Latini-
nis, ad senatum quid de iis fieri pla-
ceret,

DE IVRE ET OFF. BELL.

ceret, referret, ita locutus fuisse fertur:
Reliqua consultatio est, quoniam rebel-
lando saepius nos sollicitant Latini, quo-
nam modo perpetua pace quietos ob-
tineamus. Dij immortales ita vos po-
tentest huius consilij fecerunt, vt sit La-
tium, deinde an non sit, in vestra manu
posuerint. Itaque pacem vobis, quod ad
Latinos attinet: parare in perpetuum, vel
sauiendo vel ignoscendo potestis. Vultis
crudeliter consulere in deditos victos-
que licet delere omne Latium, & vastas
inde solitudines facere, vnde sociali e-
gregio exercitu, per multa bella magna-
que saepe usi estis. Vultis exemplo maio-
rum, augere rem Romanam, victos in ci-
uitatem accipiendo & materia crescendi
per summam gloriam suppeditat. Certè
id firmissimum longè imperium est, quo
obedientes gaudent. sed maturato opus
est, quicquid statuere placet. Tot popu-
los inter spem metumq; suspensos ani-
mo habetis: & vestram itaque de iis curā
quam primūm absolui, & illorū animos
dum exspectatione stupēt, seu beneficio,
seu poena præoccupari oportet. hæc ille,
cuius relationem de summa rerum sena-
tus laudans, sed quod aliorum causa alia
esset,

esset, ita expediri posse consilium dicere,
ut pro merito cuiusque statueretur, rela-
tione habita de singulis populis. Quo
facto ex decreto senatus, aliis ciuitas da-
ta, sacraque sua redditum: aliis ciuitas quā
habebant seruata, crimenque rebellio-
nis a publica fraude in paucos auctores
versum: aliis muri deiecti, & alio habita-
ri iussi*. Est quoque in hanc rem memo-
rabile iudicium senatus de Priuernati-
bus*, quibus ad ditionem coactis, &
ex senatus decreto dirutis Priuerni mu-
ris, Vitrubioque eorum duce necato, cum
sociis eius noxae: cum Placius cons. quid
de reliqua multitudine fieri placeret, ad
senatum referret: unus ex Priuernaribus
legatis, magis conditionis, in qua natus
esset, quam praesentis necessitatis me-
mor, interrogatus a quodam ex senato-
ribus, quam poenā meritos Priuernates
censeret: eam inquit, quam merentur,
qui se libertate dignos censem. cuius fe-
roci respōso cum infestos factos videret
consul eos, qui Priuernatum causam
impugnabant, ut ipse benigna interro-
gatione mitius respōsum eliceret: Quid
si poenā, inquit, remittimus vobis, qua-
lem nos pacem vobiscū habituros spe-
remus?

a Lin. lib. 9.

De iure et off. Bell.

remus? si bonam dederitis, inquit, & fidam, & perpetuam; si malam, haud diutinam. Quibus verbis concitatis non nullorum animis, pars tamen melior se natus ad meliora responsa trahere, & dicere, viri & liberis vocem auditam: nec credi posse, ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione, cuius eum panteat, diutius quam necesse sit, mansurum: ibi pacem esse fidam, ubi voluntarij pacati sunt: neque eo loco, ubi seruitute esse velint, fidem sperandam esse. Itaque ex auctoritate patrum latum ad populū est, ut Priueratibus ciuitas daretura.

a Lin. lib. 8. M. verò Cato * ita maximè rebellantes contineri in officio posse censebat, si effectum esset, ne possent rebellare. itaque arma omnibus cis Iberum Hispanis ademit, vna die muris omnium dirutis: quam rem adeo ægrè passi sunt, ut multi mortem sibimetipsis conciserent: ferox gens. nullam vitam rati sine armis esse^b. In quo Cato videtur secutus exemplum Cyri, qui Lydis iterum rebellantibus arma & equos ademit, iussitq; cauponias, ludicas artes, & lenocinia exercere. Qua ratione effeminati molitie, pristinam virtutem perdidierunt, &

quos

quosante Cyrum inuictos bella effe-
rant, in luxuriam lapsos ocium atque
desidia superauit^a. Annibal autem Sa-
gundo capto, signo dato, omnes puberes ^{a Lustin. l. 1.}
interfici iussit. quod imperium crudele,
ut inquit Liuius ^b, ceterum prope neces- ^{b lib. 10.}
sarium cognitum in ipso euentu est. cui
enim parci potuit ex iis, qui aut inclusi
cum coniugibus, ac liberis domos super-
seipso concremauerunt, aut armati nul-
lum ante finem pugnè, quam morientes
fecerunt? Quò spectare videtur Agesilai
dictum, difficile esse misereri simul & sa-
pere^c. Hoc quoque consilio Romanis, ^{c Plut. in A.}
ut omnem rebellandi occasionem sociis ^{popb.}
adimerent, non placebat^d, socios sine
Romano duce exercituque propriis vi-
ribus consilioque bella gerere^d. Vnde ^{d Dion. Hal.}
cùm Æqui Latinum agrum inuasissent, ^{lb. 8.}
& oratores Latinorum a senatu peteret,
ut aut mitterent subsidium, aut scipios
tuedorum finiū causa capere armas in-
rēt: tutius visum est defendi inermes La-
tinis, quam pati retractare arma^e. Mos ^{e Lis. lib. 2.}
quoq; vetustus erat Romanis, cum quo
nec foedere, nec æquis legibus esset ami-
citia, non prius imperio in eum tanquā
pacatum vti, quam omnia diuina huma-
naque

DE IVRE ET OFF. BELL.

naque dedisset, obsides accepti, arma ad
a LIV. lib. 8. dempta, praefidia urbibus imposta fo-
rent^a. Fuit preterea mos Romanis, nunc
hos nunc illos Italiæ populos subiugan-
do, parte agri multare^{*}, in eumque co- 7
lonias ducere: aut in iam ante condita
oppida nouos colonos sui generis as-
scribere. hæ coloniæ tanquam praefidia,
^b Dion. Hal.
lib. 3. 4. 5.
App. de bell.
civil. lib. 1. partis bello prouinciis imponebantur ^b.
Itaque prouidè Sylla, licet tyrannicè, ar-
mis oppressa republ. eos, quorum opera
in eo bello usus fuerat, colonos deduxit
in agros & oppida eorum, qui illi resti-
terant: qui opportunis locis dispositi, in
ipsius potestate continerent Italiā, trans-
latis ad eos veterum possessorum præ-
diis: quo beneficio eos per totam vitam
habuit obnoxios, & dominationem suā
mirum in modum stabiliuit. cùm enim
res suas, nisi actis Syllæ ratis, tueri nequi-
rent, propugnatores eius dignitatis fue-
runt etiam post illius obitum: neque illi,
quorum arces, mœnia, pecunias, immu-
nitates sustulerat, propter inopiam no-
^c Appian. de
bel civil. lib. 1. cere poterant^c. Perfeo autem victo, &
Macedonibus liberis esse iussis, regis a-
micos, purpuratosque duces exercituū,
praefectos naūium aut praefidiorum, a-
liosque

liosque ministros omnes, regi seruire
humiliter, aliisque superbè imperare as-
suetos, Macedonia excedere Romani, &
in Italiam migrare iusserunt: ne forte
quid noui in Macedonia molirentur.^a

a Liv. l. 45.

Huc spectasse videtur Lycurgus in legi-
bus suis, quas Retras vocant, quibus ve-
tuit saepius contra eosdem bellum gerere:
ne iubet bellandi rationem discerent. Itaque
Agesilao continenter cum Thebanis bella
gerente, & in pugna quadam vulnerato,
Antalcidam ei dixisse ferunt: Pulchram
a Thebanis metcedem reportas, quos
nescientes pugnare docuisti, nam reuera
narratur, nunquam bellicosiores fuisse
Thebanos, quam ruti temporis ob cre-
bras Lacedæmoniorum aduersus eos
expeditiones^b. fortuna enim belli,
ut inquit Q. Curtius, artem
victos quoque docet.

*b Plat. in A.:
popl.*

A large, intricate black decorative flourish or ornament centered on a page filled with dense Latin text. The ornament is symmetrical, featuring a central floral or star-like motif surrounded by swirling vines and leaf patterns. It has a pointed base and extends upwards and outwards, partially obscuring the surrounding text.

DE IVRE ET OFFICIIS

BELLICIS, ET DISCIPLINA MILITARIBUS LIBER TERTIVS.

DE DISCIPLINA MILITARI.

I Disciplina militaris magni est momenti,

2 Tyrone & imbelles disciplina militari
sunt bellicosi.

3 Capuana delicia perdiderunt Annibalis
exercitum alioqui inuitum.

4 Neglecta vel retenta disciplina militaris
testimonium.

5 Mulieres castra sequitur turpe.

6 Cura recidendorum impedimentorum,

7 Muli Marianis.

8 Exercitus unde nomen habeat.

9 Leges militares.

10 Tria curare debent milites.

XI Militaris disciplina.

C A P . P R I M U M .

I Vantum momenti * in disciplina militari positū sit, docet nos historiæ & ipsa quotidiana experientia, & certe nulla alia re populum Rom. sibi orbem terrarum subegisse, nisi armorum exercitatione, disciplina castrorum, vsuque militiæ,

^a Vegetius de
iur. mult. ls. 1
^b Liu. in proœ.
hist.
^c b in milite
Mariano.

militiae, satis constata, idq; pulchrè ex-
pressit Quintilianus ^b cum ait: Si verè „
existimemus, imperium populi Rom. ad „
hanc diem militari disciplina stetit. non „
enim nobis aut multitudo maior, quām „
Cimbris: aut maiores opes, quām locu- „
pletissimis regnis: aut mortis contēptus „
facilior, quām plerisq; barbaris, causam „
vitę non habentibus. principes nos facit „
seueritas institutorū, ordo militiae, amor „
quidam laboris, quotidianæ exercitatio- „
nes, assidua belli meditatio. Vnde Valeri^a „
Max^c. præcipuum decus, & stabilimentū „
Romani imperij, disciplinæ militaris te- „
nacissimum vinculū fuisse dicit: in cuius „
sinu serenus, tranquillusque beatæ pacis „
status acquiescit. Et quideam plures exer- „
citus seruorum*, tyronum, & imbelliū, ^a „
sola disciplina & imperio invictos, & „
bellicosissimos factos fuisse legimus: & „
econtra, plurimos exercitus veteranorū „
militum, invictos alioqui, sola licentia, „
omnibus vitiis, neglecta disciplina mili- „
tari, corruptos & consumptos fuisse, & „
longè ante periisse, quām hostem vidis- „
sent. cuius refidē facit Tullus Hostilius „
Romanorum rex, qui Romanos qua- „
draginta iam annos in ocio agentes, ad „
bellum

bellum exciuit, & belli expertes, sola disciplina optimos milites reddidit^a. & T. Sempronius Gracchus, cum ei seruorum exercitus datus esset, breui effecit exercitatione & ordine militis, ut nemo eorum generis ac sanguinis sui memor in acie esset, praesidio sociis, hostibus terrori essent^b. Sic quoque Pe-
b Liu.lib.25
 lopidas & Epaminondas, liberatis Thebis, a seruitute Spartanorum, facilè eos institutis militaribus ex imbellibus optimos milites effecerunt: ita ut non solum pares essent Spartanis, sed etiam superiores. Scipio verò Æmilianus, optimus imperator, & qui imperatorias artes optimè callebat, ut Numantinæ yrbis magnos spiritus superiorum ducum culpa nutritos contunderet, colapsam militiæ disciplinam, ut primùm castra intrauit, eiectis duobus millibus scortorum, & omnibus iis quæ voluptatis causa comparata erant, restituisse fertur. qua ratione acrem illam & animosam Numantium, incendiis exustam, ruinisque prostratam, solo æquauit, ita ut neglectæ militaris disciplinæ iudicium, ut ait Valerius Max^c. Mancini misérabilis deditio, seruatæ merces, Scipio-

nis speciosissimus triumphus extiterit, quem secutus Metellus, cum exercitum in Africa Iugurthino bello, nimia Sp. Albini indulgentia corruptum accepisset, disciplinam militarem in statum suum rededit: & edicto primum adiumenta ignauiae sustulisse dicitur: atque praeclaras ex hoste victorias adeptus est^a. Et Scipio Africanus posterior, consul in Africam missus, videns corruptam disciplinam militum sub Pisone assuetorum ocio, rapinis & avaritiæ, & nunquam se deuictorum hostes, ni suos in potestate haberet: castigatis graui oratione militibus, omnibusque, qui non militarent, exactis, disciplina militari stabilita, potentem illam Carthaginem Rom. impe-

^b App. de bel. pun. rijæmulā euertit^b. Annibal is verò exercitum, aduersus omnia humana mala sèpe ac diu durantem, bonis inexpertum atque insuetum, quem nulla malivicerat vis, perdidere nimia bona ac voluptates immodicæ Capuanæ*. Somnus enim, & vinum, & epulæ, & scorta, balnea que, & ocium cōsuetudine in dies blandius, ita eneruauerant corpora, animosque, inquit Liuius^c; ut magis deinde præteritæ victoriarē eos, quam presentes tutarentur vires;

a Valerius
Max. lib. 2.
cap. 7.

vires: maiusque id peccatum ducis apud
peritos artium militarium habitū, quām
quod non ex Cannensi acie protinus ad
urbem Romā duxisset: illa enim cuncta-
tio distulisse victoriā viderī potuit: hic
error vires ademisse ad vincendum. Itaq;
hercle, velut si cum alio exercitu a Ca-
pua exisset, nihil usquam pristinæ disci-
plinæ tenuit. nam & redierunt plerique
scortis impliciti: & ubi primū sub pell-
ibus haberi coepit sunt, viaque & aliis
militaris labor excepit, tyronum modo,
corporibus animisque deficiebant: &
deinde per omne æstiuorum tempus,
magna pars sine commeatu ab signis di-
labebantur, neque aliæ latebræ, quām
Capua desertoribus erat. Itaq; M. Mar-
cellus in aciem copiis suis eductis apud
Nolas, ut suorum militum animos eri-
geret, hosti reprobat Capuam Anni-
bali Cannas fuisse. ibi virtutē bellicam,
ibi militarem disciplinam, ibi præteriti
temporis famam, ibi futuri extinctam:
atque ita prælio commisso hostes fudit,
& quemadmodum Annibalis exercitu
Capua, sic militibus Alexandri Babylo-
nia plurimum nocuit, & disciplinam mi-
litarem admōdum corrupti: usque adeo,

a lib. 5.

ut Alexandrum ad discrimina; quæ postea sequebatur, haud dubiè debiliorem futurum fuisse, si hostem habuisset, scribat Q. Curtius a. Et ut breuiter dicam, nullum maius negligetæ, vel retentæ disciplinæ militaris testimonium habere possumus; quam de Romanis: qui cum ante iusticiæ opinione, ac belli gloria omnes populos superarent: postea labente disciplina, ab omnibus superati sunt. Itaque Cato apud Sallustium: Nolite, inquit, existimare, maiores nostros armis rempubl. ex parte magna fecisse, si ita res esset, multo pulcherrimam eam haberemus: quippe sociorum atque ciuium, præterea armorum, atque equorum maior nobis copia, quam illis est. sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla sunt: domi industria, foris iustitia imperium, animus in consulendo liber, neque delicto, neque libidini obnoxius, pro his nos habemus luxuriam, atque avaritiam: publicè egestatè, priuatim opulètiam; laudamus diuitias; sequimur inertiā: inter bonos & malos discrimen nullum est, omnia virtutis prima ambitione possidet. Scitè vero Fabricius, legat ad Pyrrhū profectus, cū apud

A. 31

X

eum

cum Cyneam Thessalum narratēm au-
 disset, quendam Atheniēsem clarum sa-
 pientia, suadere, ne quid aliud homines,
 quām voluptatis causa facerent : pro
 monstro eam vocem accepit, continuo-
 que Pyrrho & Samnitibus hostibus istā
 sapientiam deprecatus est a. Prudenter
 quoque Spartanā ciuitas, diu ciuiū suo-
 rum oculos ab Asię aspectū retraxit, quia
 inde omnes manare delicias, certa cor-
 poris & animi venēta perniciofissima
 cognoscebat, & plus similibus victoriis
 amitti, quām bello queri b. Hinc quoq;
 5 mulieres castra sequi apud maiores ma-
 ximæ turpitudinis fuit, & seuerissimæ a-
 nimaduersionis. & militi uxorem vel fa-
 miliam apud se habere non conceditur,
 nisi cum venia principis c. Et ne quidem
 in prouincia vxore ducenti militi licuit d.
 Sed & procōsul tenetur de delictis uxo-
 ris, quam secum in prouinciam duxit e.
 Melius quoque esse dicit Vlpianus f, ut nupt.
 procōsul sine uxore in prouinciam pro-
 ficiatur. Idque Seuerus Cæcina apud
 Tacitum g censuit: inesse enim dicebat
 mulierum comitatui, quæ pacem luxu,
 bellum formidine morentur, & Roma-
 num agmē ad similitudinem barbari in-
 cessus

a Val. Max.
lib. 4. cap. 2.

b Val. Max.
lib. 2. c. 6.

c L. quicun-
que. C. de re-
mit. lib. 12.
d l. et si cōtra.
C. de nupt. l.
eos. ff. deritio
nupt.

e l. 4. §. pro-
ficiari. ff. de
off. procons.
f in d. § pro-
ficiari.

g Annal. l. 3.
l. 4. 2. 5. 6.
cap. 2. 3. 4.
l. 5. 6. 7.

DE IVRE ET OFF. BELL.

cessus conuertant. Olim quoque ex cōstitutione Constantini, abiectionum mulierum coniunctiones, quibusdam militibus interdicebantur. quod tamen imperator Iustinianus correxit, concedens militibus, ut quascumque vellent, modò ingenuas vxores ducerent. Præcipue etiam ad disciplinam militarem spectat^{*} 6 cura recidendorum impedimentorum, quibus maximè agmen grauari solet.

Auct. ut lib. ceamat. vel auie. §. illo indubitanter. t. a caligato. C. de nupt. Vnde Philippus Macedo, cùm primùm exercitum conscribet, vehiculorum usum interdixit: equitibus non amplius, quàm singulos calones habere permisit, peditibus verò denis singulos, qui molias & funes ferrent. Scipio culcitra fœnea usus est: milites in itinere asinos, aut mulos inequitare vetuit, dicens parū ab eo homine in bello exspectandū esse, qui suis pedibus ire non posset^b. C. Marius recidēdorum impedimentorū gratia, vasa & cibaria militum in fasciculos aptata furcis imposuit, sub quibus & habile onus, & facile esset: vnde & in proverbium tractum, Muli Mariani^c. idque 7 & constitutionibus regni Hispaniæ cautum est^d. Quò spectare videtur Cicero^d, cum

collis

cum ait: Nostri exercitus vnde nomen
habent vides: deinde qui labor, quantus
agminis: ferre plus dimidiati mensis ci-
baria, ferre si quid ad usum velint, ferre
vallum. nam scutum, gladium, galeam,
in onere nostri milites non plus nume-
rant, quam humeros, lacertos, manus.
arma enim membra militis dicunt: quae
quidem, inquit, ita ferunt apte, ut si usus
foret, abiectis oneribus, expeditis armis,
ut membris pugnare possent. Alexander
vero cum graue spoliis apparatusque lu-
xuriæ agmine vix moueretur, totius exer-
citus sarcinis, exceptis admodum neces-
sariis, conferre iussis, primū suis face sub-
dita, ceteras incendi præcepit, ut potius
sarcinarum, quam disciplinæ iactura fie-
ret. Præterea quod ad militarem disci-
plinam attinet, lege militari cautū fuit,
ne * lixae permixti cū equitibus vagetur,
néue frumentum publicè datum miles
vendat, aut prædas pecorum vel manci-
piorum vino commutet, néue gregarius
miles in acie, vel in castris seruum aut iu-
mentum habeat, neu quis, ubi tribunus
militum fuisset, postea ordinum ductor
esset, neque qui ordines duxisset, miles
postea fieret. Itaque refert Liuius ^b, Vo-
leronem

a Q. Curtius
lib. 6.

b lib. 2.

DE IVRETE TTOFF. BELL.

Ieronem quendam de plebe hominem,
qui superioribus expeditionibus ordi-
nes duxisset, inter gregarios ascriptum,
recusasse militiam: quia negaret, eo quod
ordines duxisset, se militem fieri debere,
nullam ignominiam in militia meritum.

Dion. Hal.

lib. 9.

b! fortissimi.
l. nulli. C. de
erog. mili. an-
no. lib. 12.

Miles quoque qui suo tempore annonā
non exegisset, ea fraudabatur b. Docen-
dos etiam milites monebat Cato, vt fe-
roces aduersus hostes essent; humani er-
ga ciues ac socios: timidi ad iniurias in-
ferendas; prompti verò ad vindictam: vt
qué nihil magis cuperent, quam laudem
& gloriam adipisci. Sedulò quoq; olim
cauebatur, vt primum vinculum militū
putarent sacramenti religionem, secun-
dum singulorum amorem, velut inex-
plicabilem nexum, tertium deserēdi ne-
fas. L. Æmilius Paulus dicebat, vnu im-
peratorem in exercitu prouidere & cō-
sulere, quid agendum sit, debere, nūc per
se, nunc cum iis quos aduocauerit in cō-
silium: qui non sint aduocati, eis nec
palam, nec secretò iactare consilia sua:
militem hęc tria curare debere*: corpus,
vt quam validissimum, & perniciosissi-
mum habeat: arma apta: cibum paratum
ad subita imperia: cetera scire de se, diis

ICLOMEN

immor-

immortalibus & imperatori suo curē es-
se debere. in quo exercitu cōsul & impe-
rator rumoribus vulgi circūageretur, ibi
nihil salutare ēſſe.^a Nam, vt inquit Tacit-
us, tam nescire quādam milites, quām
scire oportet. Ita ſe ducum auctoritas, ſic
rigor disciplinæ habet, vt multa per cen-
turiones tribunosq; tantum iuberi ex-
pediat. Parendo quoq; potius, quām im-
peria ducū ſcificando, res militares con-
tinētur: & fortissimus in ipſo discriminē
exercitus eſt, qui ante discriminē quietiſſi-
mus. Itaque Cæſat apud Auaricū teme-
ritatem, cupiditatē q; militum repre-
hēdit, quod ſibi ipſi iudicaffent, quō pro-
cedendū, aut quid agendū videretur: ne-
que ſigno receptui dato cōſtitiffent, ne-
que a tribunis militū, legatisq; retineri
potuiffet: & quāto pere corū animi ma-
gnitudinē ſe admirari dicebat, q; non ca-
ſtorū munitiones, nō altitudo montis,
nō murus oppidi tardare potuiffet: tāto-
pere licentiā arrogatiā q; reprehēdere,
q; pl^o ſe, quā imperatorē, de victoria atq;
exitu rerū ſentire existimasset: nec minus
ſe in milite modetiā, & continentiā, quā
virtutē atq; animi magnitudinē defide-
rare.^b Ceterū exſtat apud Flauiuſ Vopiscū

^a Lin. lib. 44
^b Cef. debet. gal. lib. 7.

Aure-

DE IVRE ET OFF. BELL.

Aurelianii Cæsaris epistola ad tribunum
quendam: qua disciplina militaris bre-
uiter perstringitur, in hæc verba: Si vis „
tribunus esse, imo si vis viuere, manus „
militum cōtine: nemo pullum alienum „
rapiat, ouem nemo cōtingat, vuam nul- „
lus auferat, oleum, sal, lignum nemo exi- „
gat, annona sua contentus sit, de præda „
hostium, nō de lacrymis prouincialium „
habeat: arma tersa sint, ferramenta san- „
nata, calciamenta fortia, vestis noua, ve- „
terem vestem excludat, stipedium in bal- „
teo non in popina habeat, torquem bra- „
chialem & annulum apponat, equum fa- „
ginarium suum defricet, animal non vē- „
dat, mulum centuriatum comiter curet, „
alter alteri quasi seruus obsequatur, a „
medicis gratis curetur, aruspiciis nihil „
dent, in hospitiis castè se gerant, qui litē „
fecerit, vapulet. hæc ille: Sed & quò me- „
lius milites in officio contineantur, præ- „
cipitur præsidibus prouinciarū, per quas „
sit militum transitus, vt in parato habeat „
vnde exercitus ali possit, sine querela „
prouincialium: & expensæ eo nomine „
factæ imputantur tributo, quod forte „
principi debetur: milites quoque iubé- „
tur iiscibariis contenti esse, quæ in sin- „
gulis

gulis inueniuntur locis, nec alia exigere possunt^a: quod & cōstitutionibus Gallicae statutum est.

a Authens, de
transl. milit.,
coll. 10.

De officio legati, tribuni & aliorum qui militibus præsunt.

- 1 *Præcipua militiae munia apud Rom.*
- 2 *Legati qui.*
- 3 *Aliæ legati partes, alia imperatoris.*
- 4 *Mandati fines in bello non licet excedere.*
- 5 *Vtrum ex noua rei bene gerenda occasione a mandato recedi posset.*
- 6 *Officium regentis exercitum.*
- 7 *Commeatus parcè dandus militibus.*
- 8 *Milites pro meritis promouendi sunt.*
- 9 *Tribuni militum imperium habuerunt in milites, iisdemque vites præferri solent.*
- 10 *Tribunorum munus.*
- 11 *Falsum numerum militum referens quomodo puniatur.*

CAPUT II.

Q^{væ} præcipua fuerint olim apud Romanos^{*} militiae munia, satis indicat hæc Papyrij dictatoris verba a Liuio prolata^b, cùm ait: Non miles centurionis, non centurio tribuni, non tribunus legati, non legatus consulis, nō magister

b tib. 8.

X equitum

DE IURE ET OFF. BELL.

equitum dictatoris pareat imperio: non „
edicta imperatorum obseruentur. De „
officio autē imperatoris seu ducis exer-
citū, & eius potestate alibi diximus. Le-
gati verò erant* comites expeditionis &
adiutores negotiorum, qui consulibus,
& imperatoribus decernebātur, vt ipso-
rum vices gererent, & eorum cōsilio res
administrarent. consiliorum quoque, &
fortium factorum, ac meritæ virtutis &
ignauia & cuiusque, qua cura, qua fide, &
diligentia, quaq; disciplina militari du-
ces exercitui & castris præcessent, si quid
fictum vanumque, aut parum integrā
veritate afferrent, locupletissimi testes e-
rant legati. quorū etiam auctoritas, tam
in administranda prouincia, quam du-
cendo exercitu, acie que instruenda tanti
fuit, vt absentibus, vel impeditis consulib-
us vel imperatore, summam imperij te-
nerent*. Porrò illud constat, alias esse le-

a Alex. ab A-
lex. gen. die-
rū. lib. 6. c. 3.
b de bell. ci-
mil. lib. 3.

gati* partes, atque imperatoris, vt ait Cē- 3
sar b. alter omnia ad præscriptum agere,
alter liberè ad summam rerum cōsulere
debet. Ideoque Cēsar dicebat Syllæ, quē
decedens castris præficerat, consilium
non reprehendendum videri, qui suos
longius Pompeianos persequentes re-
uocauit:

uocauit: quamuis tamen plerique existimarent, si acrius insequi voluisse, bellū eo die potuisse finiri. Sylla enim a Cæsare castris tantum relictus, liberatis suis, hoc contentus fuit, neque prælio decertare voluit. Simili ratione Q. Titurius Sabinus, legatus Cæsaris, bello Gallico castris se continuuit, hostibus iam ad vallū castrorum accedentibus: quod cum tāta multitudine hostium, præsertim eo absente, qui summam imperij teneret, nisi æquo loco, aut opportunitate aliqua data, legato dimicādum non existimaret. a Cæsar de
bel. gal. lib. 3.

Et quidē quemadmodū Romani in imperatores (quibus liberā de summa rerū consulendi potestatem concedebant) male gesta, remissi admodum fuerū, ut alio loco dictum est: sic imperij spreti vel non seruati, in legatos, tribunos, & alios imperatore inferiores, asperi vindices exstiterūt. Mandati enim fines excedere* in re militari vitiosissimum semper habitum fuit, & capite vindicatum, etiam re bene gesta^b. Qua potissimum ratione, & veteri instituto vicit cōtentio Papyrij dictatoris, poscētis Q. Fabium magistrū equitum ad supplicium, quod cōtra eū usū imperium exercitum eduxisset, quamuis

DE IVRE ET OFF. BELL.

fusis Sānitibus in castra redierat: intercedente etiam pro Fabio populo Rom. tribunisque plebis: quibus tandem oratione Papyri vīctis, & ad preces & obtestationē versis, vt sibi pōenam magistri equitum remitteret, dīctator concessit, testatus tamen, non noxæ eximi Q. Fabium, qui contra edictum imperatoris pugnasset, sed noxæ datum donari populo Rom. donari tribunitiæ potestati, precarium, non iustum auxilium ferenti: sibi sufficere vicisse disciplinam militarem & imperij maiestatem, quæ in discrimine fuerat. Sunt tamen qui existimant, si noua occasio rei bene gerendæ offeratur, recedi a mandato posse, si puta repentinus aliquis casus felicem successum & pæne certam victoriam polliceatur:

b Argumento
l. si huminem.
ff. mandati.
Latè Felinus
in c. 1. col. 14
de constit. in
c. quod super.
col. 3. de maio.
Obred. Cre
men. sing. 150
Rochus
Curt. in c. vlt.
de cōsuet. col.
2.

ne oblata diuinitus rei bene gerendæ occasio amittatur. b. quod tamen scrupulo non caret, præsertim si alicui Papyrio, Manlio, vel Postumio, hominibus duris & inexorabilibus ratio reddenda sit: qui existimauerunt corrumpti atque dissolui officium omne imperatis, si quis ad id, quod facere iussus est, nō obsequio debito, sed consilio non considerato respondet. Etenim diligenter custodiendi sunt

sunt fines mandati, & nihil contra faciē-
 dum est, etiam si eo factō videri possit res.
euentura prosperius, exq; vtilitate eius,
 qui id tibi negotium mandauit^a. fuitque
 hæc quæstio etiam a philosophis variè
 tractata ^b. Papyrij certè seueritas, alios a
 re bene gerenda, occasione oblata deter-
 ruit: atque ita M. Valerio legato, qui ca-
 stris præerat, absente Papyrio, in oculis
 exemplū erat Q. Fabius, inquit Liuius^c,
 ne quam vim hostium magis, quam tru-
 cem dictatoris iram timeret: itaque fru-
 mentatores cùm circumuēti ex insidiis,
 cæsi loco iniquo essent, creditum vulgo
 est, subueniri eis a legato potuisse, ni tri-
⁶ stia edicta exhorruisset. Porro officium^{*}
 regentis exercitum, non solum in dāda,
 vt Marcianus respondit, sed etiam in ob-
 seruanda disciplina consistit. & qui mili-
⁷ tibus præest, quam parcissimè^{*} iis com-
 meatum dare debet: vsque adeo, vt neq;
 piscatum, neque venatum liceat militem
 mittere: quod in disciplina Augusti cau-
 tum fuit^d. Et quidem, vt maximè omnia
 tuta sint, nō pluribus quam triginta tri-
 bunus commeatum dare potest. si pluri-
 bus datus fuerit, eorum stipendia in fiscū
 deferuntur: iubeturque tribunus, qui

^a l. diligēter.
^{ff. mandati.}^b Am. Gel.
^{noct. Ass. lib. I.}^{cap. 13.}^c lib. 8.^d l. officiari
^{§ 1. & in}
^{mo C. d. re}
^{milit. lib. 12.}

QD¹ DE IURE ET OFF. BELL.

commeatum dedit, illa militibus refun-

a l. iubemus. dēdere, vltra poenam amissionis cinguli^a.

§ super his. § non dāda. C. de erog. mil. imminētis, nulli omnino a signis abesse

anno. lib. 1 z. licet, & capitale erit commeatum dare^b.

b l. 1. C. de cōmeat. l. 12. Adeo autem odiosum est, a signis abesse,

vt miles, qui in commeatu agit, non vi-

c l. 1. ff. de re milit. deatur reipub. causa abesse^c. Non potest

præterea is, qui exercitui præest, milites

a numeris ad alios numeros pro libidine

* transferre, nisi utilitatis publicæ causa^d

princeps concesserit. Nam vt ait impe-

d in l. contra pūlicam. C. de re milit. 12. rator^d, honoris augmentum, non ambi-

tione, sed labore ad vnumquemque cō-

uenit peruenire: & non debet quis ad

dignitatem suffragio, sed laboribus atq;

e l. 1. & 2. C. de of. mag. ordine numerorum prouehi^e. Is namq;

ff. ceteros debet antecedere, quem stipen-

f l. 2. C. de dia longiora, vel labor anteire fecerit^f.

pref. præt: A- Itaque Q. Metellus consul, quāuis nulla

sri. lege impediretur, quin filium contuber-

nalem perpetuum haberet, maluit tamē

eum in ordine merere. & egregio strata-

gemate usus fuisse Theogenes Atheniē-

sis dicitur, qui cùm exercitum Megaram

duceret, p̄fētibus militibus ordines re-

spondit, ibi se daturum: deinde equites

præmisit, eosque hostium specie impetu

in suos

in suos retorquere iussit. quo factō, quos
tum habebat tanquam ad hostium oc-
cursum præparatos, permisit ita ordinari
aciem, vt quo quisque voluisset loco cō-
sisteret: & cùm inertissimus quisque re-
tro se dedisset, strenui autem in frontem
prosiluissent, vt quemque inuenit stan-
tem, ita ad ordines militiæ prouexit. Ve-
teri quoque instituto ad tribunatū ne-
mo admitti poterat, nisi prius alam du-
xisset: neque alam ducere nisi cohorti
præfuisset. fuitque antiqui moris, vt mi-
les in castris ad centurionem, centurio
ad tribunum mane salutatum iret, & ad
edictum præsto esset. Hadrianus verò
Cæsar, viros ætatis exacte, & summe pru-
dētiæ, doctos etate & vſu ad tribunatum
euexit, vetuitque edicto, ne imberbis a-
dolescens tribunus fieret. & Alexander
Macedo tanti tribunos & ceturiones fe-
cit, vt neminem, nisi sexagenarium, or-
dines ducere permiserit. constat tamen
& olim nōnunquam in indignos, imo in
impuberes has dignitates collatas fuil-
se a. Fuit quoque lege militari cautum,
ne quis vbi tribunus fuisset, postea ordi-
num ductor esset. namque centurio, de-
curio, & ordinum ductor tribuno infe-

a l. sed et si
miles. §. i. m
autem. ff ce
excus tm. C.
l. fin. C. de
test. milit.

DE IURE ET OFF. BELL.

riores erant. id tamen non in fauorem tribunorum, sed in odium P. Salonij, qui alternis fere annis & tribunus militum, & primus centurio erat ad postulationē coniuratorum militum, lege sacrata militari cautum fuisset, auctor est Liuius^a. Ac licet tribunis, militum centuriones & decuriones subsint, ipsi tamen legati imperio parent. Porro tribunos militū, qui castris & legionibus praeerant*, imperium in milites habuisse, per uulgatū est: iisque non virgas, ut consuli aut prætori, sed ad terrorē audacię, vites lictores preferebant: contumacesque milites Romani non virgis, sed vitibus per centuriones; externos verò fustibus plectebant. quę poena minus infamabat, quam quę a lictore esset illata^b. Sciendum est tamen, non licuisse tribunis in caput ciuis Romani animaduertere, neque alterius quidē militis, ut alio loco dicemus^c. Fuit quoque prisci moris, ut quū princeps ad tribunatum quēpiam eueheret, gladium illi in manu daret: quo significabatur in milites iure militari habere imperium. Præcipuum verò tribunorū munus* fuit, castrorum & exercitus curam gerere, ne sine munimento, sine custodiis

b Plin.lib.14.
cap.1.

c j. de iudi-
cisi militari.

9

10

stodiis sint : per uigiles excubias iubere, ne quid occulte hostes moliri possint: milites in castris habereditio audientes, & intentos imperio , ad exercitationes ducere , in stationes mittere, claves portarum suscipere, vigilias circumire , frumentationibus cōmilitonum interesse , frumentum probare, mēsorum fraudem coērcere , querelas militum audire , eorumque delicta , secundum suæ auctoritatis modum castigare , valetudinarios inspicere , sauciorum curam gerere , in primisque milites ad solenni ius iurandum adigere¹. Præterea a tribunis, siue in hostes ducere, siue castra metari , siue in prima acie, & fronte locari, aut in subsidijs poni, vel in stationes , & vigilias ire conueniret , tesseram milites petebant: ipsi verò ab imperatore, quod dari oportebat signum, assumebant. Milites quoq; in conflictu præliorum singulos & vniuersos hortari, et monere, atq; incessantes animaduertere tribuni propriū munus erat. missionem quoque militibus perfunctis militia, si causam probarent, ex auctoritate & iussu consulū dabāt: propria verò auctoritate hoc facere tribunis non licuit . Itaque Q. Fulvius

a l. officium.
§. officium.
ff dere milit.

DE IURE ET OFF. BELL.

Flaccus censor, Fulvium fratrem, quod
cohoret legio[n]is, in qua tribunus erat,
iniussu consulis missam fecerat, senatu

a Val. Max. lib. 2. cap. 7.
Liu. lib. 31.
mouit^a. Denique ducibus, tribunis &
centurionibus olim præcipue curādum
erat, in locis vbi æstiua habebant, cogere
tyrones milites, cùm primum merere
cœpissent stipendia, per turmas hinc in-
de crebro concurrere, decurrere, clama-
re, locum tenere, imperium facere, iussa
exequi, seque in orbem colligere, cu-
neum facere, & phalangem, & sequi si-
gna, & pati tædium, æstus ac vigilias af-
fuescerent: ne sine consilio, sine imperio
in hostes tenderent, ne pulsi loco cede-
rent, & vt in acie quisque agnosceret or-
dines suos, ita vt vslu quotidiano, non
minus ipsi sibi præscriberent, quid facto
opus foret, nec hoc incitante vlo, nec
imperante quoquam ab aliis discederet.

Quæ disciplina præcipua Iphicrati tra-
ditur, vt sine ducis opera, milites ita in-
stitueret in acie consistere, vt peritissimè
dispositi videretur. Ceterum tribunus*, ii
vel centurio, vel alius, qui refert falsum
numerum militum, stipendia interci-
piens, condemnatur in quadruplum, &
dignitate priuatur^b: ex constitutionibus

verò

b l. vlt. §. pro
limitaneis C.
de off. pref.
Afric.

verò Galliæ capite punitur. Item lege Iulia repetundarum tenetur, qui ob misericordiam legendum mittendūmūc pecuniā acceperit^a: ideoque exilio, vel etiam grātia puniri solet^b. & tyrocinij causa datum, repeti potest, tanquam datū ob turpem causam^c. Porrò qui occasione transitus, ab urbibus vel prædiis per concus sionem quid accipit, tenetur in duplū^d. qui verò prouinciam nudauit, solet eo remitti, & quadruplū restituere iuberit^e.

DE METATORIBVS SIVE MENSORIBVS.

- 1 Metatores sive mensores qui.
- 2 Hospitia quomodo designentur militibus.
- 3 Quilibet sint a molestia accipiendi hominim spatio.
- 4 Solum hospitium militibus concedendum.
- 5 Metatorum qui ab hospitiis pecuniam accipiunt, pœna.

CAPUT III.

MEtatores, sive mensores^f, non solum illi dicti, qui castris ponendis, tentoriis ac tabernaculis collocandis locum deligunt, ac metas præfiniunt: quae de re pulchrè Polybius^g: sed etiam qui hospitio excipiendis militibus, in urbibus domos designaturi præcedunt, & notas

^a l. eadē lege.

^b §. lege Iulia.

^c ff. ad leg. Iul. repet.

^d l. lex Iulia. §. hodie. ff. ad leg. Iul. repet.

^e l. 3. C. de cond. ob turp. caus.

^f Auth. de transf. milit. col. 10.

^g l. 1. C. ad leg. Iul. repet.

^f de Rom. mi lit. & castro.
met. & Vege tius lib. 2. c. 7

DE IVRE ET OFF. BELL.

& notas præfigūt, adiecto nomine eius,
qui in quaque domo hospitio accipien-
dus est: quas qui delere ausus fuerit, vt
a l. 1. C. de falsi reus cōdemnatur^a. Porrò ex reſcri-
metat. & E- pto imperatorū Arcadij & Honorij^b, do-
b in l. 2. C. mo in tres partes diuisa, * tertia pars mi- 2
d. t. lii deputata fuit: ita tamen ut dominus
primam haberet eligendi facultatem, se-
cundā hospes, tertia rursum domino re-
linqueretur. Tabernæ quoq; mercibus
deputatę, liberę ab hac diuisione manere
solēt: nisi fortè stabulum militi in tertia
dom^o parte deesset. Illustribus autē viris,
nō tertia pars dom^o, sed dimidia deputa-
ri solet: hac videlicet conditione, vt alter
eligeret, alter æquis partibus diuideret^c.
Antigonus verò edixit, ne quis minor
quinquaginta annis hospitio matrisfa-
milias vteretur: & cū filiū diuertisse au-
diisset in domum cuiusdam, cui tres filiæ
insignes specie essent: Audio, dicebat, fi-
li, angustè habitare te, pluribus dominis
domū possidentibus, hospitiū laxius ac-
cipe: & cōmigrare iussit. Miles præterea,
qui in ea vrbe domum habet, nō potest
petere aliam sibi hospitiū gratia designa-
d l. omnes. C. ri^d. Sunt autem liberi* ab hac hospitio 3
de metat. & epid. lib. 12. accipiendi molestia, medici sacri palatijs,
330
& vrbis

& vrbis Romæ magistri liberalium artiū,
 & pictores ingenui^a. vacant quoque ab
 hac molestia consulares, patricij, consu-
 les, eorumque heredes, & alij qui digni-
 tate præfulgent : quibus omnibus ma-
 gnam immunitatem tribuit Arcadij im-
 peratoris constitutio^b. & Claudius im-
 perator patrū decreto prohibuit milites
 domos senatorias etiam salutandi causa
 ingredi^c. Tenues quoque vitæ homines c Suet.in vi-
 cogi non debent ad suscipiendos hospi- ta Claud.
 tio milites^d. Ceterū in vrbibus vbi sunt d l. illicitas.
 4 milites*, solum hospitium illis concedi- §. tenuis. C.
 tur: ita vt nihil ab hospite, quod vel ipsis, de off. pres.
 vel animalium pastui necessarium sit, pe- e l. deuotum.
 tere possint, nec quidem volentibus ho- C. de metat.
 5 spitibus accipere^e. Metatores verò qui & epid. b. 12
 ab hospitibus per concussionem pecu- l. vni. C. de
 niam acceperint, duplum eius reddere salga. hosp.
 cogentur, & exilio plectentur^f: & consti- non preb. l. 12
 tutionibus quidem Galliæ capite pu- l. 3. C. de ero.
 niuntur. milit. anno.
 lib. 12.
 f authen. de
 trans milit.
 col. 10.

DE MILITIBVS, ET QVI MILI-
TARE POSSVNT.

- 1 *Militare non est peccatum.*
- 2 *Militi permisum hostem occidere.*
- 3 *Milites qui dicantur.*
- 4 *Clerici in militiam non sunt recipiendi.*

5 Nec

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 5 Nec coloni.
- 6 Nec seruit.
- 7 Nec capitalis criminis rei.
- 8 Nec hæretici.
- 9 Nec infamia laborantes.
- 10 Nec membris debilitati.
- 11 Milites prohibentur agriculturā exercere.
- 12 Duas militias diuersi generis nemo habere potest.
- 13 Miles non potest esse procurator.
- 14 De ætate militari.
- 15 Veterani legendi.
- 16 Proprio milite potius quam exerno intendum.
- 17 Romani quamdiu suo sumptu meruerint.
- 18 Stipendium militum Rom. quantū fuerit.

CAPVT IIII.

Militare in bello * iusto delictum nō est, vt alibi ostēdimus: sed propter prædam militarem peccatum est^a. vnde vir ille Deo acceptissimus Ioānes, rogatus a militibus de salute sollicitis, quid facerēt: non prohibuit illis militare, sed dixit, Neminem concutiatis, neq; calūniam faciatis, sed estote contenti stipendiis vestris^b. Itaque tam lege canonica, quam ciuili permisum est militi * hostē in bel-

^a c. militare.
^b Quo l.

^b Luce c. 3.
^c paratus. §.
nam si Chri-
stiana. 23. 9
q. 1.

in bello occidere^a: imo nisi fecerit , reus
erit imperijdeserti vel contempti^b. Mi-
lites autem hi demum dicuntur^c, qui sa-
cramento rogati, adactique, & in nume-
ros relati sunt. sed & in classibus naute, &
remiges sunt milites^c. Porrò non quiuis
ad militiam recipiendi sunt , neque qui-
cunque cogendi. nam clerici^d in primis
militiae vacationem habent: quod olim
Druidibus apud Gallos , qui rebus diui-
nis intererant , concessum fuit , qui om-
nium rerum immunitatem habuerunt^d.
Sacerdotes quoque, quos Romulus cō-
stituit, a bellicis muneribus liberi fue-
re^e. Cui tamen legi post captam a Gallis
urbem, adscriptum fuit: ita sacerdotibus
militiae vacationem esse, nisi bellū Gal-
licum oriretur^f. Cicero verò^g dicit bel-
lo Gallico vacationes valere solitas, tu-
multu verò Gallico & Italico nō valuisse.
vnde etiā infert grauius esse tumultū,
quam bellum. Sed & prohibētur clerici
militare , de quibus & de seipso dicebat
Ambrosius: Non pila querant ferrea, nō
arma Christi milites, sed dolor, fletus, la-
crymæ , & orationes fuerunt mihi arma
aduersus hostes^h. Nemo enim, vt inquit
Apostolusⁱ, militans Deo implicare se
debet

^a c. miles. c. si^b homicidium.^c 23. qu 5. l. 3.^d ff. ad l. Cors.^e de siccari. l.^f proditores. ff.^g de remilit.^h b. d. c. miles.ⁱ c. l. vñ. §. pe-^j nult. ff. de bō.^k poss. ex test.^l milit.^d Cesar de
bel. gal. lib. 6.^e Dion. Hal.
ant. Ro. lib. 2.^f App. de bel.
civil. lib. 2.^g Plut. in vita
Marcel.^h Philip. 5. et
8.ⁱ c. non pila.^j 23. q. 8. c. si^k quis vult. 26.^l dist. c. 1. c. si^m quis episco-
pus. c. si v. 3.ⁿ bis. 23. q. 8.º i ad Timot.

DE IVRB ET OFF. BELL.

debet negotiis secularibus. Quod si ve-
a c. cleric. c. rò clericus, militauerit, amittet gradū^a:
glos. in c. scis. quest. 8. in minoribus tamen cōstitutus, in bello
b e. petitio. iusto pugnans, nisi quem occiderit, aut
de homicid. vulnerauerit, non sit irregularis^b. Præ-
glos. in c. scis. terea coloni*, nec vltrò se offerentes, ad 5
citat. 7. q. 1 militiam admittendi sunt, neque cogédi-
c l. 3. C. Qui inuiti^c. Non enim minus e repub. est, vt
milit. pos. lib. 11. sint qui agros colant, quām qui bella ge-
12. l. colonos. rant^d. Hinc edictum est, vt coloni, qui se
C. de agric. et militiæ dederunt, ad priorem conditio-
cens. lib. 11. nem reuocentur^e. etenim agrorum sor-
d l. origina- grico. & cēs. des cū decore militiæ non cōueniunt^f.
rios. C. de a- lib. 11.
grico. & cēs. Qua ratione quoque seruos* ab omni 6
e l. vlt. C. de militia arceri Marcianus voluit: alio-
Man. et colo. patr. lib. 11.
f l. 2. C. de quin capite puniri^g. Refert tamen, ex
prep. fac. cub. rescripto Traiani, voluntarij se obtule-
lib. 12. rint, an lecti sint, vel etiam vicarij dati.
g l. ab omni. C. deremilit. lecti enim si sint, inquisitor peccauit: si vi-
carij dati, penes eos culpa est, qui dede-
rūt: si ipsi cū haberēt conditionis suæ cō-
scientiā, venerunt, aduertendū in illos e-
h Plin. epist. rit^h. Et quidem si sciente domino, serui
lib. 10. obtinuerint militiam, priuabitur domi-
nius & dominij & patronatus iureⁱ. Por-
i l. pe. C. Qui rò primùm M. Iunius dictator, & T. Sē-
milit. pos. l. 12 pronius magister equitum, post Can-
nēsem cladem, delectu edicto, necessitate
cogen-

cogente, octo millia iuuenu*m* validorum ex seruitiis, sciscitantes singulos, vellent ne militare, vnde volones dicti, publicè empta armauerunt^a: eosdemque postea ^{a Lib.lib.22} disciplina & imperio optimos milites effecere. & idem T. Sempronius consul factus, legatis tribunisque præcepit, ne qua exprobratio cuiquam veteris fortunæ, discordiam inter ordines sereret: vt vetus miles tyroni, liber voloni sese exequari sineret: omnes satis honestos generososque ducerent, quibus arma sua signaque populus Rom. commisisset: quæ fortuna coëgisset ita fieri, eadem cogere tueri factum^b. Neque solum serui, sed ^{b Lib.lib.23} qui status controversiam patiuntur, prohibentur per id tempus, nomen militiae dare: licet reuera sint liberi. Item nec ingenui, qui bona fide seruiunt, nec qui ab hostibus redempti sunt, priusquam se luant, inter milites recipiendi sunt^c. Legimus quoque olim populum Rom. dedisse operam, ne imperatoribus capite censos sacramento rogare necesse esset, quorū nimia inopia suspecta erat: ideoq; his publicaarma non committebantur: & primus C. Marius hanc diutinavulspatione firmatam cōsuetudinem, capite

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Val. Max. censum legendo militem abruptit^a. Prælib. 2. cap. 3. terea rei capitalis^{*} criminis, voluntarij⁷
 b l. qui cūm. milites capite puniuntur b. Similiter &
 §. reus ff. de ij qui ad bestias dati, vel in insulam de-
 re milit. portati militiæ se dederint, lectiue dissim-
 e l. qui cūm. mulauerint^c. Ad tēpus verò relegatus,
 §. ad bestias. si expleto spacio fugæ, militiæ se dedit,
 §. in insulā. causam damnationis quærendā respon-
 ff. d. tit. dit Arrius Menander: vt si contineat in-
 famiam perpetuam, sacramēto soluatur:
 alioquin in ordinem redire, & honores
 d d. l. qui cū. militiæ petere non prohibeatur^d. Sed &
 §. ad tempus. is qui cum adulterio vxoris suæ pæctus
 erit, sacramento solui deportarique iu-
 e l. miles. ff. betur^e. nihilominus tamen M. Iunius
 ad leg. Iul. de dictator, post Cannensem cladem, cùm
 adult. populus bellis attritus, milite indige-
 ret, edixit, vt qui capitalem fraudē ausi,
 quiq; pecunia iudicati in vinculis essent,
 qui eorum apud se milites fierent, eos
 f Liu. lib. 23. noxa pecuniaq; exolui iussurum f. Pro-
 g l. quincunq;. hibentur præterea militare hæretici^{*g} 8
 C. de hæret. & omnes infamia laborantes^{*h}. Vnde 9
 & n. a. ignominia missi in milites recipiendinō
 h l. 2. §. mi- suntⁱ. Item in fraudem ciuilium mune-
 les. ff. de his qui not. infā. rum, nemo armatæ militiæ nomen assu-
 qui cūm. mere potest^k. & qui litis causa militiam
 §. ignorunia. ff. de re milit. mili. pos. li. 12 appetierit, postulante aduersario solui
 k l. 2. C. Quis sacra-

sacramento debet^a. Sic & qui metu cri- a l.i. c. Quis
minis, in quo reus fuerat postulatus, no- mil. pos. lib. 12.
men militiae dederit, statim sacramento l. qui cum. §.
soluendus est^b. Vagus quoque & vetera- nō omnis. ff.
nus non debet in tyrocinium assumi^c. de remilit.
indignus etiam militia iudicādus est, qui b l. vlt. ff. de
parētes, a quibus educatus est, maleficos remilit.
appellauerit^d. Porrò mēbris debilitati*, c l.i. C. de
ita ut inhabiles militiae sint, in milites re- tyro. lib. 12.
cipiendi non sunt^e. Quo numero nō est ff. de remilit.
habendus, qui cum vno testiculo natus f. l. qui cum.
est, quiue amisit. nam iure militabit, se- vno in pr. ff.
cūdum Traiani rescriptum. Sylla enim, de remilit.
& Cotta duces memorantur eo habitu fuisse naturæ^f. Legimus quoque Nar- g. l. Pomponius. §. vlt.
tem eunuchū a Iustiniano exercitui præ- ff. de Aedilit.
positum fuisse, qui bello Ostrogotorum edict.
in Italia finem imposuit. Neque enim h. Xeno in
morbosus vel vitiosus est, qui vnum tan- ped. Cyril. 7.
tum testem habet, cùm generare possit. i l. vni. C. de
Cyrus autē custodes corporis eunuchos erog. mil. an-
habuit, quo magis in officio essent, eos no. lib. 12. l.
præter illecebras voluptatum firmissi- officium. §. 1.
mum præsidium ratus^h. Ceterum ne o- ff. de remilit.
missio armorum vsu, ad aliud opus se cō- l. nemo miles.
ferant milites, prohibentur agriculturā C. de remilit.
vel mercaturam exercere, aut quæcunq; lib. 12. l. mi-
negotia gerere i. Nam vt Plato in sua re- lites. l. vlt. C.
locat.

DE IVRE ET OFF. BELL.

publ. constituit, singulos singulas artes
exercere conuenit. vnde etiam miles a-
grum in prouincia comparare non po-
test, ne studio agriculturæ militiæ negli-
^{a l. milites. ff. de remilit.} gat^a. hinc quoque duas^{*} militias diuersi
generis, aut dignitatem & militiam co-
^{b] l. 5. C. Qui mili. pos. l. 12} dem tempore quis habere non potest^b.
& ex eadem causa miles procurator^{*} esse
non potest, ne quidem pro patre, vel
^{c l. militem. l. qui stipedia C. de procur.} matre, vel vxore, sed tantum in rem suam^c.
Et quidem ratione possessionum, quas
sibi donatas asserit, si iudicij mutadi cau-
sa donatio facta fuerit, agere miles non
^{d l. pan. ff. de alie. iud. mut. causa. e l. vlt. C. ne lic. pot.} potest^d: sed prior dominus debebit ex-
periri, ne magis litem, quam rem in mi-
litem transtulisse videatur^e. Prohiben-
tur denique milites accusare^f, nisi in cri-
fare. ff. de mine læsæ maiestatis^g, vel suam vel suo-
accus.
gl. famosi. ff. ad leg. l. mil. maiest.
h l. non pro- reipub. subtraxerint, eos Iustinianus pu-
hibentur. C. blicatione bonorum plecti voluitⁱ. Re-
Qui accus. no*nō* liquum est, vt de ætate^{*} militari aliquid
^{i Nouel. 116. de militib.} dicamus: & quidem Romanos haud fere
quenquam minorem septem & decem
annis, aut sex & quadraginta maiorem,
tyrocinio ascribi voluisse constat. idque
a Seruio Tullio vetere censione cautum
fuisse

fuisse prius: quod æuo subsequente a C.

Graccho lege sacrata sanctū fuit a. La-

borantibus tamen Romanis contra Ve-

ios, delectu habito, non modò iuniores

conscriptos refert Liuius b, sed etiam se-

niores coactos nomina dare, vt vrbis in-

terea custodiam facerēt, quod & Camil-

lus iussit. Rursumque post Cannensem

cladem Decius Iunius dictator, iunio-

res decem & septem annis, imo & præ-

textatos militiæ asscripsit, notatiq; sunt,

qui maiores annis sexdecim illo bello nō

militassent c. Phociō verò, vt Athenien-

ses nimis bellicosos, a belli furore, dele-

ctu acerbo cohiberet, lecta iuuentute, e-

tiā octogenarios emeritis stipédiis coē-

git nomina dare. Exstat tamen constitu-

tio Frederici imperatoris d, quæ dicit de

duello agens, maiores sexaginta annis,

& minorem viginti quinque non teneri

per seipsum pugnare. Historia verò sa-

cra e dicit, Dominum præcepisse Moysi,

vt omnes Israëlitas vigesimum etatis an-

num excedentes, militiæ assiberet. quā

ætatem etiam idoneam militiæ censuit

Plato. Ut vt sit, bene præcipitur, vt tyro-

nem querat, qui veteranum non habet.

15 Longè enim pluris facienda est exercita,

a Plut. in vir.
ta Gracch.

b lib. 5. & 6.

c Liu. lib. 320.

d in §. con-
stitutionem.

e num. 1.
de qual. &
etat. pug. in
f. in usib. fere.

f. in usib. fere.

in smo. 1.

in smo. 1.

in smo. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

torum veteranorū parua manus , quām
indocta & belli expers multitudo , quæ
cædi exposita minima quæque formidat ,
& fugam magis quām gloriam medita-
tur^a. Itaque Alexander , mortuo patre
Philippo , cum quadraginta millibus ve-
teranorum , quos illi pater optimè eru-
ditos , & rei bellicę peritos reliquerat , va-
rias innumerabilesque hostium copias
superauit , & plurimas orbis terrarū pro-
uincias subegit . & idem ducturus contra
Dárium veteranos peritos belli , magna
cura militiæ asscripsit , & parua manu in-
gentem Persarum numerum fudit , fu-
gauitque . Solēt quoque veteres ex cor-
poris habitudine , si apti militiæ , si lato
pectore , si ceruice erēcta , si fortes , si stren-
nui , quæ species , qualisque vigor , &
quod robur viriū foret , internoscere ,
vt illorum forti fideliisque opera respabl.
vti posset . Vnde Cato pinguē militem ,
velut reipubl. inutilem censuit , cuius in-
ter guttur & inguen cuncta sub ventris
dominio forent . Admonendi quoque
sunt principes , vt potius proprio mili-
te^{*} , quām externo , qui non tam pro glo- 16
ria , quām stipendio militant , in bello v-
tantur : exemplo Tulli Hostilij : qui cùm
Romani

a Veget. de re
milit. lib. I. c. i.

Romani quadraginta annis in pace & otio vixissent belli expertes, & bellum gerere instituisset, aspernatus externa auxilia, suos tātū ad arma exciuit, & breui tēpore disciplina optimos milites effecit. Longè enim tutissima sunt domesticā præsidia, & longè aptiora sunt propria arma, quām aliena. quod nobis quoque ostēdisse videtur historia sacra. nam Dauid cūm se offerret ad singulare certamen cum Goliath Philistæo : & Saul, vt illi animum adderet, suis armis illū armasset: Dauid noluit iis vti, quōd iis impediretur, sed propriis tātū, funda scilicet, & baculo congressus hostem prostrauit^a. Et quidē si omnino externis auxiliis dux belli vti velit, aut necessitas cogat: illud cauendum præcipue, ne ita illis credat, vt non plus sui roboris, sua rumque virium in castris habeat: ne meritò ei eueniat, quod Cn. Scipioni in Hispania cum Asdrubale bellum gerenti. nam Asdrubal, animaduertens exiguum Romanorum exercitum in castris Cn. Scipionis, & spem omnem in Celtiberorū auxiliis esse, per occulta colloquia cum Celtiberorum principibus conuenit, magna mercede, vt copias inde abducerent,

DE IURE ET OFF. BELL.

ducerent, néue bellum gererét: nec metus a Romanis erat , quippe tam paucis, nesci reinerent . Quod exemplum pro documento habendū Romanis ducibus suadet Liuius^a. Constantinopolitanus autem imperator , cùm propriis armis careret , accercitis auxiliis Turcarum , vt se a vicinis tueretur , eosdem finito bello expellere nō potuit . vnde vniuersa Grēcia Turcarum dominio subacta est . Non itaque Cyri consilium probo , qui non ex ciuibus legendos milites , sed velut optimos equos e longinquo quæri oportere dicebat : neque Alexādrinorum vetustum morem , qui nulos milites nisi peregrinos admittebant . Rectius Romani qui quò milite proprio abundaré , in foedere quod cum Antiocho percusserunt , cauerūt ne milites sub ditione populi Rom. conducere , aut volūtarios

b Liu.lib. 38 App. in bello Syri. missa remiserunt^c. Ceterum notatum dignum est , milites Romani nominis^{*} , a condita vrbe , per annos fere trecentos quinquaginta , suo sumptu & impensa meruisse . partem enim anni sub pellibus milita-

militabant; partem verò liberis, vxori, & penatibus, sibi que ac familiæ, agrum collendo & rei rusticæ nauádo operam parabât. Quo autem tempore de bello indicendo Veijs agebatur, vbi diutina & difficulti obsidione opus erat, & hyemando continuare bellum, Romani vtili & necessario exéplo docti, senatus decreto militibus stipendium de publico collata stipe statuere: cùm ante id tépus de suo quisque functus eo munere esset^a. Por- a Liu.lib.4
rò post Cannensem cladem illatam, tâta inclinatio animorum fuit, ad sustinendâ inopiam ærarij, vt non eques, non centurio, stipendium acciperent: mercenariorumque increpantes vocarent, qui accepisset^b. Stipendium verò * militum b Liu.lib.24
Rom. fuisse decem asses diurnos indicat Tacitus^c, cū ait: Milites in illa seditione Pannonica inter alia cōquestos, denis in diem assibus animam & corpus æstimari: hinc vestem, arma, tentoria, hinc sauitiam centurionum, & vacationes munerum redimi: itaq; petuisse ut singulos denarios mererent. Ex quibus apparet quod quamuis denarius primum æstimatus fuerit decem assibus, quapropter & decussé x. signabatur: tamen postea

<sup>c ann. ab excess. Aug.
lib. I.</sup>

DE IVRE ET OFF. BELL.

temporibus auctam fuisse denarij aestimationem. Itaque Q. Fabio Max. dictatore, cum Annibal premeret rem publ. denarium xvij. assibus permutatum fuisse scribit Plinius: qui tamen in militari stipedio denarium pro decem assibus semper datum fuisse asserit^a. prætorianæ verò cohortes binos denarios accipiebat^b.

a lib. 33. c. 3

b Tacitus

Ama. lib. 1.

c de vete, col. num. cap. 2.

Hær. in no- menci. rebus.

d Alc. in Tac.

e lib. 55.

f lib. 55.

Hunc verò denarium si cum nostri temporis moneta conferamus in pondere & valore, fere æqualem fuisse regali Hispanico post Endæum & alios aperte ostendit Couarruicias^c: ita ut stipendum nostrorum militum, nihil aut parum a Romano stipendio differat^d. Stipendum verò equitum Rom. quantum fuerit, nō satis constat, quām quod assignabantur illis equi publici, & in prædæ diuisione nonnunquam triplum, nonnunquam duplex eius quod pedites ferrent. Itaque ex præda, quam L. Æmilius Paulus fecerat, Perseo victo, pediti, inquit Liuius^e, in singulos centeni dati, duplex centurioni, triplex equiti. ex quo nonnulli de stipendio equitis coniecturam faciunt. sed alio loco idem Liuius^f, ex præda Epiri ciuitatum, quæ ad Perseam defecerant, tantum fuisse, ut in equites cccc. denarij, pediti-

peditibus duceni diuiderentur. Itaque nihil certi hac de re affirmare ausim. illud certè cōstat, equites in maximo honore apud Romanos fuisse.

DE SACRAMENTO MILITARI.

- 1 *Militiae sacramento non asscriptus militare non poterat.*
- 2 *Sacramentum quomodo præstari solitum.*
- 3 *Variae formulæ iurandi.*
- 4 *Quale iuramentum apud Lacedæmonios præstari solitum.*
- 5 *Quo ritu Samnites iurarent.*
- 6 *Ius iurandum puberum Atheniensium.*

CAPUT V.

NE MINI apud Romanos * militare permissum fuit, nec quidem hostē gladio petere, qui sacramento militari non esset asscriptus: perindeque in eum militaris animaduēsio fuit, qui hostem militiæ sacramento non asscriptus occideret, quām qui ciuē aut socium iniuria affecisset. itaque cūm Pompilius, vel vt alij legunt, Paulus Æmilius, vnam legionem, & Catonis quoque filium, qui in eadem legione militabat, dimisisset, & Catonis filius ardore pugnandi in exercitu

81
citu mansisset: Cato ad Pompilium scripsit, vti, si eum pateretur in exercitu manere, secundo eum obligaret militiae sacramento: quia priore amisso, iure cum hoste pugnare non posset. Idem quoq; scribebat ad filium, vt caueret, ne præliū iniret, negans ius esse, qui miles non sit,

^a Cic. offic. lib. 1. pugnare cum hoste^a. Sed prius * sua spō- 2
te decuriati equites, centuriati pedites, sacramenta mutuò præstabant. Paulo deinde Æmilio & Terentio Varrone cō-
sulibus, primū, quod nunquam ante factum erat, milites a tribunis militum, a voluntario sacramento ad legitimū ius-
iurandum adacti fuere. Quod quidem imperator præstare tenebatur primus, suo mox ordine subsequebantur legati, deinde tribuni, deinde centuriones, postea decuriones, mox præfecti castrorū, demum milites: quod singulis annis, calendis Ianuariis denuo præstabatur. Iurabant autem per deos^{*} solenne iuramē- „ 3
tum, se iussu consulum conuenturos, ne- „
que iniussu abituros: se fugæ neq; for- „
midinis ergo non abituros, neque ex or- „
dine recessuros, nisi teli sumendi, aut pe- „
tendi, aut hostis feriendi, aut ciuis seruā- „
di causa^b. Posterioribus verò temporibus, „

^b Liv. lib. 22

CITI

vt re-

ut refert Vegetius^a, iurabant milites per Deum, & Christum, & Spiritum sanctū, & per maiestatem imperatoris (cui, inquit, tanquam corporali deo fides & devotio præstanda est) se omnia strenuè facturos, quæ imperator iuberet, militiam nunquam deserturos, neque mortem recusaturos pro Rom. rep. Nonnunquam verò cùm ingens subeūda dimicatio eset, & in extremū discrimen res venisset: milites nisi victis, debellatis, fusisq; hostibus victores forent, se in castra non quam redituros, iurare solitos fuisse legimus. Quod M. Fabio & Cn. Manlio consl. bello cōtra Veientes & Hetruscōs factum fuit. nam cùm consules castris se tenerent, neque militi arma crederent: (quod priore anno odio Cæsonis Fabij consulis, fusos hostes ab equitatu pedes insequi noluisset, iniussuque consulis signa in castra retulissent) primus M. Flauolenus, ardore pugnæ: Victor, inquit, M. Fabi reuertar ex acie: si fallat, louem patrem, gradiumque Martem, aliosque iuratos inuocat deos: & idem deinceps omnis exercitus in se quisque iurabat^b. Similiter cùm prope Dyrachium Pompeius constitisset, castraque metari iussisset,

a de remiliis.
lib. 2. cap. 3.

ad remiliis a
c. 2. lib. 2.

ad remiliis et
c. 2. lib. 2.

b L. lib. 2.

ad remiliis et
c. 2. lib. 2.

DE IURE ET OFF. BELI.

sisset, perterritio exercitu, Labienus ut exercitum cōfirmaret, princeps iurabat se Pompeium non deserturum, eūdemque casum subiturum, quemcunque ei fortuna tribuisset: hoc idem reliqui iurabant legati, hoc tribuni militum, centurionesque sequebantur, atque idem

a Cæsar de
bel. civil. lib. 3.

omnis exercitus iurabat^a. Et idem Labienus, cùm Pompeius prælio decertare cum Cæsare cōstituisset, primus iurauit, senisi victorem in castra nō reuersurum, reliquosque ut idem facerent, hortatus est. hoc laudās Pompeius, idem iurauit, nec ex reliquis fuit quisquam, qui iurare dubitaret^b. Petreius quoque legatus Pompeij, suis de transitione ad Cæsarem per colloquia agētibus, ab omnibus ius-iurandum exegit, se exercitum, ducesq; non deserturos, neque prodituros, neq; sibi separatim a reliquis cōsilium capturos: & princeps in hæc verba iurabat ipse, & ad idem ius iurandum adegit Afraniū: subsequebantur tribuni militum, centurionesque: centuriatim producti milites idem iurabant^c. Alexandri vero milites in verba ipsius ipso præeunte iurabant, eosdem se inimicos amicosque habituros, quos ipse habuisset^d. Hoc

b Cæs. de bel.
civil. lib. 3.

e Cæs. de bel.
civil. lib. 1.

d Q. Curtius
lib. 7.

etiam

etiam iuramentū apud Lacedæmonios
 præstare soliti sunt milites, eosdē scilicet
 cum imperatore amicos inimicosq; ha-
 bituros: vtque bonorum, malorumque
 firma cōsensio inter eos & fœderatio es-
 set. At Samnites* in magno discrimine,
 ritu quodam sacramenti vetusto, velut
 initiatis militibus, delectum habebant;
 & sacrificio solenni more perfecto, per
 viatorem imperator acciri iubebat no-
 biliſſimum quemque genere, factisque,
 & circumstantibus ceturionibus, strictis
 gladiis, admouebatur altaribus miles,
 magis vt victima, quam vt sacri parti-
 ceps: adgebaturque iureiurando, quæ
 visa auditaque in eo loco essent, non e-
 nunciaturum: deinde iurare cogebatur,
 diro quodam carmine in execrationem
 capitis, familiæ & stirpis composito, nisi
 issent in prælium quo imperatores duxi-
 sent: & si aut ipse ex acie fugisset, aut si
 quem fugientem vidisset, non exemplo
 occidisset, idque abnuentes iuraturos se
 obtruncabantur circa altaria: iacentes
 deinde inter stragem vi et marum, docu-
 mento ceteris fuere ne abnuerent^a. Ius-
 iurandum autem * puberum Athenien-
 siū, ex Æschino tale fuisse constat: Arma
a Liu. bb. 19

sancta

DE IVRE ET OFF. BELL.

sancta neutiquam cum dedecore tractabo, commilitonem, quicunque mihi in acie adiunctus fuerit, in periculo nō deseram. pro aris & focis, tam solus quam cum multis strenue pugnabo. patriam, qualem & quātam inuenero, neque minorem, neque deteriorem, sed & maiore & meliorem relinquam. Memoriæ quoque proditum est, Atheniēs, cūm propter quotidianas contentiones, & violatum ius gentium, infensi Megarensibus, & animo hostili essent : quoties milites solito militari sacramēto adigebant, hoc etiam iusurandum illos subire coēgisse, se intra militiæ tempus, quotannis quoquo modo possent, Megarensium agros, finesque infesto exercitu inuasuros, & peruaſtatis agris, nihil intactum relicturos, atque in eos omni clade belli grassaturos. Ceterum illud notandū est, quòd si ab vniuerso exercitu Romano iusurandum consuli præstādum esset, satis fuisse fīcenturio, vel tribunus, exercitus nomine, conceptis verbis sublimi voce iuraret : omnisque multitudo, & singuli milites communi conſpiratione, & conſensu in eadem verba silentio in ſe quisq; iuraret : hocque iusurandum, ac ſi concepta

cepta verba singuli expressissent, perinde tenebat, atque sanctum & illibatum habebatur. Non omittendum quoque solere tribunos conuenientes, vbi castra metati essent, ab omnibus, qui in castris essent, liberis pariter & seruis, singulatim ius iurandum exigere, se nihile castris furto ablatuos: imo si quis etiam inuenisset quippiam, id allaturum ad tribunos.^a

a Polyb. de Rom. castr.

DE MISSIONE.

1. *Militiae semel asscriptus deleri nequibat.*
2. *Miles a signis abesse non potest.*
3. *Tria missionum genera.*
4. *Honestamissio.*
5. *Cansaria missio.*
6. *Ignominiosamissio.*
7. *Ignominia differt ab infamia.*
8. *Qui ignominia mitti possint.*
9. *Quartum missionis genus.*
10. *Solus imperator missionem dare potest.*

CAPVT VI.

Militiae semel asscriptus*, nisi propter demerita exauctioratus foret, ipso nolente deleri nequibat. fuit enim lata lex sacrata militaris, M. Valerio Coruino dictatore, ne cuiusquam militis

numlog

a

scripti

DE IURE ET OFF. BELL.

scripti nomen, nisi ipso volente, delere-
tur^a. Sed nec miles^b, donec sacramento^c

solutus esset, a signis abesse, vel militiam

b l. pen. ff. deserere poterat^b. Fuere autem tria^c mis-
ex quib. caus. sionum genera, quibus miles ex auctorita-
ma. l. nō om-
nes. ff. dere
milit. batur, & sacramēto soluebatur: honesta,
causaria, & ignominiosa^c: honesta^c, quæ

c l. milites a-
grum. §. mis-
sionum. ff. de-
rē milit. l. 2.
ff. de his qui
not. infā. dicare solent Laribus, sicut gladiatores
Herculi: quod diis iuuantibus perfuncti
militia, rudem accepissent, quod missio-
nis tempus in iliti quinquagenario fuit
definitum. Augustus tamen his, qui ma-

iores quinque & quadraginta annis e-
quum retinere nollent, reddendi equi
gratiam fecit, illosque velut emeritis sti-
pendiis dimisit. Alij nisi decennio stipé-
dia meruisset, missionem petere nemine
putarunt posse. More tamen Romano
militare sacramentum in vndecimū dif-
fundebatur annum, quo exacto, militia
perfunctis missio dabatur. Deinde ut de-
cimus sextus annus stipendij finem face-
ret, Tyberio imperante cœtum fuit, qui
etiam militiæ tempus ad vigesimum an-
num produxit: cœvitque ut nisi post vi-
gesimum

gesimum annum missio militi daretur,
 quod iuri nostro conuenit^a. & ita missus
 habet a ciuilibus muneribus vacationē,
 & plurimis priuilegiis gaudet^b. Causaria
 5 verò missio dicitur, cùm senecta, aut va-
 letudine aduersa, vitiōue corporis, mi-
 nus idoneus militiae quis renunciatur.
 Quæ non facilè concedi solet, nisi renū-
 ciantibus medicis, & iudice diligentem
 examinante vitium : & semel concessa,
 nō solet missus iterum admitti prætexiu-
 recuperatæ valetudinis^c. sed & ex qua-
 cunque causa missus, denuò in militiam,
 sine mandato principis, admitti non po-
 test^d. & quidem ex his causis missus, ha-
 bebit quoque vacationem a muneribus,
 quamvis non perpetuam^e. nec enim iis
 priuilegiis fruitur, quibus ij, qui imple-
 tis stipendiis missi sunt : aliis tamen ve-
 teranorum priuilegiis gaudebit, & præ-
 mia veteranis concessa percipiet^f. Cau-
 saria enim missio, nullam existimationis
 maculam aspergit^g: & honesta quoque
 missio dicitur^h. Ita verò missos vocat Li-
 uius causarios, cùm ait: Tertius exerci-
 tus ex causariis senioribusq; a T. Quin-
 tio scribatur, qui vrbi mœnibusq; pre-
 sidio sit. Ignominiosa verò missio, quæ
 6

^a l. sed et mi-
 lies §. quan-
 doque. ff. de
 excus. tut. l.
 vlt. C. de his
 qui non impl.
 stip. fac. mis.
 sunt, lib. 10.
^b d. §. quan-
 doque. & l.
 pen. C. d. tit.
 de his qui nō
 impli.

^c l. semel. C.
 de re mil. l. 12

^d l. 2. C. de
 dixer. off. l. 12

^e d. l. sed et si
 miles. §. quan-
 doque, cum seq.
 ff. de excus.
 tut.

^f l. milites a-
 grum. § illud
 ff. de re mil. t.
^g l. causaria.
 C. de re mil.
 lib. 12.

^h in d. l. sed
 et si miles. §.
 qui autē. ff.
 de excus. tut.
 i lib. 7.

& probroſa dicitur, eſt cūm miles ob de-
 lictum, vel crimen ſacramento ſoluitur.
 a l. 1. ff. de
 his qui not.
 infamia
 b l. 3. C. de
 re milit. lib. 12
 l. 1. C. de his
 qui non impl.
 stip. lib. 10
 c l. milites a
 grum. §. mis
 ſionum. ff. de
 re milit. l. 2.
 § ignominie.
 ff. de his qui
 not. inf. l. 2.
 C. de re milit.
 lib. 12.
 d in d. l. mi
 litates agrum. §.
 misionis. ff.
 de re milit.
 e in d. l. 2. §.
 ignominie.
 ff. de his qui
 not. inf.
 f l. 1. C. de
 his qui in ex-
 il. dati sunt
 lib. 10.
 g de rep. lib. 4
 apud Non. C.
 in oratione
 pro Client.
 h l. infamem.
 ff. de pub. 35
 i l. 1 ff. de his
 qui not. inf.

& ita missus ex edicto prætoris fit infamia: & dignitatē conſequi non potest: nec in vrbe cōſistere potest, nec alibi vbi princeps eſt. Et quidem ſine ignominiae mentione missus, nihilominus ignomina missus intelligitur, vt Marcianus vo- luit. Vlpianus tamē cauſam ignominiae addendam missioni cenſet. Ad tempus verò missis, tempore impleto non por- rigitur infamia. Sciendum autem eſt* 7 ignominiam ab infamia diſferre, vt ex Cicerone ſatis cōſtat: qui dicit animad uerionem censoris non eam vim, quam res iudicatae habere. censoris enim iudi- cium nihil ſere damnato adferre, quam ruborem, & ignominia notare: quæ in nomine tantummodo versatur: & ſic notatis ad honorem aditum, & in curiā reditum eſſe: alias verò turpi iudicio dā- natos, in perpetuum omni honore ac di- gnitate priuari, & infamia notari. infa- mia enim non niſi per ſententiā inferri potest^b. Sic ignominia missi olim non erant infames, donec prætoris edicto ef- fecti eſſent infamesⁱ. Itaque ignominia illa dici potest, quam interpretes nostri

vocant infamiam facti: infamia verò, quā infamiam iuris appellant. Non ignoramus dum quoque est*, non solum gregarium militem, sed etiam centurionem, tribunum, imo etiam qui exercitui praeest, licet consularibus utatur insigniis, ignominiae causa ab imperatore mitti posse, & ita missum nota infamiae laborare^a.

*a l. 2. in pr.
ff. de his quæ
not. inf.*

Itaque C. Cæsar C. Anienum tribunum decimæ legionis in præsentia exercitus

„ cum ignominia dimisit, his verbis: C. A. niene, quod in Italia milites populi Ro. „ contra rempubl. instigasti, rapinasq; per „ municipia fecisti, quodque mihi, reique publicæ fuisti inutilis, tuaque opera mi- litibus tempore necessario resp. careat, „ ob eas res, causa ignominiae, ab exercitu meo te remoueo, hodieque ex Africa a- besse, & quanto longius potes, proficisci iubeo^b. Ultra hæc tria missionū genera, 9 quæ enarrauimus, Vlp. adiecit* quartū^c.

*b Ant. Hir.
lib. 5. de bell.
Hisp.*

*c in d.l.2. §.
ignominiae ff.
de his quæ
not. inf.*

Si quis enim eultandorum munerū gra- tia militiam subiit, exauctiorari iubetur^d: quæ missio existimationem non lædit^e. Ceterum solus imperator*, vel dux exer- citus missionem dare potest^f. Vnde Q. Fuluius censor Fuluium fratrem cohori- tem legionis, in qua tribunus militum

*d d. §. igno-
minie. C. l.
qui cum uno
§. non omnis.*

*ff de remiit.
e d. §. igna-
minie, et d. l.
qui cū. § ex-
auctioratus.*

*ff. de re milita.
f l. l. ff. de
his quæ nec
inf.*

^{a Val. Max.}
^{lib. 2. cap. 7.} erat, iniussu cōsulis domum mittere au-
sum, senatu mouit ^a.

DE PRIVILEGIIS MILITVM.

- 1 Miles ex causa aeris alieni in carcerem
aduci non potest.
- 2 An nobiles idem priuilegium habeant.
- 3 Priuilegium ne quis cōueniatur, nisi qua-
tenus facere potest, quale sit.
- 4 Militis absentis bona creditoribus addici
non possunt.
- 5 Miles excusatur a tutela & a dicendo te-
stimonio.
- 6 Res militis non cadit in commissum ob nō
solutum vectigal.
- 7 Res empta pecunia militis, est militis.
- 8 Miles transfert onus probandi indebitum
in aduersarium.
- 9 Militi non nocet iuris ignorantia.
- 10 Iuris ignorantia in delictis non excusat.
- 11 Miles non subicitur quæstioni nec ple-
beiorum pœnis.
- 12 Militia non liberat filiū a patria potestate.
- 13 Filius familiæ miles, quoad castrense pe-
culium, pro patrefam. habetur.
- 14 Quid censeatur castrensis esse peculij.
- 15 De testamentis militum.
- 16 Ex militari delicto capite damnatus testa-
mentum

mentum condere potest.

- 17 Bona militis, qui successorem non habet, deferuntur legioni.
- 18 Miles qui inconsulto adiit hereditatem, non tenetur ultra vires hereditarias.
- 19 Mulieri concubina donare non potest.
- 20 Mortuus in bello in eternum vivere intelligitur.
- 21 Miles in bello mortuus prodest patri ad ius trium liberorum.
- 22 Priuilegia militum ad aliorum iniuriam non porrigitur.
- 23 Praemia mortuis debita, dantur filiis.
- 24 Militaria priuilegia ius tantum, qui strenue militant praestantur.
- 25 Non solum militibus, sed etiam aliis qui castra sequuntur, quædam priuilegia militaria conceduntur.
- 26 Mulieres quæ castra sequuntur, quæ priuilegia habeant.
- 27 An milites nostri temporis gaudeant priuilegiis militum.

CAPUT VII.

CVm, ut rectè Cicero ait^a, honos alat a Tuscul.
artes, & omnes incendamur ad stu- quest.lib.1.
dia gloria, iaceantq; ea semper, quæ apud
quosque improbantur: prudenter pro-

DE IURE ET OFF. BELL.

à l.miles. l.i.
 tem miles. ff.
 dere iud.
 b Dio. sicut.
 lib. 2.
 c in §. sunt
 preterea. inst.
 de actionib.
 d l.in condē-
 natione. ff. de
 reg. iur. l.in-
 ter eos. ff. de
 re iudic.
 e in d.l. mi-
 les. & Bald.
 in d.l. l.in fi.
 C. Qui bo.
 ced pos. Alex.
 in l. centurio.
 col. 5. amp. ff.
 de vulg. &
 pupl.
 f gloss. &
 DD. in d.l.
 miles. & facit
 text. in l.vlt.
 C. de test. mil.
 g l.vlt. C. ad
 S.C. Maced.
 h l.alia can-
 sa §. elegan-
 ter. & ibi A-
 lex. ff. sol.
 mat.
 i Dec. in l.
 Diuus. n. 8.
 ff. de reg. iur.
 k Bald. in l.
 in fi. C. Qui
 bon. ced. poss.
 Alex. in l. Cé-
 turio. ff. de
 vulg. & pup.
 sub. l. in d.l. miles. ff. de re iud.
 fectò Romani (qui belli gloria præcipue
 ad tantum fastigium peruenere) magno
 in honore disciplinam militarē habuere:
 vnde etiam militibus plurima & amplis-
 sima priuilegia concessere, quorū sum-
 ma tātū capita breuitatis causa hic per-
 stringemus. Et in primis miles* ex causa 1
 æris alieni in carcerem duci non potest:
 & non nisi quatenus facere potest, cōue-
 niri^a. quod & apud Egyptios lege cautū
 fuit^b. non conuenitur, inquam, nisi qua-
 tenus potest, id est quatenus facultates
 eius patiuntur, vt ait Iustinianus*: habita
 scilicet ratione ne egeat^d. vnde bonis
 cedere nō tenetur, vt est communis do-
 CTORUM opinio^e. Quod tamen ita plerique
 procedere arbitrantur, si debitum sit
 cōtractum in castris & ex causa militiæ^f.
 quod in dubio præsumitur^g. Et quidem
 huic priuilegio renunciari non potest^h,
 cūm personæ cohæreat, non cōtractuiⁱ.
 Idem putant esse plerique in priuilegio
 eorum, qui* nobilitatis dignitate deco- 2
 rantur^k. Quod licet iure communi du-
 biū sit, regia tamen Hispaniarum lege
 constitutum est in his, quos Hidalgos
 vocant^l. Sed nec iure communi, nec Hi-
 spano, hi nobiles habent priuilegium ne
 conue-
 sub. l. in d.l. miles. ff. de re iud.
1 Reg. l.4. & 5. tit. 2. l.4. ord. et l.69. Taurio.

conueniantur vltra , quām facere pos-
sunt,cūm id nullibi expressum sit: sed tā-
tūm ne ex causa æris alieni in carcerem
ducantur^a. Arma tamen, & equi, & do-
mus vbi hi nobiles habitant, oppigno-
rari, vel in causam iudicati accipi nō pos-
sunt^b:nisi forte regi quid debeatur^c. Iure
quoq; communi, arma militū in causam
iudicati accipi nō possunt^d:idq; meritò:
arma enim veteres mēbra militum esse
dicebant^e. Sed nec in stipendia militum
fieri debet executio, si aliūde potest cre-
ditori satisfieri^f. Sciendum verò istud
priuilegium , ne quis conueniatur nisi
quatenus facere potest, non esse obliga-
tionis,nec actionis,nec iudicati.nā actor
potest solidum petere, sed iudex cōdem-
nabit tantūm in id, quod facere potest^g.
Et quamuis iudex per errorem condem-
nauerit in solidum, non potest actor iu-
dicatū exequi , nisi quatenus reus facere
potest^h. eoque sensu dicitur spectari tē-
pus rei iudicatæⁱ. Vnde quamuis tem-
pore sententiæ fuerit reus soluēdo, pro-
derit nihilominus exceptio^j. Porrò fa-
uore militiæ non solum milites, sed non-
nunquam etiam militare volentes, car-
cere soluti fuerunt.nam P. Seruilius cō-

^a Cimna. &
alij in d. l.mō
les. & in d. l.
centurio.

^b Reg. l.3.49
5.tit.2.lib.4.
ord.

^c Reg. l.24.
cū addit. tie.

21.part.2.

^d Acc. &
Alc. in l. nepos

Procno. ff. de
verb. signific.

Bald. in Rsb.
C. qui bo. ced.
poss. Cyn. &

Salic. in l.1.
C. d. t. col. 13

^e l. stipendia.
C. de exec. res.

iud.

^f l. maritum.
ff. sol. mat. l.

verum. vers.
condemnari.

ff. pro sociis.

^g l. Nescimus
ff. dere iudic.

^h l. res iuds.
catae. ff. sol.

matrim.

ⁱ l. verum. §.
tēpus. ff. pro
sociis.

DE IURE ET OFF. BELL.

sul, Volscis bellum inferentibus, edixit,
ne quis ciuem Romanum vinctum, aut
clausum teneret, quo minus ei nominis

a *Liv. lib. 2.* edendi apud consules potestas fieret^a. &
deinde M. Junius dictator, post Cannen-
sem cladem edixit, ut qui capitalem frau-
dem ausi, quiq; pecunia iudicati, in vin-
culis essent, quieorum apud se milites
fierent, eos noxa pecuniaque se exolui-

b *Liv. lib. 23* iussurum^b. Superiori primæ legi affine
est & istud *, quod scilicet, si non defen- 4

c *Lignorare.* datur miles absens reipublicæ causa, pos-
C. de rest. mi-
lit. sideri quidem eius bona ex causa iudica-

d *I. vlt. C. de*
ior. dom. nup. ti possint, non tamen omnino creditori-
e *I. si cum mi*
litariibus. C. bus addici^c. & siquidem creditores mili-

de rest. milit. tis bona distraxerint, iure pignoris, secū-
flatè in tit. dum normam restituetur miles, perso-

C. de rest. mi-
lit. & C. de luto debito, vel refuso pretio vēditionis,
tēp. in integr. si fortè minoris veniit pignus quam sit
restit. & C. debitum^e. miles enim dum reipublicæ

Qui non ob operam suam præstat, quomodo cunque
lög. tēp. pres. læsus, in integrum restituitur^f. Itaque P.

g Liv. lib. 1. Seruilius consul, bello Volso edixit, ne
h S. idem & quis militis, donec in castris esset, bona

in militie inst. possideret, aut venderet^g. Præterea miles
de excus. tue. excusatur a tutela^h, & ab aliis muneri- 5

i L. 3. S. his bus publicisi. miles quoque non cogitur
qui ff. demis. in iunctis ff. de
mer. et honor. inuitus testimonium dicere^k: ne propter

k L. 3. S. vlt. priua-

l. in iunctis ff. de testib.

- priuatam vtilitatem cogatur abesse a si-
gnis, vbi tuetur rem publicā vniuersam.
 6 Item quamuis miles non sit liber^a a ve-
ctigalibus^b: non tamen cadent res suæ in
commisum, ex eo quòd nō profiteatur,
neque soluat vectigal^c. Et quamuis res
empta pecunia mea non sit mea^d: res ta-
 7 men empta^e pecunia militis, potest a mi-
lite vēdicari^e. Et licet ei qui se indebitas
pecunias soluisse cōtendit, probatio in-
 8 cumbat, miles tamen^f eo onere leuatur,
quod in aduersariū transfert, qui se bene
accepisse probare debet^f. quod ita verū
est, si totam summam indebitam esse cō-
tendat miles, non etiam si partem tan-
tum^g. Est quoque inter priuilegia mili-
 9 taria, quod militi^g non nocet iuris igno-
rantia, magis enim arma scire tenetur,
quām leges^h. vnde permittitur militi, si
exceptionem peremptoriam per iurisⁱ
ignoratiā non obiecit, vt eam post sen-
tentiam possit opponere^j. idem consti-
tutionibus regni Hispaniæ cautum est^k.
non tamen excusat iuris ignorantia in
 10 delictis^l: a quibus natura duce abstinē-
dum est. in eo tamē fauetur militi, quòd
 11 non subiiciatur quæstioni*, nec plebeio-
rum poenis, etiamsi emeritis stipendiis
^a l. milites.
^b l. ex pra-
statione. C. de
vectigalib.
^c l. 2. C. de
vectigal.
^d l. si ex ea.
^e l. si ut pro-
ponus. C. de
rei vendicat.
^f l. cum de in-
debito. g. si
autem is. ff.
de cōd. indeb.
^g d. g. si au-
tem.
^h l. regulæ.
ⁱ ff. de iur. &
fact. ignorati.
^j l. ult. ff. eodē.
^k l. l. C. de ius-
ris & factis
ignorantia.
^l Reg. l. 24.
^m tit. 21. part. 2
ⁿ l. 2. ff. de re
milit. l. miles.
^o in principio.
^p ff. ad leg. ius.
^q de adulter.
 missus

a l. miles. C.

de question.

l. nullus. C.

ad l. Iul. ma-

iest. c. miles de

pace tenend.

b l. 3. §. is

qui. ff. de re

milit.

c Reg. l. 24.

tit. 21. part. 2

d l. 1. et 3. ff.

de priu. vet.

e l. Duo

Marco. C. de

question.

f d.l. nullus.

g l. 3. §. is

qui. ff. de re

milit.

h l. et si. exce-

pta. C. de ma-

lef. & Math.

i l. si quis de-

cipio. C. de

fals.

k l. 1. C. de

priuati carc.

l §. filius fa-

milias. instie.

Quomodo ius

patr. potest.

solus. l. erat. C.

de castres. pe-

cul. lib. 12.

m l. vlt. C. de

inoff. test. am.

n l. miles pre-

cipio. l. ex

nota. C. de

cast. pec.

missus sit^a. itaque nec ad bestias, nec in furcam damnari potest^b. Idem in nobilibus locum habere voluit cōstitutio regni Hispaniæ^c. quod & in sitiis militum, & veteranorum locum habet^d. Imo usq; ad nepotes extēditur, eorum scilicet qui ad summum gradum militiæ peruenient^e. Non erit autem locus huic priuilegio , si agatur ex causa criminis læsæ maiestatis^f, prodigionis^g, maleficij^h, falsiⁱ, vel priuati carcéraris^k. Porrò quamuis militia non liberet filium^j a patria potestate^l: tamen quod ad castrense peculiū attinet*, habetur pro patre familias^m: in quo nihil iuris pater habetⁿ. usque adeo, ut inter patrem & filium militem, quem in potestate habet (inter quos alias nulla lis esse potest) ex causa castrensis peculij sit actio^o. Qua ratione etiam filius familias miles, ex qua cuque causa pecuniam creditam acceperit, non iuuatur S. C. Macedoniano p. hinc quoque, quamuis inter patrem & filium, quē in potestate habet, donatio non consistat: q donatio tamen a patre filio familias causa militiæ facta valet; & datum efficitur castrensis peculij.

^o l. lis nullæ. ff. de iud. p l. vlt. §. penult. C. ad S. C. Macedo n. l. 2. l. donationes. §. pater. ff. de donat.

peculij^a. & ex eadem causa donatio inter
 virum & vxorem, quæ alioquin non ya-
 14 let^b, consistit^c. Castrensis verò peculij^d
 censetur, quidquid filius familias occa-
 sione militiæ acquisiuit^e. Sed & heredi-
 tas vxoris, ex rescripto D. Hadriani mi-
 litiæ affectione marito filio familias reli-
 eta, castrensis peculij erit^f. quod tamen
 secus est in dote marito data, vel promis-
 sa, quæ cohærens matrimonij oneribus,
 liberis communibus, qui in aui sunt po-
 testate, confertur^g. Fratris quoque pa-
 truelis, vel alterius commilitonis here-
 ditas commilitoni delata, iure castrensis
 peculij habetur^h. Quod ita verum est, si
 in eadem prouincia militauerint, vel af-
 fectione militiæ relinquatur: alias se-
 15 cusⁱ. Porro quod ad testamēta militum
 attinet, tam larga illis testandi facultas
 permittitur, vt omnes omnino solenni-
 tates, in testamentis requisitæ, illis remis-
 sæ sint. Nam D. Traianus permisit mili-
 tibus, vt quoquo modo vellent, facerent
 testamenta, sufficereq; nudā voluntatem
 voluit^j. vnde Papinianus respōdit, mili-
 tis voluntatē esse testamentū^k. Quod ita
 demum verum est, si dum in expeditio-
 ne agunt, testentur^l; & duobus ad hoc
 vocatis

a l. simulac.
 l. miles praci-
 pua. l. castrē-
 se. ff. de cast.
 pecul.

b toto tit. de
 donat. inter
 vir. C. vxo.

c l. simili. la
 si forte. ff. de
 cast. pecul.

d l. castrēse.
 ff. de cast.

pecul.

e l. diuui. l.
 dotem. ff. de
 cast. pecul.

f d. l. dotem.

g l. cum alle-
 gas. C. de ca-
 strens. pecul.

h d. l. dotem.
 in si ff. de ca-
 strens. pecul.

i in l. ff. de
 test. mil. S. 1.
 inst. de milit.
 test.

k l. eius mili-
 tis. ff. de cast.
 mut.

l d. S. 3. ff. l.
 penule. C. 60.
 dem pte.

a §. ceterū.
instit. de mi.
b. testa l di-
nus. l. Lucius.
ff. de test. mil.
b l. milites.
ff de test. mi-
lit.
c §. illis au-
tem. inst. de
milit testa.
d Reg. l. 4.
tit. 1. par. 6.
e §. post mis-
sionem instit.
de milit. test.
l. testa. eorū.
ff. eodem tit.
f l. si miles v-
nū. ff. de test.
milit. l. 1. et 2
C. eod titulo.
g l. in fras-
dem. §. miles.
l. miles ita. ff.
de milit. test.
h l. si duo-
bus. l. ex mil-
tari. §. filiū.
ff. de mil. test.
i l. sicut cum.
l. sequ. C de
milit. testa. l.
qui iure mili-
l. militis. §.
miles. D eod.
k l. 2. § he-
reditas. D. de
iure codicil. l.
hereditatem.
C. de codicil.
§. codicillus
autē instit. de
codicil.
l l. militis co-

DE IVRE ET OFF. BELL.

vocatis testibus voluntas militis probe-
tur, quod in fauorem eorum inductum
est^a. in ipso tamen prælio testamentum
militis factum valet, etiam nullo vocato,
& sufficit si in clypeo, vel in puluere he-
redem scribat^b. sed citra expeditionis ne-
cessitatem, tenetur miles iure communi-
testari^c. quod & regia Hispaniarum lege
decisum est^d. In expeditione verò testa-
mentum iure militari factum, valebit us-
que ad annum post missionem^e. in quo
tam laxa illi testādi, prout vult, permissa
est facultas, ut pro parte testatus, pro par-
te intestatus possit decedere^f, & ad certū
tempus possit heredem instituere, & po-
stea hereditatem adimere, & alij directo-
dare, & si neminem vocauerit, legitimī
heredes hereditatem capient^g. neque
iuri accrescendi locus erit in testamento
militis^h. Potest quoque miles filium si-
lentio præterire in testamento, cuius
præteritio pro tacita exheredatione erit,
modo prudens id fecerit: vnde & agna-
tione filij testamentum militis nō rum-
pitur, si de mēte eius constetⁱ. Et quam-
uis in codicillis directo relinquī heredi-
tas non possit^k: militi tamen id permis-
sum est^l. Miles quoque incertus de statu
suo

suo recte testari potest & testamentum a pagano iure militari factum valet, si miles decedat^b. Licet quoque nuda voluntate, vel coepio tantū & non perfecto testamento non rumpatur testamentum pagani^c: militis tamen testamētum nuda voluntate facile rumpitur^d: licet etiā duob⁹ testamētis validis miles decedere possit^e. Prēterea ultra dōdrantē miles legare potest, & eius legata non minuūtur per Falcidiam^f. Mutus quoque & surdus miles testamentum recte facit^g. & filius familiā miles de castrēbus iure testabitur^h. quod etiam ad inermem militiā extendituriⁱ. & testamenta militum non subiacent querelē in officiosi^k. neque solum sibi testamentum facere filius familiā miles poterit, sed etiam filio pupillares tabulas de castrēbus^l. hoc tamen priuilegium testandi filio familiā miliū concessum, ad impuberēs extendi non debet, qui forte fauore in militiā recepti sunt, quod fieri quandoque solet^m. huic enim impuberi testari non licebit, neque communi, neque militari iure, propter

lubricum

stam. mil. §. quin mō instiit. de milii test. h l. ex militari. §. de testam. milit. i l. vlt. D. de inoff. test. k l. testamentum. l. vlt. C. de inoff. test. l l. cum filiis familiā miles. l. in fraudem. §. miles. D. desist. milit. m l. sed C. milites. D. de excus. tut.

dicillis, in
prīmū quere
batur. D. de
militiā testa.

a l. ex milita
ri. §. miles.
D. de testa.
mil.

b l. in fraude
dem. §. testa
mentum. D.
d. tit.
c §. ex eo. is
sist. quib. mo
test. infir. l. 2.
D. de innoſt
rup. irriſ. test.
l. heres. §. si
quid post. D.
de testamēt.

d l. in fraude
dem. §. fiscus
cū. §. seq. D.
de milii testa.
e l. l. et 2. D.
de innoſt. rup.
C. irriſ. test.
l. querebatur.
in prīmū. D. de
mil. tes.

f l. si certari.
§. vlt. cum l.
seq. D. de test.
milit. l. in te
stamento mi
litis. C. eodē.
l. l. D. ad l.
F. a cidiām.

g l. iure mil
tari. D. de tes

DE IURE ET OFF. BELL.

lubricum illius ætatis consilium. qua de
causa Iustinianus ius antiquum, quo id
licebat, correxit^a. Præterea licet paga-
nus extraneo, vel filio puberi heredi in-
stituto ita substituere directo nō possit,
si heres existiterit, & intra aliquod tempus
decesserit, alius ei sit heres: sed tantum
per fideicommissum testator heredē ob-
ligare possit, hereditatem vel totam vel
partem restituere^b: id tamen militi con-
cessum est^c. Porrò ex militari delicto ca-
pite damnatis testamentum condere li- 16
cet, de bonis scilicet castris, & ita si
sacramenti fides rupta non sit^d: & per-
mittente in sententia eo quidam nauite.
quod secus est in pagano^e. Et quidem ex
militari delicto damnati, si intestati de-
cedant, succedent proximi ab intestato
excluso fisco^f, bona vero militis^g, qui 17
successorem non habet, deferuntur le-
gioni non admisso fisco^h. Miles denique
qui in consulto adiit hereditatemⁱ, non 18
tenetur ultravires hereditarias^j. Ceterū
fauor militum non semper in extendenda
testandi facultate, sed aliquando etiam
in restringenda consistit. Itaque quam-
uis concubinæ vel meretrici testamento
quid relinquere vel donare permisum
sit:

sit: miles tamen mulieri, in quam turpis a l. affectio-
 19 cadit suspicio*, nihil donare vel testamé- nis. l. donatio-
 to relinquere potest^b. Militis quoq; di- nes. D. de do-
 spositio, quæ vel turpis, vel bonis mori- nat.
 bus contraria est, nihilo magis quam a b l. miles. §.
 licuius pagani valebit^c. Superioribus mulier. D. de
 adde singulare & præclarū militare pri- milit. testam.
 20 uilegiū, quòd scilicet mortuus in bello * de donat. in-
 pro repub. per terum gestarum gloriati- ter vir. et ux.
 in æternum viuere intelligitur: modo in c l. si a milite
 acie & in conflictu moriatur; non etiam §. edictū pre-
 in obsidione, vel alias ex causa belli. itaq;
 filius familias miles, qui in acie pro re- toris. D. de
 pub. pugnās cecidit, prodest patri ad ius militatesta.
 21 trium liberorum*, quòd eum a tutela ex- d l. bello amissi. D. de
 cusat^d: & aliorum munierum excusatio- excusat. tut. §.
 nem præbet^e. Itaque cùm lege Julia de filij autē. in-
 maritandis ordinibus cautum esset, vt stit. de excus.
 priori ex consulibus fasces sumendi po- tut.
 testas esset, qui plures liberos quam col- e l. vlt. D. de
 lega in potestate haberet, eorum quoq; vac. et excus.
 ratio habita fuit, qui bello amissi essent^f. mun.
 idq; ad multa alia adaptari posse videtur. f Gell. l.2.c.
 atque ita si forte statuto cautum sit, vt 15.
 certè multis locis est, vt filius secundò
 genitus patri superstes, in successione et
 iusdem patris præferatur nepoti ex filio
 primogenito mortuo ante patrē: si filius

DE IVRE ET OFF. BELL.

ille primogenitus in acie pro repub. cecidit, putarem hoc casu nepotem præferendum: quia scilicet pater eius censetur in æternum viuere, cui successio aui iure primogenituræ debetur. & ita in prorsus simili facti specie iudicatum fuisse accipi. non obstat quod priuilegia militum * ad alienam iniuriam porrigi non

a l. impuberi. debeant a. & beneficia in damnū alterius

D de adm. & per tut. neque porrigi, neque conferri solent b.

b l. sed cùm. nam nulla iniuria hic infertur filio secū-

D. ad S. C. dō genito, cui nihil adimitur, sed tantum

Treb. l. nec a- unius. C. de e- non acquiritur. non enim, vt Vlpianus

manc. l. re- respondit, videtur rem amittere, quibus

scripta. C. de propria non fuit c. & ex regula Pauli, nō

prec. imp. off. l. imperatores potest videri desisse habere, qui nunquā

D. de ser. rus. pre. habuit d. Quò spectat quod Vlpianus

c l. nō vidē- ait, non fraudari credores, cùm quid

tur. D. de reg. iur. nō acquiritur a debitore, sed cùm aliquid

d l. nō potest. de bonis suis diminuitur e. Sed & quod

D. de reg iur. e in l. non Papinianus respondit, militum priuile-

fraudantur. gia ad alienam iniuriam non porrigi, nō

D. de reg iur. l. qui autem. ita huc facit: nam loquitur in casu, ad

in princ. D. quem militis priuilegium non extendi-

que in frau. tur, & quo euident fieret iniuria alteri f.

credito. f d. l. impu- Itaque in proposita facti specie nepotem

beri. D. de adm. & per patruo in successione aui, non obstante

statuto, præferendum existimo: cùm &

iure

lius, instiū. de
hered. quia ab
intest. defe.

b Panor. inc.
ex parte. ex.
de decim. tex.
inc. 1. in fin.
de filiis pres-
byt. lib. 6.

c Reg. l. 5. tit.
27. par. 5.

d l. 1. & 2.

C. de filiis,
off. milit. l. 12
e l. vlt. C de
restit. milit. l.
cùm de inde-
bito. §. sin
autem. D. de
probat.

f l. idem est,
et si testamē-
to. cum l. seq.

in prim. ff. de
milit. testa. l.
vlt. §. quia
militibus. C.

de inof. testa.
l. ad vet. rani

D. ad l. Falc.

l. filius. §. ve-
terani. cū §.
sequ. D. de
proc.

g tit. D. de
privil. veter. l.
1. et 2. D. de
vet. mil. succ.

l. 1. 2. 3. 4. C.
de vetera. l. 12
§. illis inst. de
mil. test. l. sed

& milites. D.
de exc. tate.

h l. unica. §. in classib. D. de bon. poss. ex test. milit.

iure communi nepos in parentis sui lo-
cum, etiam extra bellum mortui, succe-
dat^a. vnde etiam statutum iure cōmuni
contrariū quām strictissimē intelligi de-
bet^b. His adde lege regia Hispaniæ statu-
23 tum esse, vt præmia*, quæ forte quis me-
ruit ob egregiam operam in bello præ-
stitatam, eo mortuo debeātur filiis & pro-
ximis agnatis^c, quod & a Romanis ob-
seruatum fuit, & lege Solonis apud A-
thenienses cautum fuit: vt illorum filij,
qui occubuissent in bello, publicè alerē-
tur, & bonis disciplinis imbuerentur.
Constatinus verò filios in paternam vo-
cari militiam voluit^d. Sciendum porrò
24 militaria hæc priuilegia* non aliter con-
cedi militibus, quām si fortiter & stre-
nuè militent^e, & ad veteranos non extē-
di^f: quamuis & veterani sua habeāt pri-
uilegia^g. In classibus verò remiges &
nautæ sunt milites, & militari priuilegio
fruuntur^h. Præterea nō solum militibus,
25 sed etiam aliis*, qui castra sequuntur, mi-
litaria quædam priuilegia conceduntur.
& in primis omnibus omnino qui sunt
eius gradus, vt iure militari testari non
possint, si in hostico deprehendantur,
quomodo velint & quomodo possint

b 2 testa-

de exc. tate. h l. unica. §. in classib. D. de bon. poss. ex test. milit.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. vlt. D. de testabuntur^a. Itē mulieribus*, quæ cum
mulit. testa. maritis absunt in bello reipubl. causa, in
actionibus temporalibus, si exclusæ fue-
rint, ad exemplum militum subueniri so-
lere Alexander rescripsit^b. & Diocletia-
nus & Maximinianus mulieri, quæ in ex-
peditione fuit cum marito, non officere
lōgi temporis præscriptionem rescripse-
c l. 2. C. de runt^c. Quò sp̄ctat quod Vlpianus re-
vxor. milit. spondit, bello amissos ad tutelæ excusationem prodesse, cuiuscunque sexus vel
ætatis sint, modò in acie perierint. etenim mulieres in acie versari solitas, & e-
gregiam nonnunquam in bello operam
præstítisse in veterum historiis satis ob-
uium est. itaque bello Sabino mulieres
Sabinæ, quæ Romę erant, quarum ex in-
iuria bellum ortum erat, crinibus passis,
scissaq̄e veste, victo malis muliebri pa-
nuore, vt inquit Liuius^d, ausæ se inter tela
volitantia inferre, ex transuerso impetu
facto, dirimere infestas acies, dirimere i-
ras. Estque memorabile, quod de Cim-
bricis mulieribus memoriae proditū est,
cum quibus non minor quām cum ma-
ritis eorum Mario pugna fuit: & specio-
fior mors earum fuit, quām pugna. nam
cū missa ad Marium legatione, liber-
tatem

tatem non impetrassent, suffocatis elisis-
que passim infantibus, mutuis vulneri-
bus conciderunt, aut vinculo e crinibus
suis facto, ab arboribus iugisq; plaustro-
rum pependerunt ^a. Apud Germanos
verò feminæ nō semel inclinatam aciem
restituisse feruntur ^b. Ceterum licet a
plerisque dubitatum sit, vtrum milites
nostri temporis ^c gaudeant hisce priu-
legiis militaribus, tamen verius est, mili-
tibus, qui in numeros sunt relati, & for-
titer & strenuè militant, hæc priuilegia
concedi, saltem ea quæ usus nō coarguit.
neque refert, quod quædam solēnitates,
quibus olim milites sacramento militiæ
asscribebantur, exoleuerint. Nam simili-
ter videmus solennitatem actionum an-
tiquam nostra tempestate nullam esse ^c:
cūm tamē eiusdem nihilominus sint ef-
ficaciæ ^d. Causa quoque & ratio conce-
dendi militibus tā ampla priuilegia fuit,
vt pro tutela & defensione Romani im-
perij omnibus soluti curis expeditissimi
operam armis darent ^e. quæ & nostris
militibus conuenit: ergo idem ius quo-
que manere debet ^f. & hæc sententia etiā
viris doctissimis probatur ^g.

b 3 D E I V-

centurio. no. 23. D. de vul. & pup. Decius in Rubr. C. de ius. t. test.
gas refert Francis. Zonaret. de Roma. imp. no. 80.

ges. Rom. l. 3
cap. 3.
b Crinis. de
honest. disc.
lib. 12. c. 8.
c l. 2. §. dein
de ex his legis-
gib. D. de o-
rig. iur. l. 1. &
2. C. de form.
& impet. sub.
d l. actio. D.
de neg. gest.
facit l. ordo.
D. de publ. iu-
dic. l. decreto.
C. ex quibus
caus. inf. irro.
e l. advoat. C.
C. de advo.
duers. iud. l.
militem. in fi.
C. de proc. l. &
D. de mil. test.
l. milites. C.
locati.
f t. illud que-
situm. in prin.
D adl. Aquil.
g Jacob. de
Rauen. Cyna.
Bald. Bart.
Salicet. & a-
lij in l. 1. C.
de iur. & fac.
igno. Alb. in L.
militem. C. de
proc. Rom. ci-
ui. 43. & ca-
cil. 506. Ale-
xander. in t.

DE IURE ET OFF. BELL.
DE IUDICIIS MILITARIBVS.

- 1 Miles non nisi ante suum iudicem conueniri potest.
- 2 Fallit in milite desertore.
- 3 Item in eo qui pactus est se non usurum fori præscriptione.
- 4 Item in eo, qui postquam in ius vocatus est, miles esse cœpit.
- 5 Item in eo qui falsum testimonium dixit.
- 6 Item in milite negotiatore.
- 7 Consules Romani, non nisi in castris in caput ciuiis Rom. in consilio populo, animaduertere poterant.
- 8 Tribuni non habuerunt vita necisq; potestatem in milites.

CAPVT VIII.

a l. magiste.
C. de turis.
omn. iud l. i.
C. de exhib.
reuo.

b d. l. i.

c l. desertore.

D. dñe milit.

l. i. C. vbi se.

nat. vel clar.

l. vt. D. de

accus. l. mili-

tibus. D. de

cust. reo. l. i.

C. de fals.

mone.

Milites* non nisi ante suum iudicem 1 conueniri possunt , nec si in culpa sint , coerceri^a. vnde capti a præside ad proprium iudicem remitti debent^b. nisi forte in desertione agens * miles com- 2 miserit delictum valde enorme , de quo præses prouinciarum cognoscere poterit , & punire militem in loco delicti^c. alioqui verò neque dux exercitus , vel magister militum in prouinciales , neque præses prouinciarum in milites villam iurisdictionē habent.

3 habent. si tamen miles in instrumento
 professus fuerit^a, se non usurum fori præ-
 scriptione propter cingulum militiæ, pa-
 etum seruandum erit^a. Sed & si quis, po-
 stequam^b in ius vocatus est, miles esse
 cœpit: in ea causa est, vt ius reuocandi
 forum non habeat, quasi præuentus^b.
 nam vbi lis cœpta est, ibi finiri debet^c.
 5 Præterea miles^d, qui falsum testimoniū
 dixit, subiicit se iurisdictioni illius iudi-
 cis, etiam si paganus sit^d. Miles quoque
 6 negociator^e subest iudici illius negocia-
 tionis^e. Porrò vnuquisque super causis
 publicis, quas dum militaret exercuit, &
 super ratiociniis militaribus in militari
 iudicio respondere debet, nec fori præ-
 scriptione vti potest: etiam si militiæ cin-
 gulum deposuerit^f. & capitalis criminis
 reus, volūtarius miles (qui ex D. Traiani
 rescripto capite puniendus est) non est
 remittendus eò, vbi reus postulatus fuit,
 sed vbi accidente causa militiæ audiēdus
 est, puniri debet^g. Sciendum autem est,
 quamuis lege Valeria, quā Valerius pu-
 blicola tulit, & L. Portia cōsulibus pro-
 hibitum esset^h, ne in caput ciuiis Romani
 iniussu populi animaduertere possent, &
 solū illis relictū esset, vt coērcere pos-
 sent,

a l. si quis.
 C. de pact.

b l. si quis
 postea. D. de
 iudic.

c l. vbi cœ-
 piūm. D. de
 iudic.

d l. nullū. C.
 de testib.

e l. vlt. D. de
 iuris. om. iud.

f l. 2. C. vbi
 de ratio, tam

pub. quā prius.

g l. qui cūm
uno. S. reus.

D. de remilit.

DE IURE ET OFF. BELL.

a in l.2. §.in initio. D. de orig. iur. Dion. Hal. lib. 10. b Poly. lib. 6. de remisit. ac domest. Rom. c Livius l.2. C 4. Cicero Philip. 3. d l. demiliti bus. D. de cust. et exhib. reo. e Auth. quib. mod. nat. eff. legit. §. quis- quis. f in l. officiis. in fin. D. de re milit. g annal. l.1. h l. Dius. D. de feriis.

sent, & in vincula publica duci iubere^a: in castris tamen ius habebant arbitratu suo supplicium sumere^b. quod & prætoribus, aliisque ducibus exercituum permisum fuit^c. id tamen Venuileius I.C. ad milites caligatos tantum restrinxisse videtur^d: qui erant abiectiores & viliores. Vnde videtur inferri, quod in alios incōsulto principe animaduerti nō pos- sit. & quidem tribuni*, aliique duce in-
feriores, vitæ necisque potestatem non habuerunt in milites, sed tantum leuis coērctio illis permissa est. id quod Mar- cianus satis indicasse videtur^f, cùm ait: Tribuni officium esse delicta secundum suæ auctoritatis modum castigare . cui cōuenit, quod Tacitus ait^g de seditione illa Pannonica, scribens, Municipū præfectum castrorum, penes quem erat tum summa rerum, absente duce, cœptam se- ditionem sedasse, duorum militum sup- plicio: bono magis exemplo quam con- cesso iure. Ceterum quod ad militaria iudicia attinet, ex D. Traiani rescripto etiam diebus feriatis peragi possunt^h.

DE POENIS MILITVM.

1 Duplex causa in puniendis peccatis.

2 Pæna

- 2 Pœnæ militares.
- 3 Militum delicta aut propria, aut cōmunia.
- 4 Fustuarium quid.
- 5 Decimatio.
- 6 Romani militaribus pœnis asperit.
- 7 Capitalis pœna per vinum aut lasciviam lapsis remittitur.
- 8 Romani in indicādo beneficia cum delictis non compensabant.
- 9 Contrā Persæ.

CAPUT IX.

- 1 **D**uplicem* in puniēdis peccatis causam esse cēset Plato in Gorgia, vt refert Gellius^a: vnā castigādi & corrigēdi a noct. Att. L.
6. cap. 14.
eum qui peccauit, quò attentior fiat, & ad bene viuendum promptior. quòd in minoribus delictis fieri solet pecunia, vel leui coērctione, multa dicta. alteram exempli causa, vt alij a similibus delictis metu pœnæ deterreantur: quod in grauioribus delictis fieri publicè interest.
- 2 Itaque pœnæ militares* nonnullæ maiores, quæ capitis supplicio luebantur: aliæ minores, prout grauiter aut leuiter delictum esset, delinquentibus militibus, necessariò ad disciplinam militarem stabilendam, aducibus inferri solent. mi-

DE LVRE ET OFF. BELL.

litum autem delicta * aut propria sunt, 3
aut communia. Proprium militare de-

a l.2. D. de
lictum est, quod quis vt miles admittit^a:
re milit.

b l. omne de-
lictū. D. dere
milit. si puta aliter faciat, quam disciplina mi-
litaris exigit^b. Pœnæ verò militares, vt
ait Modestinus^c, sunt huiusmodi: casti-

c in l.3. Pa-
ne. D. dere
milit. gatio, pecuniaria multa, munerum indi-
ctio, militiae mutatio, gradus deiectio,

ignominiosa missio, in metallum autem
non dantur, nec torquentur, nec ad be-

d d. l. 2. §.
pœna. & §. is
qui. D. dere
milit. stias, nec in furcam damnantur^d, nec ple-

beiorum pœnis subiiciuntur^e. At ex graui
delicto solent milites capite puniri^f, aut

e l. moris. §.
ille. D. de pœ.
l. honor. C. de
pœn. dixi §. de
præl. milit. fuste percuti. id supplicium^g huiusmodi 4

erat, vt refert Polybius^g, accepto fuste
tribunus vix tantum attingebat damna-

f d. l. 3. §. in
bello. D. de re
milit. tum: quod vbi factum erat, omnes qui in
castris erant, cædentes fustibus, lapidi-

busque, plerosque in ipsis castris confi-
ciebant: at si qui euasissent, ne sic quidem
seruari poterant, quibus nec in patriam

redire licebat, neque aliquis ex necessa-
riis domi eum recipere audebat, vnde
penitus peribant, qui in talem calamita-

tem incidissent. hoc genus animaduer-
sionis fustuarium dicebatur, teste Cice-
rone^h, cum ait: Fustuarum meruerunt le-

giones, quæ consulē reliquerunt. Simile
mūil pœnæ

pœnæ genus etiam num hodie in castris
in vsu est. De hac pœna censem I. C. cùm
dicūt, fuste percuti, occidi, animaduertia.
Alioqui verò, cùm dicunt fustibus cædi,
castigari, admoneri^b: non de capitali,
sed de leuiori pœna agunt. nam multo
leuiorem esse fustum, quam flagellorū
pœnam iudicat Marcellus^c, Calistratus^d,
& Hermogenianus^e: vt annotauit Hiero-
nymus Verrutius^f. Porrò si multi mi-
lites in aliquod flagitium conspirent, vel
si legio deficiat, exauctorari solent^g. nō
nunquam auctores turbarum ad palum
deligare, aut securi percutere, reliquæ ve-
ro multitudinis decimum quemq; forte
5 duētum* ad suppliciū petere peruulgata
pœna fuit. quod ex verbis Ciceronis
pro Cluētio intelligi potest, vbi inquit:
Statuerunt maiores nostri, vt si a multis
esset flagitiū rei militaris admissum, for-
titione in quosdam animaduerteretur,
vt metus videlicet ad multos, pœna ad
paucos perueniret. Inter alias quoque
pœnas militares fuerunt hę: stipendium
anni differre militibus, neq; his æra pro-
cedere, qui ære diruti dicebantur, aut in
politia, aut in frequentia notare, vel citra
commoda stipēdiorum exauctorare, lo-
cum in

a vt in l. 7.

§. 1. D. adl.

Aquil. l. 1. §.

occisorm. D.

ad S. C. Syl-

lianum. in l. 8

§. 1. D. de

pœn.

b ut in l. 1. §

cùm patro-

nus. D. de of-

fic. pref. urb.

l. vlt. D. de

imuris. l. 7.

D. de pœn. l. 3

§. 1. & l. vlt.

D. de offic.

pref. vig. l.

10. & l. 28.

§. 1. D. de

pœn. l. 3. §. in

bello. D. de re

milit. l. 1. C.

de his qui

not. infā.

c in l. in seruo-

rū. D. de pœn.

d in l. capita-

liū. §. nō dēs.

D. de pœn.

e in l. vlt. D.

de milit.

f de verb. si-

gnif. lib. 6.

g l. 3. in fin.

D. deremilit.

cum in quo tenderent in castris adimere,
 ut humili sub dio accubarent, extra val-
 lum sine tentoriis relinquere, vitibus
 cædere, hastas dare iubere, quæ censio
 hastaria dicebatur, quæ non pro leui no-
 xa, sed pro graui delicto animaduersio-
 nis loco aducibus inferri solita est. Ha-
 stas autem dare iubebantur milites, qui-
 bus propter probra ignominiae & luxu-
 riæ hasta adimebatur. etenim sicut gloriæ
 causa, fortis viri donabantur hasta pura,
 hi qui primū victores in prælio fuissent;
 ita ignauis & cōtumacibus adimebatur.
 hoc notabat, tanquam spes merendi illis
 adempta foret. in politia & in frequētiā
 notabantur hi, qui rudibus, aut parum
 nitidis armis, vel strigosiore equo, & ma-
 cie confecto vtebantur, qui que prædicto
 ad pugnā die, occasionibus quæfitis con-

a Alex. ab A-
 lex. lib. 2. ge-
 nial. die. c. 13

b Ηρόδ. Attic.
 lib. 10. cap. 8

tumacius parerent^a. Fuit quoque anti-
 quitus militaris animaduersio, iubere
 ignominiae causa venam militi solui, &
 sanguinē mitti. quod A. Gell^b. primū
 in militibus stupentis animi, atque a na-
 turali habitu declinantis (ut non tam
 poena, quam medicina videretur) factū
 fuisse credit: postea verò etiam ob plera-
 que alia delicta factitatum esse per con-
 suetu-

suetudinem : quasi minus sani videretur
 omnes qui delinquerent. Ceterum, quā-
 uis alioqui Romanis mitiores pœnæ pla-
 cuerint : apud quos antiquitus cautum
 fuit , ne quis multam indicendo, bouem
 priusquam ouem nominaret, grauiorū
 enim multarū æstimatio bos erat unus,
 vel plures; minorum verò ouis: in mili-
 taribus tamen pœnis seueriores semper
 fuere*, quod aspero & abscisso castiga-
 tionis genere disciplina militaris indi-
 geat. Vnde quamuis consulibus prohi-
 bitum esset , ne possent animaduertere
 in caput ciuiis Romani , in castris tamen
 poterant pro arbitratu suo supplicium
 sumere: ut alibi diximus. Hinc quoque
 perraro bis delictum imperatores venia
 dignum putauere. Nam. vt M. Cato in li-
 bro de re militari scripsit , aliis in rebus
 errata postmodum corrigi possunt ; in
 bello autem delicta emendationem non
 accipiunt : quippe cùm pœna ipsa e ve-
 stigio errorem sequatur. præsto enim est
 ignauie, aut imperitiæ vltor, qui nunquā
 delinquenti hosti indulget. & Lisiama-
 chus summus dux dicere solet , non esse
 in bello bis errare, vbi si quid offenditur
 perperam temeritate, vel in scitia, emen-
 dari

DE IVRE ET OFF. BELL.

dari non potest. nam parua in bello offensia, magnarum saepe rerum momenta facit. Nihilominus tamē quedam delicta pagano aut nullam, aut grauiorem poenam irrogat: militi verò grauiorem, aut leuiorem: ut Marcellus respondit ^a. & quidē constat, nonnulla militaria delicta capite puniri, quæ non nisi culpa contra-

*a in l. quedā
delicta. D. de
paenit.*

b ut in l. omne
delictū. §.
1. cum duob.
seqq. l. qui cō-
meatus. §. 1.
D. de re milit.
c d. l. omne
delictū. §. per
vīnum.
d l. 1. D. ad l.
Corn. de sica.
*e Val. Max.
lib. 5. cap. 1.*
fp lut. in con.
Sep. sap.

huntur ^b. Capitalis tamen poena per vim, aut lasciviam lapsis remittitur, & militiae mutationem irrogat ^c. voluntas enim & iudicium, quod nullum in ebrio est, distinguit maleficia ^d. Itaq; Pyrrhus adolescētes, qui inter bibendū regē conciuis & maledictis onerauerat, ingenuè id fatentes, & culpam omnem in temulentiam coniicientes, cùm dicerent se longè plura dicturos fuisse, si plus vini habuissent, imo ipsum regē imperfecturos, nisi lagena defecisset, innoxios dimisit ^e. Carolus tamen V. imperatore edicto cauit, ne cui ebrietas in delictis excusationem præberet, propter nimiā in hisce regionibus inebriandi frequentiam. & Pittacus legem tulit, qua ei, qui per ebrietatem deliquerat, duplam eius, quæ sobrio infligeretur, poenam constituit ^f. Est porrò valde memorabile, quod Romanī,

mani, qui alioqui maximam meritorum cuiusque, & virtutis rationem habuerūt,
 8 in iudicando tamen * non solent, etiam si maxima rei in remp. exstiterent merita, vero criminis indulgere, aut beneficia cū delictis compensare. cuius rei fidem facit in primis P. Horatius, qui trigemina spolia Cuiatiorum victor præ se gerens, quique imperium populo Rom. solus sua virtute pepererat, perduellionis reus, quod sororem ob mortem spōsi Cuiatij flentem transfixerat, in maximo discrimine fuit: plusque ad salutē ipsius profecerūt preces, & miseratio patris, quam recens rei beneficium ^a. Item M. Manlius ^{a Linius lib. 1} Capitolinus regni affectati reus, quāuis defenso Capitolio Romam seruasset, & prope cccc. produxisset, quibus sine fœnore expensas pecunias tulisset, quorum bona venire, quos duci addictos prohibuisset: ad hæc hostium cæsorum spolia, dona imperatorū plurima conspicienda protulisset, & ea quæ bello gessisset oratione magnifica facta dictis æquādo memorasset: nihilominus tamen crimē valuit, inquit Liuius ^b, & populi iudicio dā- ^{b lib. 6} natus Manlius, de saxo Tarpeio delectus est. Contra Perseⁿ nunquam quemquam condem-

a Diod. Sicut.
lib. I.

DE IVRE ET OFF. BELL.
condemnabant, nisi reus conuinceretur
plus mali quām boni fecisse reipub. a

DE CONTVMACIBVS ET DV-
CVM DICTO NON PARENTIBVS
eosq; non protegentibus.

- 1 Qui edicto non paret, capite punitur.
- 2 Miles qui tribuno, vel centurioni castiga-
re volenti resistit.
- 3 Tribuno non licet modum in castigando
excedere.
- 4 Qui præpositum defendere noluerunt,
vel deseruerunt.
- 5 Qui rem a duce prohibitam facit.
- 6 Disciplina castrorum Romanis antiquior,
quām charitas liberorum.

C A P V T X.

A D stabiendam disciplinam mili-
tarē in primis spectat, vt exercitui
& militibus præpositi, habeant milites
dicto audientes. Itaque qui edicto mi-
nus paret*, capite puniri iubetur. Au-
tob. l. 3. §. in
bello. D. de re
milit. gustus verò decimam legionem contu-
macius parētem, cum ignominia totam
dimisit. Porrò vt ordine, ac sine tumultu
omnia in agmine, ad nutum imperium-
que ducis fierēt, optimè prouidit L. A-
milius Paulus, in Macedoniam missus.

nam

nam cùm omnibus simul pronunciaretur, si quid agendum esset, neque omnes exaudirent, & incerto imperio accepto, alij plus eo quod imperatum esset, alij minus facerent, clamores quoque dissoni orirentur omnibus locis, & prius hostes quām ipsi, quid pararetur, scirēt; plauit trib. militum primo pilo legionis secretum edere imperium: illum, & deinde singulos proximo cuique in ordine centurioni dicere quid factō opus esset: siue a primis signis ad nouissimū agmē; siue ab extremis ad primos perferēdum imperium esset^a. At verò tribuno, & centurioni permīssam fuisse castigationem
 2 in milites alibi diximus^b. Itaque miles qui tribuno vel centurioni castigare volenti restisset, probro notabatur: qui verò probro notabatur, eū nemini igne, nemini alloquio impartire licebat. qui vero vitem tenuisset, militiam mutabat: si ex industria fregisset, capite plectebatur^c. Tribunis autē vites prælatas fuisse, non virgas alibi ostendimus. Cauēdum
 3 tamen tribuno*, ne modum in castigando excedat^d, & si iniuste militem inuidat, & non castigandi animo ob crimen aliquod metas officij sui excedat, puto

^a Liu. lib. 34^b s. de officiis tribu.^c 1. miles. §. irruerens. D.

de remilit.

d. L'officium.

in fin. D. de

re milit. l. itē

queritur. §.

item Iulianus

D. locati.

DE IURE ET OFF. BELL.

a argumento
l. prohibitum.
C. de iur. fisc.
lib. 10.
b c. qui resi-
stit. 2. qu. 3.
c l. omne. §.
contus nacia.
D. de re milit.
d l. omne. §. 1
D. dere milit.
e l. 2. in fin.
& d. l. omne.
in fin. D. dere
mi it.
f Reg. l. 3. tit.
19. par. 2.
g Val. Max.
lib. 2. cap. 7.
h Val. Max.
lib. 2. cap. 6.
i de bel. gal.
lib. 3.
k l. 3. §. in
bello. D. de re
milit.
militi defensionem esse licitam ^a: alioqui
verò non erit resistendum ^b. nam omnis
contumacia aduersus ducem vel præsi-
dem, capitalis est ^c. Neque solùm capita-
lis pœna statuta est in eos, qui manus in-
tulerunt præposito ^d: sed etiam in eos,
qui eum defendere noluerunt ^e, vel de-
seruerunt, occidiique passi sunt ^f. idemq;
regia Hispaniarum lege constitutum est
in eos, qui regem suum deseruerunt ^g.
Senatus autem Romanorum quām gra-
uissimè tulit, quod Q. Petilium consulē
fortissimè aduersus Ligures pugnātem,
occidi milites passi essent, & legioni ne-
que stipendium anni procedere, neque
æra dari voluit: quia pro salute impera-
toris hostium telis se non obtulissent ^g.
Celtiberi verò nefas esse duxerūt prælio
superesse, cùm is occidisset, pro cuius sa-
lute spiritum deuouissent ^h. Cuius con-
ditionis homines fuisse apud Gallos,
quos illi Soldurios appellabant, refert
Cesar. Porrò vsque adeo seuerè imperio
ducis pareri, eiusque edicta obseruari
præcipitur, ut capitis pœnam subeat, qui
rem a duce prohibitam fecerit ⁱ, aut má-
data eius nō seruauerit, etiam si res bene
cesserit ^k. Cuius disciplinæ seuerissimi
custodes

custodes fuere Postumius, Tubertus & Manlius Torquatus: quorum alter filii, quia non suo iussu, sed sponte, præsidio progressus hostes fuderat, victore securi feriri iussit. alter vero, cui Imperioso postea cognomen fuit, filium, quod prouocatus a Geminio Metio duce Tusculanorum, ad dimicandum contra edictum patris descendebat, gloriosam victoriam, & speciosa spolia referente, in conspectu exercitus virgis cæsum securi percussit. & Manlius filius exercitu pro se aduersus patrem seditionem parante, negauit tati esse quemquam, ut propter illum disciplina corruperetur, & obtinuit ut ipsum puniri pateretur^a. Vnde Paulus ait, disci-

6 plinā castrorū antiquiorem Romanis * fuisse, quam charitatem liberorum b.

Nec minori severitate Papyrius dictator

Q. Fabium magistrum equitum, quod contra eius imperium exercitum eduxisset: quam fusis Samnitibus in castra redierat, neque virtute eius, neque successu, neque nobilitate motus, nudatum, virgisq; cæsum securi percussurus, apopulo Rom. tribunisque plebis, qui pro eo intercedebant, constanter poposcit^c. Perinde autem in eum militaris animad-

^a Linius l. 4
& s. Valer.
Max. l. 2. c. 7.
Gell. l. 9. c. 13
^b in l. postili...
minum. & fi...
lius quoque.
D. de capti. et
posti. revers.

^c Linius lib. 8
Val. Max. lib.
2. cap. 7.

DE IVRE ET OFF. BELL.

uersio fuit, qui extra ordinem etiam in prouocantem, cōtra imperium pugnasset, aut classico reuocatus, tardius paruisset, quām si ciuem aut socium iniuria affecisset. Itaque Cyrus laudasse dicitur militem, qui cūm hostem interfecturus gladium eduxisset, classico receptui auditō ictus cohibuit, hostemq̄ue dimisit.

DE EMANSORIBVS.

- 1 Sine commeatu miles a signis abesse non potest.
- 2 Qui agmen excessit fustibus cæditur.
- 3 Emansor quis, & quomodo punitur.
- 4 Qui vallum transcendit.
- 5 Qui ad commeatus diem non reddit.

C A P V T XI.

I Vre militari apud Romanos cautum fuit, ne miles sine commeatu* ab signis abeat, néue prælio decedat, néue locum relinquat, aut e castris fugiat, néue decedat longius, sed explorato, & sub signis atque subsidiis positis, non modo in acie procedat, sed & lignatum aut populatū vadat, omnia denique, veluti si coram hoste cauta præuisa que essent. qui verò longius a tubæ auditu, nisi imperatoris aut tribuni iussu, extra munitamenta abiiset, in

set, in eum militaris animaduersio erat?
 ne scilicet vagi milites solutiore cura ob-
 ambulantes, in hostili loco temerè pro-
 gressi cædibus essent & periculis obno-
 xij: tum etiam ut a rapina contineretur:
 2 vnde qui agmen excessisset*, ex causa vel
 fustibus cædebatur, vel mutare militiam
 solet^a. Lysander Lacedæmonius egre-
 sum via quendam castigabat, cui dicenti
 ad nullius rei rapinam se ab agmine ex-
 cessisse, respondit: Ne speciem quidem
 rapturi præbeas volo. Alexander Seue-
 rus, si quis de via in alicuius possessione
 deflexisset, eum fustibus cædi iubebat, &
 dum castigaretur, per preconem procla-
 mari & edici: Quod tibi fieri non vis, al-
 teri ne feceris. quod a Christianis ali-
 quādo audiuerat. Pompeius verò missus
 in Siciliam legatus, cum audiret milites
 in itinere faciendo sæpe euagari, vimque
 hominibus facere, & prædas auertere,
 eos qui temerè oberrabant, suppliciis
 compescuit: a se autem missorum gladiis
 sigilla imposuit^b. Porrò qui diu vagatus
 sine cōmeatu ad castra regreditur, eman-
 3 for* dicitur: cuius crimē leuius est, quām
 desertoris^c: ut erronis leuius est in seruo,
 quām fugitiui.^d Examinantur autem

a l. 3. §. sed
 qui. D. de re
 milit.

b Plat. in a-
 paph.

c l. 3. §. emä-
 ssionis. D. de re
 milit.

d l. fugitiuus
 D. de verbore
 sign.

DE IVRE ET OFF. BELL.

causæ emansionis, & cur, & vbi fuerit, &
quid egerit, & datur venia valetudini, af-
fectioni parentum & affinium, & si seruū
fugientem persecutus est, vel si qua hu-
ijsmodi causa sit: sed & ignorantí adhuc
disciplinam tyroni ignoscitur ^a. Hosti-
bus tamen imminentibus, qui in explo-
ratione emanet, aut a fossato recedit, ca-
pite punitur ^b. similiter & is qui vallum
transcendit ^{*}, aut per murum castra in- ⁴
greditur ^c. muri enim sacrosancti semper
habiti fuerēd. Is quoque qui commeatu^{*} ⁵
accepto ad diem commeatus non rediit,
perinde in eum statuendum Modestinus
respondit, ac si emansisset, vel deseruisset
pro numero temporis: facta prius copia
dicendi, num fortè casibus quibusdam
detētus esset, propter quos venia dignus
videatur ^e. Vsq; adeo verò odiosum fuit ^a
diem. ^{l. qui} commeatus.
^{D. de re milit.}
^{f in l. 1. D.}
^{de re milit.}
^{g in l. milis.}
^{D. ex quibus}
^{caus. maiō.}
^{h in l. reipub.}
^{D. ex quibus}
^{caus. maiō.}
^{i s. de officiis}
^{tribunis.}
signis abesse, vt miles qui in commeatu
agit, non videatur reipub. causa abesse, vt
Vlpianus respondit ^f: si puta vagetur, aut
domi suæ ocietur, vt Iabolenus sensit ^g.
nam vt Vlpianus ait ^h: Ij tantūm reipub.
causa abesse intelliguntur, qui non sui
commodicausa, sed coacti absunt. at cō-
meatum quāparcissimè dari debere mi-
litibus, alio loco diximus. ⁱ

DE DE-

DE DESERTORIBVS.

- 1 Desertor quis & quomodo punitur.
- 2 Qui desertorem occultant.
- 3 Desertor restitutus non accipit stipendia temporis quo in desertione fuit.
- 4 Qui filium militiae substraxit.

CAPVT XII.

Desertor* in iure dicitur, qui per longum tempus vagatus reducitur a Semel autem militiae asscriptus, nisi debitè missus, eam deserere non poterat: quod grauissimum crimē habitum fuit. non tamen omnes desertores similiter puniendi sunt. nam habetur ordinis, & stipendiorum ratio, & anteaactæ vitæ. refert etiam num solus, vel cum pluribus, semel, aut iterū quis deseruerit. aliud crimen desertioni adiunxerit. item temporis ratio habetur. nam qui in pace defseruit, eques gradu pellēdus est, & pedes militiam mutat. in bello idē admissum, capitale est^b. Grauius quoque in eo statutum fuit, qui post desertionem in alia militiam se dedit, legiue passus sit^c. Imperatores verò permiserunt cuilibet desertorem opprimere^d. quod Leo imperator ita restrinxit, si inuentus restiterit,

a l. desertore.
§. desertor. D.
de re milit.

b l. nō omnes.
D. de re milit.
c l. qui cum uno. §. qui post. D. dere milie.
d in l. vlt C.
quād. lic. un.
sine iud.
e l. z. C. de
desert. lib. 12.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Defunctorum autem in desertione bona publicantur^a. Neque solum ipsi desertores puniendi sunt, sed etiam ij qui eos occultant^a. item iudex, qui gratia, 2

b l.1. C. de desertorib. 12 vel dissimulatione poenam desertori ir-

rogare neglexit^b. qui verò desertorem

c d.l.1. prodit, præmio afficitur^c, desertori tamē

d l.m. omnes. qui se obtulit, indulgeri solet^d. nisi forte

e g. qui in de- quis post quinquennium se obtulerit,

f sertione. l. qui cum vno. qui deportari iubetur^e. Et quamuis de-

g edictum. D. fertor^f ex indulgentia fuerit restitutus, 3

D. de remil. e l. milites a- non tamen stipendia eius temporis, quo

f g. in fin. in desertione fuerit, exigere poterit^f.

g l. c. allegra- Non minus grauiter quam in desertore,

h tis. C. de re milit. lib. 12. statutum est in eum, qui filium suum mi-

i l. pena'. D. de litiae subtraxisset^g. nam si id belli tempore 4

j fecisset, exilio & parte bonorum multa-

k batur: si in pace, fustibus cædi iubebatur,

l & requisitus iuuenis in deteriorem mili-

m tiam dabatur. & qui filium debilitauit

n delectu indicto, ut inhabilis militie esset,

o deportari ex rescripto D. Traiani solet^g.

p Cæsar autem cum conueniret, in ceteris

q seditionib. & desertorum acerrimus in-

r quisitor & punitor dicitur fuisse maxi-

s mus. & Aufidium Cassiū memoriæ pro-

tatum est, nouo exemplo multis deser-

toribus manus detruncaſſe & pedes, af-

ſerens

serens maiori disciplinæ fore miserabiliter criminorum viuere, quam occidere.

DE TRANSFVGIS ET PRODITORIBVS.

- 1 *In transfugas acerrimè animaduersum.*
- 2 *Qui cùm potest redire, & non reddit, pro transfuga habetur.*
- 3 *Exploratores quomodo puniendi.*
- 4 *Arcana consilia non sunt euulgandas.*
- 5 *Speculatores hostium.*
- 6 *An sit nobili viro dignum speculatorem esse.*
- 7 *Minime tutum perfugis credere.*

CAPUT XIII.

IN transfugas^a, velut maiore crimine obnoxios, & patriæ acciuium proditores, acerrimè semper animaduersum fuit, & venia indigni fuere. nam vt Paulus ait a: Transfuga, qui malo consilio & proditoris animo patriam reliquit, hostium numero habendus est, & capite punitur b. & vbi cunque inuentus, quasi hostis interfici potest^c: ac legis Iuli^d maiestatis reus est^d. torqueri quoque, & ad bestias, vel in furcam cōdemnari potest, quamvis milites nihil eorum patiātur e. D. deremile.

BuqA

c 5

Is etiam,

a in l. postill.
minium. §.
trāsfuge. D.
de capt. &
postl. revers.

b l. proditor-
res. D. de ra-
milit.

c l. 3. §. vle.
D. ad l. Corm.
de fica.

d l. 2. D. ad
l. Iul. ma.

e l. 3. §. is quā
D. deremile.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Isetiam, qui volens transfugere depre-
a I. desertorē. hensus est, capite punitur^a. Itaque Ful-
g. is quis ad
hostes. D. de
re militat.
b Sallust. in
conjurat. Ca-
til.
c Lin. lib. 30.
Val. Max. l. 2
cap. 7.
d Val. Max.
lib. 2. cap. 7.
e Lin. lib. 24
f Lin. lib. 2.
g Lin. lib. 24
h Val. Max.
lib. 2. cap. 7.

huius senatoris filium ad Catilinam pro-
fici sc̄ētem retractum ex itinere iussit pa-
rens necari^b. P. autem Scipio Africanus,
alioquin mitissimi ingenij, in perfugas
& fugitiuos acerbus fuit: si quidē deuicta
Carthagine ad firmandam disciplinam
militarem ex Romanis, quirupto impe-
rio ad hostes transfugerant, in crucem
efferri, nominis verò Latini securi per-
cuti iussit^c. & posterior Africanus trans-
fugas bestiis obiecit^d, Paulus Æmilius
elephantis. M. Marcellus Leontinis ca-
ptis, ad duo millia transfugarum securi
percussit^e. Metum verò Suffetum pro-
ditionis reū, quadrigis in diuersum actis
discerptum fuisse legimus^f. Et ecclxx.
perfugæ, qui ad Annibalem transfuge-
rant, recepti a Q. Fabio Romam missi,
virgis in comitio cæsi omnes, ac de saxo
deiecti sunt^g. Idem tamē Fabius Maxim.
mitius agens, illorum qui contra reli-
gionem iurisiurandi transfugerant, de-
xtras amputari mandauit: vt truncā præ
se brachia gestantes, defectionis metum
reliquis iniicerent, & ceteris, ne idem
comittere auderent, documēto essent^h.

Apud

Apud Athenienses verò proditionis reū sepelire nefas fuit. eumque cum tota posteritate inter infames referebant^a: & caduera eorum extra fines patriæ depor-tari iusserunt^b. ei tamen, qui transfugit, & postea multos hostes apprehendit, & transfugas demonstrauerit, posse parci D. Hadrianus rescripsit^c. Habetur etiam

2 pro transfugais, qui cùm posset * redire, non rediit^d. Et quidem ab hostibus remissi milites, non aliter restituendi sunt, quām si constiterit eos captos fuisse, nō

3 transfugisse^e. Porrò exploratores*, qui secreta hostibus nunciant, proditorum loco habentur, & capitis poenas luunt^f:

& viui exuri, aut furca suspendi solent^g.

Apud Carthaginienses verò quodā potentissimo ea tempestate Pœnorū proditionis damnato, quodd odio Hannonis ducis belli Græcis litteris Dionysio ty-ranno aduentum exercitus, & segnitiem ducis prænunciasset, S.C. factum est, ne quis postea Carthaginiensis aut Græcis litteris, aut Græco sermoni studeret: ne aut loqui cum hoste, aut scribere sine interprete posset^h. Neque solum poena digni fuerunt, qui hostibus secreta nuncia-rent: sed etiam ij, qui apud suos ea euul-

a Plut. in vī-
ta decē Rhei.
b Plut. de se-
ra inīo. vīs.
c l. nō omnes.
in fin. D. de
re milit.

d l. nō om̄i-
nes. §. qui ca-
ptus. D. de re
mil.

e l. nō omnes.
§. a barbaris,
cū §. seq. D.
de re milit.

f l. omne. §.
exploratores.
D. de re milit.

reg. Hisp. l. 2.
tit. 28. par. 2.
& Reg. l. 24.
tit. 21. par. 2.

g l. si quis a-
liquid ex me-
tallo. §. træf-
fuge. l. au-
damnum. §.
hostes. D. de
panis.

h Iustin. l. 20

garent*. Itaque apud Ægyptios lege mi- 4
litari cautum fuit, ut qui ducis cōsilium

^{a Diod. Sicul.} palam fecisset, lingua multaretur^a. Persé
^{lib. 2.} verò veteri eorum disciplina arcana regū

^{b Q. Curs.} vité periculo custodiri sanxerūt^b. Et me-
^{lib. 4.} moriæ proditum est, multis seculis P.

conscriptorum arcana consilia a nemine
senatorum fuisse euulgata. Itaque Q. Fa-
bius Max. quòd de bello Punico indicē-
do, de quo secreto in curia actum erat, P.
Crasso narravit, quamuis per imprudē-
tiam, memor eum triennio ante quēsto-
rem factum, ignarusque nondum a cen-
soribus in ordinem senatorum allectum,
vehementer a cōsulibus obiurgatus fuit.

^{c lib. 2, c. 2.} Nunquam enim, vt ait Val. Max^c. tac-
turnitatē, optimum ac tutissimum re-
rum administrandarum vinculum, labo-
factari volebant. Sicque cùm Asiae rex
Eumenes amantissimus Romanorū bel-
lum a Perse aduersus populum Roman.
comparari senatui nunciasset, non ante
sciri potuit, quid aut ille locutus esset,
aut patres respondissent, quām Persen-

^{d Val. Max.} captum cognitum esset^d. Prudēter verò
^{lib. 2, cap. 2.} Cęcilius Metellus tribuno militum per-
cunctanti quid esset facturus: Si eius, in-
quit, rei scirem mihi tunicam consciam,

exutam

exutam in ignem coniacerem. indicans
ducū consilia non esse euulganda. Porrò
proditoribus annumerari possunt, qui
ad hostes tela armáue deferunt: quod ca-
pitale est, bonis eorum publicatis. Et a l.i. C. que
res expor. non
deb. l.4. D. ad
l. iul. ma.
qui verò operam dabant, vt barbari Ro-
manos deprædarentur, & prædam cum
hostibus diuidebant, viui exuri solent ^c. b l. cotem. D.
de public.

5 Ceterum hostiū speculatores * apud nos
forte deprehensos, non tanto odio di-
gnos esse, quanto ij qui ad hostes trans-
fugiunt, & secreta hostibus nunciant, ra-
tio ipsa satis indicat, quippe qui nulla
perfidia notantur. Vnde speculator qui-
dam Carthaginiensis, qui per biennium
sefellerat, Romæ deprehensus, præcisis;
tantū manibus dimissus est^d. Solet hic ^e l.ii. lib. 22

6 quæri, an sit nobili viro dignum * specu-
latorem esse, & explorare hostium con-
silia & facta. Et certè ex professo hanc
artem exercere mercedis gratia, nō puto
viro nobili honori esse, neq; citra igno-
miniæ notam licere: vt colligere licet ex
iis quæ de nobilibus latè tradit Tiraquel-
lus. Si quis verò amore reipub. & pro fa-
lute communi & publica hoc faciat, non

solum

DE IVRE ET OFF. BELL.

solūm nō indignum viro nobili, sed etiā
maximē gloriosum iudico. nam & Do-
minus prēcepit Moysi proficiscenti cum
Israēlitis in terram promissionis, vt præ-
mitteret singulos de singulis tribubus
ex prēcipuis in terram Chanaā, qui con-
siderarent, qualis quantaque esset, & v-
trum fortis populus, an infirmus, pauci
numero, an plures, ipsa terra bona, an
mala, vrbes munitæ, nec ne, ceteraque
omnia explorarent^a. Et Iosue duos ex-

a Num. 13.

exploratores misit in vrbe Iericho, ante-
quam eam oppugnaret^b. Itaq; Sex. Tar-
quinius, simulata patris fæuitia & odio
Gabios profugit: quo astu dux ab illis e-
lectus, vno aut altero prælio prosperè re-
gesta, cùm vniuersa res Gabina illi credi-
ta esset, sublatis de medio primoribus ci-
uitatis, sine certamine oppidum patri,
qui illud oppugnabat, in manus tradi-
dit^c.

c Litt. lib. 2.

Et Zopyrus homo nobilis, Darij
Persarum regis amicus, cùm videret regē
longa obsidione Babylonis defessum, &
difficilem admodū expugnationem fo-
re, truncatis sibi ipſi naſo & auribus, la-
cero corpore ad Babylonios transfugit,
simulā ſe a Dario tam foedē cæſum. qua-
re credita benignè ab hostibus exceptus,
turmis

turmis equitum præfектus, uno aut altero prælio re bene gesta, tandem dux totius exercitus constitutus, urbem atque exercitum Dario tradidit^a. Araspa quoque nobilissimus Medus, ex Cyri comitibus, iussu eius ad Assirium regem transfugit, & exploratis hostium copiis & consiliis ad Cyrum reuersus, in publica concione ab eo laudatus est^b. Quibus etiam exemplis docemur, quamminimè tutum sit perfugis credere*, quibus certè, etiam si sine dolo & fraude ad nos profugiant, & suos prodant, non multum fidei habendum erit. quomodo enim sperari potest in alienos fidū fore, qui in suos perfidus existit? Itaque Antigonus dicere solet, se proditores amare dū proderēt, vbi verò prodidissent, eos omni odio persequi. quò spectat Augusti dictum: Proditio nem amo, proditorem non laudo^c. Et facetè Philippus Macedo, quāquam de- cipro hoste semper gauderet, conque renti cuidam, quòd milites eum prodi torem vocarent, eo quòd patriam Philippo prodidisset: Noli mirari, inquit, hebetes enim ingenio sunt Macedones, & agrestes admodum, utpote qui scaphā scapham vocant: his verbis docens, pro ditores

^a Iustin. lib. II^b Xeno. in ped. Cyri L. 6^c Plut. in a. poph.

De IURE ET OFF. BELL.

ditores omnibus ludibrio esse debere:
Romanis certè veteribus illis, insitum
fuit Romanis, ut ipsi dicebant, artibus,
id est, virtute, opere, armis potius vince-
re, quām aliena iniquitate, ut alio loco
ostendimus.<sup>a 5. de insid. & fraud. ho-
stis.</sup>

DE SEDITIOSIS.

- 1 *Intestina seditiones pernicioſæ.*
- 2 *In seditiosos acriter animaduersum.*
- 3 *Non temerè experiendum imperium.*
- 4 *Luxus & licentia maxime fouent sedi-
tiones.*
- 5 *Seditio mira dexteritate sedata.*
- 6 *Aliter in bello, aliter in pace agendum.*
- 7 *Prius lenienda seditio, quām in auctores
animaduertatur.*
- 8 *Quomodo compescatur seditio.*

CAPUT XIV.

QVAM pernicioſæ sint* intestinæ di-
ſentiones, disertè Menenius Agrip-
pa orator, ad populum, qui in facrum
mótem fecesserat, apoloigo suo de mem-
brorum humani corporis dissentione,
b Limis l. 2 ostendit **b**: & Scylurtis fasce suo hastarū,
quem filiis suis, quos octoginta habebat,
confringendum exhibuit. Etenim haud
pauciores exercitus discordia & seditio-
ne, pro-

ne, propriis viribus consumptos, quam
ab hostibus prostratos fuisse satis constat.

2 Vnde in seditiosos^a, & seditionū aucto-
res acriter semper saeuitum est, tanquam
in criminis læsæ maiestatis reos^b. itaque a l. i. D. ad
capite puniri Modestinus respōdit eum,^{I. lul. maiest.}
qui atrocem militum seditionem conci-
tauit: si vero intra vociferationem &
leuem querelam seditio mota esset, gra-
du militiæ deiici^b. & Paulus seditiosos,
pro qualitate dignitatis, in furcam tolli,
aut bestiis subiici, aut in insulam depor-
tari voluit^c. Ex cōstitutionibus quoque
regni Hispaniæ, pro qualitate delicti, &
personæ, puniri iubetur. & siquidem eo
animo seditionem mouerint, ut impedi-
retur occasio rei bene gerendæ, erutis o-
culis in carcerem coniiciuntur, donec
occasio rei gerendæ transferit: & quidem
si sint ex dignioribus, captiui constituū-
tur, & postea in exilium mittuntur^d. d Reg. lib. 4.
Cæsar autem cum in ceteris criminibus par. 2.
commueret, in seditiosos acerrimus vin-
dex fuit, & ex causa seditionis, in tumul-
tu ciuilium armorum, ac tum maximè
tumentibus animis, legionem totam ex-
auctorauit, auctoribus seditionis securi-
percussis: sed mox eos quos exauctora-
d uerat,

DE IVRE ET OFF. BELL.

uerat, ignominiam deprecates restituit,
& optimos milites habuit. Cn. Pōpeius
minitanibus direpturos pecuniam mi-
litibus, quæ in triumpho ferebatur, Ser-
vilio & Glaucia hortatibus, vt diuideret
eam, ne seditio fieret, affirmauit non
triumphaturum se, sed potius moriturū,
quām licentię militum succumberet, ca-
stigatisq; oratione graui militibus, lau-
reatos fasces obiecit, vt ab illorum inci-
perent direptione, eaq; inuidia redegit
eos ad modestiam. Monendi tamen sunt
duces belli, ne temerē experiantur im-
perium*, cuius vis omnis in consensu o- 3
bedientium est, si forte periculum sit, nō
fore dicto audientes milites: vt prudēter
legati App. Claudium monuerunt, sæ-
uire volentem in milites, qui odio eius
in aciem producti, turpi fuga petierant

a Liu. lib. 2. castra a. Porrò Gemelius consul millia
hominum quattuor exauctorauit, & in
foco percussit, quod licentia corrupti
Rhegium, in cuius praesidio erant, occu-
pauerant, & eorum corpora sepulturæ
mandari, mortemque lugere vetuit b.
Atqui in compescendis cohibendisque
militum seditionibus magna requiritur
ducis prudētia, qui in primis scire debet,

b Val. Max.
lib. 2. cap. 7.
Liu. lib. 28.

luxum

4 luxum & licentiam* ex ocio, vt fit, colle-
 ctam maximè fouere istiusmodi militū
 consilia: vti Liuius in sua historia satis o-
 „ stendit^a, cùm ait: Iam tum minimè salu- a lib. 7.
 „ bris militari disciplinæ Capua, instru-
 „ mento omnium voluptatum delitos
 „ militū animos auertit a memoria patriæ,
 „ inibanturque consilia in Hibernis, eodē
 „ scelere adimendę Campanis Capuæ, per
 „ quod illi eam antiquis cultoribus ade-
 „ missent. Ceterum in hac coniuratione
 Capuana compescenda, laudanda pru-
 5 dentia C. Martij Rutilij cons.^{*} qui & æ-
 tate, & vsu doctus, optimum ratus diffe-
 rendo spem, quandocunque vellent, cō-
 filium exequendi militarem impetū fru-
 strari, rumorē dissipat in iisdem oppidis
 & anno post præsidia hibernatura, diuisa
 enim erant per Campaniæ vrbes. eoque
 laxamento cogitationibus dato, quieuit
 in præsentia seditio: & consul educto in
 æstiua milite, dum quietos Samnites ha-
 bebat, exercitū purgare missionibus tur-
 bulētorum hominum, mira dexteritate
 instituit, alijs aliis ex causis^b. Neque e- b Limius l. 7.
 nim semper conuenit imperiū experiri,
 saepe enim, vt Tacitus ait, quod in pacis
 ocio vindex disciplina persequitur; inter
 d 2 gladios

gladios & turbas cauta toleratur patientia. & vt Fabius Max. dicebat, aliter in medio ardore^a belli; aliter in pace tranquilla arbitrādum & agendum esse, vt a libi ostendimus^a. Hinc quoque graui aliqua seditione exorta, eandem, quacunque ratione, leniendam^b, & tum demum in auctores animaduertendum censeo, ne alioqui magis irritetur & accendatur, quam sedetur aut extinguatur militaris furor: exemplo Scipionis, qui in castris ad Sucronē in Hispania seditione orta, inter suos milites septē tribunos ad eos misit, qui placido sermone permulcētes lenirent militum animos, & edicto proposito, vt ad stipendium petendum conuenirēt, Carthaginem pertraxit: vbi circumfuso omni exercitu graui oratione castigatis militibus, metu torpentibus, auctores seditionis in mediū protractos, nudos deligatos ad palum virgis cæsos securi percussit: cumque certatum fuisset sententiis, vtrum in auctores tantum seditionis animaduerteretur, an plurium supplicio vindicanda tam foedie exempli defectio magis, quam seditio esset: vicit sententia lenior, vt vnde orta culpa esset, ibi poena consisteret^b.

his adde quod Tacitus

*a 3. Temporis
rationem ha-
bendā, lib. 2.*

b L. lib. 28.

Tacitus ait^a, saluberrimum esse ad con- a annal.lib.21
tinendam militarem fidem, vbi seditio
8 timetur*, vt longis spatiis distineatur e-
xercitus, ne viribus & vitiis milites mis-
ceantur. sed & cum ocium militarem se-
ditionem maximè foueat, illud bello, A-
lexandri exemplo, interpellare cōuenit.
Prudenter verò Cæsar bello ciuili, vt sibi
exercitum deuinciret, a tribunis militū,
centurionibusq; mutuas pecunias sum-
psit, quas exercitu i distribuit. quo facto
duas res consecutus est, quia pignore a-
nimos centurionum deuinxit, & largi-
tione redemit militum voluntates^b. Est b Cæsar de
autem memorabile, quod de Annibale
tradunt historiæ: quippe qui cum in ho-
stiū terra per annos tredecim, tam pro-
cul a domo, varia fortuna bellū gereret,
exercitu non suo ciuili, sed misto ex col-
luione omnium gentium, quibus non
lex, non mos, non lingua communis; a-
lius habitus, alia vestis, alia arma, alij ri-
tus, alia sacra, alij prope dij essent, ita
quodam vno vinculo copulauerit eos,
vt nulla nec inter ipsos, nec aduersus du-
cem seditio existeret, cum & pecunia sæ-
pe, & stipendum, & commeatus in ho-
stium agro decesset^c. Idem de Viriato le- c Livi lib.27
gimus,

QOE AVIETE BELL.

DE IVRE ET OFF. BELL.

gimus, qui per octo perpetuos annos, quibus bellū cum Romanis gessit, exercitum ex omni hominum genere conflatum, sine seditione obsequentissimum habuit^a. quod certè non sine admiranda quadam virtute ducis fieri potuit. Scipio verò alioqui summus imperator, nimia lenitate sua militibus ansam ad seditionē præbuit. quo nomine Q. Fabius Max. eū ad corrumpendam disciplinam militarē natum arguebat, & plus prope in Hispania culpa Scipionis per seditionem militum, quām bello amissum esse. Adeo natura insitum quibusdam est, vt magis peccari nolint, quām satis animi ad vindicanda peccata habeant.

DE IIS QVI IN ACIE LOCO CEDUNT, AVT VICTI SE DEDUNT.

- 1 Imperator magis quām hostis timendus.
- 2 Qui in acie prior fugit, capite punitur.
- 3 Seueritas ad rem bene gerendam prodest.
- 4 Qui se hostibus dedunt, carēt postliminio.
- 5 Qui metu hostium languorem simulat.

CAPVT XV.

Cearchus Lacedemoniorum dux exercitui dicere est solitus, imperatorem

1 torem potius* quam hostem metui de-
 bere, significas eos, qui in prælio dubiam
 mortem timuissent, certum, si deseruif-
 sent, manere supplicium: ut scilicet insi-
 tum esset militibus, aut vincendum, aut
 moriendum esse. Quæ certè necessitas in
 virtutem verti solet. de quo alio loco di-
 ximus^a. Vnde iure militari cautum est,
 2 vt qui in acie prior fugam fecerit*, capite
 puniatur^b. Idem in nobili fugiente, regia
 Hispaniæ lege statutum est^c: at iure ca-
 nonico fit infamis^d. lege verò diuina ti-
 midi iubebantur reuerti in domum suā,
 ne aliis timorem incuteret^e. App. Clau-
 dius ex his, qui bello Volscō loco cesse-
 rānt, decimum quemque sorte ductum
 ad suppliciū legit^f. idem fecit Antonius
 bello Parthicog. P. Cornelio Nasica, De-
 cimo Iunio cons^g. qui exercitum defe-
 ruerant, damnati virgis cæsi, publicè vae-
 nierūt. Attilius regulus cùm ex Samnio
 in lucernam transgrederetur, exercitus
 que eius obuiis hostibus aduersus esset,
 opposita cohorte iussit fugientes pro dē-
 fectoribus cædi. Camillus dictator Veiē-
 sti bello dictus omnium primum, in eos,
 qui a Veis proximo prælio pauore fu-
 gerant, more militari animaduertit, effe-
 citque

a 3. necessita-
 tem pugnādi.
 lib. 2.

b l. omne. §.
 qui prior D.
 deremulit.

c Reg. l. vlt.
 tit. 21. par. 2.

d c. infamis.
 6. quest. 1.

e Deut. c. 20
 & Iudith c. 7

f Linius l. 3.
 g Appian. de
 bello Part.

citque ne hostis maximè timēdus militi
^a a Liu.lib.5. effet^a. T. Scaurus filium , quòd in saltu
 Tridentino hostibus cesserat, in conspe-
 cùm suum venire vetuit : quare adoles-
 cens verecūdia ignominiae pressus, mor-
 tem sibi cōsciuit. Marcellus verò mitius
 agens , milites a quibus orta fuga esset,
 quiique pauore signa reliquissent, sequé-
 ti pugna inter primas acies frequentes
 induxit, vt quod ignominiae acceperant,
^b b Val. Max.
^{lib.2. cap.7.} aliis prēliis periculo expiarent^b. Senatus
 autem Romanus eos, qui commilitones
 suos pugnantes apud Cannas deserue-
 rāt, graui decreto vltra mortuorum
 cōditionem in Siciliam relegauit, & ac-
 ceptis a Marcello litteris , vt eorū opera
 ad expugnationem Syracusarum vti li-
 ceret, rescripsit indignos esse , qui in ca-
 stra reciperentur , nec rem publ. iis com-
 mittēdam esse: ceterum se ei permittere,
 vt faceret quod reipub. expedire iudica-
 ret: dum ne quis ex eis munere vacaret,
 aut dono militiæ donaretur , aut in Ita-
 liam , donec hostes in ea essent , accede-
^c c Liu.l.25.
^{Val.Max.l.2}
^{cap.7.} idem decretum fuit in eos, qui de
 exercitu Cn. Fuluij prætoris in Apulia
 fœde cæsi, fugatiq[ue] supererant : addi-
 tumq[ue] ignominie, ne in oppidis hiber-
 narent,

narent, néue hiberna proprius ullam urbem decē milibus passuum ædificarent. & Cn. Fulvius capitatis accusatus, in exilium abiit ^a. Scipio tamen cùm in Africā ^{a Linius l. 26} transiret, non est aspernatus milites, qui ex Cannensi clade supererant, ut qui neque ad Cannas ignavia eorum cladē acceptam sciret, sed culpa ducis, neq; ullos æquè veteres milites in exercitu Romano esse, expertosque non variis præliis modò, sed in urbibus etiam oppugnandis ^b. Porrò quantum huius disciplinæ ^{b Linius l. 29} seueritas ad rem bene gerendam proficerit*, multis exemplis docemur. itaque Licinius Crassus contra Spartacum gladiatorem (qui cum magna manu fugitorum & suæ cōditionis hominum Romanis bellū inferebat) aliquot victoriis ferocē profectus, legionibus decimatis, quod male pugnassent, effecit, ut magis ipse, quam hostis timeretur: & denuo in aciem suis productis, quamvis hac decimatione multum imminuto exercitu, magna strage hostiū facta, egregiè Spartacum vicit ^c. Similiter L. Apronius, suis acie fugatis, a Tacfarinate magis decoro suorum, quam gloria hostis anxius, raro ea tempestate, inquit Tacitus ^d. & evetere ^{d annal. l. 30}

<sup>c Appian. de
bel. ciuil. l. 1.
in fine.</sup>

memoria, facinore, decimum quemque
 ignominiosæ cohortis sorte ductos fuste
 necat: tantumque seueritate profectum,
 ut vexillum veteranorum non amplius
 quingenti numero, easdem Tacfarinatis
 copias fuderint. Ceterum non solùm
 loco cedere, & fugere apud Romanos
 urpe fuit, & animaduersione dignum,
 sed etiam per deditio[n]em in potestate[m]
 hostium venire. itaque eos, qui armis
 victi* se hostibus dedunt, postliminio ca- 4
^{a in l. postli-}
^{minum . D.}
^{de captiu.}
^{postl. reuers.} rere Vlpianus respondit^a. Et quidem T.
 Vespaſianus tam seueræ disciplinæ fuisse
 traditur, ut militem ab hostibus captum,
 qui solutis vinculis ad castra refugerat,
 vlt̄rā militare non suerit, nec illi arma
 crediderit, quod viuus se ab hostibus ca-
 pi permisisset. & senatus vel maximè at-
 tritis reip. viribus, cùm magnum seruo-
 rum numerum a Pyrrho rege vltro miſ-
 sum recepissent, decreuit ex sententia
 App. Claudij, vt iij qui equo meruerant,
 peditum numero militarent: qui pedites
 fuerant, in funditorum auxilia transscri-
 berentur, néue quis eorum intra castra
 tederet, néue locum extra castra assigna-
 tum vallo aut fossa cingeret, néue tento-
 rum ex pellibus haberet: & ita demum
 eos in

eos in pristinum militiae ordinem restitu*re*
 placuit, si bina spolia ex hostibus retulif-
 sent^a. Pari seueritate senatus, cum ei An-
 nibal octo millia Romanorum, qui in
 castris relicti post Cannensem cladem, se
 Annibali dediderant, redimēdorū po-
 testatem faceret, conditionem spreuit, &
 in eorum locum octo millia seruorū pu-
 blicē empta armauit: qui miles magis
 placuit: cum tamen precio minore redi-
 mendi captiuos copia fieret: memor tā-
 tam multitudinem armatorū iuuenum,
 si honestē mori voluissent, turpiter capi
 non potuisse: ut insitum esset Romanis,
 aut vincere, aut mori. qua quidē audita
 re fractum animum Annibalē ferunt:
 quod senatus populusque Rom. rebus
 afflictis tam excuso animo esset^b. Deni-
 que ij quoque, qui metu hostium lan-
 guorem simulant, capite puniri iuben-
 tur^c. Est verò notatum dignum, quod Sal-
 lustius de veteribus illis Romanis refert,
 quod in bello s̄aepe vindicatum fuerit
 in eos, qui contra imperium in hostem
 pugnauerant, quia tardius reuocati pre-
 lio exceperat, quam qui signa relinque-
 re, aut pulsi loco cedere ausi erant.

a Val. Max.
lib. 2, cap. 7.

b Lin. I. 22.
 Val. Max. I. 2.
 c 7. Cicer. of-
 fic. lib. 3.
 c L. omne. S.
 sole. D. de re
 militi.

DE IURE ET OFF. BELL.

DE IIS QUI ARMA ALIENANT
VEL AMITTUNT.

1. Arma in bello amittere vel alienare graue crimen.
2. Arma postliminio non redeunt.
3. Qui scutum vel gladium in acie amittit.

CAPUT XVI.

Arma veteres membra militum esse voluerunt: itaque graue crimē habitum fuit in bello arma amittere, vel alienare^a, & capite punitum^a. & crimen istud desertioni æquiparatur, si quidem tota quis alienasset, vel etiam si partem tantum: nisi quod interest. nam si tibiale vel humerale amisit, vel alienauit, verberibus castigari solet: si vero loricam, gladium, scutum, desertori similis est: nisi quod tyroni facilius parcitur^b. Hinc est quod arma non redire postliminio^c respondit Marcellus, quod turpiter amittantur^c. quare mirum quod constitutio regni Hispaniae arma in bello amissa ex præda forte facta resarciri iubeat^d. Eadem tamen constitutio nobilibus ex hac causa infamiae notam inurit, & nobilitatis prærogatiuam adimit^e. Et certè arma in bello amittere, ignominiosissimum semper

a l.3. §.mi-
les. D. dere
milit.

b l. qui com-
meatus. §.
arma. D. dere
milit.

c l.2. in fin.
D. de capt. &
postl. reuers.

d Reg. l.4. et
§.tit.25.p.2.

e Reg. l. ult.
tit.21.par.2.

semper fuit, itaque M. Cato Censorij filius, in acie cadente equo prolapsus, cum se recolligeret, animaduerteretque gladium excidisse vagina, veritus ignominiam, in confertissimos hostes se immitens, aliquot vulneribus acceptis, recuperato gladio rediit ad suos. quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eos supplices pacem petentes venerunt^a. L. autem Calpurnius Piso conf. C. Titium præfectum equitum, quod fugitiuorum multitudine circumuentus, arma hostium suis tradidisset, toga laciniis abscisis amictum, distincta tunica & nudis pendibus ad principia per omne tempus militiæ adesse iussit^b. App. Claudio a Vols scis exercitu eius fugato, inuectus in proditorē exercitum militaris disciplinæ, desertorem signorū, vbi signa, vbi arma essent, singulos rogitās, inermes milites, signo amissō signiferos, virgis cæfos, securi percussit^c. Lacedæmonij verò Archilochum poëtam vrbe exegere, quod carmē scripsérat, in quo suadere vi-sus fuit, satius esse arma amittere, quam vitam. At Spartanę mulieres exituros in militiam filios monebant, vt aut viui cum armis in conspectum suum redirēt,

^a Val. Max.
lib. 3. c. 2. lib.
31. lib. 33.

^b Val. Max.
lib. 2. cap. 7.

^c Linus l. 2
Dion. Hal.
lib. 9.

aut

DE IURE ET OFF. BELL.

aut mortui cum armis referrentur. Ceterum apud Græcos militari lege cautū erat, vt miles, qui scutum in acie amiss̄set*, capite lueret; qui verò gladium, le- 3 uiori poena plecteretur: quia maioris disciplinæ se ab hostibus tueri & præstare incolumem, quām cum sua pernicie hostem perdere summi duces existimauere.
Quo spectat Scipionis Æmiliani dictū,
Malle se ciuē seruare, quām multos hostes perdere. Itaque Epaminondas traie-
ctus hasta, moribundus, primū an cli-
peus suus saluūs esset, deinde an penitus
fusi hostes forēt, interrogavit. quæ post-
quam ex animi sententia comperit, latus
obiit, inquiens: Nunc vester Epaminon-
das nascitur, quia sic moritur a.

a Val. Max.
lib. 3, cap. 2.

DE IIS QVI EXCVBIAS DESE-
RVNT, VEL MINVS RECTE AGVNT.

1 Excubia diligenter agenda.

2 Qui excubias palacij deseruit, capite pu-
nitur.

3 Dormientes in statione quo modo puniēdi.

4 Captiui custodie militum commissi si eu-
serint.

CAPVT XVII.

N on minima discipline militaris pars
est vigilias bene disponere, & excu-
bias

bias maxima cura agere : quarum negligentia plurimos exercitus cœsos, prostratosque, & multa castra capta, ac oppida occupata legimus. Itaque Thomyris reginæ filius somno vinoque sepultus, cū toto exercitu a Cyro oppressus interiit^a. a Iustini. lib. 2.

& L. Marcius, cum reliquiis exercituum, extinctis Scipionibus, in Hispania bina castra Pœnorum, vbi omnia victoria neglecta solutaque inuenit, vna nocte cœsis hostibus cepit^b. In vigiles^c igitur, quorū b Lin. lib. 29 diligentia freti reliqui dormiūt, qui minus officio functi essent, meritò animaduersum fuit. Itaque Paulus eum, qui ex-

² cubias palacij deseruit^d, capite puniri respondit^e. & Modestinus eum, qui statonis munus reliquit, plusquam emansorē esse, atque pro modo delicti aut castigari, aut gradu deiici : qui verò ab excubatione præsidis, aut cuiusvis prepositi deceſſit, peccatum desertoris subire dixit^f. d in l. deser-torem. §. quā stationis. cum §. seq. D. de-re mil.

Cùm Galli in summum capitolij euasissent, incuria vigilum, qui tandem beneficio anserum excitati sunt, P. Sulpitius tribunus militū, in vigiles eius loci, quos sefellerat ascendens hostis, more militari se animaduersum pronunciauit : sed consentiente clamore militum, in ynum vigilem

DE IVRE ET OFF. BELL.

vigilem conijcientium culpam , deterri-
tus, a ceteris abstinuit, & reum haud du-
biū eius noxæ approbantibus cunctis,
a Lin.lib.5. de saxo deiecta Epaminondas verò cùm
custodias stationesque circumiret, vt di-
sciplinam exéplis stabiliret, sopitum mi-
litem gladio transfixit * , asserens , quod 3
b Plut.in a. qualem inuenerat, talem reliquerat ^{b.} &
popb. Augustus manipulares milites statione
deserta , & centuriones morte multauit.
Porrò ex constitutionibus regni Hispaniæ, solent dormientes in statione, tertio
demū admoniti præcipitari de saxo , vel
c Reg.lib.9. muris arcis , in quo fortè excubabant ^{c.}
d Tit.18.par.2. Qua autem ratione castrenses excubiæ
constituerentur apud Romanos , quod
officium circuitorum, qui vigilias circū-
ibant, quæue poena in eos, qui negligi-
tiores essent, tradit Polybius ^{d.} Ceterum
d de Rom. Paulus Æmilius , vt attentius custodiæ
contra somnum pugnarét, vigiles nouo
more scutum in vigiliam ferre vetuit: nō
enim in pugnam vigilem ire, vt armis v-
tatur, sed ad vigilandum, vt cùm senserit
hostium aduentum, recipiat se, excitetq;
e Lin.lib.44. ad arma alios ^{e.} Epaminondas Thebanis
diem festum agentibus, omnibusq; vino
& conuiuo deditis, solus squalidus &
cogi-

cogitabundus ciuitatem obambulauit,
& familiari suo miranti, querenti que cau-
sam. Ut vobis omnibus liceat potare, &
animo esse ocioso, respôdit^a. Prudenter a Plut. in ad
quoque Cambyses Cyri pater, interro- poph.
gatus quonam pacto vrbes optimè cu-
stodirentur, respondit: Si custodes nun-
quam sibi satis cautum ab hoste esse ar-
bitrarentur. Solent etiam militum cu-
4 stodiæ committi captiui*, qui si custodiæ
eorum euaserint, pro modo culpæ casti-
gantur, aut militiam mutant^b. exquiré
dum tamen esse, an nimia negligentia
militum euaserint, an casu D. Hadrianus
rescripsit.^c

^b l. milites. l.
vlt. D. de cu-
stod. reo.

^c d.l.miles.

DE EO QVI ARCEM, VEL OP-
PIDIUM, CVIVS PRÆSIDIO IMPO-
fitus est, amittit, vel hostibus dedit.

1. Qui arcē nō tenuit, læsa maiestatis reus.
2. Pro arcis defensione mors recusanda non
est.
3. Si præfecto arcis ab hoste captæ nulla culpa
imputari possit, an puniri debeat.
4. Præfectus quando non teneatur arcem de-
fendere.
5. Arci male munitæ præfectus.
6. Vix est ut citra ignominiam arx hosti tra-
datur.

- 7 Boni ne an mali plus adferat reip. arcis
exstructio.
- 8 Extraneis non facile accessus ad arcem co-
cedi debet.

CAPUT XVIII.

SI serui dominis periculo capitis cu-
stodiam domus, tam a domesticis,

a l. i. in pris. quām ab extraneis præstare coguntur^a:
D. ad S. C. quanto magis illi, quibus custodia arcis
Syllen. vel oppidi, & publica salus commissa est:

pro qua tuenda nullum periculum, nul-
los cruciatus, nec mortē denique ipsam
quisquam recusare debet: quare exactissi-
ma diligētia præstari debet in arcis cu-

b argumento stodia^b. Itaque lege Iulia maiestatis tene-
l. i. §. quia sciendū. D. de tur^c, qui arcem non tenuit, aut castra ho-
prefec. vigil. stibus concessit^d. Itaque L. Rupilius cō-
c l. 3. D. ad l. sul eo bello, quod cum fugitiuis gessit in
Iul. maiest. Sicilia, Q. Fabium generū suum, quia
negligentia Tauritanam arcem amiserat,
prouincia iussit excedere^d. C. Cotta P.

d Val. Max.
lib. 2. cap. 7.

Aurelium Pecuniolā sanguine sibi iun-
ctum, quem Liparitanæ obsidioni, ipse
ad auspicia repetenda Messanam trans-
turus, præfecerat, virgis cæsum gregalis
militiæ munere inter pedites fungi co-
agit, quòd eius culpa agger incensus, &
pæne

pæne castra fuerant capta^a. M. Antonius, a Val. Max.
 cùm agger ab hostibus incensus esset, ex lib. 2. cap. 7.
 his qui in opere fuerant, duarum cohortium legiones decimauit, & in singulos
 decuriones animaduertit, legatum cum
 ignominia dimisit, reliquis ex legione
 hordeum dari iussit^b. T. Turpilius Syl- b Appian. in
 lanus Vaccæ oppidi præfectus, quòd v- bell. Parth.
 nus ex omnibus profugisset, omnibus suis militibus, qui in præsidio erant, per
 fraudem obtruncatis, iussus a Metello
 causam dicere, postquam se parum ex-
 purgat, cōdemnatus, verberatusque pœ-
 nas capite soluit^c. Q. Cincinnatus dicta- c Sallust. in
 tor, eo tempore, quo deuicti Æqui, & sub bel. Iugurt.
 iugum missi, L. Munitium, quem ab ob-
 sidione hostium liberauerat, cōsulatum
 deponere coëgit, & omnium rerū prædā
 suo tantum militi dedit. indignum enim
 maximo imperio credidit, quem nō sua
 virtus, sed fossa vallumque tutum preſti-
 terat, cuique verecundia non fuerat, ar-
 ma Romana metu trepida clausis portis
 contineri^d. Porrò Alexander Macedo
 quendam castelli custodiæ præpositum
 ob desertam stationem nece multauit. &
 Carthaginenses, cùm Mamertini a Ro-
 manis præsidium accepissent, Carthagi-

^d Liu. lib. 3.

DE IURE ET OFF. BELL.

niensium præsidio expulso, præfectum
præsidij, quòd formidine atque ignauia
arcem amisisset, cruci affixerunt a. Veris-
simè certè Alexander audiens Aornum,
saxum in India, natura loci inexpugna-
bilem esse, sed a formidulo so homine te-
neri: Hoc facit, inquit, vt locus iste iam
facilis captu sit^b. Et præclarè Lacedemo-
nius quidam nobilis, Philippo minitati
multis se prohibitum, nisi ciuitas sibi
traderetur: Num, inquit, & pro patria
mori prohibebis? Fortiter quoque &
prudenter L. Pinarius Ænnæ in Sicilia
præfetus præsidij, quod in arce erat. nam
Ænnensium principibus, qui de prodi-
tione præsidij pacti erant cū Himilcone,
cùm nulla occasio fraudis pateret, pro-
palam agentibus urbem, arcemque suæ
potestatis esse debere, & claves portarū
sibi reddi cōtendentibus, eo quòd liberi
in societatem, nō serui in custodiam tra-
diti essent Romanis: ita Pinarius respon-
dit: Se in præsidio impositum esse ab im-
peratore suo, clavesque portarum & cu-
stodiam arcis ab eo accepisse, quam nec
suo, nec Ænnensium arbitrio haberet,
sed eius qui commisisset, præsidio exce-
dere apud Romanos capitale esse, & ne-

a Polyb. l. 1.
hist.

b Plut. in a.
popb.

libero-

liberorum etiam suorum causa parentes
sanxisse. consulem Marcellū haud procul
esse: ad eum mitteret legatos, cuius iuris
atque arbitrij esset. Ænnensibus vero
negantibus se missuros, testatisbus si ver-
bis nihil agerent, vindictam aliquam li-
bertatis sue quæsitos: Pinnarius saltem
populi consilium sibi dari postulauit, ut
sciret vtrum paucorum ea denunciata,
an vniuersæ ciuitatis essent, & consensu
eorum concione in posterum diem indi-
cta, & vna omnibus claves reddi iubenti-
bus, cunctantiq[ue] & differenti ferociter
minitantibus: tum præfectus, cum nihil
proficeret toga, signum, vt conuenerat,
militibus dedit, a quibus Ænnenses im-
petu facto miserè trucidati sunt: & Ænna
hoc facinore reteta est. Marcellus factum
non improbavit, & prædam Ænnēsum
militibus concessit: ratus timore deterri-
tos temperaturos a proditione prædio-
rum Siculos.^a Et hæc certe, quæ hacte-
nus dicta sunt, conueniunt iis, quæ consti-
tutionibus regni Hispaniæ statuta sunt,
quibus cautum est, non debere quem
mortem recusare^{*} pro arcis defensione,
pro qua tuenda fortiter se quilibet gerere
debet, etiam contra patrem, filium vel
oīls

VIC DE IVRE ET OFF. BELL.

quondam dominum : neque tanti quis facere debet mortem vel quodcunque periculum , quæ sunt transitoria , quām infamiam , quæ illi , posterisque suis in perpetuum inuritur , si honori suo non

a Reg.lib.12
tit.18.par.2.
quād satisfecerit^a. & quidem necessitate famis

cōgente , potius filium comedere debet ,

b Reg.lib.7.
tit.17.par.2.
facit l. et 2 quām hosti arcē dedat iniussu Domini^b.

neque excusabitur si dedat arcem , ex eo

C. de patr.
qui filios dist. fortè quōd hostes minitentur mortem

c Reg.l.6. & vxori , aut liberis , aut quibusuis aliis^c . fa-

12.tit.18. lus enim reip. charitati liberorum præ-
par.2. l. vlt. ferri debet^d. Itaque Alphonsus Perez

tit.21.par.2. 1.2.tit.2.par. Gusmannus , post semestrem Tarifæ ob-

7. d l. postlimi- fidionem , hostibus , ne quicquam omni-

nium. § filius bus tentatis , minitantibus , nisi oppidum

quoque. D. de dederetur , filium se illius , quem apud se

capt. & post. reuer. habebat interfectorum : respōdit , filium

patriæ , neque eum immortale genuisse ,

quo se orbari , si fors ita ferret , quām pre-

sidio decedere , & fidem frangere sibi po-

tius esse. illud enim fieri vel cum sua glo-

ria posse , hoc sine suo dedecore ac scelle-

re non posse , atque ita filium in cōspectu

suo ab hoste nefario scelere necari passus

est. Et quidem huius disciplinæ tam se-

ueri ceniores fuere Hispani : ut ex eorum

constitutionibus præfectus arcis , etiam

alio

alio ex iusta causa substituto, qui arcem hostibus tradidit, nihilominus sit reus criminis læse maiestatis^a. Porro cum a iusticia alienum sit quem sine culpa puniri, & qui culpa vacat, etiam a poena liber esse debeat^b: si prefecto arcis forte ab hostibus captæ, vel iis deditæ nulla omnino culpa aut negligētia imputari pos-

3 sit^c, eum etiam a poena securum esse debere æquitas suadet^c. cuius rei etiam a veteribus rationem habitā fuisse indicat certamen de M. Liuio praefecto arcis Tarrentinæ, aliis sententiis suis notantibus praefectum, quod eius socordia Tarētum proditum hosti esset, aliis præmia decerentibus, quod per quinquennium arcē tutatus esset, maximeque vnius eius opera receptum Tarentum esset: mediis ad censores, non ad senatum notionem de eo pertinere dicētibus^d. Et L. Attilio ^d Lii. l. 28. praefecto præsidij Locrensis, cum videret dditionem a ciuibus ad Poenos factam impedire non posse, vitio datum nō fuit, quod secum militibus Romanis, qui cū eo erant, ut eos crudelitati hostiū eriperet, & reipubl. incolumes seruaret, Rhegium deuehi passus est^e. Itaque qui necessitate coactus, quam ne dij quidem, vt

^a Reg. l. 1. c.
6. tit. 28. p. 2.

^b I. sancimus.
C. de pœnis. c.
sine culpa de
reg. iur.

^c facit l. mi-
litæ. l. vlt. D.
de cuit. reor.

^e Lii. l. 24.

quodam loco ait Liuius, superare pos-
 sunt, omni humana ope destitutus, arcē
 hosti tradit, eum nullo supplicio dignū
 esse existimo. nam qui facit quod potuit,
 legem impleuit. & vasallus non tenetur
 fidelitatem præstare domino, nisi quate-
 nus facere potest^a. impossibilium enim
 nulla est obligatio. Vnde eos qui neces-
 sitate coacti Schorā arcem a Tureis ob-
 sessam iisdem dediderant, Venetias re-
 uersos in nullam reprehensionem venisse
 refert Egnatius^b. intelligebat enim sena-
 tus, quanta vis esset necessitatis, cui nulla
 virtus potest resistere. hinc plerique exi-
 stimant ciuitatem, quę iusto præsidio ca-
 ret, excusari a crimine læse maiestatis, si
 hosti dedatur^c: præsertim si non mittā-
 tur subSIDIUM^d: & præfectum arcis non
 teneri arcem defendere^e, si rex ea quæ ad 4
 defensionem sunt necessaria, non suppe-
 ditet^f. Quòd facit quod vasallus non te-
 netur domino seruitia præstare, nec eum
 recognoscere, quoties derelinquit vasal-
 lum in necessitate^f. & Carolus Moli-
 fens sue cōtr. neus g tradit, quod antiqui reges Galliæ,
 vrbibus, quas defendere non poterant,
 permittebant se hostibus dedere. Itaque
 exissimo præfectum arcis fortē male mu-
 nitæ,

ms. B. 1. v. p. 102.

sinitæ*, omni ope humana & spe subsidij
 destitutum, qui que vim hostium ferre
 non possit, pacto vel quocunquæ modo
 sibi, & præsidio posse consulere, & arcem
 relinquere, præsertim cum omnibus ne-
 quicquam tentatis, arcem æquè in po-
 statem hostium venturam fuisse constet.
 non enim exspectandum est id, cuius e-
 uentus nihil operari potest^a. Quò facit
 quod debitor speciei etiam in mora cō-
 stitutus, non tenetur de interitu rei, quæ
 æquè apud creditorem erat peritura^b.
 non tenebitur ergo arcis præfectus se
 præsidiumq; indubitate morti obijcere,
 qua non tam rem publ. seruat, quam pro-
 dit. Vnde Callicratidas Lacedæmoniorū
 dux meritò culpatus fuit, qui classis,
 quam priuatæ gloriæ iacturā facere ma-
 luit: & Cleombrōtus, qui inuidiam ti-
 mens, temerē cum Epaminonda cōflixit,
 & Lacedæmoniorū opes euertit^c. magni
 enim viri, ut inquit Q. Curtius, magis
 est contemnere mortem, quam odisslevi-
 tam. & ita quidem moriendum esse pro
 patria docet Cicerō^d, si morte nostra pa-
 triæ profuturi sumus. Quacunquæ itaq;
 ratione omnino salutē reipubl. & patriæ
 consulendum erit, siue ditione, siue

a l. stipulatio.
 §. diuiss. D.
 de leg. nom.
 canj.
 b l. si plures.
 D. depos. l. il-
 lá. D. de petit.
 hered. l. quod
 te, & ibin-
 terpp. D. si
 cert. petat.

c Cicer. off.
 lib. I.

d offic. lib. I.

DE IURE ET OFF. BELL.

morte, si opus sit. vir enim fortis nihil
sua, omnia pro communi utilitate facere
^{a 5. de officiis} debet, ut alio loco ostendimus ^{a.} His adde
^{b bellis lib. 2.} quod ex constitutionibus regni Hispanie,
quae alioqui satis severae sunt, is qui man-
dato regis arcis male constructae, & immu-
nitae, ita ut defendi non possit, praefectus
fuerit, idque regi indicauerit, non incidit
in crimen laesae maiestatis, si hostis vi, &
^{b Reg. lib. 4.} sine culpa praefecti arce potiatur ^{b.} Potest
^{c 6. m. 18.} quoque praefectus arcis ex hac causa, redi-
^{d par. 2.} tita ratione, cur defendi non possit, etiam
non expectato hostium impetu, si forte
rex non miserit successorem, arcem de-
serere, secundum normam iisdem con-
stitutionib. prescriptam: si puta ipse praefectus
noluerit suscipere defensionem ar-
^{c Reg. l. 20.} cis ^{c.} Ceterum ut sit, non nisi magno
^{ut. 18. par. 2.} iudicio ad arcis, vel oppidi custodiam
quis accedere debet, & ita se gerere, ut si
forte quid aduersi contingat, & necessi-
tate ad ditionem compellatur: ut non
ta videatur id metu mortis fecisse, quam
ut se suosque reipubl. conseruaret, & ex
arce mox omnino futura hostium, saltē
praesidium reipubl. eriperet. & certe ut
maxime viri fortis officio functus sit, ta-
men vix est, ut citra ignominiae notam
arcem

6 arcem tradat*. nam si turpe apud veteres
habitum fuit, militem vnum in potesta-
tem hostium venire, ut superius ostendi-
mus ^a: quid de præfecto dicemus, qui
præsidio impositus & iureiurando ad
defensionem arcis se astrinxit. Nihilo-
minus subeunda erit potius hęc ignomi-
nia, si ita reipub. expeditat, quam nequic-
quam defendendo, & se suosque dedédo
ad necem, patriam deserere, ac prodere:
ut alio loco diximus ^b. Sed & aliæ sunt
partes præfecti, aliæ militis: hic fortiter
pugnare, ille quod reipub. expedit cura-
re debet. Porro non mediocris discepta-
tionis fuit inter eos, qui de republ. scri-
psérunt, boni ne an mali plus adferat rei-

7 pub. arcis exstructio*. & quamuis pleriq;
inutilem & periculosam esse arcem in o-
ptima rep. existiment, Roma tamē a Gal-
lis capta præsidio Capitolij recuperata
fuit: & Ænna oppidum, de qua superius
diximus, arcis & præsidij beneficio ser-
uata fuit. Multas itaque puto posse exi-
stere causas, ex quibus vtilis, imo necef-
saria sit arcis cōstruc̄io: tam ad hostium
impetum excipiendum, quam ad ciues
in pace conseruandos. Quod reliquū est,
arcis præfectos monitos velim, ne facile

^a c. de iis qui
in acie loco
cedunt. s.

^b supra. &
off. bel. lib. 2

extra-

DE IURE ET OFF. BELL.
extraneis*, præsertim fortibus viris, & principibus, aditum in arcem præbeant, memores cōfiliij Pyrrhi Epirotarum regis : quicūm Athenas venisset, & in arcē Palladis deductus esset , natura & arte munitissimā , quam magna admiratione contemplatus erat ; monuit principes ciuitatis, qui eum comitabantur, ne in posterum vlli regum potestatem facerent amplius arcem ingrediendi , ne opportunitatem præsidij nactus quispiam eam inuaderet : quod consilium gratum fuit Atheniensibus.

DE FVRTIS ET ALIIS QVIBVS.
DAM DELICTIS MILITARI BVS.

- 1 Milites in furto deprehensi quomodo puniendi.
- 2 Tribuni quale ius iurandum exigere solēt.
- 3 Non licuit longius a tubæ auditu descendere.
- 4 Commilitonem gladio ferire capitale.
- 5 Dare se militem, cui nō licet graue crīmē.
- 6 Qui se pro milite gerit punitur.
- 7 Qui se pro ciue gerit punitur.

CAPUT XI. X.

NON aliā ob causam, vt est apud Platonem de rep. homo in lupum conuersus

uersus fuisse a poëtis fingitur, quām
quod rapinis & furtis dediti, hominem
& humanitatem prorsus exuisse videan-
tur, sintq; iam non tam re ipsa homines,
quām nomine. ideoque graibus pœnis
coercendi sunt: & quamuis nulla pœna
corporalis ob furtum, iure ciuili inter ci-
ues statuta sit: solent tamē imperatores,
ad firmandam disciplinam militarem, a
militibus in furto deprehensis seuerio-
res pœnas exigere*. Itaque Tiberius mi-
litem prætorianum, ob surreptum eviri-
dario pauonem, capite puniuit a. Aufi-
dius Cassius milites, qui prouincialibus
vim aut damnum inferrent, in crucem
fustulit: extantque in hanc rem innu-
mera veterum imperatorum exempla.
Paulus verò I. C. militem in furto bal-
neario deprehensum, ignominia mitté-
dum respondit b. Solent autem tribuni,

² vbi castra metata essent*, ab omnibus li-
beris & seruis, qui in castris erant, iusiu-
randum exigere, se nihil e castris furto
ablaturos; & si quis quid inuenisset, id ad
tribunos allaturum c. eiusque iurisiurādi
formulam refert Gell d. & vt a rapina cō-
tinerentur milites, non licuit longius a
3 tubæ auditu*, nisi imperatoris aut tribu-
ni iussu,

a Suetonius
Tiberius

b in l. vlt. D.
defurt. bal.

c Polybius de
Rom. castr.

d lib. 16. c. 4

DE IVRE ET OFF. BELL.

ni iussu, extra munimenta abire, neque

a *sopra de e-* agmē excedere: qua de re alibi diximus².
mansorib.

M.Cato in furto comprehensis inter cō-
militones dextras debere præcidi cēsūt.

Modestinus eum, qui arma aliena surri-

b *in l. 3. §.* puit, gradu militię pellendum respōdit^b.
qui aliena. D.

dē re milit. Et sedulò olim cauebatur, vt maximum

militum vinculum putarēt singulorum
amorem, velut inexplicabilem nexum:

vnde etiam commilitonem gladio ferire

* capitale fuit: qui autem lapide vulne- 4

c *l. omne. §.* rasset, militia reijciebatur^c. Præterea mi-

si quis. D. de les honoris sui prodigus, qui pecunia

transfigit cum mœcho vxoris suæ, sacra-

d *l. miles. D.* mento soluitur, & deportatur^d. Graue

ad l. Iul. de a- quoque crimen habetur, dare se militē^e 5

dulc. cui non licet: & augetur, vt in ceteris de-

e *l. 2. D. dere* lictis, dignitate, gradu, specie militiæ^e.

milit. Qui autem pro milite se gerit*, cùm mi- 6

f *leos in fine.* les non sit, punitur poena falsi^f. Quò spe-

D. ad l. Cor. ēstat lex a Crasso & Scæuola consl. lata:

de falsis. ne scilicet quis, qui ciuis* non est, pro 7

g *Cicer. off.* ciue se gerat^g: isque peregrinitatis reus

lib. 3. dicebatur^h. Est autem poena falsi depor-

h Tranquil. tatio, cum publicatione bonorum*i*.

in Claud.

j l. 1. D. adl.

Corn. de fals.

DE PRAEMIIS MILITVM.

l Respubl. optimè gubernatur poena & pra-

mio.

2 Mili-

- 2 Milites præmiis excitandi.
- 3 Multa præmia militibus proposita.
- 4 Optima spolia quæ.
- 5 Triumphus quando decerni solitus.
- 6 Mostrumphandi quamdiu manserit a-
pud Rom.
- 7 Romani ex prouinciis & oppidis subactus
nomina sumebant.
- 8 Militaria dona varia fuere.
- 9 Militares corona quæ.
- 10 Proposito præmio primùm muros ascen-
denti, si plures simul descendant.
- 11 Præmia parentibus mortuis debita conce-
duntur filiis.

CAPUT XX.

NVLARE melius remp. gubernari,
quam poena & præmio*, multis phi-
losophorum sententiis comprobatur est.
ex quibus Solon, qui sapiens vñus ex se-
ptem, & legum scriptor solus fuit, remp.
constare dixit. & Democritus duos om-
nino deos esse cœsuar, Poenam & Benefi-
cium. Lysander rogatus, quam reip. for-
mam maximè probaret: in qua, inquit,
fortibus & ignauis suū tribuitur^a. Theo-
phrastus interrogatus, quidnam vitam
humanam maximè conseruaret, respon-
dit, be-

CITRUS

^a Plus. in a-
poph.

dit, beneficium & poena. Cicero neque domum, neque rem publ. stare posse, si in ea nec recte factis præmia exstant vlla,
^a denat. deo.
^b lib. 3. nec supplicia peccatis asserit^a. Et nemo in reip. periculis cū laude ac virtute versatur, vt idem ait, quin spe posteritatis fructuque ducatur^b. Apud quos autem maxima virtutis præmia proponuntur, apud illos etiam optimos viros gubernare dixit Thucydides. Vbi enim vberri- ma virtutis præmia proposita essent, ad ea optimo quoque in rem publ. animo contendere. & vt Plinius ad Traianum

^c in Panegyri. scripsit^c: Præmia bonorum malorumque, bonos ac malos faciunt: omniumq; beneficiorum, quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redundat. atque eò impendi laborem ac periculum dicit Liuius^d, vnde emolumētum atque honos speretur, nihilque non aggressuros homines, si magnis conatibus magna præmia propo- nantur, magnosque animos magnis honорibus fieri. Itaque Socrates ciuitatem optimā esse dixit, in qua plurima virtuti præmia essent proposita. Vnde Demo- sthenes^e: Studio, inquit, & magnæ curæ vobis esse debet, Athenienses, cum vt omnes

^e aduersus
Eopt.

Omnes leges vestræ præclarissimæ sunt; tum verò hæ in primis, quæ ciuitatē quo magnam aut paruam efficere possunt. eæ verò quæ sunt? hæ nimirum, quæ & bene meritis honorem habent, & improbos suppliciis coercēnt. nam si omnes pœnaruin metu, quæ legibus sanctæ sunt, maleficiis omnibus abstineāt, & omnes præmiis beneficiorum in uitati officium facere studeant: quid obstat, quo minus ciuitas florentissima efficiatur? Quare quemadmodum aspero castigationis genere militaris disciplina indiget: ita quo-

2 que præmiis ad virtutem* excitandi sunt milites. in quo a plerisque peccatur, eo quod, vt Tacitus ait, pro cliui⁹ sit iniuria, quam beneficio vicē exsoluere: quia gratia oneri, yltio in quæstu habetur: cū tam ideo multæ pereant resp. vt ait Euripides in Hecuba, quod qui bonus & strenuus est vir, nihil plus quam ignavus fert præmij. Cyrus autē militari virtute præstantibus viris maximum honorēm habuit, & multis eos præmiis affecit. Apud Romanos quoque plurima virtutis præmia* militibus proposita fuere, que hic obiter recensēbimus. Itaque in primis ducibus, regibusque, quorum au-

.10 libri

f

spicio

DE IVRE ET OFF. BELL.

spicio res gerebantur, quique suis met corporibus dimicantes, spolia hostium ducibus detraхissent, quæ opima^a vocabant, præmij causa tributum est, ut opima illa spolia Ioui Feretrio in capitolio ferrent: quæ ter solum a Romanis ducibus, qui fortem strenuamque operam reip. nauarūt, delata fuisse comperimus. Prima Romulus urbis auctor & parens, de Acrone Cæninensi duce, post raptas Sabinas detulisse fertur: quo tempore

a Liu. lib. 1. Louis Feretrij templum dicauit^a. neque magno post intervallo, Cornelius Cossus, dux ea tempestate inclytus, secunda detulit opima spolia de Latte Tolunio, rege Veientium, quem acie vicit & con-

b Liu. lib. 4. fecit^b. terria Claudio Marcellus manu strenuus, & bonus imperator, de Viridomaro Gallorum duce, apud Padum victo,

c Val. Max. lib. 3. cap. 2. opima spolia deportauit^c. Fuerunt præterea summis ducibus ob rem bello bene gestam triumphi decreti^c: quæ maxima merces victoriæ fuit. sed non ex quibus cunque victoriis triūphare licitum fuit: sed cum bellorum & victoriarum causæ eo munere dignæ viderentur. fuit enim lege cautum, ne quis triumpharet, nisi qui quinque millia hostium una acie cœcidisset,

cidisset, & magnas copias iusta acie fudisset. poena imperatoribus inficta, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amicorum ciuium falsum numerum senatui referrent. nam nec cum qui magnis acceptis cladibus, & nimium cruenta victoria esset potitus, tanquam lugubri & parui compendij, quod multis funeribus, non multis commodis remp. affecisset, triumphare passi sunt. Fuit quoque lege cautum, ut non nisi pro aucto imperio, non pro recuperatis his que bello amissa erant, triumphus cuiquam decerneretur: & quidem ita demum, si suo ductu & auspicio, & in sua, non in aliena provincia, eaque pacata, & nullo manente bello hostes profligasset & vicisset. Præterea si contra piratas, seruos, aut fugitivos, vel aliud genus hominum Romano nomine indignum bellatum foret, tanquam belli causa erubescenda, quamvis parta victoria, aut hostibus fusis, euersisque, nemini triumphare licuit. Fuit quoque animaduersum, tametsi fusis fugatisque hostibus res triumphodignas imperatores gessissent, si tamen neque consul, neque prætor exercitui præfuisset: & nisi legitimum haberet magistratum, cu-

DE IURE ET OFF. BELL.

ius ductu & imperio victi essent, & profligati hostes, triūphare nemini fas fuit. Sed & ex duobus imperatoribus in magistratu positis, illi qui supremo gradu erat, soli triumphare permisum fuit: ne scilicet in honore triumphi minor potestas maiori equaretur: néue auspicia, quæ maioris magistratus erant, cum minoribus confunderentur. ideoque consul cù dictatore aut prætore non triumphabat. ex his autem causis, ex quibus Romani duces triumphare non potuerunt, minoribus triūphis & ouatione honestati sunt. Porrò quantumuis quis præclaras res maximeq; vtiles reipubl. ciiali bello gessisset, imperator tamē eo nomine appellatus non est, neque ullæ supplicatio-nes decretæ sunt, neque aut ouans, aut triumphans urbem intravit: quia ut necessariæ istæ; ita lugubres semper existimatæ victoriæ sunt: ut pote non exter-
no, sed domestico partæ cruento. Constat quoque ciuem Romanum, quamuis reipubl. perniciosum & infestum, bello vi-ctum in triūpho duci nō potuisse. Man-
sit autē mos Romæ de domitis nationi-
bus bello victis triumphandi*, ad Probā 6
vſq; imperatorem, qui vltimus Cæsarum
trium-

triumphasse dicitur. Plura de iure triūphandi, & quo apparatu & pōpa Romani triumphos agerent: videre licet apud Val. Max^a. & Alexand^b, ab Alex^b. Solent quoq; Romani duces honoris causa, ex oppidis & prouinciis vī subactis cognoscere.

7 menta defumere*, vt tres Metelli: unus ex deuicta Numidia, Numidici: alter ex Macedonia, Macedonici: tertius ex Creta, Cretici cognomenta sumpsere. Fuit quoque Metellus Balearicus, ex deuictis Balearibus denominatus: Martius Coriolanus, ex Coriolis oppido Volscorū: duo Scipiones Africani, maior & minor, ex Africa: & Scipio quoque Asiaticus, ex Asia cognomina tulere. similiter & alij quamplurimi, quorum exempla secuti postea Cæsares, ex bello domitis gentibus nationibusque illustria cognomēta ad immortalem gloriā tulere. Sæpe populi decreto, nonnunquā acclamatiōne senatus. vnde Arabici, Adiabenici, Parthici, Armenici, Germanici, Sarmatici, Africi diuersis titulis cognomina ceperunt. Porrò militaria dona, quæ priscis temporibus militibus forte in bello operā nauantibus, à ducibus dabātur, fuere variā*: & quidē precia militiæ interalia hēc

^a lib. 2. cap. 2.
^b genial. dier.
lib. 1. cap. 22.
^c lib. 6. c. 6.

* 17.

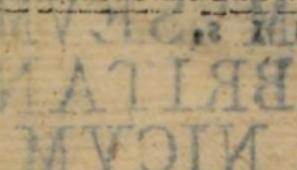
^c Alexand^a.
ab Alexand^a.
genial. dier.
lib. 2. cap. 11.

DE IVRE ET OFF. BELL.

habita sunt maxima: ut post exhaustos labores, milites emeritis stipendiis, sanguine & sudore partis agris donarentur. hos enim lætissimos fructus, velut optimam prædam laborum periculorumque accipiebant^a. Præter hæc, vt ad decora militiæ magis accenderent animos, quo-
ratum. §. itē que honoratior testatiorque eorum vir-
sus foret, præmio proposito militares coronas, amplissimaque alia honoris munera inuenere: vt pote aureos tor-
ques, duplicem annonam, interdum mi-
litiaæ vacationem, nonnunquam duplex
stipendium ob virtutis præmium impe-
ratores largiti sunt; suereque illi, quorū
opera in bello insignis exstitisset, perdi-
taeque & afflictæ res restitutæ essent, plu-
ries donis muneribusque affecti. Itaque
legimus L. Sicinium Dentatum, virum
clarum ingenio factisque, ob egregia fa-
cinora militaria, præter octo auræas cor-
onas, ciuicas quatuordecim, murales
tres, obsidionalēvnā, torquibus clxxxij.
armillis clx. hastis puris duodeuiginti,
phaleris viginti quinq; donatum fuisse^b.
huic proximus fuit Mālius Capitolinus,
qui spolia hostiū cæsorū ad xxx. retulit,
& dona imperatorum ad xl. accepit: in
quibus

b. Val. Max.
ib. 3. cap. 2.

quibus duas insignes murales coronas,
ciuicas octo^a. Nemo autem, qui preclarū a *Liu. l.6.*
facinus gesserat, prout cuiusq; meritum
virtusq; fuisset, militaribus donis indo-
natus abiit. Militares verò coronæ fue-
runt multifariæ: triūphales, ouales, obsi-
dionales, ciuicæ, murales, nauales, castré-
ses, quibus donabātur imperatores, & a-
lij, qui vrbes, castra, aut exercitus obsi-
dione liberaffent, ciuemque seruassent,
primū muros hostium ascendisset b. b *Cell. noct.*
Porrò proposito præmio^c, primū muros
hostium ascēdenti, si duo vel plures vna
conscēdant eodē momēto, an præmium
omnibus debeatur, quæri solet; an verò
nemini. & videtur nemini deberi^c: quòd c *l. si fuerit.*
inuicē sibi obstāt, & alter alteri sit impe- D. *de rebus*
dimēto^d, & inter partes nulla possit esse dubiis.
victoriae. idq; verū est, si constet impera- d *l. inuicem.*
torem vni tantiū dari voluisse^e: vt pote si e *l. si reus. D.*
pro præmio assignet talē equū: nec enim de duob. reis.
huiusmodi species multiplicationē reci- f *argumento.*
pit. alioqui verò omnibus præmium de- d *l. inuicem.*
beri existimo. Nam, vt Africanus respō-
dit^f, primus nō solum is dicitur, qui ante g *in l. ex duobus.*
aliquē est, sed etiā is, ante quē nemo est. D. *de*
& Paulus^h: Proximus est, inquit, quem iusl. & pupil.
nemo antecedit. Idē dicendū erit, etiam si h *in l. proxim.*
verb. signif. dubium

DE IURIS ET OFFICII BELLI.

a argumento dubium sit, quis prior consederit, idq;
l. qui duos. etiam Scipio secutus est. nam cum capta
l. si fuerit. §. Carthagine noua, inter Q. Tyberiliū cē-
vlt. D. de reb. turionem legionis quartæ, & Sex. Digi-
dub. tium sociū naualē, magna contētio, quæ
prope seditionem esset, oriretur, & quilibet profiteretur se primū murum ascē-
disse: ideoq; muralis coronæ decus ad se
pertinere: Scipio cōcione aduocata pro-
nūciauit, se satis compertum habere, Q.
Tyberiliū & Sex. Digitū pariter in mu-
rum ascendisse, seque eos ambos virtutis
b Liu. l. 26. causa coronis muralibus donare b. Au-
gustus autem facilius phaleras, torques,
& quicquid auro constaret, quam mura-
les, castrēses, aut ciuicas coronas munera
dedit. Ceterum constitutiones quoque
Hispanię multa prēmia iis, qui fortem in
bello operam nauarunt, tribuit c: quæ &
c tit. 27. p. 2. filii dona parētibus mortuis debita cō-
d Reg. l. 5. cedit d. quod Pisistratus olim cauisse fer-
tit. 27. par. 2. tur. Lege verò Solonis apud Atheniēses
cautum fuit, ut præter eadona, quæ mili-
tibus duces impartiti fuerant, filij qui in
bello occubuissent, publicè alerentur, &
bonis disciplinis instruerentur. & Con-
stātinus filios in paternam militiam vo-
cari voluit. e

